

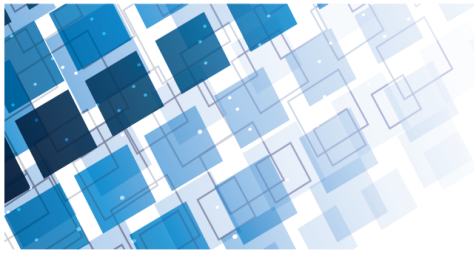
แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๖๓ - ๒๕๘๐

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สารบัญ

	หน้า
สารบัญ	ก
ส่วนที่ ๑ บทนำ	๑-๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญ	๑-๑
๑.๒ ศาสตร์พระราชาทรงพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร สู่การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนของไทย	๑-๑๓
๑.๓ นิยามการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน	๑-๒๖
ส่วนที่ ๒ สถานการณ์สิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน นโยบาย แผน และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง	๒-๑
๒.๑ สถานการณ์สิ่งแวดล้อม	๒-๑
๒.๒ นโยบายและแผนด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม	๒-๒๑
๒.๓ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง	๒-๓๐
๒.๔ กรอบแนวคิด	๒-๓๔
๒.๕ นิยามความหมาย	๒-๓๗
ส่วนที่ ๓ กระบวนการวิเคราะห์และผลการวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมที่มีผลต่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม	๓-๑
๓.๑ กระบวนการวิเคราะห์	๓-๑
๓.๒ ผลการวิเคราะห์	๓-๘
ส่วนที่ ๔ แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ	๔-๑
๔.๑ หลักการและเหตุผล	๔-๑
๔.๒ กรอบแนวคิด	๔-๓
๔.๓ วิสัยทัศน์	๔-๔
๔.๔ เป้าประสงค์	๔-๔
๔.๕ ยุทธศาสตร์	๔-๕
๔.๖ การขับเคลื่อนแผน	๔-๓๘
บรรณานุกรม	

ส่วนที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญ

การขยายตัวทางเศรษฐกิจและภาคอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วทั่วโลก ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมและก่อเกิดมลภาวะมากขึ้นในวงกว้าง จนมีการพูดถึงแนวทางการพัฒนาในทิศทางอื่น ๆ ที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม การตั้งถิ่นฐานของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ตลอดจนการดำรงชีวิตของประชาชนให้มีคุณภาพ โดยการสร้างความสมดุลของการพัฒนาให้ครอบคลุมทั้งเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ องค์การสหประชาชาติให้ความสำคัญเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ โดยระบุว่าสถานการณ์การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ที่ย่ำแย่ มีผลมาจากการเติบโตทางเศรษฐกิจที่เป็นไปอย่างไม่เสมอภาค และการเติบโตของเมืองที่ขาดการควบคุม ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ คณะกรรมาธิการโลกด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) ได้เสนอเรื่องการสร้างความสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา และได้จัดทำรายงานเรื่อง Our Common Future หรือ "Brundtland Report" ซึ่งนำเสนอแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ การประชุมสุดยอดของโลกเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ที่กรุงริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล ได้เห็นชอบและประกาศหลักการแห่งสิ่งแวดล้อม และแผนปฏิบัติการระดับท้องถิ่น ๒๑ (Local Agenda ๒๑: LA ๒๑) ซึ่งถือว่าเป็นแผนแม่บทของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน สำหรับการดำเนินงานที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของบทบาทของท้องถิ่นและชุมชนต่อการพัฒนาในอนาคตอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการดำเนินการผ่านแผนปฏิบัติการท้องถิ่นฉบับนี้ นอกจากนี้ยังมีประโยคที่ว่า “think globally act locally” เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการของท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน

รัฐบาลไทยได้ปรับปรุงกฎหมายสิ่งแวดล้อม โดยตราเป็นพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ เพื่อขยายขอบเขตงานด้านสิ่งแวดล้อมให้กว้างขวางขึ้นทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และการประสานงานกับต่างประเทศ ซึ่งมีผลให้เกิดหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมขึ้น ๓ หน่วยงาน คือ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) กรมควบคุมมลพิษ (คพ.) และกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (สส.) ซึ่งภารกิจที่สำคัญประการหนึ่งของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ การจัดทำและเสนอแนะนโยบายและแผนด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ชุมชนเมืองและชนบท ที่สอดคล้องกับบริบทและความสำคัญของระบบนิเวศ ดูแลส่งเสริมในทุกด้านของกลไกการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนเมืองและชนบท พื้นที่สีเขียว และพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน รวมทั้งสนับสนุนการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และดำเนินงาน

ตามข้อตกลงระหว่างประเทศ ทั้งในระดับนานาชาติ ระดับภูมิภาคอาเซียน และข้อกำหนด กฎ ระเบียบ ภายในประเทศที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเมืองและชนบท พื้นที่สีเขียว และพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

อย่างไรก็ตาม การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบทในประเทศไทย เพื่อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่มีประสิทธิภาพตามศักยภาพและความเหมาะสม กับระบบนิเวศของแต่ละพื้นที่ รวมทั้งส่งเสริมศักยภาพชุมชนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนนั้น จำเป็นต้องพิจารณาโดยใช้หลักวิชาการทั้งศาสตร์และศิลป์ ได้แก่ สิ่งแวดล้อมเชิงภูมิศาสตร์ที่ผสมผสาน ได้กับลักษณะทัศนคติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในชุมชน รวมทั้งจะต้องสอดคล้องกับทิศทางของ การพัฒนาเมืองและพื้นที่นั้นๆ ตามนโยบายและแนวปฏิบัติทั้งระดับพื้นที่ ประเทศ ภูมิภาค และนานาชาติ ดังนั้น แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม จึงให้ความสำคัญกับ การมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาคประชาชน และชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้ได้ แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ ฉบับนี้ ที่จะใช้เป็นแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน อย่างยั่งยืน ในการสร้างสมดุลทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับทิศทาง การพัฒนาประเทศและพื้นที่ ยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนทั้งชุมชนเมืองและชนบทต่อไป

๑.๑.๑ นโยบายระดับนานาชาติ

๑) เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs)

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development: SD) เริ่มต้นจากการประชุม สหประชาชาติ ครั้งที่ ๒ ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ประเทศสมาชิกต่าง ๆ ประชุมร่วมกันในหัวข้อว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Environment and Development) และ ได้เห็นชอบให้ประกาศหลักการแห่งสิ่งแวดล้อม และแผนปฏิบัติการ ๒๑ (Agenda ๒๑) สำหรับทศวรรษ ๑๙๙๑ – ๑๙๙๙ และศตวรรษที่ ๒๑ เพื่อเป็นแผนแม่บทของโลกสำหรับการดำเนินงานที่จะทำให้เกิด การพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม และต่อมาได้มีการจัดทำเป้าหมายการพัฒนา แห่งสหประชาชาติ (Millennium Development Goals: MDGs) จำนวน ๘ เป้าหมาย ครอบคลุมระยะเวลา ๑๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๔๓ – ๒๕๕๘) อาทิ การขจัดความยากจนและความหิวโหย การส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ บทบาทสตรี และการรักษาและจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เป็นต้น

ภาพที่ ๑.๑ แสดงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ๑๗ เป้าหมาย (Sustainability Development Goals)

ที่มา: องค์การสหประชาชาติ, ๒๕๖๐

สำหรับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก (Sustainable Development Goals: SDGs) ใน ๑๕ ปีข้างหน้าที่จะใช้เป็นที่ทิศทางพัฒนาของประชาคมโลก ตั้งแต่เดือนกันยายน ปี ๒๕๕๘ ถึงเดือนสิงหาคม ๒๕๗๓ ครอบคลุมระยะเวลา ๑๕ ปี โดยประกอบไปด้วย ๑๗ เป้าหมาย (Goals) ๑๖๙ เป้าประสงค์ (Targets) โดยเป้าหมายสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายใต้ ๑๗ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน มี ๕ เป้าหมาย คือ เป้าหมายที่ ๖ สร้างหลักประกันว่าจะมีการจัดให้มีน้ำและสุขอนามัยสำหรับทุกคน และมีการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน เป้าหมายที่ ๑๑ เมืองและถิ่นฐานมนุษย์อย่างยั่งยืน เป้าหมายที่ ๑๒ สร้างหลักประกันให้มีรูปแบบการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน เป้าหมายที่ ๑๓ ปฏิบัติการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบที่เกิดขึ้น เป้าหมายที่ ๑๔ อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทร ทะเล และทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืน และเป้าหมายที่ ๑๕ ปกป้องฟื้นฟู และสนับสนุน การใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน จัดการป่าอย่างยั่งยืน ต่อสู้การกลายสภาพเป็นทะเลทราย หยุดการเสื่อมโทรมของที่ดินและฟื้นสภาพกลับมาใหม่ และหยุดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ

๒) แผนปฏิบัติการระดับท้องถิ่น ๒๑ (Local Agenda ๒๑: LA ๒๑)

การประชุมองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน (United Nations Conference on Sustainable Development) ในเดือนมิถุนายน ปี ค.ศ. ๑๙๘๒ ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล หรือการประชุมสุดยอดที่ริโอ (The Rio Earth Summit) ซึ่งผลจากการประชุมทำให้เกิดกลไกที่สำคัญ ๓ ประการ เพื่อนำพาประชาคมโลกสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้แก่ (๑) อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (The Convention on Biodiversity: CBD) (๒) กรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (United Nations Framework Convention on Climate Change: UNFCCC) และ (๓) วาระการพัฒนาศตวรรษที่ ๒๑ (Agenda ๒๑) โดยมีประเทศสมาชิกกว่า ๑๗๘ ประเทศ ให้การลงนามรับหลักการ (United Nations, ๑๙๙๓) ซึ่ง Agenda ๒๑ นี้ เป็นที่มาของแผนปฏิบัติการระดับท้องถิ่น ๒๑ (Local Agenda ๒๑: LA ๒๑)

วาระการพัฒนาศตวรรษที่ ๒๑ (Agenda ๒๑ : A Blueprint for Sustainable Development) เป็นข้อผูกพันที่ไม่มีผลบังคับทางกฎหมาย (United Nations, ๑๙๙๓) โดยเป็นพิมพ์เขียวของแผนปฏิบัติการของประชาคมโลกเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อให้เกิดการดำเนินงานร่วมกันในประเทศสมาชิก โดยกำหนดแนวปฏิบัติไว้ ๓ ระดับ คือ ระดับประชาคมโลก ระดับประเทศ และระดับท้องถิ่น ซึ่งมีเป้าหมายที่มุ่งยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับประชาชน ปกป้องระบบนิเวศน์ และสร้างอนาคตที่ดีสำหรับทุกคน ทั้งนี้สาระสำคัญในวาระการพัฒนาศตวรรษที่ ๒๑ ได้กำหนดประเด็นในการขับเคลื่อนไว้ ๔๐ บท และปรากฏแนวคิดเกี่ยวกับแผนปฏิบัติการระดับท้องถิ่น ๒๑ (Local Agenda ๒๑:LA ๒๑) ในบทที่ ๒๘ ในชื่อ “Local authorities’ initiatives in support of Agenda ๒๑” ที่ระบุถึง การริเริ่มของหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นในการสนับสนุนวาระการพัฒนาศตวรรษที่ ๒๑ ให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งบรรยายถึงหลักการสำคัญไว้ (United Nations Division for Sustainable Development, ๒๐๑๓) ดังนี้

“หลาย ๆ ปัญหาที่เกิดขึ้นและการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏอยู่ในวาระการพัฒนาศตวรรษที่ ๒๑ นั้น ล้วนมีรากเหง้ามาจากกิจกรรมในท้องถิ่น การมีส่วนร่วมและความร่วมมือของหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นจะช่วยผลักดันให้วาระการพัฒนาศตวรรษที่ ๒๑ สามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้”

แผนปฏิบัติการระดับท้องถิ่น (Local Agenda ๒๑: LA ๒๑) เป็นเครื่องมือทางนโยบายตามยุทธศาสตร์วาระการพัฒนาของศตวรรษที่ ๒๑ ที่เน้นให้หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทนำในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมร่วมกับการมีส่วนร่วมกับประชาชนในท้องถิ่น โดยใช้การทำแผนพัฒนาในระดับท้องถิ่น (Sustainable Development Plan) เป็นเครื่องมือนำทางสู่การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และยังเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนและหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นในการร่วมมือกันเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนด้วย (The Australian Research Institute for Environment and sustainability, ๒๐๐๙) การตอบสนองต่อแผนปฏิบัติการระดับท้องถิ่น ๒๑ ของประเทศต่าง ๆ นั้น เริ่มต้นที่ช่วงกลางของทศวรรษ ๑๙๙๐ กล่าวคือ ในปี ค.ศ. ๑๙๙๒ มีหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นมากกว่า ๑,๓๐๐ แห่ง จาก ๓๑ ประเทศ (International Council for Local Environmental Initiatives, ๑๙๙๖) ที่พัฒนาแนวทางการดำเนินงานภายในประเทศของตนเอง

โดยในปี ค.ศ. ๑๙๙๓ ประเทศสวีเดน ญี่ปุ่น เปรู และสหราชอาณาจักร ได้เริ่มดำเนินงานทันที และในกลุ่มประเทศสหภาพยุโรปและแอฟริกาใต้เริ่มดำเนินการในปีถัดมา ในขณะที่ประเทศอินเดียเริ่มดำเนินงานในปี ค.ศ. ๑๙๙๕ จากนั้นในปี ค.ศ. ๑๙๙๖ ซึ่งเป็นปีเป้าหมายของการดำเนินงานที่คาดหวังให้ “ในแต่ละประเทศมีหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นเกือบทั้งหมดที่จัดให้มีกระบวนการให้คำปรึกษากับชุมชนท้องถิ่นถึงการนำเอาแผนปฏิบัติการระดับท้องถิ่นที่ ๒๑ สู่การปฏิบัติ”

ซึ่งผลปรากฏว่า มีหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน ๑,๘๐๐ แห่ง ใน ๖๔ ประเทศทั่วโลกที่รับเอาแนวทางดังกล่าวไปปฏิบัติ (Pattenden, ๑๙๙๕; United Nations Department of Economic and Social Affairs, ๒๐๑๒; Barrett and Usui, ๒๐๐๒; Smardon, ๒๐๐๘; Garcia-Sanchez and Prado-Lorenzo, ๒๐๐๙; Roberts and Diederichs, ๒๐๐๒) และมีการขยายตัวของการนำแผนดังกล่าวไปปฏิบัติเพิ่มมากขึ้นดังจะเห็นได้ว่า ในปี ค.ศ. ๒๐๐๑ มีหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นมากกว่า ๖,๔๐๐ แห่ง ใน ๑๑๓ ประเทศทั่วโลก ที่นำแผนปฏิบัติการฯ ไปดำเนินการ (The Australian Research Institute for Environment and sustainability, ๒๐๐๙) จากภูมิหลังการเกิดขึ้นของแผนปฏิบัติการฯ ข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึง ความพยายามของประชาคมโลกในการผลักดันให้เกิดกระบวนการการแก้ไขปัญหาในระดับท้องถิ่น (localization) ที่นำโดยหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการมีฉันทามติร่วมกัน (consensus) ของท้องถิ่นทั้งภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจ และหน่วยงานรัฐในท้องถิ่น ในการที่จะมีส่วนร่วมและเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาเพื่อให้อาจตอบสนองต่อความต้องการของคนทุกกลุ่ม และไม่สร้างภัยคุกคามต่อสิ่งแวดล้อมและการบริการทางสังคม (social service) ในอนาคต ภายใต้คำขวัญที่นำจดจำว่า “think globally, act locally” (อุ้นเรื่อน เล็กน้อย, ๒๕๖๐)

๒) วาระการพัฒนาเมืองใหม่ (The New Urban Agenda: NUA)

ที่อยู่อาศัยและการพัฒนาเมืองเพื่อสภาพแวดล้อมการอยู่อาศัยในเขตเมืองทั่วโลก ยังคงเป็นปัญหาใหญ่ที่จะต้องได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังจากรัฐบาลของประเทศต่างๆ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ องค์การสหประชาชาติเพื่อการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ (United Nations Centre for Human Settlements - HABITAT) ได้จัดประชุมใหญ่ของโลก เกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานมนุษย์เป็นครั้งที่ ๑ (Habitat I) ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ ก็ได้จัดการประชุมใหญ่ขึ้นเป็นครั้งที่ ๒ (Habitat II) ณ กรุงอิสตันบูล ประเทศตุรกี ซึ่งผลจากการประชุมครั้งนั้น ก่อให้เกิดปฏิญญาอิสตันบูลที่ผู้นำประเทศต่างๆ ได้ตระหนักถึง

ปัญหาด้านการตั้งถิ่นฐานมนุษย์และบทบาทของเมืองในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมสำคัญทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยได้ให้คำมั่นที่จะดำเนินการให้มีที่อยู่อาศัยอย่างเพียงพอสำหรับทุกคน และทำให้ ชุมชนมนุษย์และเมืองมีความปลอดภัยมีสุขอนามัย และมีความน่าอยู่อาศัยมากขึ้นกว่าเดิม

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ องค์การสหประชาชาติจัดการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนา ที่อยู่อาศัยและเมืองอย่างยั่งยืน ครั้งที่ ๓ (Habitat III) ณ เมืองกิโต ประเทศเอกวาดอร์ ภายใต้ชื่อ “The United Nations Conference on Housing and Sustainable Urban Development” โดยการประชุมนี้ จะใช้สมณานามการประชุมว่า “New Urban Agenda” ซึ่งจะเป็นการกำหนดยุทธศาสตร์ใหม่ของโลก (A new global strategy) ว่าด้วยที่อยู่อาศัยและการพัฒนาเมืองในอีกสองทศวรรษข้างหน้า จัดการประชุมครั้งนี้ขึ้นเพื่อให้ทั่วโลกตระหนักถึงความเป็นเมืองอย่างยั่งยืน (sustainable urbanization) และให้ความสำคัญต่อการนำวาระแห่งชาติฉบับใหม่ ซึ่งเน้นประเด็นด้านเมือง หรือ The New Urban Agenda ที่ได้มีการปรับปรุงจาก The Habitat Agenda of Istanbul นั้นมาปฏิบัติจริง เนื้อหาสาระที่นำเสนอในที่ประชุมและเกี่ยวเนื่องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชน เช่น

ข้อที่ ๒ ประมาณปี ค.ศ. ๒๐๕๐ คาดว่าประชากรเมืองของโลก จะเพิ่มขึ้นอีกสองเท่าตัว ทำให้ภาวะการขยายตัวของเมืองมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด กิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งผลกระทบต่างๆ ทางธรรมชาติและมนุษยชาติ ได้กระจุกตัวในเมืองมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ ก่อให้เกิดประเด็นปัญหาท้าทายอย่างยิ่งในเรื่องต่างๆ อาทิเช่น ที่อยู่อาศัย ระบบสาธารณสุขโภชนาการ อาหาร ความปลอดภัย สุขอนามัย การศึกษา การมีงานทำ และทรัพยากรธรรมชาติ

ข้อที่ ๔ มีความจำเป็นต้องอาศัยข้อดีของภาวะการขยายตัวของเมือง เป็นกลไกในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และการคุ้มครองสภาพแวดล้อม และอาศัยศักยภาพของความเป็นเมืองในการเอื้อให้เกิดผลสำเร็จต่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาอย่างยั่งยืน”

ข้อที่ ๘ สารัตถะแห่ง New Urban Agenda นี้ ยืนยันถึงพันธกิจโลกในการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน ในฐานะเป็นก้าวสำคัญ ในการช่วยให้ตระหนักถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืนในรูปแบบแห่งการรวมประสาน และการประสานงานกันทั้งในระดับโลก ภูมิภาค ประเทศ เขตพื้นที่ และในระดับท้องถิ่นต่างๆ ด้วยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น การดำเนินการตาม New Urban Agenda จะช่วยเสริมการดำเนินการตาม “The ๒๐๓๐ Agenda for Sustainable Development” ในลักษณะที่รวมผสมผสานกัน และจะนำไปสู่ความสำเร็จในเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน “The Sustainable Development Goals (SDGs)” ที่รวมถึงการทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ปลอดภัย ยืดหยุ่นทนทาน และมีความยั่งยืน

๓) การประชุมผู้นำเศรษฐกิจโลก (The World Economic Forum)

การประชุมผู้นำเศรษฐกิจโลก (The World Economic Forum) จัดโดยองค์กรเพื่อการกุศลสัญชาติสวิตเซอร์แลนด์ ตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๔๖ เป็นต้นมาการจัดการประชุมเศรษฐกิจโลกประจำปีดังกล่าว ดึงดูดผู้เข้าร่วมระดับสูงจากภาคส่วนต่าง ๆ กว่า ๒,๕๐๐ คน ทั้งจากภาคธุรกิจซึ่งเป็นผู้บริหารสูงสุดของบริษัทชั้นนำของโลก นักการเมืองระดับนานาชาติ นักเศรษฐศาสตร์ ผู้กำหนดนโยบาย ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ องค์กรนานาชาติ เยาวชน ผู้คิดค้นนวัตกรรม และตัวแทนประชาสังคมและสื่อมาร่วมประชุม ณ เมืองดาวอส ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ โดยมีพันธะสัญญาของการปรับปรุงสถานะของโลกด้านธุรกิจ การเมือง การศึกษา

และสังคม อีกทั้งยังเป็นเวทีการประชุมที่ที่แก้ไขความขัดแย้งระหว่างประเทศ รวมถึงสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์

ในการประชุมผู้นำเศรษฐกิจโลก ครั้งที่ ๔๘ (The ๔๘th World Economic Forum) เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๑ จัดขึ้น ณ เมืองดาวอส-คลอสเตอร์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ใช้หัวข้อว่า “**การร่วมสร้างอนาคตร่วมกันบนโลกที่แตกแยก**” หรือ “Creating a Shared Future in a Fractured World” โดยมีรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี นายกอบศักดิ์ ภูตระกูล เป็นผู้แทนของประเทศไทยเข้าร่วมฯ โดยมุ่งเน้นและให้ความสำคัญต่อความร่วมมือระหว่างประเทศที่จะพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนควบคู่กับความเหลื่อมล้ำในสังคม ซึ่งความไม่เท่าเทียมยังคงเป็นประเด็นที่สำคัญในการประชุม ปัจจุบันช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนห่างกันมากขึ้นทุกวัน มูลนิธิออกซ์แฟม (Oxfam) เตือนว่า การที่เห็นเศรษฐกิจฟื้นตัวขึ้นเรื่อยๆ ไม่ได้แสดงให้เห็นว่าเศรษฐกิจกำลังไปได้ดี แต่เป็นอาการที่แสดงให้เห็นว่าระบบเศรษฐกิจกำลังล้มเหลว

๔) การประชุมรัฐมนตรีเอเปค ครั้งที่ ๓๐

สำหรับการประชุมเอเปคในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ รัฐเอกราชปาปัวนิวกินีในฐานะเจ้าภาพได้กำหนดให้มีการหารือในหัวข้อ “การสร้างโอกาสอย่างครอบคลุมเพื่อเปิดรับอนาคตทางดิจิทัล” และไทยได้แสดงวิสัยทัศน์ของไทยในการส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ครอบคลุมและไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญสามประการ คือ

ประการแรก การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน อาทิ โครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ของไทย และส่งเสริมความเชื่อมโยง ซึ่งไทยได้มีบทบาทสำคัญในการสร้างความเชื่อมโยงในกรอบยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิรวดี – เจ้าพระยา – แม่น้ำโขง (Ayeyawady – Chao Phraya – Mekong Economic Cooperation Strategy: ACMECS) และกรอบอื่น ๆ และสนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามแผนแม่บทเอเปคด้านการเชื่อมโยงในปี ค.ศ. ๒๐๒๕

ประการที่สอง การทำให้เทคโนโลยีดิจิทัลเกิดประโยชน์แก่สังคมทุกภาคส่วน ขณะเดียวกันต้องหามาตรการรับมือกับความท้าทายที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะผลกระทบต่อการทำงานและความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ซึ่งไทยได้ดำเนินการโดยปฏิรูปทางการศึกษา เช่น การปรับระบบอาชีวศึกษาทวิภาคีเพื่อให้แรงงานไทยมีทักษะสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน การจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม เพื่อนำให้เศรษฐกิจไทยก้าวไปสู่ “**เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม**” นอกจากนี้ ไทยได้ให้ความสำคัญกับประเด็นความมั่นคงทางไซเบอร์ โดยไทยได้ร่วมมือกับเขตเศรษฐกิจอื่น ๆ ยกร่างกรอบเอเปคว่าด้วยความมั่นคงทางเศรษฐกิจดิจิทัลตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ และคาดหวังว่าจะสามารถได้ข้อสรุปในอนาคตอันใกล้

ประการที่สาม ส่งเสริมให้มีความสมดุลระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจกับการรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมและสังคมที่อยู่ดีมีสุข โดยนำเสนอโมเดลเศรษฐกิจชีวภาพ-หมุนเวียนและเศรษฐกิจสีเขียว (Bio-Circular-Green Economy : BCG Economy) และยกตัวอย่าง “**อีสาน ๔.๐ โมเดล**” ที่ไทยได้เริ่มดำเนินการแล้ว นอกจากนี้ ไทยร่วมกับเวียดนามและเปรูผลักดันให้เอเปครับรองยุทธศาสตร์เอเปคว่าด้วยการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลาง ขนาดย่อม และรายย่อยที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ยั่งยืน และมีนวัตกรรม

๑.๑.๒ นโยบายระดับประเทศ

๑) ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี

ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐) เป็นยุทธศาสตร์ชาติ ฉบับแรกของประเทศไทย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อความสุขของคนไทยทุกคน

โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๖๕ กำหนดให้รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติ เป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันเพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว โดยให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายว่าด้วยการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ และต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ โดยกำหนดให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อรับผิดชอบในการจัดทำร่างยุทธศาสตร์ชาติกำหนดวิธีการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำร่างยุทธศาสตร์ชาติ ในการติดตาม การตรวจสอบ และการประเมินผล รวมทั้ง กำหนดมาตรการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนทุกภาคส่วนดำเนินการให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ

วิสัยทัศน์ประเทศคือ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยมีเป้าหมายการพัฒนาประเทศ คือ “ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เศรษฐกิจพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สังคมเป็นธรรม ฐานทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน” โดยยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติ พัฒนาค้นในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ สร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม สร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชนและประโยชน์ส่วนรวม โดยการประเมินผล การพัฒนาตามยุทธศาสตร์ชาติ ประกอบด้วย

- ๑) ความอยู่ดีมีสุขของคนไทยและสังคมไทย
- ๒) ชีตความสามารถในการแข่งขัน การพัฒนาเศรษฐกิจและการกระจายรายได้
- ๓) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ
- ๔) ความเท่าเทียมและความเสมอภาคของสังคม
- ๕) ความหลากหลายทางชีวภาพ คุณภาพสิ่งแวดล้อม และความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ
- ๖) ประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการเข้าถึงการให้บริการของภาครัฐ (สำนักงาน

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๖๑)

ในการดำเนินงานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนนั้น นอกจากจะดำเนินการตามกรอบข้อตกลงระหว่างนานาชาติ และกฎหมายระหว่างประเทศ กรอบแนวคิด และวิธีการดำเนินงานที่สำคัญต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยคือ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่เป็นกรอบหลักในการดำเนินงาน รวมทั้งนำไปเป็นกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเป็นนโยบายและทิศทางสำคัญในการพัฒนาประเทศ และยังเป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนนโยบายและกฎหมายต่างๆ ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการสิ่งแวดล้อม

นอกจากหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ยังมีศาสตร์พระราชาอื่นๆ รวมถึงหลักการทำงานแห่งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ถูกนำมาใช้ในการวางแผน และเป็นแบบอย่างในการดำเนินงานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยอีกด้วย

๒) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔)

ในช่วงปลายปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจอย่างรุนแรง เกิดการว่างงาน ธุรกิจล้มละลาย และปัญหาหนี้สินจากต่างประเทศ จนนำไปสู่การขอรับความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) จากวิกฤตการณ์ครั้งนี้จึงได้ปรับตัวสู่ประสพการณ์และแนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาและบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้น ซึ่งสาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ มีดังนี้ (๑) เน้นพัฒนาคน หรือเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เพื่อเพิ่มศักยภาพความสามารถในด้านต่าง ๆ (๒) เน้นการพัฒนาที่ทำให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะเกิดต่อการพัฒนาคน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๐)

๓) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙)

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙) ได้อัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ควบคู่ไปกับกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย ผลการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ สรุปได้ว่า ประสบความสำเร็จที่น่าพอใจ เศรษฐกิจของประเทศขยายตัวได้อย่างต่อเนื่องในอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๕.๗ ต่อปี เสถียรภาพทางเศรษฐกิจปรับตัวสู่ความมั่นคง ความยากจนลดลง ขณะเดียวกันระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้นมากอันเนื่องมาจากการดำเนินการเสริมสร้างสุขภาพอนามัยการมีหลักประกันสุขภาพที่มีการปรับปรุงทั้งด้านปริมาณและคุณภาพโดยครอบคลุมคนส่วนใหญ่ของประเทศ และการลดลงของปัญหายาเสพติด (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๐)

๔) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔)

ในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔) ประเทศไทยยังคงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบท ทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้มีภูมิคุ้มกัน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น โดยยังคงอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ และให้ความสำคัญต่อการรวมพลังสังคมจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมดำเนินการในทุกขั้นตอนของแผนฯ พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่การปฏิบัติ รวมทั้งการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๐)

๕) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙)

ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘-๑๐ สังคมไทยได้เผชิญหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ไปประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางในทุกระดับ ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ ทุกภาคส่วนในสังคมไทยเห็นพ้องร่วมกันน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่อง เพื่อมุ่งให้เกิดภูมิคุ้มกันและมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม เพื่อให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ ครั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน เพื่อร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมทั้งร่วมจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนฯ เพื่อมุ่งสู่ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง”

การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ จึงเป็นการนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่ พร้อมทั้งเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้น เพื่อเตรียมความพร้อมคน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากร และได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม รวมทั้งสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยฐานความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์บนพื้นฐานการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทยตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๕)

๖) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๔)

การจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ ครั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้จัดทำบนพื้นฐานของกรอบยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๔) ซึ่งเป็นแผนหลักของการพัฒนาประเทศ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) รวมทั้งการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย ๔.๐ ตลอดจนประเด็นการปฏิรูปประเทศ นอกจากนั้น ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน ทั้งในระดับกลุ่มอาชีพ ระดับภาค และระดับประเทศในทุกขั้นตอนของแผนฯ อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และ ทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมทั้งร่วมจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนฯ เพื่อมุ่งสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ”

การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ จึงเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญในการเชื่อมต่อกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ในลักษณะการแปลงยุทธศาสตร์ระยะยาวสู่การปฏิบัติ โดยในแต่ละยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ ได้กำหนดประเด็นการพัฒนา พร้อมทั้งแผนงาน/โครงการสำคัญที่ต้องดำเนินการให้เห็นผลเป็นรูปธรรมในช่วง ๕ ปีแรกของการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อเตรียมความพร้อมคน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม ขณะเดียวกัน ยังได้กำหนดแนวคิดและกลไกการขับเคลื่อนและติดตามประเมินผลที่ชัดเจน เพื่อกำกับให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีทิศทางและเกิดประสิทธิภาพ นำไปสู่การพัฒนาเพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทย (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๖๐)

๑.๓ ข้อตกลงของไทยในเวทีโลก

๑) เป้าหมายของประชาคมอาเซียน (ASEAN Community)

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเป็นเป้าหมายด้านเศรษฐกิจหลักที่สำคัญในการขับเคลื่อนความร่วมมือระหว่างประเทศอาเซียน ภายหลังการลงนามจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนก็มีความคืบหน้าที่ดีในความร่วมมือต่าง ๆ เป็นลำดับและในที่สุดอาเซียนได้มุ่งหวังที่จะจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจในปี ๒๕๕๘ ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญคือการเป็นตลาดและเป็นฐานการผลิตร่วมกัน โดยมีการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน แรงงานฝีมืออย่างเสรีและเงินลงทุนที่เสรีมากขึ้น มีความสามารถในการแข่งขันสูง มุ่งสร้างความเท่าเทียมในการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างประเทศอาเซียน และการส่งเสริมการรวมกลุ่มอาเซียนเข้ากับประชาคมโลก ขนาดของตลาดอาเซียนที่ใหญ่ขึ้นทำให้อาเซียนมีอำนาจซื้อสูงขึ้นตามมา เช่นเดียวกับความสามารถในการแข่งขันกับภูมิภาคอื่นที่เพิ่มขึ้น ซึ่งช่วยให้สมาชิกสามารถปรับตัวเพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ได้เป็นอย่างดี

อาเซียนมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคโดยการจัดทำเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area - AFTA หรืออาฟต้า) มาแล้ว ๑๕ ปี และเริ่มรวมตัวกับประเทศหรือกลุ่มคู่ค้าสำคัญ เช่น ญี่ปุ่น จีน เกาหลี สหภาพยุโรป ฯลฯ ความเหนียวแน่นใกล้ชิดระหว่างกันจะเสริมสร้างความเข้มแข็งให้อาเซียนสามารถสร้างประโยชน์สูงสุดจากการรวมตัวกับประเทศคู่ค้าอื่น ๆ ต่อไป (กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๕๘)

พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้รับมอบตำแหน่งประธานอาเซียนจากนายกรัฐมนตรีของสาธารณรัฐสิงคโปร์ ประธานอาเซียน เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑ ในช่วงสิ้นสุดการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน ครั้งที่ ๓๓ ที่สาธารณรัฐสิงคโปร์ โดยประเทศไทยได้รับหน้าที่เป็นประธานอาเซียน อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒ ไปตลอดทั้งปี และยังได้รับตำแหน่งเลขาธิการอาเซียนอีกด้วย โดยกฎบัตรอาเซียนกำหนดให้เลขาธิการอาเซียนมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ ๕ ปี

ในการรับเป็นประธานอาเซียนในครั้งนี้ ประเทศไทยได้ประกาศแนวคิดหลัก (theme) ในการเป็นประธานอาเซียนของไทย คือ “Advancing Partnership for Sustainability” หรือ “ร่วมมือ ร่วมใจ ก้าวไกล ยั่งยืน” แนวคิดหลักข้างต้นมีองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ ที่ประเทศไทยจะเน้นย้ำและผลักดันเพื่อขับเคลื่อนอาเซียนในช่วงที่เป็นประธานอาเซียน ได้แก่ (สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๖๒)

(๑) การก้าวไกล (Advancing) หมายถึง การมองและก้าวไปด้วยกันสู่อนาคตอย่างมีพลวัต ใช้ประโยชน์จากวิวัฒนาการทางเทคโนโลยี และสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันควบคู่ไปกับการสร้างระบบภูมิคุ้มกันจากเทคโนโลยีก้าวกระโดด และความท้าทายต่าง ๆ ในอนาคต เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายยุทธศาสตร์สำคัญ คือ การมีดิจิทัลอาเซียน (Digital ASEAN)

(๒) การร่วมมือ ร่วมใจ (Partnership) หมายถึง การสร้างความเป็นหุ้นส่วนภายในอาเซียนและประชาคมโลก รวมทั้งกับประเทศคู่เจรจา โดยมีเป้าหมายยุทธศาสตร์สำคัญ คือ การสร้างอาเซียนที่ไร้รอยต่อ (Seamless ASEAN)

(๓) ความยั่งยืน (Sustainability) หมายถึง การสร้างความยั่งยืนในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นความมั่นคงที่ยั่งยืน (sustainable security) หรือความยั่งยืนด้านการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ รวมทั้งเศรษฐกิจสีเขียวการพัฒนาที่ยั่งยืน และความยั่งยืนด้านความมั่นคงของมนุษย์ หรือ Sustainability of Things (SoT)

๒) แผนพัฒนาอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion :GMS)

โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong subregional :GMS) หรือ หกเหลี่ยมเศรษฐกิจ เป็นความร่วมมือของ ๖ ประเทศ คือ ไทย พม่า สปป.ลาว กัมพูชา จีน (ยูนนาน) และเวียดนาม เริ่มโครงการตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยรัฐบาลไทยได้ขอความช่วยเหลือทางวิชาการจากธนาคารพัฒนาเอเชีย ซึ่งเป็นผู้สนับสนุนหลัก มีพื้นที่ร่วมกันประมาณ ๒ ล้าน ๓ แสนตารางกิโลเมตร หรือประมาณพื้นที่ยุโรปตะวันตก มีประชากรรวมกันประมาณ ๒๕๐ ล้านคน และอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้งยังเป็นจุดศูนย์กลางในการเชื่อมโยงระหว่างภูมิภาคเอเชียใต้ เอเชียตะวันออก เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ๒๕๕๘)

๓) พิธีสารเกียวโต

เป็นข้อตกลงที่มีผลผูกพันทางกฎหมายซึ่งอยู่ภายใต้กรอบอนุสัญญาฯ มีวัตถุประสงค์หลัก คือ การกำหนดพันธกรณีในการลดก๊าซเรือนกระจก โดยกำหนดเป็นตัวเลขเป้าหมายการลดในภาพรวมและเป้าหมายรายประเทศสำหรับกลุ่มภาคผนวกที่ ๑ และกำหนดระยะพันธกรณี (ระยะเวลาเป้าหมาย) โดยใน ระยะพันธกรณีที่ ๑ (First Commitment Period) คือ ภายในช่วงปี ค.ศ. ๒๐๐๘ - ๒๐๑๒ (พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๕๕) ประเทศกลุ่มภาคผนวกที่ ๑ มีเป้าหมายในการลดก๊าซเรือนกระจกโดยรวมให้ได้ ร้อยละ ๕ จากระดับการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของปี ค.ศ. ๑๙๙๐ (พ.ศ. ๒๕๓๓)

นอกจากนี้ พิธีสารเกียวโตยังได้กำหนดกลไกความร่วมมือระหว่างประเทศไว้ ๓ รูปแบบ เพื่อสนับสนุนการบรรลุเป้าหมายดังกล่าว ได้แก่ (๑) กลไกการซื้อขายหน่วยก๊าซเรือนกระจก หรือ คาร์บอนเครดิต ระหว่างประเทศกลุ่มภาคผนวกที่ ๑ ด้วยกันเอง (Emission Trading) (๒) การลงทุนดำเนินโครงการลดก๊าซเรือนกระจกร่วมกันระหว่างประเทศกลุ่มภาคผนวกที่ ๑ ด้วยกันเอง (Joint Implementation) และ (๓) การลงทุนดำเนินโครงการลดก๊าซเรือนกระจกร่วมกันระหว่างประเทศในและนอกกลุ่มภาคผนวกที่ ๑ หรือที่เรียกว่า กลไก การพัฒนาที่สะอาด (Clean Development Mechanism: CDM) ซึ่งประเทศไทยได้ให้สัตยาบันต่อพิธีสารเกียวโต เมื่อวันที่ ๒๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, ๒๕๖๐)

๔) ความตกลงปารีส (COP ๒๑)

ที่ประชุมสมัชชาประเทศภาคีอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (UNFCCC) ครั้งที่ ๒๑ หรือ COP ๒๑ ได้บรรลุความตกลงที่สำคัญที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อวันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๘ โดยความตกลงดังกล่าวได้กำหนดแนวปฏิบัติพื้นฐานใหม่สำหรับการแก้ปัญหา การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และยุติความแตกต่างระหว่างประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งเป็นตัวกำหนดความพยายามในการแก้ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศก่อนหน้านี้ แล้วแทนที่ความแตกต่างดังกล่าวด้วยกรอบความร่วมมือที่มอบหมายให้ทุกประเทศเพิ่มความพยายามอย่างสุดความสามารถ และเสริมความแข็งแกร่งให้กับประเทศเหล่านั้น ในช่วงหลายปีข้างหน้า ข้อกำหนดในความตกลงนี้ยังรวมถึง การกำหนดให้ประเทศภาคีทุกประเทศรายงานเกี่ยวกับการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและการดำเนินความ พยายามในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกอย่างสม่ำเสมอและให้ประเทศอื่นๆ ดำเนินการตรวจสอบนี้ ความตกลงและการตัดสินใจร่วมกันของประเทศภาคีคือผลสำคัญของการประชุมครั้งนี้

ประเทศไทยได้เข้าร่วมการประชุมสมัชชาประเทศภาคีอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศครั้งที่ ๒๑ (COP๒๑) ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ในเดือนธันวาคม ๒๕๕๘ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี กล่าวหลังการประชุมว่า ประเทศไทยได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน และประเทศไทยให้คำมั่นว่าจะลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ร้อยละ ๒๐-๒๕ ภายในปี ๒๕๗๓ ตามเป้าหมาย

ประเทศไทยตั้งเป้าลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกร้อยละ ๒๐ จากระดับการปล่อยในสถานะเศรษฐกิจปกติที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในปี ๒๕๗๓ และอาจเพิ่มเป็นร้อยละ ๒๕ หากสามารถเข้าถึงการพัฒนาเทคโนโลยี และการขนส่ง ทรัพยากรด้านการเงินและความช่วยเหลือในการสร้างขีดความสามารถได้อย่างเพียงพอและดีขึ้น โดยอาศัยข้อตกลงภายใต้อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (UNFCCC) (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๙)

๑.๒ ศาสตร์พระราชาแห่งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช.

มหาราช บรมนาถบพิตร ผู้จัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนของไทย

แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๖๓ -๒๕๘๐ ฉบับนี้ ได้นำศาสตร์พระราชา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และหลักทรงงานในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็นแนวปฏิบัติหลักในการจัดทำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ และยุทธศาสตร์ในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนในระยะยาว

๑.๑.๒ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ทรงปรับปรุงพระราชทานเป็นที่มาของนิยาม “๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข” ที่คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นำมาใช้ในการรณรงค์เผยแพร่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผ่านช่องทางสื่อต่างๆ อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วยความ “พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน” บนเงื่อนไข “ความรู้” และ “คุณธรรม”

ภาพที่ ๑.๒ แสดงแผนภูมิปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : สืบค้นจากเว็บไซต์ <http://เศรษฐกิจพอเพียง.net>

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ๓ ห่วง

ห่วง ๑ ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

ห่วง ๒ ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

ห่วง ๓ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ๒ เงื่อนไข

ความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

คุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความพากเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต โดยสุเมธ ตันติเวชกุล (๒๕๔๔: ๒๘๔-๒๘๕) ซึ่งทำงานถวายพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรในตำแหน่งนี้มายาวนานกว่า ๔๐ ปี ถือได้ว่าเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากที่สุดผู้หนึ่งได้กล่าวอธิบายไว้ว่า

“เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตนเองอยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือตั้งตัวให้มีความพอมีพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วเพียงอย่างเดียว เพราะผู้มีโอกาสและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไป”

โดยสรุปคือ การหันกลับมายึดทางสายกลางในการดำรงชีวิต โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง ได้แก่ พึ่งตนเองทางจิตใจ คนที่สมบูรณ์พร้อมต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกว่าตนนั้นสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้นจึงควรที่จะสร้างพลังผลักดันให้มีภาวะจิตใจอีกheimต่อสู่ชีวิตด้วยความสุจริต แม้อาจจะไม่ประสบความสำเร็จบ้างก็ตามไม่ควรท้อแท้ให้พยายามต่อไป ซึ่งสุเมธ ตันติเวชกุล (๒๕๔๔: ๒๘๔-๒๘๕) แจกแจงการพึ่งตนเองว่า

๑) พึ่งตนเองได้ทางสังคม คือ การเสริมสร้างให้แต่ละชุมชนในท้องถิ่นร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูล นำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอด และเผยแพร่ให้ได้รับประโยชน์ซึ่งกันและกัน

๒) พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ คือ การส่งเสริมให้มีการนำเอาศักยภาพของผู้คนในท้องถิ่นมาแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติ หรือวัสดุในท้องถิ่นที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาประเทศได้อย่างดียิ่ง สิ่งดี คือ การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งมีมากมายในประเทศ

๓) พึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี คือ การส่งเสริมให้มีการศึกษาทดลอง ทดสอบ เพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและสังคมไทย และสิ่งสำคัญสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

๔) พึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ คือ ความสามารถที่จะอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น กล่าวคือ แม้ไม่มีเงินก็ยังมีความพอเพียง ผลผลิตในท้องถิ่นของตนเองเพื่อการยังชีพ และสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระดับมหภาคต่อไปได้

เนื่องจากหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการพัฒนาที่พร้อมนำไปประยุกต์ใช้ ในทุกระดับทุกสาขา และทุกภาคของเศรษฐกิจ ทั้งภาคการเกษตร ภาคชนบท ภาคการเงิน ภาคอสังหาริมทรัพย์ และการค้าการลงทุนระหว่างประเทศ

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

ประเทศไทยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบการพัฒนาเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย การพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยอาศัยหลักภูมิปัญญาและความซื่อสัตย์สุจริตตลอดจนหลักการเดินทางสายกลาง ความสมดุลสมผลและความรอบคอบ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความยั่งยืนและได้รับการยอมรับว่า เป็นหลักการสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของประเทศไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๕

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเน้นคุณค่าของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อตอบสนองความ ท้าทายในการพัฒนาท้องถิ่นและปลูกฝังแนวความคิดที่ยั่งยืนให้กับคนในท้องถิ่น ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ถูก นำไปประยุกต์ใช้ในหลาย ๆ ด้านของชีวิตอย่างมีนัยสำคัญก่อนที่จะนำมาใช้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนา อย่างยั่งยืน ทั้งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้มีการบูรณาการไว้ในกรอบ ยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) รวมทั้งนโยบายประเทศไทย ๔.๐ ดังนั้น แผนงานและแผนงบประมาณของหน่วยงานรัฐบาลทั้งหมดจึงถูก กำหนดให้สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (ดอน ปรมัตถ์วินัย, ๒๕๖๑)

๑.๒.๒ การพัฒนาตามหลักทรงงานภูมิสังคม

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงใช้ หลักการนี้เป็นหลักการทรงงาน ที่ว่าการพัฒนาใดๆ ต้องคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศของบริเวณนั้นว่าเป็น อย่างไร และสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของคน ตลอดจน วัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มี ความแตกต่างกัน ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ ในสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับให้คนอื่นคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราไปช่วย โดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปดูว่าเขาต้องการอะไรจริงๆ แล้วก็อธิบาย ให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง”

ทั้งนี้ โครงการพระราชดำริต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงเป็นผู้ริเริ่มดำเนินการก็ทรงอยู่กับการยึดหลัก “ภูมิสังคม” มาโดยตลอด ทั้งนี้ จากประสบการณ์ของพระราชดำริ เรียนรู้หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ของ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ได้เล่าว่า ก่อนที่ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรจะพระราชทานโครงการใด โครงการหนึ่ง จะทรง “ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ” ให้ได้รายละเอียดที่ถูกต้อง เพื่อที่จะพระราชทาน ความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้อง ตรงความต้องการของประชาชน และทรงเตือนว่าการวางแผนโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ เพื่อการพัฒนาประเทศนั้น ต้องให้ความเคารพและสอดคล้องกับ “ภูมิสังคม” โดย “ภูมิ” คือ ให้ความเคารพ

ภูมิศาสตร์ และทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่รอบๆ ตัวเรา หรือภาษาชาวบ้านคือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ที่อยู่รอบๆ ตัวเรา เนื่องจากแต่ละแห่ง แต่ละภูมิภาคแต่ละมุมเมืองนั้น ลักษณะแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง สำหรับ “สังคม” นั้น คือ คน โดยจะเห็นว่าความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม หลักปฏิบัติ ค่านิยมของคนที่อยู่ในท้องถิ่นต่างๆ แทบจะไม่เหมือนกันเลย

จึงทรงกำชับว่าต้องให้ความเคารพต่อสองสิ่งนี้ รวมถึงต้องมีวิธีคิดอย่าง “องค์รวม” หรือมองอย่างครบวงจร ซึ่งไม่จำเป็นต้องผูกมัดติดตำรา หรือวิชาการและเทคโนโลยีที่อาจจะไม่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงของคนไทย ด้วยความสำคัญที่ภูมิสังคมเป็นหนึ่งในหลายๆ หลักการที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรใช้สำหรับการทรงงานเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนทั่วประเทศนั้น ก็เพราะว่า การทรงงานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็นการดำเนินงานในลักษณะทางสายกลางที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทย และสามารถปฏิบัติได้จริง โดยทรงเน้น “การพัฒนาคน” เป็นตัวตั้ง และยึดหลักผลประโยชน์ของปวงชน และการมีส่วนร่วมตัดสินใจของประชาชน ตลอดจน “ภูมิสังคม” ที่คำนึงถึงความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่และการพึ่งตนเอง โดยรู้จักประมาณตนและดำเนินการด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง และ “ทำตามลำดับขั้น” อย่างบูรณาการ ซึ่งอาศัยความ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” และการ “รู้ รัก สามัคคี” ของทุกฝ่าย ส่งผลให้ประชาชนและชุมชนในชนบทที่ได้ดำเนินการตามแนวพระราชดำริมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งเรื่องเศรษฐกิจ สังคม มีเทคโนโลยีที่เหมาะสม ดำเนินการได้อย่างประหยัด และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน อันนำไปสู่ชุมชนและสังคมที่เข้มแข็ง และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ดังนั้น คำว่า “ภูมิสังคม” จึงสรุปได้ว่า สภาพทางกายภาพ ลักษณะของพื้นที่ วิถีชีวิต ค่านิยม ความหลากหลายของขนบธรรมเนียมประเพณีที่อยู่รอบๆ ท้องถิ่นที่อาศัยนั้นๆ ซึ่งมีความแตกต่างกันไปในแต่ละแห่งตามภูมิประเทศ โดยการพัฒนาหนึ่ง ๆ ในท้องถิ่นนั้น ๆ จะต้องคำนึงเสมอ

การพัฒนาในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร จะเน้นการยึดถือสภาพตามความเป็นจริงของภูมิประเทศ ทั้งในด้านพื้นที่ดิน ด้านสังคมวิทยา และด้านวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนปัจจัยที่เกี่ยวกับนิสสัยใจคอ และอัธยาศัยของคนในพื้นที่พัฒนาเป็นหลัก โดยทรงเน้นเสมอว่า จะพัฒนาอะไรหรือจะทำการใดนั้น ขอให้ยึดหลักสำคัญคือ การทำให้สอดคล้องกับ “ภูมิสังคม” เป็นหลัก

๑.๒.๓ ศาสตร์พระราชา “จากนภา ผ่านภูผา สู่มหานคร” องค์ความรู้ด้านการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ

จากนภา ผ่านภูผา สู่มหานคร องค์ความรู้ด้านการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ นับตั้งแต่ทรงขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ ในปี พ.ศ. ๒๔๘๙ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงให้ความสนพระราชหฤทัยในงานด้านการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะงานด้านเกษตรกรรม เนื่องจากเป็นอาชีพหลักของคนไทย

ตลอด ๗๐ ปี แห่งรัชสมัย ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนประชาชนในพื้นที่ถิ่นทุรกันดาร ทั่วประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง เพื่อช่วยแก้ปัญหาการทำให้คนยากไร้ได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ก่อให้เกิด องค์ความรู้ด้านการพัฒนาตามแนวพระราชดำริที่หลากหลาย เป็นมรดกอันล้ำค่าต่อลูกหลานไทยอย่างหาที่เปรียบ มิได้นับตั้งแต่การสร้างน้ำที่ต้นน้ำด้วยนวัตกรรมการทำ "ฝนหลวง" แก้ปัญหาภัยแล้ง เพิ่มพื้นที่ป่าสีเขียว, การสร้าง "ฝาย" "อ่างเก็บน้ำ" และ "เขื่อน" เพื่อเก็บกักและบริหารจัดการน้ำตามความเหมาะสมของพื้นที่, การปลูก "หญ้าแฝก" เพื่อป้องกันน้ำท่วมและการพังทลายของตลิ่ง, "การเกษตรทฤษฎีใหม่" ที่ช่วยให้เกษตรกร ได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่อย่างพอเพียงและยั่งยืน, "แก้มลิง" "คันกันน้ำ" และ "ทางน้ำผ่าน" เพื่อบรรเทาปัญหา น้ำท่วมและภัยแล้ง, นวัตกรรม "กักกันน้ำชายพัฒนา" ที่ช่วยแก้ปัญหาหน้าเสีย ไปจนถึงการบริหารจัดการ "ป่าชายเลน" ที่ปลายน้ำ อันช่วยให้ชุมชนสามารถอยู่กับธรรมชาติและแหล่งทรัพยากรได้อย่างสมดุล มีกิน มีใช้ อย่างพอดี มีความสุข และยั่งยืน เหล่านี้ ล้วนเป็นมรดก เป็นองค์ความรู้อันล้ำค่าที่คนไทยจะร่วมสืบสานพระราช ปณิธานไปอย่างต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยสืบไป (มูลนิธิมั่นพัฒนา, ๒๕๖๑)

ภาพที่ ๑.๓ ศาสตร์พระราช

ที่มา: มูลนิธิมั่นพัฒนา, ๒๕๖๑

๑.๒.๔ หลักการทรงงานพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร., ๒๕๖๒) ได้รวบรวมหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ใช้เป็นหลักยึดในการทรงงานตลอดรัชสมัย

๑. ซื่อสัตย์ สุจริต จริงใจต่อกัน ทรงมีพระราชดำรัส เรื่อง ความซื่อสัตย์ สุจริต จริงใจต่อกัน อย่างต่อเนื่องตลอดมา เพราะเห็นว่าหากคนไทยทุกคนได้ร่วมมือกันช่วยชาติ พัฒนาชาติด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต จริงใจต่อกันแล้ว ประเทศไทยจะเจริญก้าวหน้าอย่างมาก ดังพระราชดำรัส ความตอนหนึ่งว่า

“...คนที่ไม่มีความสุจริต คนที่ไม่มีความมั่นคง ชอบแต่ makkelijk ไม่มีวันจะสร้างสรรค์ประโยชน์ ส่วนรวมที่สำคัญอันใดได้ ผู้ที่มีความสุจริตและความมุ่งมั่นเท่านั้น จึงจะทำงานสำคัญยิ่งใหญ่ที่เป็นคุณเป็น ประโยชน์แท้จริงสำเร็จ...”

พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันพฤหัสบดี ที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๒๒

“...ถ้าสุจริตแม้แต่นิดเดียวก็ขอแข่ง ให้มีอันเป็นไป พูดอย่างนี้หยาบคายแต่ว่าขอให้มีอัน เป็นไป ถ้าไม่สุจริตและมีความตั้งใจในธรรม ขอให้ต่ออายุได้ถึง ๑๐๐ ปี ถ้าอายุมากแล้วก็แข็งแรง แล้วสุจริต ประเทศไทยจะรอดพ้นอันตรายอย่างมาก”

พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่ผู้ว่าราชการจังหวัดที่ผ่านการอบรมหลักสูตรผู้ว่าราชการ จังหวัดบูรณาการ ณ วังไกลกังวล วันอาทิตย์ ที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๔๗

๒. อ่อนน้อม ถ่อมตน การอ่อนน้อม ถ่อมตน เป็นคุณสมบัติที่ทุกคนพึงมีพึงปฏิบัติให้เป็นปกติวิสัย ซึ่งทำให้สังคมมีความสมานฉันท์ ทรงปฏิบัติให้เห็นมาโดยตลอด ทรงอ่อนน้อมมาก เวลาทรงเสด็จฯ ไปเยี่ยมราษฎร ทรงโน้มพระวรกายไปหาประชาชน คุณเข่าหน้าประชาชน ถามทุกข์สุข ปรีกษาหารือเป็นชั่วโมงๆ ประชาชนนั่งพับเพียบ พระองค์ท่านก็ทรงทรุดพระวรนั่งพับเพียบบนพื้นที่เดียวกัน

๓. ความเพียร ความเพียรเป็นคุณสมบัติที่จะทำให้งานสำเร็จ ต้องมีความมุ่งมั่น โดยเฉพาะ การทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ทรงปฏิบัติให้เห็นโดยทรงเรือใบจากวังไกลกังวลข้ามอ่าวไทยขึ้นฝั่งที่สตูล ทรงใช้เวลาเดินทาง ๑๗ ชั่วโมง บนเรือขนาดยาวเพียง ๑๓ ฟุต ลำเรือแคบๆ ทรงแสดงให้เห็นถึงการใช้ความเพียร ในการทำงานให้สำเร็จ

นอกจากนี้ยังทรงแสดงเรื่องความเพียรผ่านทางพระราชนิพนธ์พระมหาชนก ซึ่งพระราชนิพนธ์นี้ ที่พระองค์ทรงใช้เวลาค่อนข้างนาน ในการคิดประดิษฐ์ ทำให้เข้าใจง่าย และปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพสังคม ปัจจุบัน อีกทั้งภาพประกอบและคติธรรมต่าง ๆ ได้ส่งเสริมให้หนังสือเล่มนี้มีความศักดิ์สิทธิ์ที่หากคนไทย น้อมรับมาศึกษาวิเคราะห์และปฏิบัติตามรอยพระมหาชนก กษัตริย์ผู้เพียรพยายาม แม้จะไม่เห็นฝั่ง ก็ยังว่ายน้ำต่อไป เพราะถ้าไม่เพียรว่ายน้ำก็จะตกเป็นอาหาร ปู ปลา จมน้ำตายก่อนถึงฝั่ง

๔. รู้ รัก สามัคคี เป็นพระราชดำรัส ที่มีค่าและมีความหมายลึกซึ้ง พร้อมทั้งสามารถปรับใช้ได้ กับทุกยุคทุกสมัย

รู้ : การที่เราจะลงมือทำสิ่งใดนั้น จะต้องรู้เสียก่อน รู้ถึงปัจจัยทั้งหมด รู้ถึงปัญหา และรู้ถึง วิธีการแก้ปัญหา

รัก : คือความรัก เมื่อเรารู้ครบถ้วนด้วยกระบวนการแล้วจะต้องมีความรักเป็นพลังผลักดันที่จะเข้าไปลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหานั้น ๆ ถ้าเรามีความรักแล้วจะมีแรงกระตุ้นให้ทำงานด้วยความเต็มใจ

สามัคคี : การที่จะลงมือปฏิบัติกันนั้น ควรคำนึงเสมอว่าเราจะทำงานคนเดียวไม่ได้ ต้องทำงานร่วมมือร่วมใจเป็นองค์กร เป็นหมู่คณะ จึงจะมีพลังเข้าไปแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี

๕. ทำเรื่อย ๆ ทำแบบสังฆทาน ปัญหาต่าง ๆ ของประเทศชาติเกิดขึ้นอย่างไม่รู้จบ จำเป็นต้องทุ่มเทกำลังความสามารถเข้าไปแก้ไข จะหยุดการทำงานไม่ได้ จึงต้องทำเรื่อย ๆ ไม่สามารถหยุดงานช่วยเหลือประชาชนได้ โดยพระองค์ทรงงานมาตลอด ๗๐ ปี “หลักสังฆทาน” มีความหมายคือ “ให้เพื่อให้” เป็นการให้โดยไม่เลือก ไม่หวังผลตอบแทน และไม่เลือกปฏิบัติ การทำงานช่วยเหลือประชาชนจะไม่ทรงเลือก ไม่กำหนดว่าเป็นใคร มีเชื้อชาติศาสนาใด จึงเป็นการทำลักษณะคล้ายสังฆทานที่ให้โดยไม่ต้องระบุผู้รับ ดังพระราชดำรัสครั้งหนึ่งความว่า

“การเป็นพระเจ้าแผ่นดินนั้น เป็นตลอด ๒๔ ชั่วโมง พระองค์ทรงอยู่บนยอดพีระมิดของสังคมแต่พีระมิดในประเทศไทย เป็นพีระมิดหัวกลับ”

๖. มีความสุขในการทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น ความสุขเป็นเรื่องของการทำประโยชน์ให้เกิดขึ้น ซึ่งความสุขที่แท้จริงคือ การทำประโยชน์ให้ผู้อื่น มิใช่ทำให้ตนเองเพียงเท่านั้น ต้องสร้างประโยชน์กับคนอื่น เมื่อคนอื่นมีความสุขแล้วเราก็มีความสุขด้วย โดยความสุขของผู้อื่น คือความสุขส่วนรวมนั่นเอง เราต้องยึดประโยชน์ส่วนรวมมาก่อนประโยชน์ส่วนตน ดังมีพระราชดำรัสครั้งหนึ่งความว่า

“ขอใจนะที่มาช่วยฉันทำงาน ฉันขอบอกก่อนนะ ช่วยฉันทำงาน ไม่มีอะไรจะให้ นอกจากมีความสุขร่วมกันในการทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น”

๗. ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทำงานอย่างผู้รู้จริง การที่พระเจ้าราชทานโครงการใดโครงการหนึ่งจะทรงศึกษาข้อมูลรายละเอียดอย่างเป็นระบบ ทั้งข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสาร และแผนที่ ตลอดจนสอบถามจากเจ้าหน้าที่ นักวิชาการ และราษฎรในพื้นที่ให้ได้รายละเอียดที่ถูกต้อง รวมทั้งศึกษาตรวจสอบและทอดพระเนตรในพื้นที่จริง เพื่อที่พระเจ้าราชทานความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้องรวดเร็วตรงตามความต้องการของประชาชน และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

๘. ระเบิดจากข้างใน ทรงมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคน ดังพระราชดำรัสว่า “ระเบิดจากข้างใน” หมายความว่า ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การนำเอาความเจริญหรือบุคคลจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชนที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัว หรือตั้งตัว อย่าให้โดยที่ผู้รับยังไม่พร้อมที่จะใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่

๙. ทำตามลำดับขั้น ในการทรงงานพระองค์จะทรงเริ่มต้นจากสิ่งจำเป็นที่สุดของประชาชนก่อน ได้แก่ สาธารณสุข เมื่อมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงแล้วก็จะสามารถทำประโยชน์ด้านอื่น ๆ ต่อไปได้ จากนั้นจะเป็นเรื่องสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานและสิ่งจำเป็นในการประกอบอาชีพ อาทิ ถนน แหล่งน้ำ เพื่อการเกษตร การอุปโภคบริโภค ที่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนโดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการให้ความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยีที่เรียบง่าย เน้นการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ราษฎรสามารถนำไปปฏิบัติได้และเกิดประโยชน์สูงสุด ดังพระบรมราโชวาทความตอนหนึ่งว่า

“การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นต้องสร้างพื้นฐาน คือความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อ

ได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากเลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยประเทศหลายประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงในเวลานี้”

พระบรมราชาวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันพฤหัสบดี ที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๑๗

๑๐. ภูมิสังคม การพัฒนาใด ๆ ต้องคำนึงสภาพภูมิประเทศของบริเวณนั้น ๆ ว่าเป็นอย่างไร และสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของคน ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรม ในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน และใช้หลักในการปรับตัวให้อยู่กับธรรมชาติให้ได้ ดังพระราชดำรัส ความตอนหนึ่งว่า

“การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ ในสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับให้คนอื่นคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไปช่วย โดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปดูว่าเค้าต้องการอะไรจริง ๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง”

๑๑. องค์กรรวม ในการที่จะพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับโครงการหนึ่งนั้น จะทรงมองเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นและแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยง อย่างครบวงจร ทรงเรียกว่า องค์กรรวม (Holistic) หมายถึง การมองเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นแบบบูรณาการ และกำหนดแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยง โดยพิจารณาครบทุกด้านของปัญหา พร้อมแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยงกันเป็นระบบ เช่น กรณีของ “ทฤษฎีใหม่” มี ๓ ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ ๑ คือ การมองในเรื่องของการบริหารจัดการที่ดินตั้งแต่การถือครองที่ดินของประชากรไทยโดยเฉลี่ยที่ดินประมาณ ๑๐-๑๕ ไร่ และแหล่งน้ำอันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการประกอบอาชีพ และเป็นเรื่องพื้นฐานของเกษตรกรในการพึ่งตนเอง คือ พออยู่ พอกินก่อน

ขั้นที่ ๒ คือ การให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่ม หรือสหกรณ์เพื่อการจัดการและการตลาดสำหรับผลผลิตที่เหลือกินเหลือใช้

ขั้นที่ ๓ คือ การรวมกลุ่ม รวมพลังชุมชนให้มีความเข้มแข็งเพื่อพร้อมที่จะออกไปสู่กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกได้อย่างครบวงจร เพื่อยกระดับไปสู่ธุรกิจชุมชนต่อไป

๑๒. ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด ในเรื่องของความประหยัดนี้ ประชาชนชาวไทยทราบกันดีว่าเรื่องส่วนพระองค์ทรงประหยัดมากดังที่เราเคยเห็นว่า หลอดยาสีพระทนต์นั้นทรงใช้อย่างคุ้มค่าอย่างไร หรือฉลองพระองค์แต่ละองค์ทรงใช้อยู่เป็นเวลานาน

ขณะเดียวกันการพัฒนาและช่วยเหลือราษฎรทรงใช้หลักในการแก้ไขปัญหาด้วยความเรียบง่ายและประหยัด ราษฎรสามารถทำได้เอง หาได้ในท้องถิ่นและประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ในภูมิภาคนั้น ๆ มาแก้ไขปัญหาโดยไม่ต้องลงทุนสูงหรือใช้เทคโนโลยีที่ไม่ยุ่งยากนัก ทรงให้ใช้หลัก Cost Effectiveness (คุ้มค่า) ไม่ใช่ Cost Benefit (คุ้มทุน) เสมอไป ซึ่งหมายถึงปัญหาของมนุษย์คิดเป็นราคาไม่ได้ อย่าไปเน้นกำไร หากแต่เราต้องจัดการให้ความทุกข์ของเขาหมดไปให้ได้ และเน้นความยั่งยืนและประโยชน์สุข

๑๓. ขาดทุนคือกำไร การพัฒนาเพื่อการอยู่ดีกินดีของประชาชนนั้น อย่าไปนึกหวังกำไรหรือผลตอบแทนแต่อย่างเดียว ทำอะไรต้องลงทุนลงแรงและปัจจัยบางอย่างเสียก่อนเพื่อสร้างผลกำไรในอนาคต คือ ความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“ถ้าหากว่าอยากให้ประชาชนอยู่ดีกินดี รัฐจะต้องลงทุน ต้องสร้างโครงการซึ่งต้องใช้เงินจำนวนเป็นร้อยเป็นพันเป็นหมื่นล้าน ถ้าทำไปก็เป็น “loss” เป็นการเสีย เป็นการขาดทุน เป็นการจ่าย คือ รัฐบาลต้องตั้งงบประมาณรายจ่าย ซึ่งมาจากเงินของประชาชน แต่ว่าถ้าโครงการดี ในไม่ช้าประชาชนก็จะได้กำไร จะได้ผล ราษฎรจะอยู่ดี กินดีขึ้น จะได้ประโยชน์ไป ส่วนรัฐบาลไม่ได้อะไร แต่ข้อนี้ถ้าดูให้ดี ๆ จะเห็นว่าถ้าราษฎรอยู่ดีกินดี มีรายได้ รัฐบาลก็จะเก็บภาษีได้สะดวก ไม่มีการหนีภาษี เพราะเมื่อมีรายได้ดีขึ้น เขาก็สามารถเสียภาษีได้มากขึ้น”

พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย วันพุธ ที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๔

๑๔. ปลูกป่าในใจคน ป่าไม้เป็นปัจจัยสำคัญของชีวิตมนุษย์ หากไม่มีการปลูกจิตสำนึกในการรักษาป่าไม้ให้กับทุกคนแล้ว จะทำให้การดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นไปด้วยความยากลำบาก เจ้าหน้าที่ของรัฐดูแลรักษาป่าไม้ด้วยหน้าที่พึงกระทำ แต่ชาวบ้านจะสามารถดูแลและหวงแหนป่าไม้ด้วยจิตสำนึกเพื่อรักษาปัจจัยแห่งชีวิตของตนเอง ทรงมีพระราชดำรัสว่า ควรจะมีป่าไม้หมู่บ้านเสียที ป่าจะได้กลับมา หมายถึงชาวบ้านลุกขึ้นดูแลและฟื้นฟูทรัพยากรป่าด้วยตนเอง ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“เจ้าหน้าที่ป่าไม้ควรจะปลูกต้นไม้ ลงในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดินและรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง...”

พระราชดำรัสพระราชทานแก่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ณ หน่วยจัดการต้นน้ำทุ่งจ้อ อำเภอมะแม่ม จังหวัดเชียงใหม่ วันเสาร์ที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๑๙

๑๕. ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ ทรงเข้าใจถึงธรรมชาติและต้องการให้ประชาชนใกล้ชิดกับธรรมชาติ ทรงมองเห็นถึงปัญหาของธรรมชาติได้อย่างละเอียด หากเราต้องการแก้ไขปัญหาด้านธรรมชาติ จึงจำเป็นต้องใช้ธรรมชาติเข้าช่วยเหลือ ไม่ว่าจะเป็นการบำบัดน้ำเสีย ด้วยการใช้น้ำดีไล่น้ำเสีย โดยอาศัยหลักแรงโน้มถ่วงตามธรรมชาติ (Gravity Flow) หรือการใช้ พืชกรองน้ำเสีย การแก้ไขปัญหาป่าเสื่อมโทรม ด้วยพระราชดำริปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก ปล่อยให้ธรรมชาติช่วยฟื้นฟูธรรมชาติ รวมถึง การกำจัดขยะ ด้วยการหมักเพื่อให้จุลินทรีย์ที่มีอยู่ในธรรมชาติย่อยสลาย ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“แต่ ๓,๐๐๐ ไร่ น้ำมันอยู่สูง จะนำน้ำโสโครกจากที่นี่ไปที่โน้นต้องสูบไปไม่ไหว แต่ว่าจะทำเป็นบึงใหญ่ที่จะเก็บน้ำได้สำหรับเวลาหน้าน้ำน้ำเก็บเอาไว้ น้ำแล้งปล่อยลงมา ส่วนหนึ่งอาจปล่อยลงมาสำหรับล้างกรุงเทพฯ ได้เจือจางน้ำโสโครกในคลองต่าง ๆ” พระราชดำรัส เมื่อวันพุธที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๓๒

“สิ่งโสโครกจากบ้านเรือนที่ให้เทศบาลสูบไป มักนำไปปล่อยลงคลอง ลงแม่น้ำ ถ้าหาที่แห่งหนึ่งนอกเมือง ทำถังหมักสิ่งโสโครกไว้ ๑๐ วัน สิ่งที่เป็นสิ่งโสโครกก็หายโสโครก เชื้อโรคอะไรก็หมดไป ถ้าให้ดีเอาไว้ ๒๘ วัน ให้มัน จริ่ง ๆ จัง ๆ พวกเชื้อที่ร้ายแรงที่ยังมีก็หมด แต่กลิ่นก็หายหมด เสร็จแล้วเอามาตากใช้ประโยชน์ได้ ทั้งส่วนที่เป็นของแข็งและส่วนที่เป็นน้ำ เป็นปุ๋ยที่ไม่เหม็น เทศบาลต่าง ๆ ที่มีปัญหานี้ก็ต้องพยายามพิจารณาว่าจะทำอะไรต่อไป”

พระราชดำรัสเสด็จออกมหาสมาคมเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันอังคารที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๔

๑๖. อธรรมปราบอธรรม ทรงนำความจริงในเรื่องความเป็นไปแห่งธรรมชาติ และกฎเกณฑ์ของธรรมชาติมาเป็นหลักการแนวปฏิบัติที่สำคัญในการแก้ปัญหาและเปลี่ยนแปลงสถานะที่ไม่ปกติให้เข้าสู่ปกติ ทรงคิดค้นวิธีบำบัดน้ำเสียโดยใช้ผักตบชวาดูดซึมสิ่งสกปรกปนเปื้อนในน้ำ และเป็นที่มาของ “อธรรมปราบอธรรม” ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“เห็นใหม่น้ำเน่าเหม็นก็เป็นอธรรม ผักตบชวาที่เราไม่ต้องการมันก็เป็นอธรรมเหมือนกัน ฉะนั้นเอาอธรรมสู้กับอธรรม ให้ออกมาเป็นธรรมะให้ได้”

๑๗. ประโยชน์ส่วนรวม ทรงเห็นว่าการทำงานทุกอย่างของเรานั้นมีผลเกี่ยวเนื่องถึงประโยชน์ส่วนรวมของบ้านเมืองและประชาชนทุกคน เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ทุก ๆ ประการให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์ โดยเต็มกำลังสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ การปฏิบัติพระราชกรณียกิจและการพระราชทานพระราชดำริในการพัฒนาและช่วยเหลือพสกนิกรทรงระลึกถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“ใครต่อใครก็บอกว่าขอให้เสียสละส่วนตัวเพื่อส่วนรวม อันนี้ฟังจนเบื่อ อาจจะรำคาญด้วยซ้ำว่า ใครต่อใครมาก็บอกว่าขอให้คิดถึงประโยชน์ส่วนรวม อาจมานึกในใจว่า ให้ ๆ อยู่เรื่อยแล้วส่วนตัวจะได้อะไร ขอให้คิดว่าคนที่ให้เพื่อส่วนรมนั้นมิได้ให้ส่วนรวมแต่อย่างเดียว เป็นการให้เพื่อตัวเองสามารถที่จะมีส่วนรวมที่จะอาศัยได้”

พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่ นิสิต นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น วันจันทร์ที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๑๔

“บ้านเมืองของเราเป็นปึกแผ่นมั่นคง และร่มเย็นเป็นสุขสืบมาช้านานเพราะเรามีความยึดมั่นในชาติ และต่างบำเพ็ญกรณียกิจตามหน้าที่ ให้สอดคล้องเกื้อกูลเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของชาติ คนไทยทุกคน จึงควรจะได้ตระหนักในข้อนี้ให้มาก แล้วตั้งใจประพฤติตัวปฏิบัติงาน ให้สมแก่ฐานะและหน้าที่ เพื่อให้สำเร็จประโยชน์ส่วนรวม คือความมั่นคงปลอดภัยของชาติบ้านเมืองไทย”

พระราชดำรัสในการเสด็จออกมหาสมาคมในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ท้องพระโรง ศาลาราชประชาสมาคม วังไกลกังวล วันพฤหัสบดีที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๖

๑๘. การพึ่งตนเอง การพัฒนาตามแนวพระราชดำริ ในเบื้องต้นเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เพื่อให้ประชาชนมีความแข็งแรงพอที่จะดำรงชีวิตได้ และขั้นตอนต่อไปคือ การพัฒนาให้ประชาชนสามารถอยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อม สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

๑๙. เศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักความคิดที่จะดำเนินการเรื่องต่าง ๆ เพื่อนำชีวิตไปสู่ความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน เสมือนเป็นการวางฐานรากของตัวอาคาร ดังปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้พระราชทานไว้ ดังนี้

“เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวหน้าต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมี

ผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการ ทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอก ได้เป็นอย่างดี

๒๐. เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา เข้าใจ : ทำอะไรต้องเข้าใจปัญหา เข้าใจหนทางแก้ไข เข้าใจ กระบวนการจัดการ และปรับความเข้าใจระหว่างผู้ให้ ผู้รับเสียก่อน ให้เข้าใจซึ่งกันและกัน เข้าถึง : เมื่อเข้าใจ ระหว่างกันทุกประการครบถ้วนแล้ว ต้องเข้าถึงการกระทำ สร้างความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง เข้าถึงเครื่องมือ เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ และความสามัคคีร่วมจิตร่วมใจของผู้ปฏิบัติ ร่วมมือร่วมไม้กันทำงาน พัฒนา : เมื่อ ต่างฝ่ายต่างเข้าใจกันแล้ว เข้าถึงกันแล้ว การพัฒนาก็จะดำเนินการไปอย่างยั่งยืน ไม่ส่งผลกระทบที่ติดลบต่อ ระบบเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการเมือง หากแต่นำไปสู่ความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน

๒๑. แก้ปัญหาที่จุดเล็ก คิด Macro เริ่ม Micro ทรงมองปัญหาในภาพรวม (Macro) ก่อนเสมอ แต่การแก้ไขปัญหของพระองค์จะเริ่มจากจุดเล็ก ๆ (Micro) คือ การแก้ไขปัญหเฉพาะหน้าที่คนมักจะมองข้าม ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“ถ้าปวดหัวก็คิดอะไรไม่ออกเป็นอย่างนั้นต้องแก้ไขการปวดหัวนี้ก่อน...มันไม่ได้เป็นการแก้ อาการจริงแต่ต้องแก้ปวดหัวก่อน เพื่อที่จะให้อยู่ในสภาพที่คิดได้...แบบ (Macro) นี้ เขาจะทำแบบรี้อทั้งหมด ฉัน ไม่เห็นด้วย...อย่างบ้านคนอยู่ เรียบอกบ้านนี้มันผุดตรงนั้น ผุดตรงนี้ ไม่คุ้มที่จะซ่อม ...เอาตกลงรื้อบ้านนี้ ระเบิดเลย เราจะไปอยู่ที่ไหน ไม่มีที่อยู่ ...วิธีทำต้องค่อยๆ ทำ จะไประเบิดหมดไม่ได้”

๒๒. ไม่ติดตำรา ทำให้ง่าย การพัฒนาตามแนวพระราชดำริมีลักษณะของการพัฒนา ที่อ่อนนุ่มและกลมกลืนกับสภาพธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและสภาพของสังคมจิตวิทยาแห่งชุมชน คือ “ไม่ติด ตำรา” ไม่ผูกมัดติดกับวิชาการและเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงของคนไทย เพราะสภาพปัญหามีไม่เหมือนกัน หากใช้ปัญญาไตร่ตรองให้รอบคอบ ครบถ้วนจะพบวิธีการพัฒนาใหม่ๆ ในการแก้ไขปัญหของประชาชน ทรงโปรดที่จะทำสิ่งที่ยากให้กลายเป็นสิ่งที่ง่าย ทำสิ่งที่สลับซับซ้อนให้เข้าใจง่าย อันเป็นการแก้ปัญหาด้วยการใช้กฎแห่งธรรมชาติเป็นแนวทางนั่นเอง แต่การทำสิ่งยาก ให้กลายเป็นง่ายนั้นเป็น ของยาก ฉะนั้นคำว่า “ทำให้ง่าย” หรือ “Simplicity” จึงเป็นหลักคิดสำคัญที่สุดของการพัฒนาประเทศ ในรูปแบบของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

๒๓. การมีส่วนร่วม ในการทรงงานพระองค์ทรงเปิดโอกาสให้ทุกฝ่าย ทั้งประชาชนหรือ เจ้าหน้าที่ทุกระดับได้มาร่วมกันแสดงความคิดเห็น หรือที่เรียกประชาพิจารณ์เพื่อรับทราบปัญหาและความต้องการ ของประชาชน โดยให้อาชาวบ้านเป็นครู ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“สำคัญที่สุดจะต้องหัดทำใจให้กว้างขวาง หนักแน่นรู้จักรับฟังความคิดเห็น แม้กระทั่ง ความวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่นอย่างฉลาด เพราะการรู้จักรับฟังอย่างฉลาดนั้นแท้จริง คือ การระดมสติปัญญา และประสบการณ์อันหลากหลาย มาอำนวยการปฏิบัติบริหารงานให้ประสบความสำเร็จที่สมบูรณ์นั่นเอง”

๒๔. พออยู่พอกิน ให้ประชาชนสามารถอยู่อย่าง “พออยู่พอกิน” ให้ได้เสียก่อน แล้วจึงขยายให้มีขีดสมรรถนะที่ก้าวหน้าต่อไป การดำเนินชีวิตให้พออยู่พอกินนั้น ต้องมีทรัพยากรให้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ต้องอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ หากขาดแคลนจะทำให้ไม่เพียงพอ อดอยาก ไม่มั่นคงในชีวิต จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นทุกวันแต่ทรัพยากรลดลงทุกที ภาวะขาดแคลนย่อมเกิดขึ้น ทรงแก้ไขปัญหาด้านเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติทรงฟื้นฟูและรักษาความสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติที่เสียไปเพื่อสร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้น เพราะเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตของมนุษย์

“คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่มีสมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยพออยู่พอกิน มีความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐาน ตั้งปณิธาน ในทางที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพออยู่พอกิน ไม่ใช่จะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่ว่ามีความพออยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ถ้าเรารักษาความพออยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวด...ที่สุดก็คือประโยชน์ร่วมกัน คือ ความพอมีพอกิน พออยู่ ปลอดภัยของประเทศชาติ”

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย วันพุธที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๑๓

๒๕. บริการรวมที่จุดเดียว การบริการรวมที่จุดเดียวสำหรับเกษตรกรเป็นรูปแบบการบริการแบบเบ็ดเสร็จ หรือ One Stop Services ที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในระบบบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทย เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนที่จะมาขอใช้บริการ จะประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย โดยทรงให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นต้นแบบในการบริการรวมที่จุดเดียว ซึ่งมีหน่วยงานราชการต่าง ๆ มาร่วมดำเนินการและให้บริการประชาชน ณ ที่แห่งเดียว ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“กรม กองต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประชาชนทุกด้าน ได้สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประองคองกัน ประสานกันตามธรรมดาแต่ละฝ่ายต้องมีศูนย์ของตน แต่ว่าอาจจะมีการถกเถียงกันว่าเป็นศูนย์ของตัวเองคนอื่นไม่เกี่ยวข้อง และศูนย์ศึกษาการพัฒนาเป็นศูนย์ที่รวบรวมกำลังทั้งหมดของเจ้าหน้าที่ทุกกรม กอง ทั้งในด้านเกษตรหรือในด้านสังคม ทั้งในด้านงาน การส่งเสริมการศึกษามาอยู่ด้วยกัน ก็หมายความว่าประชาชน ซึ่งจะต้องใช้วิชาการทั้งหลายก็สามารถที่จะมาดู ส่วนเจ้าหน้าที่จะให้ความอนุเคราะห์แก่ประชาชนก็มาอยู่พร้อมกันในที่เดียวกัน เหมือนกัน ซึ่งเป็นสองด้าน ก็หมายถึงว่า ที่สำคัญปลายทางคือประชาชน จะได้รับประโยชน์และต้นทุนของผู้เป็นเจ้าของที่จะให้ประโยชน์”

พระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๖๒

๒๖. ร่าเริง รื่นเริง คึกคัก ครึกครื้น กระฉับกระเฉง มีพลัง เป็นปัจจัยของการทำงานที่มีประสิทธิภาพ การทำงานให้สำเร็จและมีประสิทธิภาพต้องอาศัยจิตใจเป็นเรื่องสำคัญ ต้องสร้างบรรยากาศรอบตัวให้มีความสุข ไม่เครียด ทรงมีพระราชดำรัสว่า ทำงานต้องสนุกกับงานมิฉะนั้นเราจะเบื่อและหยุดทำงานในระยะต่อมา ดังนั้นปัจจัยของการทำงานที่มีประสิทธิภาพ คือ ร่าเริง รื่นเริง คึกคัก ครึกครื้น

ร่าเริง รื่นเริง เวลาทำงานตัวเราเองก็ต้องร่าเริง และระหว่างทำงานก็ต้องสร้างบรรยากาศให้ผู้เข้าร่วมในการทำงานมีความสุข

คึกคัก ครึกครื้น คือ ตัวเองต้องคึกคักกระฉับกระเฉงมีพลังเสียก่อน และต้องสร้างบรรยากาศในการทำงานให้ครึกครื้นสนุกสนาน

พระบรมราโชวาทพระราชทานในงานประชุมสโมสรไลออนส์สากล ประจำปี ๒๕๑๓

๒๗. ชัยชนะของการพัฒนา การแก้ไขปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นเหมือนการเข้าสู่สงครามที่ไม่ได้ใช้อาวุธในการแก้ไขปัญหา แต่ใช้การพัฒนาเป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และ ทุกครั้งที่สามารถแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ จึงถือเป็นการได้รับชัยชนะ โดยการพัฒนา พระแสงขรรค์ชัยศรี หมายถึง จะทรงนำทัพเอง ธงกระบี่ชู หมายถึง ทรงปรารถนาอยากจะทำให้ทุกคนติดตามและช่วยรบอยู่ในกองทัพของพระองค์ด้วย พระมหาสังข์ หมายถึง เพื่อให้เกิดความร่ำรวย งอกงาม เจริญก้าวหน้า ดอกบัว หมายถึง ความบริสุทธิ์ ความสงบ มีคุณธรรม

ในกรอบแนวคิดและทิศทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน จึงได้นำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และศาสตร์พระราชา มาเป็นหลักพื้นฐานในการวางกรอบแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนเพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๘๐ สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการและพัฒนาสิ่งแวดล้อมตามรูปแบบถิ่นฐานของตนเองได้ ทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบทให้สอดคล้องกับศักยภาพของชุมชนของตนเอง และทรัพยากรทั้งทรัพยากรธรรมชาติ เทคโนโลยี ศักยภาพบุคลากร หรือศักยภาพทางภูมิศาสตร์ บนพื้นฐานและแนวทางของความพอประมาณ ความมีเหตุผล และใช้องค์ความรู้ทั้งทางวิชาการ และภูมิปัญญาท้องถิ่น และขับเคลื่อนแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ อย่างเป็นธรรม โดยมีแนวคิดการพัฒนาที่ให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้ เน้นการบริหารจัดการเชิงพื้นที่และการระดมจากข้างใน สร้างคน สร้างองค์ความรู้ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน มีแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนเชิงนิเวศเพื่อพัฒนาสร้างชุมชนแห่งอนาคตที่เกิดการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรมในทุกภาคส่วนและทุกระดับ โดยพึ่งพานวัตกรรมและเทคโนโลยีผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่จะนำไปสู่การสร้างสมดุลและการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ นำสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตและการดำรงชีวิตของคนในประเทศอย่างแท้จริง

๑.๓ นิยามการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน

๑.๓.๑ การจัดการสิ่งแวดล้อม

การจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง กระบวนการใช้สิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ โดยการวางแผนดำเนินงาน ติดตามประเมินผล และปรับปรุงแก้ไขพัฒนาให้ดีขึ้น ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงการใช้อย่างประหยัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ใช้อย่างยั่งยืน ยาวนานตลอดไป และเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อมวลมนุษยและธรรมชาติให้มากที่สุด (วินัย วีระพัฒนานนท์, ๒๕๔๐: ๑๘๕)

การจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง กระบวนการแพร่กระจายทรัพยากรที่สำคัญทั้งที่เกิดโดยธรรมชาติ และมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสนองความพอใจในการนำไปใช้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ ต้องเป็นการดำเนินการอย่างมีระบบในการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ โดยไม่มีผลกระทบต่อระบบสิ่งแวดล้อม เพื่อจะมีทรัพยากรใช้ได้ตลอดไป (ยุวดี กวาทระกุล, ๒๕๕๒)

การจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินงานต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการจัดหา การเก็บรักษา การซ่อมแซม การใช้อย่างประหยัด และการสงวนรักษา เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์แก่มวลมนุษย์ได้ใช้ตลอดไปอย่างไม่ขาดแคลน หรือมีปัญหาใด ๆ หรืออาจจะหมายถึง กระบวนการจัดการแผนงานหรือกิจกรรมในการจัดสรรและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อสนองความต้องการในระดับต่าง ๆ ของมนุษย์ และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาคือเสถียรภาพทางเศรษฐกิจสังคมและคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักการอนุรักษ์ด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด ประหยัด และก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ (เทเวศ อร่ามเรือง, ๒๕๕๑ : ๑๑-๒๓)

เกษม จันทรแก้ว (๒๕๕๖ : ๗๗) ได้ประมวลผลจากการศึกษาความหมาย และคำนิยามของคำว่าจัดการสิ่งแวดล้อมของ NCU (๒๐๐๐) ที่ชี้ให้เห็นว่า การจัดการ สามารถนำมาประยุกต์เพื่อให้คำนิยามและความหมายของการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental Management) ไว้ ดังนี้

การจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง กระบวนการสร้างศักยภาพของสิ่งแวดล้อมให้เกิดการคงสภาพด้วยการใช้อย่างยั่งยืน การขจัดของเสีย/มลพิษ และการควบคุมกิจกรรมการจัดการ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อมนุษย์ตลอดไป ดังนั้น

การจัดการสิ่งแวดล้อม คือ กระบวนการสร้างศักยภาพบรรดาสีงแวดล้อมทั้งหลายที่ให้คุณต่อมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม นั่นคือ

๑. การใช้อย่างยั่งยืน เป็นตัวสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ต้องแสดงหรือมีศักยภาพที่คงสภาพหรือใกล้เคียงสภาวะนั้น ๆ ที่สามารถเอื้อประโยชน์ต่อมนุษย์ได้อย่างมั่นคงตลอดไป การที่จะทำได้นั้นต้องมีแผนงานและมาตรการที่เป็นรูปธรรม

๒. การจัดการของเสีย/มลพิษ เป็นขยะติดเชื้อและ/หรือขยะกากของเสียอันตรายจำเป็นต้องจัดการ หมายถึง การควบคุมและกำจัดให้หมดไป หรือลดความเป็นพิษ อันต้องใช้ความรู้ความสามารถในการจัดการ ตั้งแต่การเก็บ ขนย้าย วิธีกำจัด และการนำไปใช้ประโยชน์

๓. การควบคุมกิจกรรม เป็นแนวทางปฏิบัติที่การจัดการสิ่งแวดล้อมต้องยึดปฏิบัติ ควบคุมกิจกรรมทั้งในระบบการจัดการและนอกระบบ หรือจากภายนอก ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ จะเอื้อประโยชน์ต่อมนุษย์ให้ยั่งยืนได้ อาจหมดไปหรือเสื่อมโทรมไปจนถึงขั้นวิกฤต และเป็นอันตรายต่อมนุษย์ได้

๑.๓.๒ สิ่งแวดล้อมชุมชน แบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือ

๑) สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ได้แก่ อากาศ แม่น้ำ ลำคลอง ทะเลสาบ มหาสมุทร พื้นดิน แร่ธาตุ ภูเขา ป่าไม้ และสัตว์อื่น ๆ เป็นต้น

๒) สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ บ้านเรือน โรงเรียน ถนน รถยนต์ เขื่อนเก็บน้ำ ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจและสังคมด้วย สิ่งแวดล้อมเหล่านี้ประกอบกันขึ้นเป็นชุมชน โดยมีขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบเศรษฐกิจและสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้นและข้อจำกัดทางธรรมชาติเป็นกฎเกณฑ์และเป็นหลักสำหรับการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๗)

สิ่งแวดล้อมชุมชน หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ที่อาศัยและประกอบกิจกรรมต่างๆ ในเขตชุมชน หรือหมู่บ้านที่อยู่ภายในขอบเขตการให้บริการของเมืองซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์ได้ทำขึ้น มีอิทธิพลเกี่ยวโยงและเกื้อหนุนกันโดยผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งจะมีส่วนเสริมสร้างหรือทำลายอีกส่วนหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, มปป.)

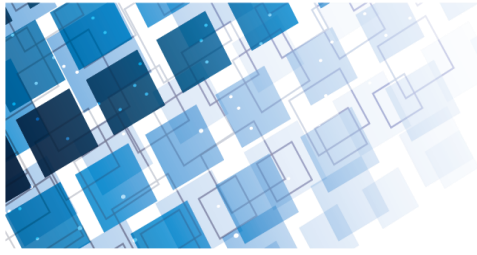
สิ่งแวดล้อมชุมชน หมายถึง สรรพสิ่งและสภาพต่าง ๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต จำต้องได้และจำต้องไม่ได้ ที่มีอิทธิพลต่อการอยู่ดีมีสุขของประชาชนในชุมชน สามารถแบ่งได้ออกเป็น ๔ มิติ คือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แหล่งน้ำ ป่า ดิน ด้านเศรษฐกิจ เช่น การประกอบอาชีพ การมีรายได้ หนี้สิน ด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น ที่อยู่อาศัย บริการสาธารณสุขโภชนาการ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านการบริหารจัดการสาธารณะและการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การบริหารจัดการที่มีความโปร่งใสมีประสิทธิภาพมีความรับผิดชอบ เป็นต้น (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๘: ๒-๘)

๑.๓.๓ การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน

การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน หมายถึง การดำเนินการเพื่อให้ชุมชนมีความสามารถในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมได้ด้วยตนเอง โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, มปป.)

ผ่องศรี สิทธิราช (๒๕๕๒ : ๑๒-๑๔) กล่าวถึงการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนว่า การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนมีความหมายที่ค่อนข้างกว้าง ครอบคลุมในประเด็นต่างๆ มากมาย ตั้งแต่การจัดใช้ทรัพยากร การบำรุงรักษา การฟื้นฟู การป้องกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชน เช่น ปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหาน้ำเสีย เป็นต้น

นियาม “การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน” ที่ใช้ในการจัดทำ*แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.๒๕๖๓ - ๒๕๘๐* หมายถึง การวางแผนบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยนำเอาองค์ความรู้ นวัตกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาใช้ในการบริหารจัดการตามศักยภาพ และบริบทชุมชน ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน และองค์กรท้องถิ่นในทุกขั้นตอน อย่างมีธรรมาภิบาล ซึ่งการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมนั้นต้องนำสู่ความยั่งยืน

ส่วนที่ ๒

สถานการณ์สิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน นโยบาย แผน และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาถึงสถานการณ์สิ่งแวดล้อมเป็นพื้นฐานสำคัญในการวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งในส่วนที่ ๒ นี้จะได้นำเสนอถึงสถานการณ์สิ่งแวดล้อมในปัจจุบันของทั้งในระดับโลก ระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และในประเทศไทย รวมทั้งการพัฒนาเมืองด้านสิ่งแวดล้อมและตัวอย่างชุมชนที่ได้นำมาเอาศาสตร์พระราชาไปใช้ในการแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๑ สถานการณ์สิ่งแวดล้อม

๒.๑.๑ สถานการณ์สิ่งแวดล้อมระดับโลก

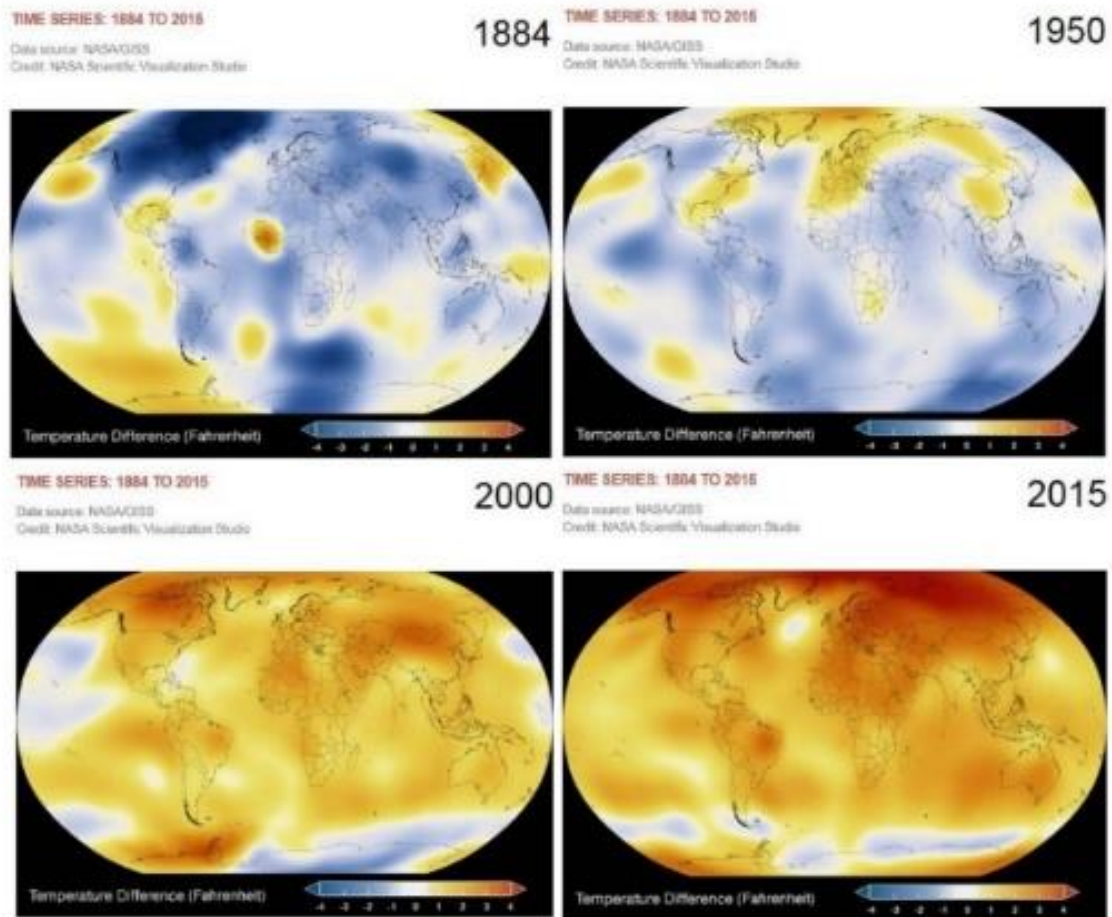
๑) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change)

คณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ (Intergovernmental Panel Climate Change: IPCC) ได้รายงานเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลกว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๗๓ อุณหภูมิเฉลี่ยของโลกจะสูงขึ้น ๑.๕ องศาเซลเซียสสูงกว่าระดับก่อนยุคอุตสาหกรรม โดยพิจารณาจากระดับการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสู่ชั้นบรรยากาศในปัจจุบัน

โลกของเรามีอุณหภูมิที่สูงขึ้นจากการวัดความเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิบนพื้นผิวของผืนดินและมหาสมุทร หน่วยงาน Climatic Research Unit และ National Oceanic and Atmospheric Administration ได้เก็บข้อมูลสถิติการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๓๑ – ๒๕๕๘ โลกมีอุณหภูมิเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ๑ องศาเซลเซียส เป็นผลพวงมาจากระดับของก๊าซเรือนกระจกในชั้นบรรยากาศ ในช่วงเดือนมีนาคม – พฤษภาคม ๒๕๕๘ สามารถวัดความเข้มข้นเฉลี่ยของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ได้มากกว่า ๔๐๐ ส่วนต่อล้านส่วน (part per million: ppm) ในชั้นบรรยากาศ ส่งผลให้ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ เป็นปีที่ร้อนที่สุดเท่าที่เคยบันทึกมา (NASA, ๒๐๑๖)

ภาพที่ ๒.๑ ความเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิโลกในช่วงปี ค.ศ. ๑๘๘๘ – ๒๐๑๕ (พ.ศ. ๒๔๓๑ – ๒๕๕๘)
ที่มา : World Meteorological Organization, ๒๐๑๖

ภาพที่ ๒.๒ อุณหภูมิของโลกที่สูงขึ้นจากในปี ค.ศ ๑๘๘๔, ๑๙๕๐, ๒๐๐๐ และ ๒๐๑๕

ที่มา : NASA's Goddard Institute for Space Studies (GISS) ๒๐๑๖

จากสถานการณ์ดังกล่าว จะทำให้โลกเสี่ยงที่จะเกิดภัยธรรมชาติ เช่น ภาวะแล้งจัด ไฟป่า น้ำท่วมใหญ่ รวมทั้งปัญหาการขาดแคลนอาหาร ซึ่งในที่ประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศโลกครั้งที่ ๒๔ (COP๒๔) ณ เมืองคาโตวิตเซ ประเทศโปแลนด์ ระหว่างวันที่ ๒ - ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑ มีเป้าหมายให้ประเทศสมาชิก ๑๙๕ ประเทศที่ได้จัดทำแนวปฏิบัติหลังจากมีการรับรองข้อตกลงต่อสู้ภาวะโลกร้อนที่กรุงปารีส เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๘ โดยควบคุมการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิเฉลี่ยให้เพิ่มขึ้นต่ำกว่า ๒ องศาเซลเซียส เมื่อเทียบกับยุคก่อนอุตสาหกรรม และการพยายามควบคุมการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิไม่เกิน ๑.๕ องศาเซลเซียส เมื่อเทียบกับยุคก่อนอุตสาหกรรม โดยคาดว่าจะการดำเนินการตามนี้จะช่วยลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างมีนัยสำคัญ และหวังว่าระดับน้ำทะเลจะลดระดับกว่าเดิม ๑๐ เซนติเมตรอย่างจริงจังและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีการจัดทำบัญชีก๊าซเรือนกระจกที่ให้แก่แต่ละประเทศสมาชิกติดตามการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและรายงานความก้าวหน้าให้ได้รับรู้ ซึ่งองค์การอุตุนิยมวิทยาโลกเผยแพร่รายงานเมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ ระบุว่า อุณหภูมิโลกที่ร้อนที่สุด ๒๐ อันดับแรกเกิดขึ้นในช่วง ๒๒ ปีที่ผ่านมา และถือว่าปี พ.ศ. ๒๕๖๑ เป็นปีที่ร้อนที่สุดเป็นอันดับที่ ๔ เท่าที่มีการบันทึกไว้ อันเป็นผลจากการปล่อยก๊าซเรือนกระจกที่เพิ่มขึ้นและไม่มีการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมนั่นเอง (The Momentum Team, ๒๐๑๘)

๒) ภัยพิบัติด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Disaster)

สำนักงานเพื่อการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติแห่งสหประชาชาติ (United Nations International Strategy for Disaster Reduction- UNISDR) ได้รายงานใน ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ว่า ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกจะเจอปัญหาภัยธรรมชาติรุนแรงมากที่สุดมากกว่าภูมิภาคอื่นของโลก โดยเฉพาะปี พ.ศ. ๒๕๕๙ มีภัยธรรมชาติเกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกทำให้ประชากรเสียชีวิตกว่า ๕,๐๐๐ ราย ก่อให้เกิดความเสียหายทางด้านเศรษฐกิจมูลค่ามากกว่า ๗๗,๐๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ

เวทีเศรษฐกิจโลก (World Economic Forum) นำเสนอรายงาน The Global Risk Report ก่อนหน้าการประชุมประจำปีที่มีขึ้นในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ โดยสะท้อนมุมมองของผู้เชี่ยวชาญและผู้กำหนดนโยบายระดับโลกในเรื่องความเสี่ยงสำคัญที่โลกเผชิญ และเหตุการณ์ภูมิอากาศสุดขั้ว (Extreme Weather Events) เป็นหนึ่งในความเสี่ยงระดับโลกอันดับต้น

ภัยพิบัติทางธรรมชาติที่รุนแรงขึ้นและส่งผลกระทบต่อมนุษย์โดยตรงมากขึ้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ ไหลเวียนกันจากความแห้งแล้งไปถึงอุทกภัยทั่วโลก รวมถึงอุณหภูมิเย็นยะเยือกต่ำสุดเท่าที่มีการบันทึกตามแนวชายฝั่งตะวันออกของสหรัฐอเมริกา และหิมะตกในทะเลทรายซาฮาราในเดือนมกราคม คลื่นความร้อนในสหราชอาณาจักรในเดือนมิถุนายนและกรกฎาคม คลื่นความร้อนในญี่ปุ่นที่ทุบสถิติและตามมาด้วยพายุไต้ฝุ่นในเดือนกรกฎาคมและสิงหาคม ไฟป่าตามแนวเส้นวงรอบอาร์กติกในประเทศสวีเดนและกรีซในเดือนกรกฎาคม อุทกภัยร้ายแรงในจีนและอินเดียช่วงเดือนสิงหาคม และการแผลงฤทธิ์ของซูเปอร์ไต้ฝุ่นมังคุดในเดือนกันยายน

ปี พ.ศ.๒๕๖๑ ยังได้เห็นถึงการออกมาแสดงบทบาทของหลายหน่วยงาน สถาบันวิทยาศาสตร์แห่งชาติสหรัฐฯ (Proceedings of the National Academy of Sciences) ให้ความเห็นว่า ทั่วโลกจำเป็นต้องเปลี่ยนผ่านการใช้พลังงานฟอสซิลสู่ระบบพลังงานหมุนเวียนที่สะอาดโดยเร่งด่วน มิฉะนั้นโลกอาจเข้าสู่ Hothouse state ซึ่งเป็นสภาวะอันตรายถาวร ส่วนที่ประชุม Global Climate Action Summit ที่ซานฟรานซิสโก ได้มีข้อเสนอในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกลงครึ่งหนึ่งภายในปี พ.ศ. ๒๕๗๓ จากทุกภาคส่วนกิจกรรมทางเศรษฐกิจ (ธารา บัวคำสี, ๒๕๖๑)

๓) ความเสี่ยงต่อระบบนิเวศและสายพันธุ์สัตว์ที่ถูกคุกคาม ใกล้สูญพันธุ์ และถูกคุ้มครอง (Ecosystems & Endangered Species)

จากรายงานแห่งสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ (Living Planet Report, ๒๕๖๑) โดยองค์การกองทุนสัตว์ป่าโลกสากล (WWF International) ได้ตรวจสอบความสมบูรณ์ของโลก พบว่าความหลากหลายทางชีวภาพกำลังเสื่อมถอย สิ่งมีชีวิตหลายสายพันธุ์กำลังสูญพันธุ์ ประชากรปลา นก สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก และสัตว์เลื้อยคลานกำลังลดปริมาณลงอย่างต่อเนื่องไม่หยุด โดยเฉลี่ยอยู่ที่ราว ๖๐ เปอร์เซ็นต์ นับตั้งแต่ปี ค.ศ.๑๙๗๐ ถึง ค.ศ.๒๐๑๔ และสิ่งมีชีวิตที่หายไปจากโลกส่วนใหญ่มีความเชื่อมโยงกับพฤติกรรมและการดำรงชีวิตของมนุษย์ อาทิ การลดลงของพื้นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าจากการรุกรานใช้พื้นที่ป่าเพื่อทำการเกษตร และจำนวนสัตว์ป่าลดลงอย่างมากนับตั้งแต่ปี ค.ศ.๑๙๗๐ เป็นต้นมา (WWF, ๒๕๖๑)

จากการประชุมของคณะกรรมการความร่วมมือระหว่างประเทศด้านวิทยาศาสตร์และนโยบายด้านความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศวิทยา (Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services -IPBES) ได้รายงานการคาดการณ์การลดลงของสัตว์และพืชทั่วโลกว่า ภายในปี ค.ศ. ๒๐๕๐ ทวีปอเมริกาเหนือและทวีปอเมริกาใต้จะมีจำนวนพืชและสัตว์น้อยลง ๔๐ เปอร์เซ็นต์ เมื่อเทียบกับช่วงต้นคริสต์ทศวรรษที่ ๑๙๐๐ และในภูมิภาคเอเชีย แปซิฟิก ปะการังราวเกือบ ๙๐ เปอร์เซ็นต์ จะตกอยู่ในสภาพเสียหายอย่างรุนแรงภายในอีก ๓๒ ปีข้างหน้า และแหล่งทรัพยากรปลาธรรมชาติเพื่อการประมงและการค้าก็คาดว่าจะหมดลงภายในปี ค.ศ. ๒๐๔๘ หรือในอีก ๓๐ ปี ในทวีปแอฟริกาคาดว่าจะมากกว่ากึ่งหนึ่งของนกและสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมชนิดต่าง ๆ ในทวีปนี้ จะสูญไปภายในปี ๒๑๐๐ หรือภายใน ๘๒ ปี หากยังไม่มีมาตรการเด็ดขาดออกมาจัดการ (ทักษิณา ข่ายแก้ว, ๒๕๖๑)

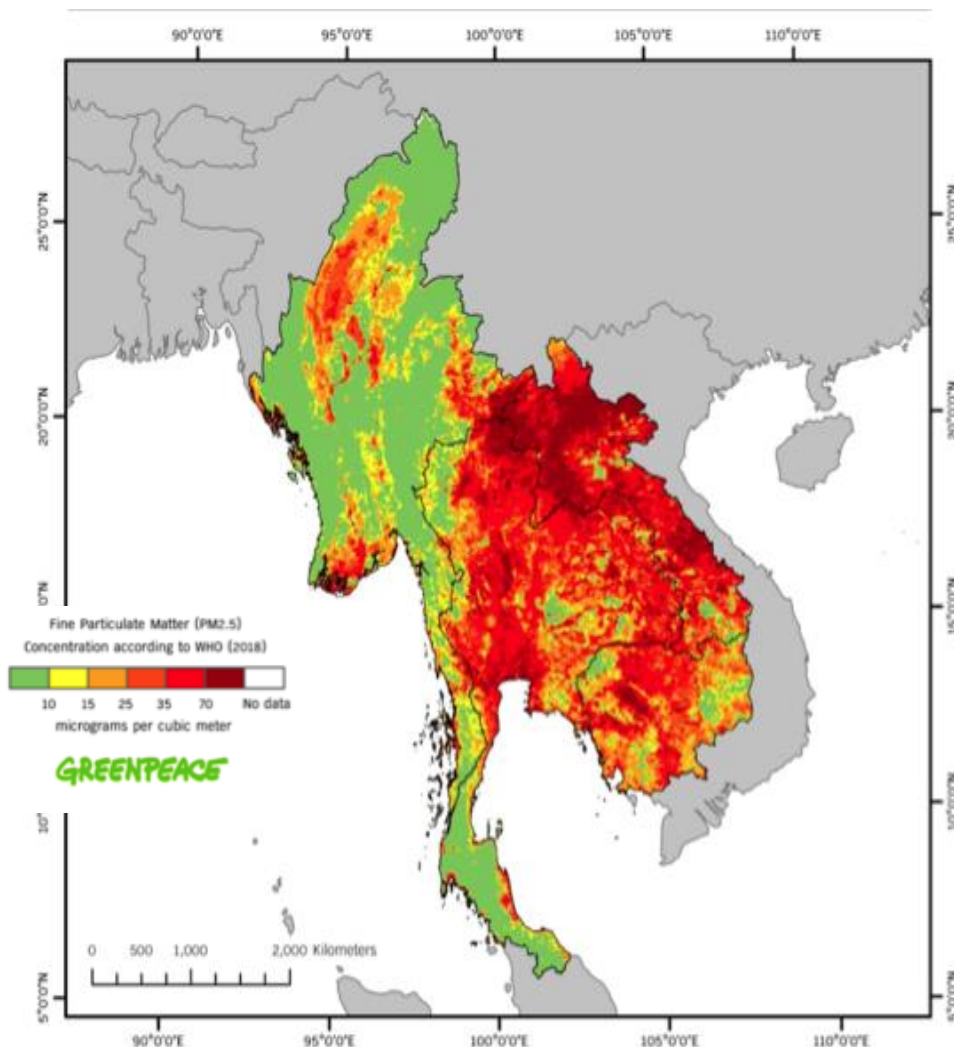
๔) การขยายตัวของเมืองและการเจริญเติบโตของเมือง (Urbanization and City Growth)

ความเป็นเมืองเป็นหนึ่งในแนวโน้มสำคัญ โดยเฉพาะเมืองในประเทศกำลังพัฒนา จะกลายเป็นเครื่องจักรสำคัญที่ผลักดันกิจกรรมทางเศรษฐกิจในอนาคต รวมถึงทิศทางการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย เมืองมีการขยายตัวและกระจายไปยังภูมิภาคมากขึ้นตามทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจของแต่ละประเทศและการเติบโตของประชากร การขยายตัวของเมืองยังเป็นการสร้างแรงกดดันต่อการบริการสาธารณสุขปโภค สาธารณูปการเพิ่มขึ้น รวมถึงการจัดการปัญหาต่างๆ เช่น การจัดการขยะ การจัดการของเสียอันตราย การจัดการมลพิษ การจัดการทรัพยากรน้ำ หรือการคมนาคม ตัวอย่างเช่น การขยายตัวของเมืองใหญ่จากกรุงเทพมหานครไปสู่จังหวัดปทุมธานีทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของจังหวัดปทุมธานีจนเกิดการกระจายตัวที่ไร้ทิศทาง (Urban Sprawl) และในประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นเมืองใหญ่ที่ยังคงดึงดูดประชากรเข้าสู่ตัวเมือง และกระจายสู่พื้นที่ชานเมือง เกิดปัญหาด้านการขาดแคลนทรัพยากรที่เข้าถึงพื้นที่อยู่อาศัย ขณะเดียวกันอาจสร้างปัญหาภูมิทัศน์จากสภาพความแออัดของผู้มีรายได้น้อยที่อาศัยอยู่ในเมืองเนื่องจากในสถานการณ์ปัจจุบันโลกมีการขยายตัวสู่ความเป็นเมืองอย่างต่อเนื่อง **จึงมีการคาดการณ์ว่าในปี ค.ศ. ๒๐๕๐ โลกจะมีประชากรคนเมืองเพิ่มขึ้นมากถึง ๒.๔ พันล้านคน คิดเป็นร้อยละ ๖๖ ของประชากรโลก โดยในอนาคตทวีปเอเชียกับแอฟริกาจะมีอัตราการขยายตัวสู่ความเป็นเมืองมากที่สุด** จึงต้องมีมาตรการในการจัดการระบบสาธารณสุขปโภค และประชากรในประเทศให้สอดคล้องกับการขยายตัวสู่ความเป็นเมือง ยกตัวอย่างเช่น ในประเทศไทยมีการพัฒนาโครงข่ายการคมนาคมของรัฐบาล และมาตรการการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในกรุงเทพมหานครให้เป็น ๙ ตารางเมตรต่อคน.

๒.๑.๒ สถานการณ์สิ่งแวดล้อมระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

๑) ปัญหาหมอกควัน

ปัญหาหมอกควันในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นปัญหามลพิษทางอากาศขนาดใหญ่ซึ่งเกิดเป็นประจำ ก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพและเศรษฐกิจประเทศบรูไนดารุสซาลาม อินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ และไทย แต่ในประเทศฟิลิปปินส์และไทยมีขอบเขตปัญหาน้อยกว่า ๔ ประเทศข้างต้นปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นทุกฤดูแล้งโดยมีความรุนแรงมากน้อยต่างกัน โดยในระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๘๒ – ๒๐๐๑ (พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๔๔) พบว่า มีไฟป่าครั้งใหญ่เกิดขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถึง ๕ ครั้ง ในปี ค.ศ. ๑๙๙๗ - ๑๙๙๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๑) เกิดไฟป่าขึ้นที่ประเทศอินโดนีเซีย สร้างความเสียหายแก่พื้นที่ป่าไม้ของอินโดนีเซียประมาณ ๙๐,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางอากาศ และความเป็นอยู่ของผู้คนในพื้นที่ประเทศอินโดนีเซีย รวมถึงประเทศใกล้เคียง เช่น ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และรวมถึงภาคใต้ของประเทศไทย

ภาพที่ ๒.๓ ภาพถ่ายดาวเทียมที่แสดงให้เห็นอิทธิพลหมอกควันข้ามแดนจากประเทศกัมพูชา และหมอกควันจากกิจกรรมในพื้นที่ของประเทศไทย

ที่มา : Greenpeace Thailand, ๒๕๖๒

จากปัญหาไฟป่าดังกล่าวก่อให้เกิดแนวทางในการแก้ไขปัญหาของภูมิภาคอาเซียน โดยปี ค.ศ. ๑๙๙๕ (พ.ศ.๒๕๓๘) มีความร่วมมืออาเซียนว่าด้วยเรื่องมลภาวะข้ามแดน (๑๙๙๕ ASEAN Cooperation on Transboundary Pollution) และนำไปสู่แผนปฏิบัติการว่าด้วยเรื่องหมอกควันในภูมิภาค ปี ค.ศ. ๑๙๙๗ (พ.ศ.๒๕๔๐) (๑๙๙๗ Regional Haze Action Plan) และท้ายที่สุดก็เกิดข้อตกลงว่าด้วยมลพิษหมอกควันข้ามแดนอาเซียน ในปี ค.ศ. ๒๐๐๒ (๒๐๐๒ ASEAN Agreement on Transboundary Haze Pollution) แม้จะมีข้อตกลงดังกล่าวของอาเซียนเกิดขึ้น แต่ก็พบว่าปัญหามลภาวะทางอากาศในภูมิภาคอาเซียนมิได้ถูกจัดการแก้ไขให้หมดไปเสียทีเดียว เพราะนอกจากไฟป่าในอินโดนีเซียจะยังคงเกิดขึ้นอีกในปี ค.ศ. ๒๐๑๕ (พ.ศ. ๒๕๕๘) และสร้างความเสียหายใหญ่หลวงแล้ว มลภาวะหมอกควันที่เกิดขึ้นในบริเวณอื่นของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น หมอกควันบริเวณภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ซึ่งมีพรมแดนติดกับประเทศเมียนมาร์และประเทศลาวก็ไม่ได้ได้รับการจัดการแก้ไขภายใต้ความร่วมมือของอาเซียนแต่อย่างใด การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่คือความพยายามจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ในการพยายามรณรงค์โครงการหยุดการเผา การสร้างข้อบังคับขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเรื่องการเผาในที่โล่ง (ดามร คำไตรย์, ๒๕๖๑)

๒) ปัญหาขยะอิเล็กทรอนิกส์

ประเด็นขยะอิเล็กทรอนิกส์ได้รับความสนใจจากหน่วยงานภาครัฐและนักวิชาการในกลุ่มประเทศอาเซียนในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา เนื่องมาจากการเติบโตอย่างรวดเร็วของอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ที่ได้ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมของผู้บริโภคให้มีความต้องการในผลิตภัณฑ์ใหม่เร็วขึ้น โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ในกลุ่มคอมพิวเตอร์และโทรศัพท์มือถือที่ผู้บริโภคเริ่มมีค่านิยมในการเปลี่ยนเครื่องก่อนที่เครื่องเดิมจะเสื่อมสภาพ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้บริโภคดังกล่าวเป็นปัจจัยเร่งให้อายุการใช้งานเฉลี่ยของอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์สั้นลง นำไปสู่การเกิดขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว มีการคาดการณ์ว่าปริมาณขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่เกิดขึ้นทั่วโลกน่าจะมีปริมาณมากกว่า ๔๐ ล้านตันต่อปี (Huisman et al., ๒๐๐๘) และมีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วถึงร้อยละ ๔ ต่อปี (Ravi, ๒๐๑๒) ส่งผลให้เกิดปัญหาแหล่งทิ้งขยะอิเล็กทรอนิกส์ โดยเฉพาะประเทศในอาเซียน พบว่าภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กำลังกลายเป็นแหล่งในการทิ้งขยะอิเล็กทรอนิกส์ เช่น ประเทศไทย ประเทศฟิลิปปินส์ ประเทศกัมพูชา กรมอนามัยเปิดเผยว่า สารพิษในขยะอิเล็กทรอนิกส์สามารถเข้าสู่ร่างกายได้โดยผ่านการหายใจ การกิน และสัมผัสทางผิวหนัง เช่น ผู้ที่ทำงานคัดแยกจะเสี่ยงต่อการได้รับสารพิษโดยตรง ส่วนผู้ที่อาศัยอยู่ในบริเวณโดยรอบหรือคนในครอบครัว อาจได้รับสารพิษจากการปนเปื้อนในดิน ฝุ่น อากาศ น้ำ และอาหาร สำหรับกลุ่มวัยเด็ก ทารก หญิงมีครรภ์ มีโอกาสเสี่ยงที่จะได้รับสารพิษหากอยู่ในบริเวณที่มีการคัดแยกขยะอิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนี้ผู้ที่ทำงานในโรงงานคัดแยกขยะอิเล็กทรอนิกส์อาจได้รับสารพิษปนเปื้อนมากับเสื้อผ้าและผิวหนัง ทำให้ลูกหรือเด็กในบ้านได้รับอันตรายด้วยเช่นเดียวกัน

จากการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ พบว่าสถานการณ์โดยทั่วไปของอาเซียน ยังขาดข้อมูลปริมาณการผลิต การนำเข้า ส่งออก การใช้ และระยะเวลาใช้งานของอุปกรณ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งมีความจำเป็น สำหรับการคาดการณ์ปริมาณขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และยังไม่มียุทธศาสตร์การจำแนกประเภทขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่ชัดเจนเหมือนกับประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างประเทศญี่ปุ่นหรือในสหภาพยุโรป ทั้งยังพบกรณีการลักลอบทิ้งและขนส่งขยะอิเล็กทรอนิกส์ข้ามแดนอย่างผิดกฎหมาย ประเทศอาเซียนส่วนใหญ่ใช้กลไกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับของเสียอันตรายในการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ โดยปัจจุบันมีเพียงหนึ่งประเทศ คือ ประเทศกัมพูชาที่มีกฎหมายด้านการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์โดยเฉพาะในระดับกฎหมายย่อย และมี ๓ ประเทศ คือ ประเทศมาเลเซีย เวียดนาม และไทย ที่อยู่ระหว่างการจัดทำร่างกฎหมายด้านการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ จึงควรมีการปรับปรุงระบบการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ในอาเซียน ได้แก่ การจัดทำข้อมูลทำเนียบอุปกรณ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์อย่างเป็นระบบโดยใช้แนวทางที่เป็นมาตรฐานเดียวกันของอาเซียน การควบคุมการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตรายอย่างผิดกฎหมาย การพัฒนาและบังคับใช้กฎหมายด้านการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและแนวปฏิบัติที่ดี การจัดระบบเก็บรวบรวมขยะอิเล็กทรอนิกส์จากชุมชนซึ่งเป็นหนึ่งในแหล่งกำเนิดขนาดใหญ่ รวมทั้งการเสริมสร้างความตระหนักแก่สาธารณชน (สุจิตรา วาสนาดำรงดี, ๒๕๕๘)

๓) ปัญหาขยะทะเล พลาสติกในทะเล

ปัญหาเรื่องขยะในทะเลเป็นประเด็นที่องค์การสหประชาชาติ (United Nations) ให้ความสำคัญ เนื่องจากการจัดการทรัพยากรทางทะเลเป็น ๑ ใน ๑๗ เป้าหมายของวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ในปัจจุบันทะเลทั่วโลกกำลังเผชิญกับขยะที่เคลื่อนจากแผ่นดินออกสู่ชายฝั่งและท้องทะเล เป็นสาเหตุให้ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลได้รับความเสียหาย สัตว์ทะเลบาดเจ็บและตาย ส่งผลต่อระบบนิเวศวิทยาทางทะเล เศรษฐกิจของประเทศ ตลอดจนการท่องเที่ยวในภาพรวม **ประเทศในภูมิภาคอาเซียนหลายประเทศถูกจัดอันดับให้เป็นประเทศที่ทิ้งขยะพลาสติกลงทะเลมากที่สุดในโลก อินโดนีเซีย (อันดับ ๒) ทิ้งขยะพลาสติกในทะเลร้อยละ ๓.๒๒ ฟิลิปปินส์ (อันดับ ๓) และ เวียดนาม (อันดับ ๔) มีปริมาณขยะอยู่ที่ร้อยละ ๑.๘๘ ส่วนไทย (อันดับ ๖) และ มาเลเซีย (อันดับ ๘) มีปริมาณขยะร้อยละ ๑.๐๓ และ ร้อยละ ๐.๙๔ ตามลำดับ (ซัชญา กำลังแพทย์, ๒๕๖๑)** ขยะในทะเลเป็นสาเหตุให้สัตว์ทะเลจำนวนมากต้องตายโดยเฉพาะขยะพลาสติก หากไม่เร่งลดปริมาณขยะในทะเล อาจส่งผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ทางทะเล ชายฝั่ง และมนุษย์ในที่สุด ตัวอย่างปัญหาขยะในทะเลในภูมิภาคอาเซียน เช่น ปัญหาขยะพลาสติกในทะเลของอินโดนีเซีย บริเวณเกาะนูซาเปินดา ใกล้กับเกาะบาหลีกำลังพบกับวิกฤตขยะที่ทำลายทัศนียภาพและระบบนิเวศวิทยาในทะเลของอินโดนีเซียด้วย เช่นเดียวกับกรณีของเกาะโบราไกในฟิลิปปินส์ที่กลายเป็นแหล่งเสื่อมโทรมเพราะธุรกิจร้านค้าต่างๆปล่อยของเสียลงทะเล โดยไม่มีระบบการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ จนรัฐบาลต้องออกคำสั่งปิดเกาะเป็นเวลา ๖ เดือนเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศ ในกรณีประเทศไทย ประเด็นปัญหาขยะทางทะเลได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง หลังจากเหตุการณ์การตายของวาฬนาร์วาลครีบสั้นที่ ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา สัตวแพทย์พบว่าวาฬมีอาการลอยตัวผิดปกติ ก่อนที่จะมีการสำรวจพลาสติกและตายในเวลาต่อมา ผลการชันสูตรพบว่าสาเหตุการตายนี้นั้นเกิดจากการที่วาฬกินพลาสติกเข้าไปกว่า ๘ กิโลกรัม จนทำให้ระบบย่อยอาหารอุดตัน

สำหรับมาตรการการจัดการปัญหาขยะทางทะเลของชาติสมาชิกอาเซียนนั้น ในส่วนของประเทศไทยได้ประกาศใช้ “แผนแม่บทการบริหารขยะมูลฝอยของประเทศปี ๒๕๕๙ – ๒๕๖๔” โดยกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (ทช.) ได้จัดทำมาตรการเพื่อจัดการขยะทางทะเล ได้แก่ ๑) การศึกษาชนิด ปริมาณ แหล่งที่มาและจัดทำฐานข้อมูล ๒) การลดผลกระทบจากขยะทะเลต่อระบบนิเวศที่สำคัญ ๓) การลดปริมาณขยะทะเลตามหลักวิชาการ ๔) การส่งเสริมให้ผู้ผลิตและผู้จำหน่ายสินค้าใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ ๕) การสร้างจิตสำนึกในการลดขยะทะเล ด้วยการเริ่มลดปริมาณขยะทะเลโดยเฉพาะขยะพลาสติกที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศทางทะเล ส่วนอินโดนีเซียตั้งเป้าหมายลดขยะทางทะเลให้ได้ร้อยละ ๗๐ ภายในปี ๒๕๖๘ พร้อมกันนั้น รัฐบาลเพิ่มมาตรการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและลดปริมาณขยะในระดับนักเรียนนักศึกษา ในกรณีของฟิลิปปินส์ นอกจากมาตรการเด็ดขาด เช่น การห้ามเข้าในพื้นที่เสื่อมโทรมแล้ว ทางรัฐบาลกำลังพัฒนาแนวคิดการออกกฎหมายด้านการจัดการขยะทางทะเลฉบับใหม่อีกด้วย

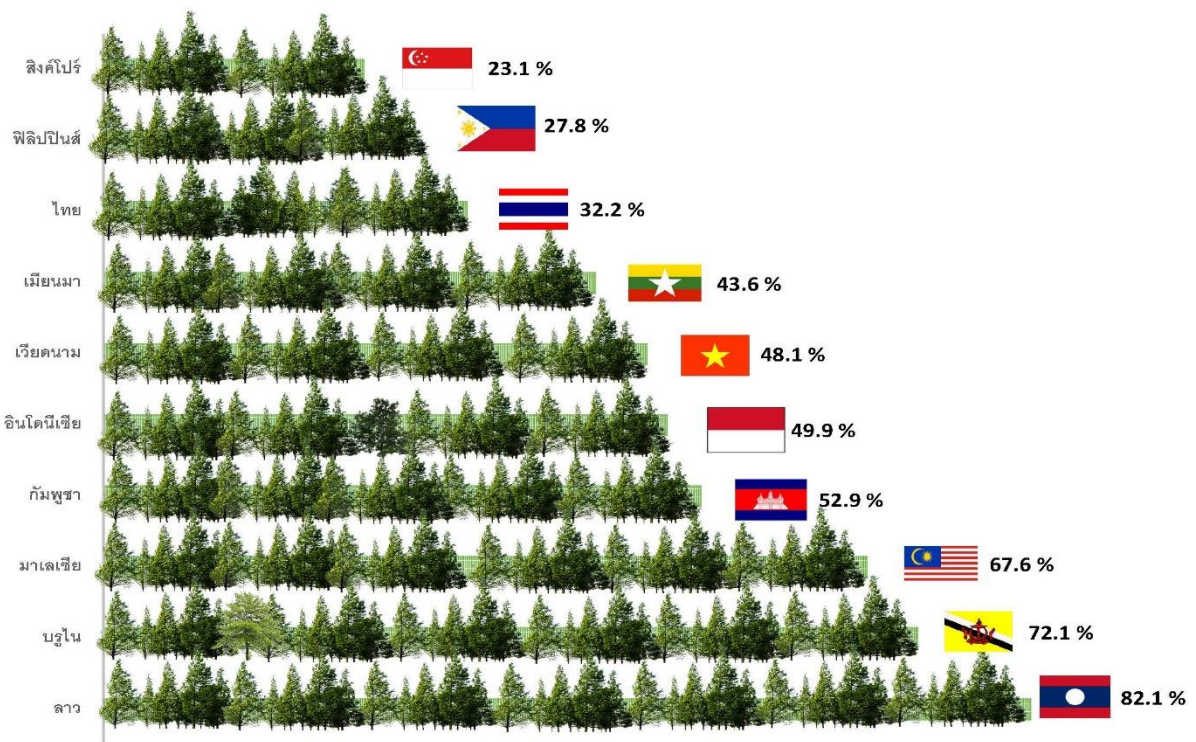
ในส่วนของความร่วมมือระดับอาเซียนเพื่อจัดการปัญหาขยะในทะเลนั้น ประเทศไทยได้เป็นเจ้าภาพ จัดประชุมระดับอาเซียนเรื่อง “การลดปริมาณขยะทะเลในกลุ่มประเทศอาเซียน” หรือ “ASEAN Conference on Reducing Marine Debris in ASEAN Region” โดยมีประเทศสมาชิกอาเซียน ๑๐ ประเทศ ประเทศจีน และองค์กรที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมแลกเปลี่ยนข้อมูลขยะทะเลและแนวทางการรับมือระหว่างกันเป็นครั้งแรก เพื่อหามาตรการป้องกันและควบคุมไม่ให้ปริมาณขยะบนบกไหลลงทะเลเพิ่มเติม การกำหนดแผนจัดการขยะของภูมิภาคอาเซียน รวมถึงการแก้ปัญหาขยะทะเลระดับโลก ระดับภูมิภาคและด้านกฎหมาย นอกจากนี้ผู้แทนจากประเทศไทย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ ยังได้เข้าร่วมประชุมกับสหประชาชาติ เรื่องมหาสมุทร ซึ่งอยู่ในกรอบของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน และกล่าวยืนยันว่าทั้ง ๓ ประเทศจะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาการทิ้งขยะพลาสติกในทะเล ซึ่งชาติสมาชิกอาเซียนล้วนตระหนักถึงปัญหาขยะทางทะเล และพยายามหามาตรการแก้ไขทั้งในระยะเร่งด่วนและระยะยาว

ทว่าปัญหาขยะทางทะเลเป็นปัญหาที่มีลักษณะข้ามชาติเนื่องจากเขตแดนทางทะเลนั้น มีอาณาบริเวณที่กว้าง เมื่อขยะได้เคลื่อนออกจากผืนดินไปสู่่านน้ำทะเลแล้วก็ยากที่ประเทศใดประเทศหนึ่งจะสามารถจัดการได้อย่างอิสระเพราะอาจรุกล้ำเขตน่านน้ำของประเทศอื่นได้ การแก้ปัญหาขยะทางทะเลจึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือและกลไกในระดับระหว่างประเทศด้วย

๔) การทำลายป่าไม้

ประเทศในอาเซียนซึ่งถือว่าเคยมีทรัพยากรป่าไม้ที่สมบูรณ์ แต่มีการตัดไม้ทั้งแบบถูกกฎหมายและลักลอบตัดไม้เป็นจำนวนมากในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๕ – ๒๕๖๐ นี้ กัมพูชา เวียดนาม และมาเลเซีย ติดอันดับประเทศที่มีอัตราการลดลงของพื้นที่ป่ามากที่สุดในโลก อันเนื่องมาจากปัจจัยหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การเปลี่ยนผืนป่าให้เป็นที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม และการใช้ที่ดินสำหรับการปลูกพืชเศรษฐกิจ โดยเฉพาะยางพารา ประเทศลาวกลายเป็นศูนย์กลางการลักลอบค้าไม้ผิดกฎหมายแห่งหนึ่งของอาเซียน มีมูลค่าหลายร้อยล้านบาทต่อปี เช่นเดียวกับประเทศกัมพูชาที่มีปัญหาการลักลอบตัดไม้มายาวนาน เพราะขบวนการค้าไม้ผิดกฎหมายมีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มการเมือง ซึ่งเมื่อนำไปผสมรวมกับปัจจัยปัญหาในด้านอื่น เช่น การให้สัมปทานป่าไม้เพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ รวมถึงการขยายโครงสร้างพื้นฐานแล้วนั้น ส่งผลให้ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา ประเทศกัมพูชา

กลายเป็นประเทศที่มีอัตราการสูญเสียพื้นที่ป่ามากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ซึ่งปัญหาการลักลอบค้าไม้ผิดกฎหมาย ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงในลาวและกัมพูชาเท่านั้น แต่ยังเกิดขึ้นในอินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ เมียนมาร์ รวมถึงไทย (กุลระวี สุชีโมกษ์, ๒๕๖๐) และปัญหาที่เกิดขึ้นจากความต้องการใช้ที่ดินของประชาชนหรือนักลงทุนต่างๆ ยิ่งก่อให้เกิดการเผาป่าเพื่อนำที่ดินไปใช้เพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเผาป่า คือ มลพิษจากหมอกควัน การเติบโตของภาคการผลิตเป็นตัวเร่งให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การโค่นลงป่าเพื่อบุกเบิกพื้นที่เกษตรกรรม จากรายงานของธนาคารโลก (World Bank) ถึงสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ของประเทศในอาเซียน ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ พบว่า สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ในอาเซียนเรียงจากมากไปน้อย ได้แก่ ลาว โดยมีสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้คิดเป็นร้อยละ ๘๑.๓ ของพื้นที่ประเทศบรูไน ร้อยละ ๗๒.๑ มาเลเซีย ร้อยละ ๖๗.๖ กัมพูชา ร้อยละ ๕๓.๖ อินโดนีเซีย ร้อยละ ๕๐.๒ เวียดนาม ร้อยละ ๔๗.๖ เมียนมาร์ ร้อยละ ๔๔.๕ ไทย ร้อยละ ๓๒.๑ ฟิลิปปินส์ ร้อยละ ๒๗ และสิงคโปร์ ร้อยละ ๒๒.๖ (รุจิรา ศาสนา และวิทยา จิตนุพงศ์, ๒๕๕๗)

ภาพที่ ๒.๔ พื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่รวมของประเทศอาเซียน ปี ๒๐๑๖

ที่มา : The word bank 2016

จากปัญหาการลักลอบตัดไม้ นำมาซึ่งความร่วมมือกันของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ๑๐ ประเทศ โดยมีการกำหนด “วิสัยทัศน์ ๒๐๒๐” ที่ระบุว่าอาเซียนจะมีกลไกในการจัดการด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืนเพื่อการปกป้องสิ่งแวดล้อมของภูมิภาคให้ทรัพยากรธรรมชาติดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน และในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ ผู้แทนจากชาติสมาชิก ๘ ประเทศ เดินทางเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อแบ่งปันองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการการลักลอบค้าไม้ผิดกฎหมายร่วมกัน ณ กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย ได้ร่วมลงนามในความตกลงหุ้นส่วนด้วยความสมัครใจ (Voluntary Partnership Agreement: VPA) ซึ่งเกี่ยวข้องกับแผนปฏิบัติการการบังคับใช้กฎหมาย ธรรมาภิบาล และการค้าว่าด้วยเรื่องป่าไม้ (Forest Law Enforcement, Governance and Trade: FLEGT) กับสหภาพยุโรปเป็นประเทศแรก ความตกลงฉบับนี้

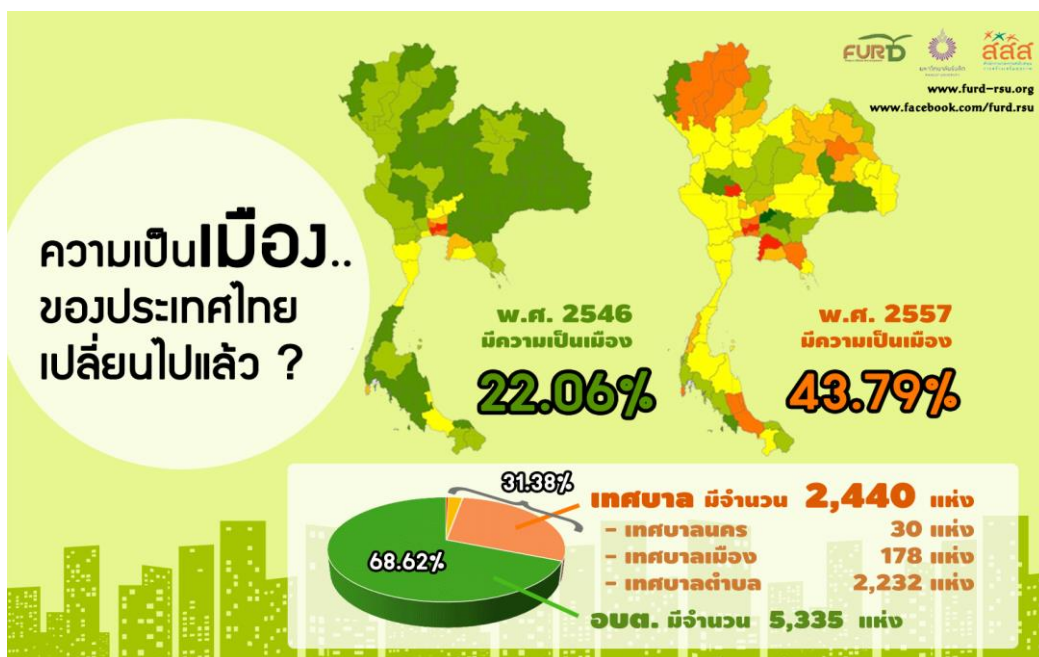
มีเงื่อนไขสำคัญคือ การค้าไม้ระหว่างอินโดนีเซียและสหภาพยุโรปจะต้องดำเนินไปตามกฎระเบียบว่าด้วยการค้าไม้ของสหภาพยุโรป (EU Timber Regulation) ที่ว่า สินค้านั้นจะต้องไม่เกี่ยวข้องกับกระบวนการลักลอบค้าไม้ผิดกฎหมายในทุกกรณี

ต่อมาในช่วงประมาณปี ๒๕๕๐ อาเซียนได้ร่วมกันจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “หลักเกณฑ์และตัวชี้วัดของอาเซียนเกี่ยวกับการค้าไม้กฎหมาย” (ASEAN Criteria and Indicators for Legality of Timber) โดยที่การประชุมได้ร่วมกันกำหนดแนวทางให้แก่องค์กรที่เกี่ยวข้องกับกิจการป่าไม้ (Forest Management Enterprise: FME) โดย FME จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้อย่างเข้มงวด เช่น จำหน่ายและตัดไม้เพื่อการค้าในปริมาณที่กฎหมายกำหนด มีความรับผิดชอบต่อสังคม รวมถึงปฏิบัติตามอนุสัญญาไซเตส (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora: CITES) เป็นต้น (กุลระวี สุชีโมกษ์, ๒๕๖๐)

๒.๑.๓ สถานการณ์สิ่งแวดล้อมในประเทศไทย

๑) การขยายตัวของเมืองและการเจริญเติบโตของเมืองในประเทศไทย (Urbanization and City Growth)

Urbanization คือปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงของเมืองจากการเป็นชนบทสู่ความเป็นเมือง ซึ่งจะเกิดอย่างสม่ำเสมอในระยะเวลาช้า ๆ และเป็นกันทั่วโลก เดิมที กรุงเทพมหานคร เป็นเมืองที่เรียกว่าเมืองโตเดี่ยว เป็นเมืองขนาดมหานคร (Metropolitan) ซึ่งเป็นเมืองศูนย์กลางในทุกด้านของประเทศ นับตั้งแต่โครงสร้างพื้นฐาน ธุรกิจ แหล่งงาน การศึกษา รวมไปถึงการพัฒนาในมิติต่าง ๆ ซึ่งจะสามารถกล่าวได้อีกหนึ่งนัยหนึ่งว่า การพัฒนานั้นกระจุกตัวอยู่แค่เพียงจังหวัดใหญ่ๆ หัวเมืองเท่านั้น ทำให้ประชากรส่วนใหญ่จึงไปกระจุกตัวอยู่ในจังหวัดที่มีการพัฒนาเพียงอย่างเดียว แต่ในช่วง ๕๐ - ๖๐ ปีที่ผ่านมา เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงที่ละน้อยอย่างช้า ๆ ในต่างจังหวัด

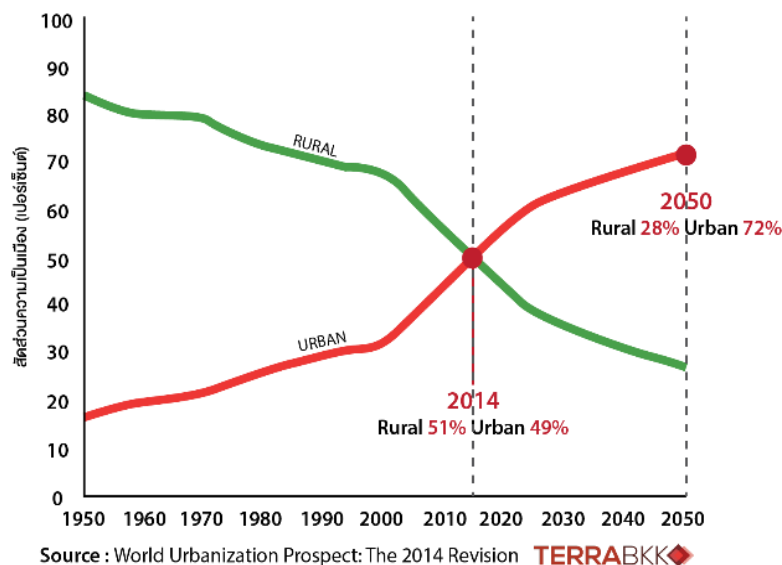

ภาพที่ ๒.๕ ข้อมูลการขยายตัวของความเป็นเมืองในประเทศไทย

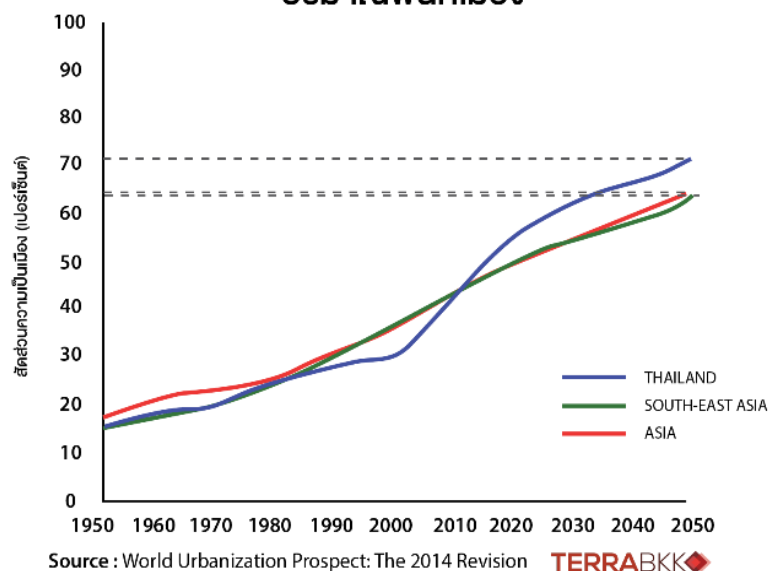
ที่มา : ศูนย์ศึกษามหานครและเมือง มหาวิทยาลัยรังสิต, มปป

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของผู้ที่อยู่อาศัยในเมืองแล้วจะพบว่า ประชากรที่อาศัยอยู่ในเมืองไม่ได้มีเพียงผู้ที่มีทะเบียนราษฎรเท่านั้น หากแต่ยังประกอบไปด้วยประชากรแฝงกลุ่มอื่นๆ เช่น แรงงานต่างด้าว นักท่องเที่ยว ฯลฯ การดำรงอยู่ของประชากรที่หลากหลายได้นำมาซึ่งการร่วมใช้ทรัพยากรในเมือง ในแง่หนึ่งสภาพดังกล่าวก็ก่อให้เกิดปัญหาเรื่องความขัดแย้งเชิงพื้นที่เกี่ยวกับทรัพยากร เช่น ที่อยู่อาศัยไม่เพียงพอ การแย่งชิงน้ำและพลังงานระหว่างภาคอุตสาหกรรมและภาคการเกษตร การจราจรที่แออัด เป็นต้น (ศูนย์ศึกษามหานครและเมือง, มปป)

สัดส่วนพื้นที่เมืองกับชนบท

ปริมาณพื้นที่เมือง

ภาพที่ ๒.๖ กราฟแสดงสัดส่วนพื้นที่เมืองกับชนบท และกราฟแสดงปริมาณพื้นที่เมือง
ที่มา : TerraBKK คลังความรู้, ๒๕๖๐

ข้อมูลจากการวิจัยเรื่องการเพิ่มขึ้นของพื้นที่เมืองในทวีปเอเชียของ World Urbanization Prospect ปี ๒๐๑๔ ที่ได้คาดการณ์ล่วงหน้าไปถึงปี ๒๐๕๐ หรืออีกประมาณเกือบ ๔๐ ปี พบว่า การเติบโตและการเพิ่มขึ้นของพื้นที่เมืองในประเทศไทยนั้น จะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีอัตราการเพิ่มขึ้นสูงกว่าค่าเฉลี่ยของทั้งทวีปเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในปี ๒๐๑๔ ประเทศไทยมีสัดส่วนพื้นที่เมืองกับพื้นที่ชนบทที่เกือบจะเท่ากัน นั่นคือพื้นที่ชนบท ร้อยละ ๕๑ ซึ่งลดลงอย่างมากจากในปี ๑๙๕๐ และพื้นที่เมืองร้อยละ ๔๙ แตกต่างกับพื้นที่ชนบทเพียงเล็กน้อย แต่ตัวเลขที่น่าสนใจก็คือ ด้วยอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉี่ยขนาดนี้ทำให้เกิดการคาดการณ์ว่าในปี ๒๐๕๐ ประเทศไทยจะมีพื้นที่ชนบทเหลือเพียงแค่ ร้อยละ ๒๘ และมีพื้นที่เมือง ร้อยละ ๗๒ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า ประเทศไทยจะไม่ได้มีแค่กรุงเทพมหานคร ที่เป็นเมืองพัฒนาเชิงเดี่ยวอีกต่อไป แต่จังหวัดใหญ่ๆ นั้นจะมีความเจริญเพิ่มมากขึ้น (TerraBKK คลังความรู้, ๒๕๖๐)

๒) การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประชากร (Aging Society)

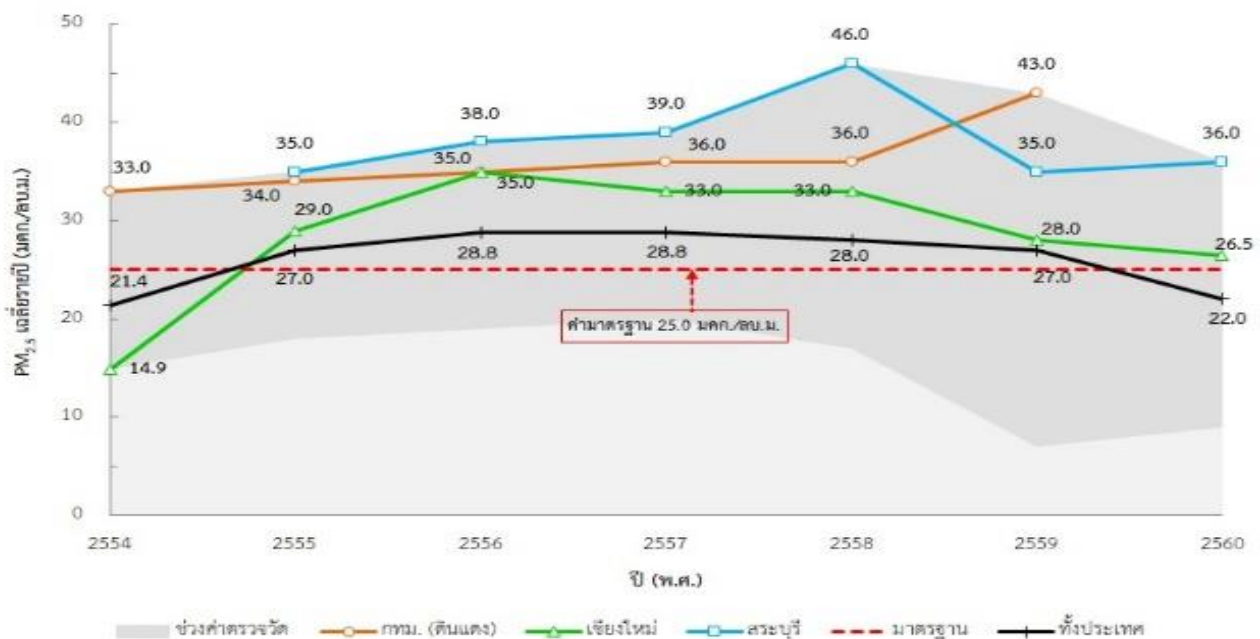
ผลจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น มีความเป็นอยู่ที่ดี มีโภชนาการทางอาหารที่ถูกหลักอนามัย ประชากรมีมาตรฐานชีวิตที่ดี มีการศึกษา มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการแพทย์ ซึ่งจะส่งผลให้ทำให้ประชาชนมีสุขภาพที่ดีขึ้น อัตราการตายลดลง

จากนิยามขององค์การสหประชาชาติ สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ ๖๐ ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราตั้งแต่ร้อยละ ๑๐ ขึ้นไป หรือมีประชากรอายุ ๖๕ ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราตั้งแต่ร้อยละ ๗ ขึ้นไป

เมื่อมีผู้สูงอายุมากขึ้นทำให้ปัจจัยการผลิตทางด้านแรงงานลดลงการออมลดลง รัฐบาลจำเป็นต้องเพิ่มงบประมาณค่าใช้จ่ายทางด้านสวัสดิการและการรักษาพยาบาลเพิ่มขึ้น เพื่อดูแลและปฐมพยาบาลผู้สูงอายุมากขึ้น ทำให้การลงทุนลดลงรายได้ประชาชาติลดลง ทั้งนี้การที่แรงงานลดลงจะมีผลทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานมากขึ้น หากไม่มีการเตรียมความพร้อมการจัดสรรทรัพยากรแรงงานที่จะลดลงจะมีผลกระทบต่อความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมทำให้รายได้ประชาชาติลดลงได้ ดังนั้นการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโครงสร้างของประชากรเปลี่ยนแปลงไปมีสัดส่วนของผู้สูงอายุมากขึ้นย่อมทำให้เกิดผลกระทบทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม จากข้อมูลสถิติของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติพบว่า ประเทศไทยเข้าสู่การเป็น “สังคมสูงวัย (Aged Society) ตั้งแต่ปี ๒๕๔๘ ซึ่งจากการประมาณประชากรของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ในปี ๒๕๖๔ ประเทศไทยจะมีประชากรสูงอายุมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ ๒๐ ของประชากรทั้งหมด ประเทศไทยจะเข้าสู่ “สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์” (Complete Aged Society) และในปี พ.ศ. ๒๕๗๔ เมื่อประชากรสูงอายุมีสัดส่วนร้อยละ ๒๘ ของประชากรทั้งหมดประเทศไทยจะเข้าสู่ “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” (Super Aged Society)

๓) ปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตเมือง

มลพิษทางอากาศ มลพิษทางอากาศส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากยานพาหนะต่าง ๆ ที่ใช้น้ำมันเป็นเชื้อเพลิง เช่น รถยนต์ รถบรรทุก รถจักรยานยนต์ การเผาไหม้ของเชื้อเพลิงจะทำให้สารพิษหลายชนิดถูกปล่อยออกมาทางท่อไอเสีย นอกจากนี้ โรงงานอุตสาหกรรม ก็เป็นแหล่งสำคัญอีกแห่งหนึ่งที่ทำให้เกิดอากาศเสีย ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเมืองกว่าร้อยละ ๘๐ กำลังเผชิญกับคุณภาพอากาศที่มีมลพิษเกินมาตรฐานที่องค์การอนามัยโรค (WHO) กำหนดไว้ และมลพิษทางอากาศที่มีอันตรายต่อสุขภาพของมนุษย์มากที่สุด คือ ฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน ๒.๕ ไมครอน (PM๒.๕) ปัญหาวิกฤตมลพิษทางอากาศในกรุงเทพฯ และหมอกควันพิษข้ามพรมแดนของภาคเหนือเป็นอีกตัวอย่างของปัญหามลพิษทางอากาศจากฝุ่นพิษ PM๒.๕ ที่ต้องการความเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหาเราพลีวิกฤตนี้ด้วยนโยบายที่เข้มแข็งมีประสิทธิภาพของภาครัฐเพื่อปกป้องชีวิตผู้คนจากมลพิษทางอากาศ (Greenpeace, ๒๕๖๑) ในภาพรวมตั้งแต่ปี ๒๕๕๗ - ๒๕๖๑ คุณภาพอากาศปรับตัวในทางที่ดีขึ้น แต่ยังคงมีปัญหาฝุ่นละออง โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และสระบุรี พบว่ามีปัญหาฝุ่นละอองและสารประกอบในอากาศเกินค่ามาตรฐานอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นต้องมีการดึงให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้ประชาชนรู้เท่าทันกับผลเสียที่เกิดขึ้น สร้างความตระหนักและจิตสำนึกเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ในปี ๒๕๕๙ สถานการณ์หมอกควันที่เกิดขึ้นใน ๙ จังหวัด ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย พบว่า มีการเพิ่มสูงขึ้นเมื่อเทียบกับปี ๒๕๕๘

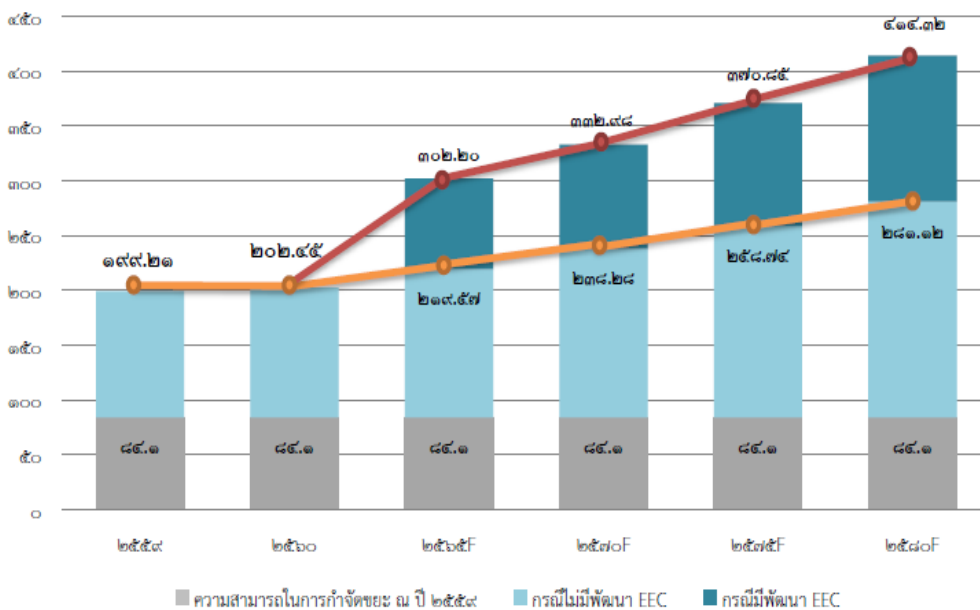
ภาพที่ ๒.๗ ปริมาณฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน ๒.๕ ไมครอน (PM_{๒.๕}) ค่าเฉลี่ยรายปีและค่าเฉลี่ยรายพื้นที่ พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๖๐

ที่มา กรมควบคุมมลพิษ, ๒๕๖๑

อย่างไรก็ตามสถานการณ์หมอกควันได้เพิ่มความรุนแรงอีกครั้งในปี ๒๕๖๒ เนื่องจากเกิดไฟป่าหลายจุดทั้งในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน เนื่องจากสภาพอากาศที่ร้อนและแห้งแล้งในฤดูร้อน

คุณภาพแหล่งน้ำ ในอดีตที่ผ่านมา ประชากรมีจำนวนไม่มากนัก ปริมาณความสกปรกที่เกิดจากน้ำเสียจึงมีปริมาณน้อย แหล่งน้ำต่างๆ จึงสามารถรองรับน้ำเสียที่ปล่อยทิ้งลงไปได้ ไม่เกิดการเน่าเสีย แต่เมื่อประชากรมีจำนวนมากขึ้น ทำให้มีการปล่อยน้ำทิ้งลงสู่แม่น้ำลำคลองมากขึ้น จนถึงระดับเกินกว่าที่แหล่งน้ำนั้นจะรองรับต่อไปได้ การระบายน้ำทิ้งจากบ้านเรือนที่พักอาศัย โรงงานอุตสาหกรรม และการเกษตรกรรม เช่น ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ ลงสู่แม่น้ำ ลำคลอง โดยไม่มีการบำบัด หรือลดความสกปรกของน้ำทิ้งเสียก่อน เป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาดังกล่าว ในรายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี ๒๕๕๙ โดย กรมควบคุมมลพิษ ผลการตรวจวัดคุณภาพน้ำจำนวน ๖๕ แหล่งน้ำภาคกลาง มีแหล่งน้ำอยู่ในเกณฑ์ พอใช้ จำนวน ๙ แห่ง และเสื่อมโทรม ๔ แห่ง ซึ่งมากที่สุดโดยเฉพาะในแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง และแม่น้ำท่าจีนตอนล่าง (กรมควบคุมมลพิษ, ๒๕๕๙)

หน่วย : ล้าน ลบ.ม.

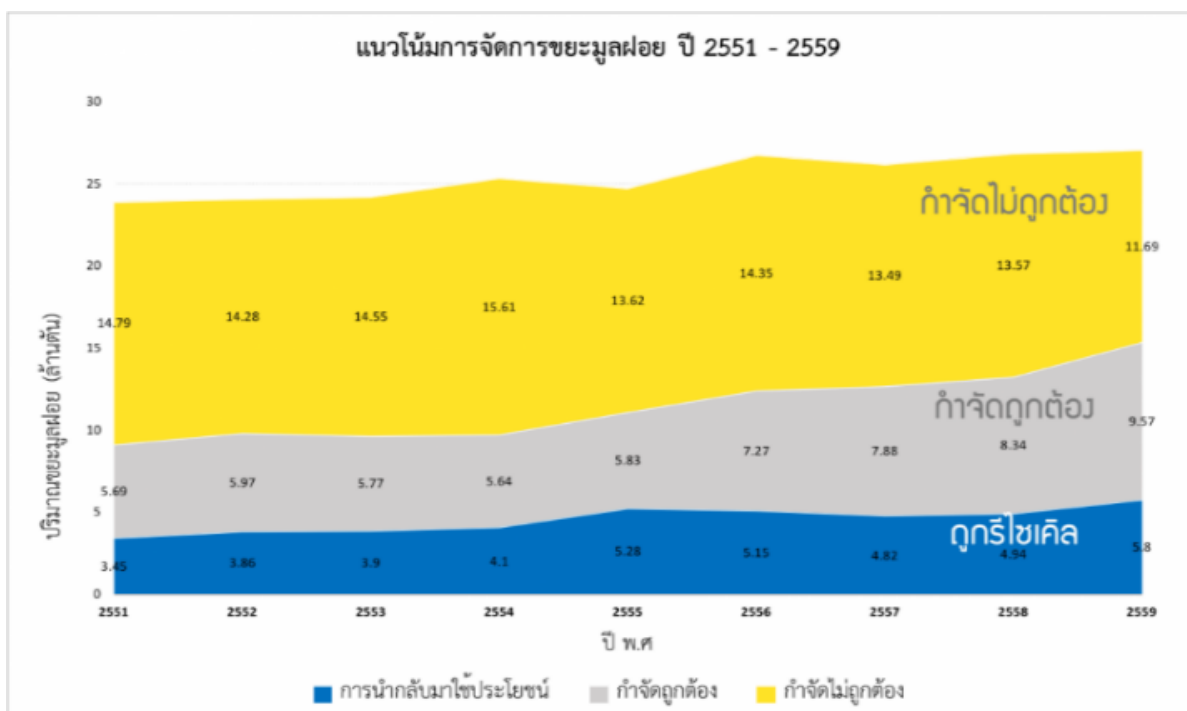

ภาพที่ ๒.๘ แผนภูมิแสดงการคาดการณ์แนวโน้มปริมาณน้ำเสียชุมชนในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกในระยะ ๒๐ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๘๐

ที่มา : แผนสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๖๔

ทั้งนี้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้สำรวจปัญหาของคุณภาพน้ำในปี ๒๕๖๐ ในพื้นที่ ๓ จังหวัด EEC (พื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก) พบว่าคุณภาพน้ำผิวดิน-น้ำบาดาลเสื่อมโทรมปนเปื้อนโลหะหนัก น้ำเสียชุมชนในพื้นที่ที่ได้รับการบำบัดมีแค่ ๔๕.๑๓% และมีแนวโน้มจะมีปัญหาเพิ่มมากขึ้นทั้งจากการเพิ่มขึ้นของประชากร การเข้ามาของแรงงาน และการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ ขณะที่ทรัพยากรน้ำบาดาล พบการรุกรานของน้ำทะเล พบมีค่า “คอลไรต์” สูง มีการปนเปื้อนของโลหะหนัก ส่วนทรัพยากรน้ำทะเลชายฝั่ง มีน้ำคุณภาพดีเพียงร้อยละ ๔๗ เกือบครึ่งหนึ่งมีน้ำที่เสื่อมโทรมร้อยละ ๑๓ เสื่อมโทรมมากร้อยละ ๒

ขยะมูลฝอย ในชุมชนที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว มักจะมีปัญหาปริมาณมูลฝอยที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เกินกว่าขีดความสามารถของหน่วยงานที่รับผิดชอบ ในการเก็บและกำจัดจะดำเนินการได้ทัน ทำให้ชุมชนขาดความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อย และยังก่อให้เกิดปัญหา อื่นๆ ตามมาอีกหลายประการ เช่น ปัญหา น้ำเสีย อากาศเสีย เป็นแหล่งเพาะพันธุ์และ แพร่กระจายของเชื้อโรค เป็นต้น ตั้งแต่ปี ๒๕๕๗-๒๕๖๐ ปริมาณขยะมูลฝอยชุมชนมีจำนวนเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เนื่องมาจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น นโยบายการกระตุ้นเศรษฐกิจของภาครัฐ และการส่งเสริมการท่องเที่ยว ทั้งนี้ในปี ๒๕๕๘ รัฐบาลไทยได้ตรวจสอบเพื่อปรับปรุงสถานที่กำจัดขยะขององค์กรปกครองท้องถิ่นทั่วประเทศ ๗,๗๗๗ แห่ง พบว่ามีเพียง ๓๒๘ แห่งหรือไม่ถึงร้อยละ ๕ ของสถานที่กำจัดทั้งหมดเท่านั้นที่สามารถนำขยะไปใช้ประโยชน์และกำจัดได้อย่างถูกต้อง ปริมาณขยะที่ถูกกำจัดอย่างถูกต้องจากสถานที่เหล่านี้คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๓๔ ของปริมาณขยะเกิดใหม่รวมกับขยะตกค้างทั้งหมด และขยะที่เหลือกว่าร้อยละ ๗๓.๖๖ นั้นถูกกำจัดด้วยวิธีที่ไม่ถูกต้อง เกิดสภาพเทกอง เฝากลางแจ้ง เฝานในเตาที่ไม่มีระบบกำจัดมลพิษทางอากาศ และฝังหลบแบบเทกอง ควบคุม หรือไม่ถูกจัดการเลย เมื่อขยะมากกว่าครึ่งถูกกำจัดด้วยกระบวนการที่ไม่ถูกต้องจึงนำมาซึ่งปัญหา สุขภาพ ปัญหาเศรษฐกิจ และที่สำคัญ ปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้ประเทศไทย เป็นประเทศที่มีขยะในทะเลมากที่สุดเป็นอันดับ ๖ โดยมีขยะในทะเลกว่า ๑๑.๔๗ ล้านตัน ซึ่งร้อยละ ๘๐ มาจากขยะบนบก ข้อมูลจากกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งพบว่า ขยะที่พบในทะเลกว่าครึ่งเป็นขยะพลาสติก และรัฐบาลไทยใช้งบประมาณในการจัดการขยะมากถึง ๑๓,๐๐๐ ล้านบาท/ปี โดยในจำนวนนี้ยังไม่รวมค่าใช้จ่ายในการรักษาเมื่อเกิดโรค รวมทั้งการจัดการดินเสียและน้ำท่วมจากการอุดตันของขยะ (School of Changemakers, ๒๕๖๑)

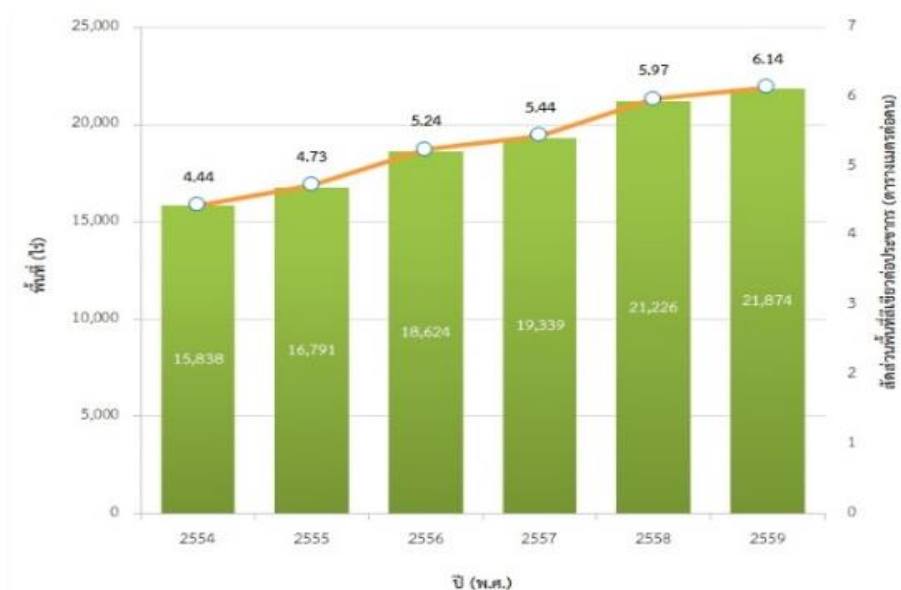

ภาพที่ ๒.๙ แนวโน้มการจัดการขยะมูลฝอย ปี ๒๕๕๑-๒๕๕๙

ที่มา : กรมควบคุมมลพิษ, ๒๕๕๙

อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ โดยกรมควบคุมมลพิษ ได้จัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๔) เพื่อเป็นการลดการเกิดขยะมูลฝอยหรือของเสียอันตรายที่แหล่งกำเนิดตามหลักการ ๓R (Reduce, Reuse, Recycle) และทำให้เกิดการจัดการขยะมูลฝอยอย่างยั่งยืน (กรมควบคุมมลพิษ, ๒๕๖๐) กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมยังได้ดำเนินโครงการชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste) ขึ้นมา เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีการจัดการขยะจากต้นทางแหล่งกำเนิดขยะ การจัดการกลางทาง โดยผ่านระบบบริหารจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการจัดการปลายทางโดยการกำจัดอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, ๒๕๖๐)

การขาดแคลนพื้นที่สีเขียวและพื้นที่เพื่อการนันทนาการ สำหรับพื้นที่ในเมืองนั้นจะมีประชาชนอยู่กันอย่างหนาแน่นแออัด ที่ดินส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ เพื่อการอยู่อาศัย และการประกอบอาชีพ บ้านเรือนที่อยู่อาศัยปลูกติดกัน หนาแน่นแออัด ไม่ถูกสุขลักษณะ ทำให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมปัญหาสุขภาพอนามัย ปัญหาทางด้านสังคม เช่น ความมั่นคงในการทำงาน ความไม่ปลอดภัยในทรัพย์สิน อีกทั้งยังทำให้ขาดแคลนพื้นที่สีเขียว และพื้นที่เพื่อการนันทนาการ อันได้แก่ สวนหย่อม สนามเด็กเล่น สนามหญ้า สวนสาธารณะ และสนามกีฬา แนวโน้มของการเพิ่มพื้นที่สีเขียว พบว่า ในเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานคร ได้มีความพยายามเพิ่มจำนวนพื้นที่สีเขียวให้มากขึ้น และรักษาพื้นที่สีเขียวที่มีอยู่ให้ดำรงคงอยู่ โดยองค์การอนามัยโลก (WHO) ระบุว่า ค่าเฉลี่ยอัตราพื้นที่สีเขียวต่อจำนวนประชากรควรอยู่ที่ ๙ ตารางเมตรต่อคนหรือมากกว่า ส่วนมาตรฐานของประเทศไทย อยู่ที่ ๑๖ ตารางเมตรต่อคน สำหรับกรุงเทพมหานคร มีพื้นที่สีเขียวเฉลี่ย ๖ ตารางเมตรต่อคน ในขณะที่ประเทศสิงคโปร์ มีพื้นที่สีเขียวเฉลี่ย ๖๖ ตารางเมตรต่อคน จากข้อมูลของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่าจังหวัดในประเทศไทย ที่มีพื้นที่สีเขียวต่อประชากรมากที่สุด ได้แก่ ๑) จ.ระนอง ๖๑๒.๗๓ ตารางเมตรต่อคน ๒) จังหวัดบึงกาฬ ๓๙๔.๔๙ ตารางเมตรต่อคน ๓) จ.นครพนม ๒๗๘.๔๖ ตารางเมตรต่อคน ๔) จ.นครสวรรค์ ๒๕๘.๗๖ ตารางเมตรต่อคน และ ๕) จ.กาญจนบุรี ๒๕๖.๓๙ ตารางเมตรต่อคน

ภาพที่ ๒.๑๐ จำนวนและสัดส่วนพื้นที่สีเขียวใน กทม. พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๖๐

ที่มา: กรุงเทพมหานคร, ๒๕๖๑

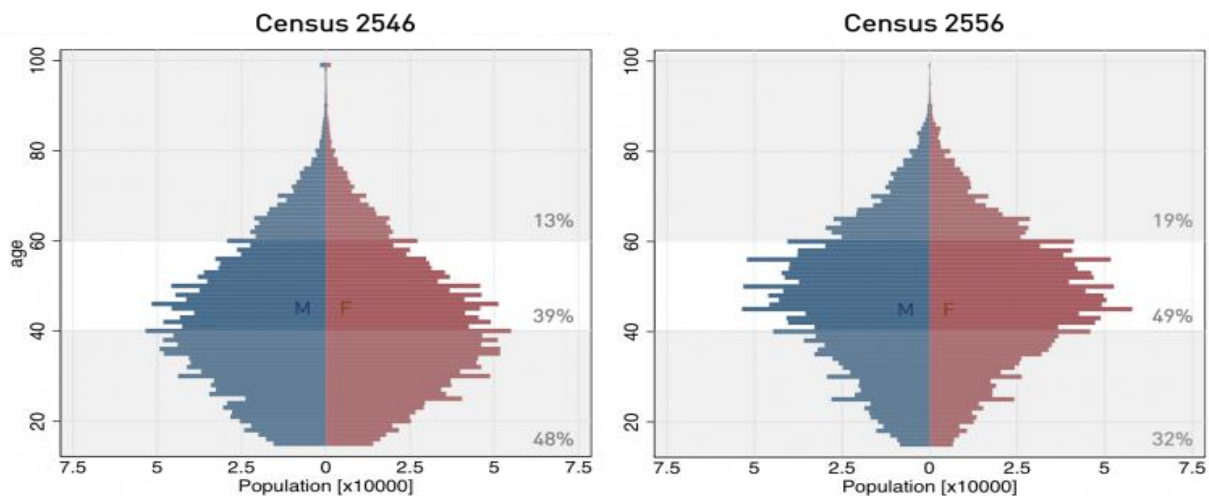
หมายเหตุ : พื้นที่สีเขียวแบ่งออกเป็น ๖ ประเภท ดังนี้

๑. พื้นที่สีเขียวสาธารณะ เช่น สวนสาธารณะ
๒. พื้นที่สีเขียวอรรถประโยชน์ ประกอบด้วย พื้นที่สีเขียวส่วนบุคคล พื้นที่สีเขียวสถาบัน และพื้นที่สีเขียวสาธารณูปการ

๓. พื้นที่สีเขียวที่เป็นริ้วสวนตามสาธารณูปการ
๔. พื้นที่สีเขียวเพื่อเศรษฐกิจของชุมชน เช่น ไร่นา สวนผลไม้
๕. พื้นที่สีเขียวธรรมชาติ
๖. พื้นที่สีเขียวที่ยังไม่มีการใช้ประโยชน์ หรือรอการพัฒนา

๔) ปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชนบท

การเปลี่ยนแปลงของภาคเกษตรกรรม ภาคการเกษตรของไทยตกอยู่ในภาวะที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง เนื่องจากเมื่อพิจารณาถึงข้อมูลพื้นที่การเกษตรและจำนวนเกษตรกร จะพบว่าจำนวนเกษตรกรรายย่อยลดลง และเกษตรกรหันเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการ รวมทั้งเป็นแรงงานในภาคเกษตร ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการพัฒนาประเทศ และการถดถอยของวิถีเกษตรกรรม หากแนวโน้มการพัฒนาการเกษตรเป็นไปแบบที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ และไม่มีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจัง เชื่อว่าอีกไม่กี่ปีข้างหน้าจำนวนเกษตรกรไทยจะเหลือน้อยกว่าร้อยละ ๑๐ เช่นเดียวกับประเทศในยุโรป ญี่ปุ่นและอเมริกา เพราะเกษตรกรอิสระรายเล็กรายน้อยจะค่อยๆ เลิกไปหรือเปลี่ยนไปเป็นแรงงานรับจ้างในโรงงาน หรือเป็นแรงงานเกษตรรับจ้างในที่ดินที่เคยเป็นของตนเอง

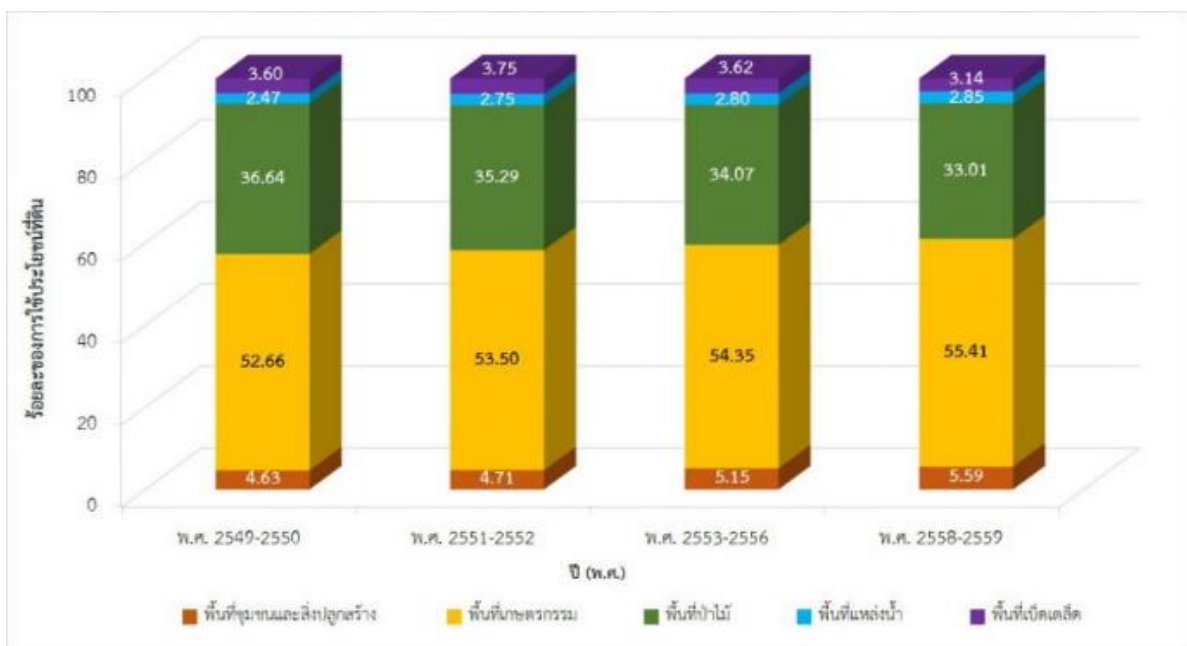
ภาพที่ ๒.๑๑ จำนวนแรงงานเกษตร แยกตามอายุและเพศ

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ๒๕๖๑

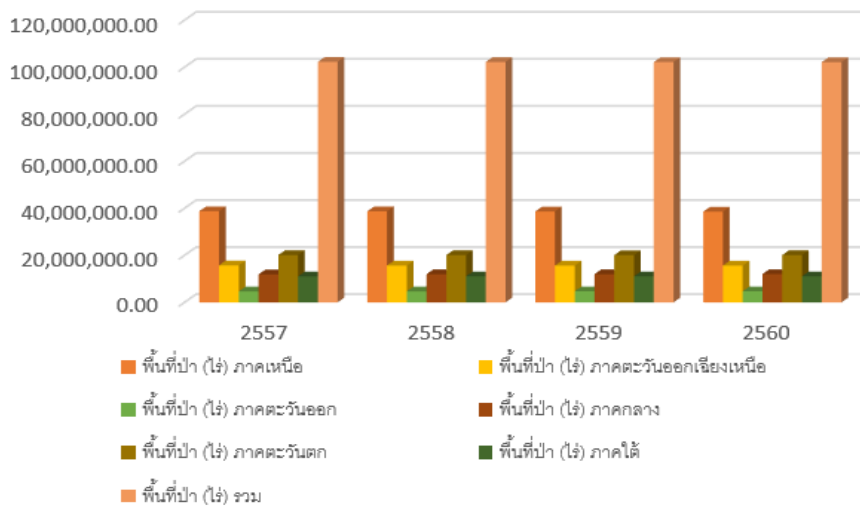
ภาคเกษตรมีความสำคัญอย่างมากต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย เพราะมีการจ้างแรงงานสูงถึงร้อยละ ๓๐.๙ ของกำลังแรงงานทั้งประเทศ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ๒๕๖๑) ครอบคลุมจำนวนครัวเรือนถึง ๖.๔ ล้านครัวเรือน ภาคเกษตรไทยกำลังเผชิญกับปัญหาสูงวัยของแรงงาน ซึ่งเร็วกว่าภาพรวมของประเทศไทยที่กำลังก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบมากขึ้น สัดส่วนของแรงงานเกษตรสูงอายุที่มีอายุ ๔๐ - ๖๐ ปี เพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๓๙ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ เป็นร้อยละ ๔๙ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ เช่นเดียวกับสัดส่วนของแรงงานที่มีอายุมากกว่า ๖๐ ปี ที่เพิ่มขึ้นด้วย สวนทางกับสัดส่วนของแรงงานอายุน้อย (๑๕-๔๐ ปี) ที่ลดลงอย่างมากจากร้อยละ ๔๘ เป็นร้อยละ ๓๒ ในช่วงเวลาเดียวกัน เกษตรกรส่วนใหญ่ของประเทศเป็น

เกษตรกรรายย่อยซึ่งถือครองที่ดินจำนวนไม่มาก และขนาดของที่ดินทำกินมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยหากพิจารณาจาก การแจกแจงสะสมของที่ดินทำกินรายครัวเรือนในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ พบว่าร้อยละ ๕๐ ของครัวเรือนเกษตรยังมีที่ดินทำกินไม่ถึง ๑๐ ไร่ และเกือบร้อยละ ๘๐ ยังมีที่ดินทำกินไม่ถึง ๒๐ ไร่ โดยหากเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. ๒๕๕๖ และ ๒๕๔๖ พบว่าขนาดที่ดินทำกินมีแนวโน้มลดลงในทุกกลุ่มเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง

ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ประชาชนที่ตั้งถิ่นฐานในเขตชนบท ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทางการเกษตร ซึ่งหากถิ่นฐานนั้นอยู่ใกล้กับพื้นที่ป่าไม้แล้ว เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ความต้องการพื้นที่ทำมาหากินจึงมีเพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดการรุกล้ำเข้าไปตั้งถิ่นฐานในเขตป่าสงวน ป่าต้นน้ำ ลำธาร หรือเขตหวงห้ามอื่นๆ เพื่อเอาที่ดินมาทำกิน เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติตามมา ในพ.ศ. ๒๕๔๙-๒๕๕๙ พบว่า อัตราการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของประเทศมีการเปลี่ยนแปลงกลายเป็นพื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้างเพิ่มมากขึ้น ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า มีแนวโน้มคงที่ มีการเปลี่ยนแปลงของการลดลงของจำนวนพื้นที่ป่าไม่มากนัก เนื่องจากมีนโยบายเกี่ยวกับการดูแลรักษาและฟื้นฟูพื้นที่อนุรักษ์ การจัดการทรัพยากรป่าไม้แบบบูรณาการ มีนโยบายรัฐบาลในการกำหนดให้มีการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ร้อยละ ๔๐ ของพื้นที่ประเทศ ภายในปี พ.ศ. ๒๕๗๙ และเพิ่มพื้นที่ป่าอนุรักษ์ให้ได้ร้อยละ ๒๕ ของพื้นที่ประเทศในระยะ ๑๐ ปี และมีการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น

ภาพที่ ๒.๑๓ แนวโน้มการใช้ประโยชน์ที่ดินตั้งแต่ปี ๒๕๔๙ - ๒๕๕๙
ที่มา กรมพัฒนาที่ดิน, ๒๕๖๐

ภาพที่ ๒.๑๔ จำนวนพื้นที่ป่าไม้ ๒๕๕๗ – ๒๕๖๐
ที่มา กรมป่าไม้, ๒๕๕๘, ๒๕๕๙, ๒๕๖๐ และ ๒๕๖๑

แนวปะการัง ผลการสำรวจล่าสุดในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ พบว่าในพื้นที่ชายฝั่งทะเลอันดามัน พบว่าแนวปะการังส่วนใหญ่ร้อยละ ๘๗.๔ อยู่ในสภาพเสียหายจนถึงเสียหายมาก โดยมีปะการังที่มีชีวิตปกคลุมพื้นที่เฉลี่ยร้อยละ ๒๒ และปะการังตายปกคลุมพื้นที่เฉลี่ย ร้อยละ ๖๒.๔ และมีแนวโน้มจะได้รับความเสียหายเพิ่มมากขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยวและการทำการประมงชายฝั่ง ในประเด็นการเสียชีวิตของสัตว์ทะเลหายากนอกจากเครื่องมือประมงแล้ว ขยะทะเลจำพวกพลาสติกกำลังเป็นปัญหาที่เพิ่มความรุนแรงมากขึ้น เป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วนเกี่ยวกับจิตสำนึกในการทิ้งขยะลงทะเล

ในส่วนของป่าชายเลนและการกัดเซาะชายฝั่งพบว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ พื้นที่ป่าชายเลนไม่ได้มีความแตกต่างจากปี พ.ศ. ๒๕๕๖ มากนัก เนื่องจากการดำเนินงานตามนโยบายการปลูกป่าทดแทนและฟื้นฟูระบบนิเวศชายฝั่ง พร้อมกับส่งเสริมเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ หน่วยงานภาครัฐได้มีการทวงคืนผืนป่าชายเลนที่เสื่อมโทรมและถูกบุกรุก การกัดเซาะชายฝั่ง ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ พบพื้นที่ชายฝั่งมีปัญหากัดเซาะ รวม ๘๓๐ กิโลเมตร โดยฝั่งทะเลอ่าวไทยซึ่งมีอัตราการกัดเซาะรุนแรงเฉลี่ยมากกว่า ๕ เมตรต่อปี ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งได้ดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งต่าง ๆ ของประเทศไทย โดยการใช้วิธีปักไม้ไผ่ชะลอความรุนแรงของคลื่น ขณะนี้ดำเนินการไปแล้ว ในพื้นที่ ๑๗ จังหวัด ๖๑ พื้นที่

สารพิษจากการเกษตรตกค้างในสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ถิ่นฐานในเขตเมืองประสบปัญหาภาวะมลพิษทางอากาศ น้ำ และขยะมูลฝอยเป็นส่วนใหญ่ ถิ่นฐานในชนบท จะประสบปัญหาภาวะมลพิษในลักษณะของสารพิษทางการเกษตร ได้แก่ สารเคมีที่ใช้เพื่อการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชและสัตว์ ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม มีการใช้สารกำจัดศัตรูพืชในการเพิ่มผลผลิตและกำจัดศัตรูพืชสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลายาวนาน เป็นอันดับต้นๆ ของโลก โดยเฉพาะพาราควอต ใช่มากกว่า

สหรัฐอเมริกาประมาณ ๖๘ เท่าเมื่อเทียบต่อพื้นที่ซึ่งแนวโน้มของปริมาณและมูลค่าการนำเข้าวัตถุดิบทราย
ทางการเกษตรของประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙ แสดงดังตารางที่ ๒.๑

ตารางที่ ๒.๑ ปริมาณและมูลค่าการนำเข้าวัตถุดิบทรายทางการเกษตร ปี ๒๕๕๕-๒๕๕๙
หน่วย : ปริมาณ (พันตัน), มูลค่า (พันล้านบาท)

ปี	สารกำจัดวัชพืช		สารกำจัดแมลง		สารป้องกันและกำจัดโรคพืช		อื่นๆ		รวม	
	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า
๒๕๕๕	๑๐๖.๙	๑๑.๓	๑๖.๘	๓.๗	๗.๐	๓.๙	๓.๗	๐.๕	๑๓๔.๕	๑๙.๔
๒๕๕๖	๑๓๗.๐	๑๔.๙	๒๑.๕	๔.๒	๑๐.๔	๔.๘	๓.๙	๐.๕	๑๗๒.๘	๒๔.๔
๒๕๕๗	๑๑๗.๖	๑๓.๔	๑๓.๙	๔.๐	๑๑.๐	๔.๗	๔.๘	๐.๗	๑๔๗.๔	๒๒.๘
๒๕๕๘	๑๒๐.๐	๑๑.๐	๑๒.๙	๓.๗	๑๑.๑	๓.๘	๕.๖	๐.๘	๑๔๙.๕	๑๙.๓
๒๕๕๙	๑๒๕.๖	๙.๗	๑๖.๑	๓.๙	๑๒.๙	๔.๕	๖.๑	๒.๕	๑๖๐.๗	๒๐.๖

ที่มา : สำนักควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร, ๒๕๖๐

จากข้อมูลของสำนักควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ที่แสดงให้เห็นถึงปริมาณและมูลค่าการนำเข้าสารกำจัดศัตรูพืช นอกจากสะท้อนให้เห็นถึงมูลค่าทางเศรษฐกิจของตลาดผลิตภัณฑ์ในกลุ่มนี้แล้ว ยังสะท้อนภาพให้เห็นถึงปริมาณการใช้สารกำจัดศัตรูพืชของประเทศไทยในแต่ละปีว่ามีแนวโน้มจะสูงขึ้นอีกในอนาคต เนื่องจากมีราคาถูก เห็นผลชัดเจนและรวดเร็วในการควบคุมการระบาดของโรคและศัตรูพืช อย่างไรก็ตาม วัตถุดิบทรายทางการเกษตรเหล่านี้ มีความเป็นไปได้สูงมากที่จะตกค้างในผลผลิตและสิ่งแวดล้อมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว รวมถึงอาจส่งผลให้ศัตรูพืชดื้อยาได้อีกด้วย นอกจากนี้เกษตรกรสามารถเข้าถึงสารเคมีได้ง่ายและมีการใช้มากเกินไปจนความจำเป็น ประกอบกับการใช้สารที่ผิดวิธีและพฤติกรรมการใช้สารของเกษตรกรไทยที่ไม่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นปัญหาที่สำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาต่อสุขภาพของเกษตรกรรวมถึงผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม (ชาญชัย คหาปนะ, ๒๕๖๐)

อย่างไรก็ตามมีความพยายามที่จะจำกัดนำเข้าสารกำจัดศัตรูพืช ๓ ชนิด ได้แก่ พาราควอต ไกลโฟเซต และสารกำจัดศัตรูพืช คลอร์ไพริฟอส กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ออกประกาศเกี่ยวกับการจำกัดการใช้สารเคมีเกษตร พาราควอต ไกลโฟเซต และคลอร์ไพริฟอส จำนวน ๕ ฉบับ ลงวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๖๒ และได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๖๒ ตามที่คณะกรรมการวัตถุอันตราย เห็นชอบให้ดำเนินการตามมาตรการจำกัดการใช้สารเคมี โดยจะมีผลบังคับใช้หลังจากประกาศ ๑๘๐ วัน เป็นต้นไป (ตั้งแต่วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๒ เป็นต้นไป) ประกาศฯ ดังกล่าวกำหนดให้ เกษตรกรผู้ใช้สาร ผู้รับจ้างพ่น จะต้องผ่านการอบรมเพื่อจะสามารถใช้สารเคมีอย่างถูกต้องและปลอดภัย

๒.๒ นโยบายและแผนด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม

หน่วยงานส่วนราชการได้จัดทำนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผน เพื่อก่อเป็นทิศทางและกำหนดแนวทางการดำเนินการ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ในแต่ละด้านตามนโยบายของรัฐบาล ดังนั้น จึงต้องนำนโยบายและแผน ยุทธศาสตร์ดังกล่าว มาใช้ประกอบการจัดทำแผนเพื่อสอดคล้องและสนับสนุนการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทิศทางเดียวกัน อาทิ

๒.๒.๑ นโยบายของคณะรัฐมนตรี

พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๒ คณะรัฐมนตรีได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภาให้ทราบถึงแนวทางการบริหารราชการแผ่นดินที่รัฐบาลจะดำเนินการเพื่อพัฒนาประเทศไทยให้ก้าวไปข้างหน้าด้วยความมั่นคงสังคมไทยมีความสุข สามัคคี และเอื้ออาทร คนไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมีความพร้อมที่จะดำเนินชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑ เศรษฐกิจไทยมีความแข็งแกร่งและมีความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น ควบคู่ไปกับการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีนโยบายประกอบด้วย นโยบายหลัก ๑๒ ด้าน นโยบายเร่งด่วน ๑๒ เรื่อง ทั้งนี้ มีนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน ดังนี้

- **นโยบายหลักที่ ๖ การพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจและการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค**
การใช้ประโยชน์จากศักยภาพและโอกาสของพื้นที่จะช่วยกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและสร้างโอกาสการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ลดความเหลื่อมล้ำของการพัฒนา ลดการกระจุกตัวของการพัฒนาและประชากรของเมืองใหญ่ในปัจจุบัน โดยการสร้างสังคมชนบทเป็นสังคมเมืองที่สงบสุข เพียงพอ และแก้ปัญหาการย้ายถิ่นฐาน โดยมีนโยบายส่งเสริมพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษเพื่อเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของเอเชีย และส่งเสริมและเร่งรัดการพัฒนาเมืองอัจฉริยะน่าอยู่ทั่วประเทศ โดยมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาเมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของประเทศ ภายใต้แนวคิดการขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองอัจฉริยะและเมืองน่าอยู่ที่มีระบบเศรษฐกิจดิจิทัล โครงสร้างพื้นฐานทางสังคม และพื้นที่สีเขียวที่เพียงพอ กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมและธุรกิจบริการ พร้อมทั้งส่งเสริมให้เกิดการจ้างงานในพื้นที่

- **นโยบายหลักที่ ๗ การพัฒนาสร้างความเข้มแข็งจากฐานราก** รัฐบาลให้ความสำคัญกับชุมชนในการนำความรู้และทรัพยากรในพื้นที่มาผลิตเป็นสินค้าและบริการ เพื่อเพิ่มศักยภาพของเศรษฐกิจฐานรากให้สามารถสร้างรายได้กระจายรายได้สู่ชุมชน สนับสนุนสินค้าชุมชนและยกระดับวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งพัฒนาช่องทางการตลาดเชื่อมโยงกับระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ และสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สร้างพลังสังคม พลังชุมชน รวมทั้งสร้างการเรียนรู้ ฝึกอาชีพกลุ่มอิสระในการร่วมขับเคลื่อนและพัฒนาประเทศ

- **นโยบายหลักที่ ๑๐ การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและการรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างการเติบโตอย่างยั่งยืน** การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในระยะต่อไป จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมุ่งเน้นให้เกิดความสมดุลระหว่างการใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาประเทศ และการอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากร เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาว นอกจากนี้ การบริหารราชการแผ่นดินในระยะต่อไปจำเป็นต้องคำนึงถึงผลกระทบด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ซึ่งเป็นประเด็นที่ประเทศไทยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในสังคมโลกต้องมุ่งมั่นดำเนินการ เพื่อลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการพัฒนา โดยดำเนินการปกป้อง รักษา พื้นฟูทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า ปรับปรุงระบบที่ดินทำกิน และลดความเหลื่อมล้ำด้านการถือครองที่ดิน ส่งเสริมการบริหารจัดการน้ำทั้งระบบ แหล่งน้ำชุมชน และทะเล สร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรแร่ และทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เพื่อการพัฒนาประเทศและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน แก้ไขปัญหาก๊าซเรือนกระจกและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พัฒนากลไกแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แก้ไขปัญหาการจัดการขยะและของเสียอย่างเป็นระบบ

๒.๒.๒ ยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐)

ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรือเป็นคติพจน์ประจำชาติว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” เพื่อสนองตอบต่อผลประโยชน์แห่งชาติ การพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลาของยุทธศาสตร์ชาติ จะมุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยประกอบด้วย ๖ ยุทธศาสตร์ ได้แก่

- **ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง** มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญ คือ ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เน้นการบริหารจัดการสภาวะแวดล้อมของประเทศให้มีความมั่นคง ปลอดภัย และมีความสงบเรียบร้อยในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชาติ สังคม ชุมชน มุ่งเน้นการพัฒนาคน เครื่องมือ เทคโนโลยี และระบบฐานข้อมูลขนาดใหญ่ให้มีความพร้อมสามารถรับมือกับภัยคุกคามและภัยพิบัติได้ทุกรูปแบบ

- **ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน** มีเป้าหมาย การพัฒนาที่มุ่งเน้นการยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติ ได้แก่ (๑) “ต่อยอดอดีต” โดยมองกลับไปที่รากเหง้าทางเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และจุดเด่นทางทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย รวมทั้งความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของประเทศในด้านอื่น ๆ นำมาประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของเศรษฐกิจ และสังคมโลกสมัยใหม่ (๒) “ปรับปัจจุบัน” เพื่อปูทางสู่อนาคต ผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศในมิติต่าง ๆ ทั้งโครงข่ายระบบคมนาคมและขนส่ง และพื้นที่และเมือง รวมถึงเทคโนโลยี ตลอดจน โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ โดยเชื่อมโยงโครงข่ายคมนาคมไร้รอยต่อ สร้างและพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ เพิ่มพื้นที่และเมืองเศรษฐกิจ พัฒนาโครงสร้าง พื้นฐานเทคโนโลยีสมัยใหม่ และรักษาและเสริมสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ มหภาค

- **ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม** มีเป้าหมาย การพัฒนาที่สำคัญที่ให้ความสำคัญการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชน ท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชาชนไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชาชนที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการ และสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง

● ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติ ทั้งมิติด้าน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ และความเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือระหว่างกันทั้งภายในและภายนอกประเทศอย่างบูรณาการ โดยเป็นการดำเนินการบนพื้นฐานการเติบโตร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นทาง เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิต โดยให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลทั้ง ๓ ด้าน อันจะนำไปสู่ ความยั่งยืนเพื่อคนรุ่นต่อไปอย่างแท้จริง โดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งในการกำหนดกลยุทธ์และแผนงาน และการให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้ เข้ามามีส่วนร่วมในแบบทางตรงให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

๒.๒.๓ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ

๑) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ภายใต้ประเด็นที่ ๑ ความมั่นคง

แผนย่อยการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่มีผลกระทบต่อความมั่นคง เพื่อเร่งรัดดำเนินการ แก้ไขปัญหาด้านความมั่นคงที่มีอยู่ในปัจจุบันอย่างจริงจัง แผนย่อยด้านนี้จะรองรับประเด็นภายใต้ยุทธศาสตร์ ชาติด้านความมั่นคง ๔ ประเด็น ได้แก่ (๑) การแก้ไขปัญหาความมั่นคงในปัจจุบัน (๒) การติดตาม ฝ้าระวัง ป้องกัน และแก้ไขปัญหาที่อาจ อุบัติขึ้นใหม่ (๓) การสร้างความปลอดภัยและความสันติสุขอย่างถาวรในพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ (๔) การรักษาความมั่นคงและผลประโยชน์ทางทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมทั้งทางบกและทางทะเล ซึ่งมุ่งพิทักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มุ่งบูรณาการ การดำเนินการ ตลอดถึงทรัพยากรต่างๆ ในการพิทักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กับทุก ภาคส่วน โดยเฉพาะ ทรัพยากรดิน ป่าไม้ สัตว์ป่า และแร่ธาตุ ให้เป็นไปตามนโยบายที่กำหนด และสอดคล้อง กับเป้าหมายใน ภาพรวมตามที่กำหนดอยู่ในยุทธศาสตร์ชาติด้านที่ ๕ การสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่ เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยมีแนวความคิดในการดำเนินการที่สำคัญ คือ (๑) วางแผนและบูรณาการ การดำเนินงานพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กับทุกภาคส่วนอย่างเป็นรูปธรรม และ (๒) บูรณาการ การผนึกกำลังในการป้องกัน ปราบปราม และฟื้นฟู ความเสียหายจากการบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม อย่างสมบูรณ์แบบและเป็นระบบ

๒) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ภายใต้ประเด็นที่ ๖ พื้นที่และเมืองน่าอยู่อัจฉริยะ (พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐) มุ่งให้ความสำคัญเพื่อพัฒนาศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมในทุกภูมิภาค ของประเทศ เพื่อกระจายความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ประกอบด้วย ๒ แผนย่อย สรุปได้ดังนี้

แผนย่อย ๑ การพัฒนาเมืองน่าอยู่อัจฉริยะ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเมืองตามแผนผัง ภูมิโนเวคให้เป็นเมืองที่มีความน่าอยู่สามารถรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นที่อยู่อาศัย ลดความเหลื่อมล้ำ และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ทุกกลุ่ม โดยแบ่งการพัฒนาเมืองออกเป็น ๒ รูปแบบ ได้แก่ (๑) เมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ ซึ่งเน้นพัฒนาเมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของภาคให้มีศักยภาพในการ ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเทียบเท่าเมืองขนาดใหญ่ในระดับนานาชาติ มีความน่าอยู่ และมีการนำเทคโนโลยี สมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการเมือง และ (๒) เมืองขนาดกลาง ซึ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้าง พื้นฐานให้ครอบคลุมทั่วถึงและได้มาตรฐาน เพื่อส่งเสริมให้เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการบริการสำหรับ พื้นที่โดยรอบ ก่อให้เกิดการสร้างงานในพื้นที่และลดความเหลื่อมล้ำ

โดยทั้งเมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ เมืองขนาดกลาง เน้นกรอบการเป็นเมืองน่าอยู่ สำหรับคนทุกกลุ่มที่มีการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมือง โดยยังคงรักษา อัตลักษณ์ของพื้นที่ โดยเฉพาะศูนย์เศรษฐกิจ แหล่งที่อยู่อาศัย พื้นที่เฉพาะ เพื่อพัฒนาและอนุรักษ์ ในเขตเมือง เช่น เขตอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ พื้นที่พิเศษเพื่อการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดี มรดกทาง สถาปัตยกรรมและศิลปวัฒนธรรม อัตลักษณ์และวิถีชีวิตพื้นถิ่นอย่างยั่งยืน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น โดยนำแนวคิดการพัฒนาเมืองสมัยใหม่มาใช้ เช่น หลักการออกแบบเพื่อทุกคน หลักการเมืองกระชับ การเติบโตสีเขียว และผังภูมินิเวศ เพื่อให้เกิดการกระจายความเจริญจากเมืองศูนย์กลาง ทางเศรษฐกิจไปยังพื้นที่โดยรอบ

แผนย่อย ๒ การพัฒนาเมือง ชนบท เกษตรกรรมและอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ที่มีการบริหารจัดการตามแผนผังภูมินิเวศอย่างยั่งยืน จัดทำและพัฒนาระบบการเชื่อมโยง จัดการ และ วิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ เพื่อการจัดทำแผนผังภูมินิเวศระดับประเทศ รวมถึงสนับสนุนการบริหารจัดการตาม ศักยภาพของภูมินิเวศ จัดทำแผนผังภูมินิเวศของพื้นที่ตามเกณฑ์และมาตรฐานการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การจัดการสิ่งแวดล้อม การกำหนดเขตพื้นที่แนวกันชน พร้อมทั้งการจัดทำผังเมืองและชนบท ตามเกณฑ์ มาตรฐานและองค์ประกอบของผังเมืองรวมด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน คมนาคมขนส่ง สาธารณูปโภค สาธารณูปการ การจัดทำแผนผังพื้นที่เขตเกษตรเศรษฐกิจ แผนที่เกษตรเพื่อการบริหารจัดการเชิงรุก เพื่อใช้ใน การพัฒนาการเกษตรปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ การจัดทำผังพื้นที่อุตสาหกรรมตามเกณฑ์มาตรฐาน ตลอดจนตัวชี้วัดเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ การจัดทำผังพื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งโบราณคดี มรดกทางสถาปัตยกรรมและศิลปวัฒนธรรม อัตลักษณ์ และวิถีชีวิตพื้นถิ่นอย่างยั่งยืน รวมถึงการสนับสนุนการ พัฒนาเครือข่ายองค์กรพัฒนาเมือง ชุมชน และเครือข่าย ที่ประกอบด้วย ภาควิชาสำคัญตามบริบทของพื้นที่อย่าง เป็นรูปธรรม เชื่อมโยงการพัฒนาทั้งในระดับและพัฒนาศักยภาพ องค์กร เพื่อการพัฒนาเมือง ชุมชน และเครือข่าย ให้มีทักษะทัดเทียมกับประเทศอื่นในระดับสากล โดยพัฒนาสหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน หรือองค์กร ธุรกิจประจำชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เกิดกลไกทางเศรษฐศาสตร์ในการพัฒนาผลผลิตตามมาตรฐานสากล ธุรกิจ ชุมชนแบบครบวงจร และตลาด เพื่อเกษตรกรโดยเกษตรกร พร้อมกับส่งเสริมกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์และ รายได้ให้กับชุมชน

๓) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ภายใต้ประเด็นที่ ๑๕ พลังทางสังคม (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐)

ได้กำหนดเป้าหมายให้ประเทศไทยมีความเท่าเทียมและเสมอภาคในสังคม ผ่านการมีส่วนร่วม จากประชากรทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย และภาคีต่าง ๆ ในทุกระดับ ในการร่วมเป็นกลไกในการจัดการกับปัญหา ความเหลื่อมล้ำและการสร้างความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ที่เกื้อกูลการดำเนินการ ของภาครัฐอย่างเป็นระบบ โดยเป็นการแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับความต้องการระดับพื้นที่ที่มีความแตกต่าง ระหว่างกัน บนองค์ความรู้ ข้อมูล และหลักวิชาการที่มีส่วนร่วมจากชุมชนและภาคีในสังคมอย่างแท้จริง โดยแผน แม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็น พลังทางสังคม ประกอบด้วย ๒ แผนย่อย ได้แก่

แผนย่อย ๑ การเสริมสร้างทุนทางสังคม เน้นการเปิดโอกาสให้เกิดกระบวนการรวมตัว ของประชากรกลุ่มต่าง ๆ รวมถึงภาคีเครือข่าย ในการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเป็นพลังสำคัญในการจัดการกับ ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมประชาสังคม โดยการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นใน การพัฒนา การพึ่งตนเอง และการจัดการตนเอง การต่อยอดจากรากฐานของสังคมวัฒนธรรมไทยมีทุนเดิมเป็น

ที่ยกย่องและยอมรับทั่วโลก คือความมีน้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล รวมทั้งทุนทางศิลปวัฒนธรรมที่ตกทอดมาอย่างยาวนานในประวัติศาสตร์ และมีรากเหง้าร่วมกับประเทศเพื่อนบ้านบนคาบสมุทรอินโดจีนหรือดินแดนสุวรรณภูมิ ที่สามารถนำสู่การสร้างให้เกิดทั้งมูลค่าและคุณค่าใหม่ร่วมกันได้ การดึงพลังต่าง ๆ เหล่านี้ออกมาใช้ในการแก้ไขปัญหาคือความเหลื่อมล้ำและความไม่เสมอภาคของประเทศ และนำไปสู่การพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืนบนรากฐานของทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่

แผนย่อย ๒ การรองรับสังคมสูงวัยเชิงรุก เน้นการเตรียมคนและสังคมเชิงรุกให้คนทุกช่วงวัยตระหนักรู้ มีความรอบรู้ และความพร้อมรองรับการเป็นสังคมสูงวัยในทุกมิติ ทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสภาพแวดล้อม เพื่อให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพที่สามารถพึ่งตนเองและเป็นพลังในการพัฒนาครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศให้นานที่สุด รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นพลังสังคมด้วยการถ่ายทอดประสบการณ์ และภูมิปัญญาให้กับประชากรรุ่นอื่น ๆ และส่งเสริมการปรับเปลี่ยนมุมมองและทัศนคติของสังคมที่มีต่อการปฏิบัติกับผู้สูงอายุ

๔) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ภายใต้ประเด็นที่ ๑๘ การเติบโตอย่างยั่งยืน (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) ทั้งหมด ๕ แผนย่อย ดังนี้

แผนย่อย ๑ การสร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนบนสังคมเศรษฐกิจสีเขียว อนุรักษ์และฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพในและนอกถิ่นกำเนิด บริหารจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าไม้บนพื้นฐานให้คนและชุมชนสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้ ฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ให้กลับมามีสภาพที่สมบูรณ์ รวมไปถึงการสร้างกลไกเพื่อการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพในและนอกถิ่นกำเนิดอย่างยั่งยืนภายใต้การแบ่งปันผลประโยชน์ที่เท่าเทียม รวมทั้งรักษาและเพิ่มพื้นที่สีเขียวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยฟื้นฟูระบบนิเวศป่าธรรมชาติที่สมบูรณ์ ส่งเสริมการใช้ประโยชน์พื้นที่ต้นน้ำที่เหมาะสมและไม่เกิดผลกระทบ ส่งเสริมการปลูกป่าและไม่เศรษฐกิจและอุตสาหกรรมจากป่าปลูกแบบครบวงจร รวมไปถึงการสร้างและพัฒนาพื้นที่สีเขียวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจและการเรียนรู้ทางธรรมชาติในเขตชุมชนเมืองและชนบท เพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์และการได้รับความสุขจากทรัพยากรธรรมชาติ โดยกำหนดเป้าหมายพื้นที่ป่าและพื้นที่สีเขียวไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕๕ ของพื้นที่ประเทศ โดยแบ่งเป็นพื้นที่สีเขียวที่เป็นป่าธรรมชาติ ร้อยละ ๓๕ พื้นที่สีเขียวเพื่อการใช้ประโยชน์ร้อยละ ๑๕ และป่าในเมืองและพื้นที่สีเขียวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจและการเรียนรู้ ร้อยละ ๕ และอนุรักษ์ฟื้นฟูสัตว์ป่าหายากใกล้สูญพันธุ์ที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ

แผนย่อย ๒ การสร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนบนสังคมเศรษฐกิจภาคทะเล มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมทางทะเลที่สำคัญ ได้แก่ ขยะทะเลและมลพิษอื่น ๆ ที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ รักษาแนวปะการังที่สำคัญต่อการท่องเที่ยว รักษาป่าชายเลนที่สำคัญต่อการดูดซับก๊าซเรือนกระจก รักษาแหล่งหญ้าทะเลที่สำคัญต่อประมงและสัตว์ทะเลหายาก จัดให้มีพื้นที่คุ้มครองทางทะเลในรูปแบบต่าง ๆ ควบคุมและยกเลิกเครื่องมือประมงแบบทำลายล้าง ประกอบกับการดูแลที่มีประสิทธิภาพ โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนและประชาชนในพื้นที่ พัฒนากลไกคุ้มครองสัตว์ที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศ การท่องเที่ยว และการอนุรักษ์ที่มีมาตรฐานระดับสากล พร้อมทั้งมีระบบควบคุมและตรวจสอบผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนโดยคำนึงถึงมูลค่าของระบบนิเวศและสิ่งมีชีวิตทาง

ทะเล มีระบบศูนย์ข้อมูล ความรู้เชิงรุกที่เข้าถึงได้ผ่านระบบเทคโนโลยีดิจิทัล รวมถึงส่งเสริมการท่องเที่ยวทางทะเลมีการคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ

แผนย่อย ๓ การสร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนบนสังคมที่เป็นมิตรต่อสภาพภูมิอากาศ ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ให้ความสำคัญกับการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการลดก๊าซเรือนกระจกของประเทศในระยะยาวที่สอดคล้องกับการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน มีการปรับตัวเพื่อลดความสูญเสียและเสียหายจากภัยธรรมชาติและผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มุ่งเน้นในด้านการปรับปรุงการบริหารจัดการพิบัติภัยทั้งระบบ โดยคำนึงถึงปัจจัยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในระยะยาว

แผนย่อย ๔ การจัดการมลพิษที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสารเคมีในภาคเกษตร ทั้งระบบ ให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล ปรับปรุงมาตรฐานสิ่งแวดล้อมของประเทศตามมาตรฐานสากล และมีการบังคับใช้มาตรฐานสิ่งแวดล้อม เช่น ดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้ สัตว์ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพกับทุกภาคส่วนอย่างเคร่งครัด การพัฒนามาตรฐานและระบบจัดการมลพิษกำเนิดใหม่ พร้อมทั้งจัดมลพิษและแก้ไขฟื้นฟูผลกระทบสิ่งแวดล้อม อันเกิดจากโครงการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ มีการพัฒนาใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี เพื่อลดมลพิษและผลกระทบสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งกำหนดเป้าหมายการจัดการขยะตั้งแต่ต้นทางถึงปลายทาง ด้วยเป้าหมายการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน และกำหนดกลไกกำกับดูแลการจัดการขยะและมลพิษอย่างเป็นระบบทั้งประเทศ ครอบคลุมถึงการบริหารจัดการสารเคมีในภาคเกษตรอย่างครบวงจร การผลิตและการนำเข้าสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชมาใช้ในประเทศไทย ก่อให้เกิดการปนเปื้อนของสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชในสิ่งแวดล้อม ดังนั้น เพื่อส่งเสริมให้มีการลดและเลิกการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืช สำหรับการทำการเกษตรทุกประเภท ได้แก่ การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี โดยให้มีข้อกำหนดสำหรับการทำเกษตรทุกประเภท เพื่อควบคุมและป้องกันการแพร่กระจายของสารเคมีเกษตรออกสู่สิ่งแวดล้อม

แผนย่อย ๕ การยกระดับกระบวนการขึ้นเพื่อกำหนดอนาคตประเทศ ส่งเสริมคุณลักษณะและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ด้านสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนไทย พัฒนาเครื่องมือ กลไก และระบบยุติธรรม และระบบประชาธิปไตยสิ่งแวดล้อม จัดโครงสร้างเชิงสถาบันเพื่อจัดการประเด็นร่วมด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ พัฒนาและดำเนินโครงการที่ยกระดับกระบวนการขึ้นเพื่อกำหนดอนาคตประเทศ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม บนหลักของการมีส่วนร่วมและธรรมาภิบาล

๕) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔)

ยุทธศาสตร์ที่กำหนดในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ มีจำนวน ๑๐ ยุทธศาสตร์ ซึ่งมีรายละเอียดมากกว่าในยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี โดยยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยยุทธศาสตร์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) รักษา พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและมีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและเป็นธรรม ๒) สร้างความมั่นคงด้านน้ำของประเทศ และบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทั้งระบบให้มีประสิทธิภาพ ๓) บริหารจัดการสิ่งแวดล้อม และลดมลพิษให้มีคุณภาพดีขึ้น ๔) พัฒนาขีดความสามารถในการลดก๊าซเรือนกระจกและการปรับตัว เพื่อลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการรับมือภัยพิบัติ โดยมีการกำหนดแนวทางการพัฒนาที่มีความสำคัญสูงและสามารถผลักดันสู่การปฏิบัติได้ ดังนี้

๑) การรักษาฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สร้างสมดุลของการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและเป็นธรรม ใช้ประโยชน์จากทุนธรรมชาติโดยคำนึงถึงขีดจำกัดและศักยภาพในการฟื้นตัว รักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากร สร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและเป็นธรรม รวมทั้งผลักดันแนวทางการประเมินมูลค่าของระบบนิเวศ และการสร้างรายได้จากการอนุรักษ์เพื่อใช้ในการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ๒) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อให้เกิดความมั่นคงสมดุล และยั่งยืน ทั้งในมิติเชิงปริมาณและคุณภาพ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ลุ่มน้ำ เพื่อกำหนดทิศทางการบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรน้ำทั้งน้ำผิวดินและน้ำใต้ดินในทุกมิติ โดยคำนึงถึงศักยภาพและข้อจำกัดด้านสิ่งแวดล้อมและมิติเชิงสังคมของพื้นที่ลุ่มน้ำ ๓) แก้ไขปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อม ด้วยการเร่งรัดการควบคุมมลพิษทั้งทางอากาศ ขยะ น้ำเสีย และของเสียอันตรายที่เกิดจากการผลิตและบริโภค สร้างเมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมหรือเมืองสีเขียว เพื่อสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับประชาชน โดยมีแนวทางดำเนินงาน ๔) ส่งเสริมการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้แนวคิดตลอดวัฏจักรชีวิต ๕) สนับสนุนการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และเพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ๖) บริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงด้านภัยพิบัติ เพื่อให้เกิดความเสียหายน้อยที่สุดและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ๗) พัฒนาระบบการบริหารจัดการและกลไกแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๘) การพัฒนาความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ

๖) นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙ และแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔

โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเกิดความตระหนักต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรอบคอบ เป็นไปตามหลักวิชาการ มีเหตุผล มีความพอประมาณ มีความถูกต้องเหมาะสมและเป็นธรรม เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ฐานทรัพยากรธรรมชาติและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งถึงประโยชน์แท้จริงต่อประเทศชาติทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยมีกรอบแนวนโยบายที่สำคัญ ได้แก่ การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจจากการพึ่งพิงทรัพยากร (Resource - based Economy) ไปสู่เศรษฐกิจบนฐานความรู้ (Knowledge - based Economy) และเศรษฐกิจสีเขียว การส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อการใช้ทรัพยากรและวัสดุอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

๗) แผนแม่บทรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๙๓

คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๘ แผนแม่บทฯ ฉบับนี้เป็นแผนระยะยาวสำหรับรองรับการดำเนินงานด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทั้งด้านการปรับตัวต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และด้านการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และส่งเสริมการเติบโตที่ปล่อยคาร์บอนต่ำตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งเสริมสร้างศักยภาพด้านการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และความตระหนักรู้ของภาคีการพัฒนาในทุกระดับ มีวิสัยทัศน์ คือ ประเทศไทยมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและมีการเติบโตที่ปล่อยคาร์บอนต่ำตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมี ๓ ยุทธศาสตร์หลัก คือ (๑) ยุทธศาสตร์การปรับตัวต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

(๒) ยุทธศาสตร์การลดก๊าซเรือนกระจกและส่งเสริมการเติบโตที่ปล่อยคาร์บอนต่ำ และ (๓) ยุทธศาสตร์การสร้างขีดความสามารถด้านการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

๘) ยุทธศาสตร์การจัดการมลพิษ ๒๐ ปี และแผนจัดการมลพิษ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔

ได้กำหนดทิศทางการจัดการมลพิษของประเทศไทยในระยะยาว โดยมีเป้าหมายเป็น ๓ ช่วงเวลา คือ ระยะ ๕ ปีแรก ระบบการบริหารจัดการมลพิษมีการพัฒนาในระดับที่ดีขึ้น ระยะ ๑๐ - ๑๕ ปี มีการผลิตและบริโภคสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเป็นพื้นฐานในวิถีการดำรงชีวิต และเป้าหมายระยะ ๑๐ - ๒๐ ปี การพัฒนาประเทศเป็นไปตามหลักสังคมคาร์บอนต่ำ และไร้ของเสีย โดยประกอบด้วย ๓ ยุทธศาสตร์สำคัญ คือ (๑) ยุทธศาสตร์การป้องกันและลดการเกิดมลพิษที่ต้นทาง (๒) ยุทธศาสตร์เพิ่มประสิทธิภาพในการบำบัด กำจัดของเสีย และควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิด และ (๓) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการบริหารจัดการมลพิษ เป็นต้น

๙) แผนแม่บทการพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาติ

จัดทำขึ้นตามคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) มีวิสัยทัศน์คือ “ประเทศไทยมีทรัพยากรป่าไม้อุดมสมบูรณ์ อันเป็นรากฐานการพัฒนาชาติให้มั่นคง ยั่งยืน” มีเป้าหมายหลักคือ พิชัยรักษาศาสนาป่าไม้ของประเทศไทยให้มีความอุดมสมบูรณ์ โดยให้มีพื้นที่ป่าอย่างน้อยร้อยละ ๔๐ ของพื้นที่ประเทศภายใน ๑๐ ปี โดยมี ๔ ประเด็นยุทธศาสตร์คือ (๑) ประเด็นยุทธศาสตร์ผนึกกำลังป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ (๒) ประเด็นยุทธศาสตร์ปลูกจิตสำนึกรักผืนป่าของแผ่นดิน (๓) ประเด็นยุทธศาสตร์ปฏิรูประบบการพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และ (๔) ประเด็นยุทธศาสตร์ฟื้นฟูและดูแลรักษาป่าไม้อย่างยั่งยืน

๑๐) นโยบายและแผนการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๔

มี ๔ เป้าประสงค์ ได้แก่ (๑) เพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้มีสัดส่วนร้อยละ ๔๐ ของพื้นที่ประเทศ (๒) ที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศไทยมีการนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืนเป็นฐานในการพัฒนาประเทศ (๓) ประชาชนผู้ยากไร้มีที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย รวมทั้งมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และ (๔) มีกลไก เครื่องมือ องค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการที่ดิน ทรัพยากรดินของประเทศไทยที่มีประสิทธิภาพ และมี ๔ ยุทธศาสตร์ คือ (๑) ยุทธศาสตร์ด้านการรักษาความสมดุลทางธรรมชาติ การอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพยากรดินอย่างยั่งยืน (๒) ยุทธศาสตร์ด้านการใช้ที่ดินและทรัพยากรดินเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและเป็นธรรม (๓) ยุทธศาสตร์ด้านการจัดที่ดินให้ประชาชนผู้ด้อยโอกาสอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม และ (๔) ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดิน

๑๑) แผนแม่บทบูรณาการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๔

คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๕๘ เห็นชอบกับแผนแม่บทบูรณาการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๔ พร้อมทั้งเป้าหมายระดับชาติด้านความหลากหลายทางชีวภาพ และแผนปฏิบัติการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๕๙ โดยมีมอบหมายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเร่งดำเนินการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ แผนแม่บทฯ นี้จะเป็นแผนหลักที่ปกป้อง และคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพ โดยมี ๔ ยุทธศาสตร์สำคัญคือ (๑) ยุทธศาสตร์บูรณาการคุณค่าและการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพโดยการมีส่วนร่วมในทุกระดับ (๒) ยุทธศาสตร์อนุรักษ์ และฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพ (๓) ยุทธศาสตร์ปกป้องคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของประเทศและบริหารจัดการเพื่อเพิ่มพูน

และแบ่งปันผลประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพโดยสอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจสีเขียว และ (๔) ยุทธศาสตร์พัฒนาองค์ความรู้และระบบฐานข้อมูลด้านความหลากหลายทางชีวภาพให้เป็นมาตรฐานสากล

๑๒) แผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ พ.ศ. ๒๕๕๘ – ๒๕๖๙

คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ เมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๕๘ เห็นชอบกับยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำฯ ตามที่คณะกรรมการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเสนอ ซึ่งจะเป็นกรอบนโยบายการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรน้ำของประเทศในทุกด้าน มีวิสัยทัศน์คือ “ทุกหมู่บ้านมีน้ำสะอาดอุปโภคบริโภค น้ำเพื่อการผลิตมั่นคง ความเสียหายจากอุทกภัยลดลง คุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน บริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน ภายใต้การพัฒนาอย่างสมดุล โดยการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน” และมี ๖ ยุทธศาสตร์สำคัญ คือ (๑) ยุทธศาสตร์การจัดการน้ำอุปโภคบริโภค (๒) ยุทธศาสตร์การสร้างความมั่นคงของน้ำภาคการผลิต (เกษตรและอุตสาหกรรม) (๓) ยุทธศาสตร์การจัดการน้ำท่วมและอุทกภัย (๔) ยุทธศาสตร์การจัดการคุณภาพน้ำ (๕) ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำที่เสื่อมโทรมและป้องกันการพังทลายของดิน และ (๖) ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ

๒.๓ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๒.๓.๑ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕

เป็นกฎหมายหลักที่ใช้ในการจัดการและคุ้มครองสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการจัดการปัญหามลพิษในปัจจุบัน โดยผ่านกลไกของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติในการกำหนดนโยบายและการจัดการสิ่งแวดล้อม การกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมด้านต่างๆ และการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม มาตรา ๓๖ แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามมาตรา ๓๕ อาจจัดทำเป็นแผนระยะสั้น ระยะกลางหรือระยะยาวได้ตามความเหมาะสม และควรจะต้องประกอบด้วยแผนงานและแนวทางการดำเนินงานในเรื่องดังต่อไปนี้ (๑) การจัดการคุณภาพอากาศ น้ำและคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเรื่องอื่น ๆ (๒) การควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิด (๓) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (๔) การประมาณการเงินงบประมาณแผ่นดินและเงินกองทุนที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงานตามแผน (๕) การจัดองค์กรและระเบียบการบริหารงานเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือและประสานงานระหว่างส่วนราชการที่เกี่ยวข้องและระหว่างส่วนราชการกับเอกชน รวมทั้งการกำหนดอัตราค่าจ้างพนักงานเจ้าหน้าที่ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงานตามแผน (๖) การตรากฎหมายและออกกฎข้อบังคับ ข้อบัญญัติท้องถิ่น ระเบียบ คำสั่ง และประกาศที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงานตามแผน (๗) การตรวจสอบ ติดตาม และวิเคราะห์คุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์ในการประเมินผลการดำเนินงานตามแผน และการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๒.๓.๒ พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑

การประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ คือ ด้วยชุมชนเป็นสังคมฐานรากที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีวิถีชีวิต วัฒนธรรมแตกต่างหลากหลายตามภูมินิเวศ การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ชุมชนอ่อนแอประสบปัญหาความยากจน เกิดปัญหาสังคมมากขึ้น ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนถูกทำลายจนเสื่อมโทรมเพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน รวมทั้ง มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศการสร้างระบอบประชาธิปไตย และระบบธรรมาภิบาลซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติรับรองสิทธิชุมชนและประชาชนให้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นตามความหลากหลายของวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น จึงเห็นสมควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนและประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๓.๓ พระราชบัญญัติส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. ๒๕๕๘

กฎหมายฉบับนี้ได้เพิ่มเติมการกำหนดหลักเกณฑ์ในการบริหารจัดการ การบำรุงรักษา การอนุรักษ์การฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งและการป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง รวมทั้งให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการปลูก การบำรุงรักษา การอนุรักษ์ และการฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยมาตรา ๑๖ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสนับสนุนชุมชนชายฝั่งและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการ การปลูก การบำรุงรักษา การอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ให้กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งพิจารณาให้ความช่วยเหลือหรือสนับสนุนในเรื่องดังต่อไปนี้ (๑) สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการ

แสดงความคิดเห็น เพื่อประกอบการพิจารณาจัดทำนโยบายและแผนการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแห่งชาติ และจังหวัด (๒) ให้คำปรึกษาแก่ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการ การปลูก การบำรุงรักษา การอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง รวมทั้ง ช่วยเหลือและสนับสนุนการดำเนินงาน โครงการ หรือกิจกรรมของชุมชนในเรื่องดังกล่าว (๓) เผยแพร่ความรู้หรือข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการบริหารจัดการ การปลูก การบำรุงรักษา การอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (๔) เรื่องอื่นที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งตามที่ กำหนดไว้ในกฎกระทรวง การสนับสนุนและช่วยเหลือชุมชนชายฝั่งและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามที่อธิบดีกำหนด

๒.๓.๕ พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง (ฉบับที่ ๒)

พ.ศ. ๒๕๖๐

การปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติฉบับนี้ เนื่องจากพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้มีการบังคับใช้มาเวลายาวนานและไม่เหมาะสม และสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยเฉพาะบทลงโทษและอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานท้องถิ่น ซึ่งเป็นเหตุให้การดำเนินการรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมืองไม่ได้ผลเท่าที่ควร อีกทั้ง การจัดการสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญระดับประเทศมีบัญญัติไว้ในกฎหมายหลายฉบับและมีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลายหน่วยงาน ทำให้ขาดการบูรณาการร่วมกันโดยเฉพาะการกำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับการเก็บ ขน และกำจัดสิ่งปฏิกูลและมูลฝอยแต่ละประเภท รวมถึงอัตราค่าธรรมเนียมในการให้บริการจัดการสิ่งปฏิกูลและมูลฝอยที่ราชการส่วนท้องถิ่นจัดเก็บยังไม่สอดคล้องกับค่าใช้จ่ายจริง ดังนั้น เพื่อให้การบริหารจัดการสิ่งปฏิกูลและมูลฝอยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด พระราชบัญญัติฉบับนี้ จึงเพิ่มเติมเรื่อง การกำหนดให้ราชการส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่และอำนาจในการเก็บ ขน และกำจัดสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการคัดแยก เก็บ ขน และกำจัดสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย และกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมการให้บริการ รวมทั้งกำหนดให้ราชการส่วนท้องถิ่นมีอำนาจนำสิ่งปฏิกูลและมูลฝอยที่จัดเก็บได้ไปใช้ประโยชน์หรือหาประโยชน์ได้พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๒ เนื่องจากกฎหมายว่าด้วยป่าไม้และกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ ยังมีข้อจำกัดเรื่องการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน กฎหมายฉบับนี้ขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน เพื่อให้ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมของประเทศมีความสมบูรณ์และยั่งยืน รวมทั้งเพื่อให้ราษฎรรวมตัวกันในการจัดการดูแลรักษาและใช้ทรัพยากรป่าด้วยตนเองอย่างยั่งยืน และมีความรู้สึกรู้ว่าเป็นเจ้าของทรัพยากรป่า เกิดความร่วมมือนี้อธิปไตยระบบนิเวศธรรมชาติและสภาพแวดล้อม ลดการทำลายป่าและเป็นการฟื้นฟูสภาพป่า

๒.๓.๖ พระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐

โดยที่มาตรา ๖๕ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกัน ดังที่กำหนดในมาตรา ๕ ให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันอันจะก่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งจะต้องไม่น้อยกว่ายี่สิบปี เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับได้ และหน่วยงานของรัฐทุกหน่วยมีหน้าที่ดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ รวมทั้ง การกำหนดนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรีก่อนที่จะเข้ารับบริหารราชการแผ่นดิน การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ และแผนอื่นใด รวมตลอดทั้งการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณต้องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ

๒.๓.๗ พระราชบัญญัติแผนและขั้นตอนการดำเนินการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๖๐

โดยที่มาตรา ๒๕๙ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้การปฏิรูปประเทศเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยแผนและขั้นตอนการดำเนินการปฏิรูปประเทศ ซึ่งอย่างน้อยต้องมีวิธีการจัดทำแผนการมีส่วนร่วมของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขั้นตอนในการดำเนินการปฏิรูปประเทศ การวัดผลการดำเนินการ และระยะเวลาดำเนินการปฏิรูปประเทศทุกด้าน โดยมาตรา ๘ ให้จัดทำแผนการปฏิรูปประเทศในด้าน ดังต่อไปนี้ (๑) ด้านการเมือง (๒) ด้านการบริหารราชการแผ่นดิน (๓) ด้านกฎหมาย (๔) ด้านกระบวนการยุติธรรม (๕) ด้านการศึกษา (๖) ด้านเศรษฐกิจ (๗) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (๘) ด้านสาธารณสุข (๙) ด้านสื่อสารมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศ (๑๐) ด้านสังคม (๑๑) ด้านอื่นตามที่คณะรัฐมนตรีกำหนด

๒.๓.๘ พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๒

การประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ แก้ไขเพิ่มเติมอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และองค์ประกอบคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนทั้งในระดับชาติและในระดับจังหวัด ยกเลิกคณะกรรมการประสานนโยบายกองทุนเพื่อพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชน และกำหนดหน้าที่ของกรมส่งเสริมการเกษตรในการทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่เป็นไปอย่างคล่องตัว และสามารถส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบกิจการขนาดกลางและขนาดย่อมได้ต่อไปตลอดจนสมควรกำหนดให้กรมส่งเสริมการเกษตรและสำนักงานเกษตรจังหวัดทำหน้าที่เป็นศูนย์บริการรับเรื่องประสานงานติดตามผลการดำเนินการให้แก่วิสาหกิจชุมชนเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่วิสาหกิจชุมชนในการติดต่อกับส่วนราชการหรือหน่วยงานของรัฐ รวมทั้งสมควรยกเว้นค่าธรรมเนียมในการโอนอสังหาริมทรัพย์ให้แก่วิสาหกิจชุมชนเพื่อประโยชน์ในการดำเนินกิจการของวิสาหกิจชุมชนที่จัดตั้งเป็นนิติบุคคลนั้นด้วย

๒.๓.๙ พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๖๒

พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๖๒ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๒ ออกมาเพื่อใช้แทนพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. ๒๕๑๘ รวมถึงพระราชบัญญัติฉบับแก้ไขอีกสามฉบับ ซึ่ง พ.ร.บ.การผังเมืองฉบับใหม่ จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาพื้นที่ หรือการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของประเทศกับนานาประเทศ

สาระสำคัญของพระราชบัญญัตินี้คือ เพื่อขับเคลื่อนการผังเมืองให้มีประสิทธิภาพ สอดรับกับนโยบายรัฐบาล ยุทธศาสตร์ชาติ สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเป็นเครื่องมือการพัฒนาเชิงพื้นที่ของประเทศให้ “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” พ.ร.บ.การผังเมือง ฉบับใหม่ จึงได้มีการปรับประเภทของผังเมือง จากเดิมมี ๒ ประเภท ได้แก่ ผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะ เป็น ๒ กลุ่ม ๕ ประเภท คือ ๑.ผังนโยบายการใช้ประโยชน์พื้นที่ ซึ่งแบ่งเป็น ๓ ประเภท ได้แก่ ผังนโยบายระดับประเทศ, ผังนโยบายระดับภาค และผังนโยบายระดับจังหวัด ๒.ผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน แบ่งเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ ผังเมืองรวม และผังเมืองเฉพาะ (กรมโยธาธิการและผังเมือง, ๒๕๖๒)

๒.๔ กรอบแนวคิด

การจัดทำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม มีกรอบแนวคิดในการดำเนินการที่สำคัญ ได้แก่

๒.๔.๑ การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และศาสตร์พระราชา มาใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ได้แก่ ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรน้ำ และทรัพยากรดิน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการคงอยู่ร่วมกับวิถีชุมชนและการดำรงชีวิตของประชาชนในชุมชน การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้จึงต้องอยู่บนความพอประมาณ มีเหตุมีผล อีกทั้งทรัพยากรธรรมชาติมีอยู่อย่างจำกัด และเป็นของส่วนรวม การนำมาใช้ประโยชน์จึงต้องยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก และต้องให้เป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ แก่ทุกคนอย่างทั่วถึง ประชาชนในชุมชนจึงควรมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้ดำรงอยู่สืบไป ด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนอย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับศักยภาพของชุมชน

ทั้งนี้ เนื่องจากชุมชนเป็นผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ มีความรู้และเชี่ยวชาญในมิติต่าง ๆ ภายในชุมชนเป็นอย่างดี หลักการระเบิดจากข้างใน ซึ่งเป็นการนำศักยภาพและปัญหาของชุมชนมาใช้เป็นหลักในการพัฒนาชุมชน โดยมีภาครัฐ ทำหน้าที่ในการสนับสนุน โดยเฉพาะการส่งเสริมและสนับสนุนการให้ความสำคัญในการเคารพ กฎ กติกา ที่กำหนดร่วมกันของชุมชน อีกทั้งระดับความเข้มข้นของการปรับตัวกิจกรรมของผู้ที่ขาดสำนึกสาธารณะ เพราะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนอีกด้วย

สำหรับภาคเอกชนควรเป็นฝ่ายส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือ สนับสนุน ช่วยเหลือชุมชนและภาครัฐ ในการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ในช่องทางและรูปแบบสื่อต่าง ๆ ที่ผู้คนส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงได้ ซึ่งจะนำไปสู่การอนุรักษ์และดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี อันเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตมนุษย์และความหลากหลายทางชีวภาพ

๒.๔.๒ หลักการพัฒนายั่งยืน โดยเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภายใต้การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป ยึดหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน การพัฒนาฯ จึงต้องพิจารณาแบบองค์รวม เชื่อมโยงทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน เพราะทุกสิ่งทุกอย่างมีความสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน มีทิศทางที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย เน้นการนำวิถีและอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเป็นที่รู้จักและยอมรับของนานาประเทศทั่วโลก มาประยุกต์ใช้ร่วมกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ให้ทันสมัย เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์และบริการของชุมชน ด้วยการสร้างเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละท้องถิ่น

ในขณะเดียวกันการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งในภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และภาคบริการ รวมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคม และการสื่อสาร เพื่อรองรับความเจริญเติบโตของชุมชน จำเป็นต้องคำนึงถึงการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม นำหลักการของกฎเกณฑ์และวิถีธรรมชาติมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และบริบท ด้วยการพิจารณาถึงความเหมาะสมทางสภาพพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ และระบบนิเวศ รวมถึงพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ แหล่งศิลปะ วัฒนธรรมไทย เพื่อรักษาความหลากหลายทางชีวภาพและทางสังคม ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนสามารถพัฒนาไปได้อย่างต่อเนื่อง เพราะเป็นการพัฒนาในแนวทางที่ชุมชนมีความถนัดและชำนาญและเป็นรากฐานของชุมชน ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง และสามารถพึ่งพาตนเองได้ เป็นการสร้างคุณค่าให้แก่ตนเองเพื่อเพิ่มมูลค่าแก่การพัฒนา ช่วยลดปัญหาสังคม ตั้งแต่การอพยพย้ายถิ่น ชุมชนแออัด

อาชญากรรม จนถึงปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในอนาคตร้อยปีข้างหน้า ได้แก่ ปัญหาภาวะซึมเศร้า ปัญหาการถูกทอดทิ้ง เป็นต้นอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนที่แท้จริง

๒.๔.๓ การมีส่วนร่วมของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นถือเป็นหลักสากลที่ได้รับการยอมรับในนานาอารยประเทศจนมีความสำคัญและเป็นเรื่องจำเป็นในการปกครองประเทศของโลกประชาธิปไตย ปัจจุบันประเทศไทยของเราได้ให้ความสนใจต่อหลักการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาประเทศในแต่ละด้าน ทั้งด้านการเมืองสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เพื่อเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม รวมถึงการเปลี่ยนแปลงการบริหารงานภาครัฐภายใต้แนวคิดการบริหารภาครัฐแบบมีส่วนร่วม (Participatory Governance) และแนวคิดตามหลักการธรรมาภิบาล (Good Governance) โดยที่ภาครัฐต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้ร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำงาน และร่วมรับผลที่เกิดจากการมีส่วนร่วม ไปจนกระทั่งถึงร่วมตรวจสอบ เพื่อสร้างความโปร่งใสและเพิ่มคุณภาพการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐให้ดีขึ้น และเป็นที่ยอมรับร่วมกันของทุกฝ่าย

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม ได้กล่าวถึงกระบวนการและขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ได้แก่ การร่วมในการวางแผน คือ การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดแนวทางดำเนินการ ติดตามประเมินผลและตัดสินใจ การร่วมในการดำเนินกิจกรรม ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร และการประสานความร่วมมือ การร่วมในการใช้ประโยชน์ คือ การนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ การได้รับประโยชน์ คือ การแจกจ่ายผลประโยชน์ที่ได้จากการพัฒนาอย่างยุติธรรม และการร่วมในการประเมินผลเพื่อประชาชนในชุมชนจะได้ทราบถึงปัญหาอุปสรรคต่างๆ เพื่อร่วมกันดำเนินการหาทางแก้ไขต่อไป (ธนิศร ยืนยง, ๒๕๖๑)

๒.๔.๔ ส่งเสริมการพัฒนาเพิ่มศักยภาพของประชาชนในชุมชน ซึ่งถือเป็นหัวใจหลักของการพัฒนา เนื่องจากการดำเนินการใด ๆ ทั้งที่ประสบความสำเร็จหรือประสบปัญหา จนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ซึ่งส่งผลกระทบทั้งในด้านบวกและด้านลบล้วนมาจากคนทั้งสิ้น

การพัฒนาศักยภาพของประชาชนจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับในยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว หากประชาชนไม่สามารถปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจทำให้เกิดการสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน โดยเฉพาะกระแสการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี ซึ่งถูกนำมาใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชนมากยิ่งขึ้น ตั้งแต่ เรื่องความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน ที่มีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของอาหาร การจับจ่ายใช้สอย การทำงาน การคมนาคม และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นส่วนหนึ่งของการใช้ชีวิตในแต่ละวัน ไปจนถึง การแข่งขันทางด้านธุรกิจ ที่ทำให้เกิดธุรกิจใหม่ ๆ ทั้งประเภทสินค้าและบริการ เกิดการแข่งขันสูง วิถีชีวิตที่เร่งรีบ การแข่งขันเพื่อยู่อุดมในสังคม ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ รวมถึงความปลอดภัยในชีวิต ประกอบกับ การติดต่อสื่อสารอย่างไร้พรมแดน การรวมตัวของภูมิภาคต่าง ๆ การเคลื่อนย้ายแรงงาน การเดินทางที่รวดเร็วและสะดวกสบาย และแม้แต่ลักษณะทางสังคมที่เกิดการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคผู้สูงอายุ ยิ่งทำให้การพัฒนาศักยภาพของประชาชนในชุมชนมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น

การพัฒนาศักยภาพของประชาชนในชุมชนจึงต้องเร่งพัฒนาด้วยการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตลอดช่วงอายุในทุกเพศ ทุกวัย รวมถึงการพัฒนาศักยภาพแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่ให้เกิดความเท่าเทียมกัน และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ ทั้งนี้ สิ่งสำคัญที่ควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพในด้านการเรียนรู้ ได้แก่

ข้อมูล องค์ความรู้ และช่องทางการเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้เท่าทันกับอารยประเทศ จำเป็นต้องมีช่องทางที่ประชาชนในทุกพื้นที่สามารถเข้าถึงได้โดยสะดวก การขยายโครงสร้างพื้นฐานจึงเป็นสิ่งจำเป็นตลอดจน การจัดให้มีพื้นที่เพื่อให้คนทุกเพศ ทุกวัย ได้มีโอกาสแสดงออกทางความคิดและกิจกรรม รวมถึงการเพิ่มพื้นที่สีเขียว สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อเป็นการผ่อนคลาย ลดความเครียด ตลอดจนมีโอกาส พบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนต่างกลุ่ม ต่างวัย ล้วนเป็นสิ่งที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพของประชาชนทั้งสิ้น โดยเฉพาะการพัฒนาให้เกิดการปรับเปลี่ยนแนวคิดและพฤติกรรมในการบริโภคนิยม ให้หันกลับมาสู่ทิศทางของกระแสการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การพัฒนาประชาชนในชุมชน จึงเป็นเรื่องที่ต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วนและต่อเนื่อง

๒.๕ นิยามความหมาย

๒.๕.๑ ชุมชน (Community) มีความหมายค่อนข้างกว้างและอธิบายให้ชัดเจนได้ยาก และมีผู้ให้ความหมายของนิยามศัพท์ “ชุมชน” “ประเภทชุมชน” และ “การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน” ที่แตกต่างกันไปตามลักษณะของภารกิจ งานหรือประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น ในการจัดทำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ ฉบับนี้ ได้กำหนดคำนิยาม เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการดำเนินงาน ดังนี้

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกันหรือตั้งภูมิลำเนาในอาณาเขตทางภูมิศาสตร์เดียวกันที่แน่นอน ไม่ว่าจะเป็นขอบเขตทางธรรมชาติ หรือขอบเขตที่สร้างขึ้นเองก็ตาม มีวิถีการดำเนินชีวิต ทั้งลักษณะทางสังคม กิจกรรมทางสังคม และเศรษฐกิจ มีจารีตประเพณี มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน รวมทั้งอยู่ภายใต้กฎระเบียบกฎเกณฑ์เดียวกัน

องค์ประกอบชุมชน คือ ส่วนประกอบที่สำคัญ ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นการกำเนิดของชุมชนที่ไม่ได้เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ แต่หากเกี่ยวข้องกับอาณาบริเวณ คน ความสนใจ ความสัมพันธ์ และการปฏิบัติต่อกัน ซึ่งก็หมายถึงการเชื่อมโยง ๓ ด้าน คือ (ไพรัตน์ เตชะรินทร์., ๒๕๖๔)

๑) ด้านภูมิศาสตร์ หมายถึง สภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ป่า และแม่น้ำ อาณาบริเวณ คน และสถานที่

๒) ด้านสังคม หมายถึง คน (People) คนเป็นองค์ประกอบสำคัญของชุมชน หากปราศจากคนก็จะไม่มีความเป็นชุมชน ความสนใจร่วมกัน (Common Interest) ซึ่งเป็นผลมาจากการอยู่ร่วมกันในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน การอยู่ร่วมกัน การติดต่อสื่อสาร วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี (Cultural Traditions) ตลอดจนแบบแผนของการดำเนินชีวิตในชุมชน (Pattern of Community Life)

๓) ด้านจิตวิทยา หมายถึง ความเป็นพวกเดียวกัน ความเอื้ออาทรต่อกัน ปะทะสังสรรค์ต่อกัน (Interaction) เมื่อมีคนมาอยู่ร่วมชุมชนเดียวกัน แต่ละคนต้องมีการติดต่อแลกเปลี่ยน และปฏิบัติต่อกัน ความสัมพันธ์ของสมาชิก (Relationship) ความสัมพันธ์ต่อกันของสมาชิกในชุมชนเป็นสิ่งที่ผูกพันให้สมาชิกอยู่ร่วมกันในชุมชนนั้น

ประเภทของชุมชน ตามความหมายของชุมชนที่กำหนดไว้ข้างต้น จึงการกำหนดประเภทของชุมชนที่ใช้ในการจัดทำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ ตามลักษณะทางกายภาพ ภูมิศาสตร์ ขอบเขตการปกครอง และความหนาแน่นของประชากร และกิจกรรม วิถีชีวิตของชุมชนในพื้นที่ ได้ดังนี้

๑) ชุมชนเมือง หมายถึง กลุ่มคนที่มีความหนาแน่นของประชากร อาคารบ้านเรือนหนาแน่น มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในด้านสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่จะเป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นมากกว่าสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ จะมีความหลากหลายของอาชีพ แต่ส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม การค้าขาย และการบริการ ประชากรในชุมชนเมืองจะมีความเป็นอิสระ หรือเป็นปัจเจกบุคคลสูง ส่งผลให้ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นแบบตัวใครตัวมัน และขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้เพราะผลประโยชน์ที่แต่ละคนจะได้รับ โดยปกติชุมชนเมืองจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทั้งที่เจริญก้าวหน้าขึ้นและเสื่อมโทรมลง

๒) ชุมชนชนบท หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ในเขตชนบทเป็นชุมชนขนาดเล็กซึ่งจะมีความหนาแน่นของประชากรน้อย ผู้อยู่อาศัยมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันมีวิถีความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน มีความสนิทสนมเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับธรรมชาติ มักทำอาชีพทางการเกษตร เลี้ยงสัตว์ และการประมง ยึดถือจารีตประเพณีเป็นแบบกลุ่มเพื่อนฝูง ญาติพี่น้อง คอยควบคุมดูแลกันเอง

การวางแผนและการวางแผนการพัฒนาในปัจจุบันของหน่วยงานภาครัฐยังให้ความสำคัญชุมชนเมืองตามขอบเขตการปกครอง ชุมชนเมือง หมายถึง ชุมชนที่มีที่ตั้งอยู่ในเทศบาลนคร เทศบาลเมือง เทศบาลตำบล องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และรูปแบบพิเศษ และชุมชนชนบท หมายถึง ชุมชนที่ตั้งอยู่นอกเขตเทศบาลต่าง ๆ

๒.๕.๒ การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน

ภารกิจและอำนาจหน้าที่ของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการจัดทำและเสนอแนะนโยบายและแผนด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนเมืองและชนบท เพื่อมุ่งเน้นรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต สร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และมีการสร้างสรรค์คุณค่า สนับสนุนให้ชุมชนมีองค์ความรู้และสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อคุ้มครองฐานทรัพยากร และส่งเสริมบทบาทของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากร ตลอดจนรักษาผลประโยชน์ของชาติจากข้อตกลงตามพันธกรณีระหว่างประเทศ

สิ่งแวดล้อมชุมชน หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจและสังคมด้วย สิ่งแวดล้อมเหล่านี้ประกอบกันขึ้นเป็นชุมชน โดยมีขนบธรรมเนียม ประเพณี ระบบเศรษฐกิจและสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้นและข้อจำกัดทางธรรมชาติเป็นกฎเกณฑ์และเป็นหลักสำหรับการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เพื่อให้เกิดการดำรงชีวิตอย่างผาสุกและเสริมสร้างคุณภาพแห่งชีวิต

โดยในแต่ละชุมชนก็จะมีสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิประเทศ ดินฟ้าอากาศ ทัศนคติ และนิสัยใจคอของผู้คนที่อยู่อาศัยในชุมชนด้วย ซึ่งแต่ละชุมชนต่างได้รับประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันไป ตามลักษณะของสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ และโดยความเป็นจริงแล้วสิ่งแวดล้อมให้ประโยชน์แก่คนในชุมชนอย่างมากมายมหาศาล ชุมชนใช้สิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิต เป็นปัจจัยในการประกอบอาชีพ ให้เป็นกฎเกณฑ์และแนวทางในการดำเนินวิถีชีวิตของสังคม ใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นแหล่งรวมของความสวยงามตามธรรมชาติ และเป็นแหล่งที่เราสามารถเรียนรู้และทำความเข้าใจในเรื่องธรรมชาติได้

การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน หมายถึง กระบวนการสร้างศักยภาพการคงสภาพความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมโดยรอบของชุมชน และการควบคุมกิจกรรม การจัดการ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนตลอดไป ทั้งนี้การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน มีแนวคิดหลักในการดำเนินการ ได้แก่ หลักการที่ ๑ การกำหนดชนิด/ประเภทและขอบเขตของสิ่งแวดล้อมเพื่อการใช้ประโยชน์เป็นการอาศัยพื้นฐานสมบัติเฉพาะตัวของสิ่งแวดล้อม หลักการที่ ๒ การกำหนดกิจกรรมเพื่อการคงสภาพและ/หรือสร้างศักยภาพความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม และหลักการที่ ๓ การควบคุมในการกำจัด/บำบัดของเสียและมลพิษจากกิจกรรมการใช้ทรัพยากร

แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ ได้กำหนดแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่ครอบคลุมใน ๓ ด้าน ดังนี้

๑) **การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนเชิงกายภาพและชีวภาพ** การที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น การปรับปรุงคุณภาพอากาศ แหล่งน้ำ พื้นดิน การป้องกันและการลดอัตราการสูญเสียของสิ่งมีชีวิต เช่น จุลินทรีย์ พืช และสัตว์ โดยการควบคุมของเสียและบำบัดมลพิษสิ่งที่เกิดต่อสิ่งแวดล้อมสิ่งแวดล้อม เช่น การสร้างระบบบำบัดน้ำเสีย เตาเผาขยะ การวางผังเมือง การสร้างพื้นที่นันทนาการในเมือง เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดภัยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลงหรือป้องกันมลสารหรือวัตถุเป็นพิษไม่ให้ปนเปื้อนสิ่งแวดล้อม

๒) **การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนเชิงสังคม วิถีชุมชน และสุขภาวะ** ความร่วมมือกันของชุมชนต่อหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการดูแลสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการมุ่งเน้นในการให้การศึกษา การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และสนับสนุนให้มีระบบบริการที่อำนวยความสะดวกต่อการดำรงชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น บริการด้านสุขภาพให้ประชาชนมีสุขภาพและสุขภาวะที่ดี การเพิ่มความปลอดภัยของประชาชนด้วยการเฝ้าระวังภัยจากอาชญากรรม ตลอดจนการดำเนินชีวิตตามวิถีของชุมชนที่ตระหนักต่อการรักษาสภาพแวดล้อม รวมทั้งสาธารณสุขขั้นพื้นฐานอย่างการบำบัดน้ำเสีย และการเข้าถึงน้ำประปาที่สะอาด เพราะการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมจริง ๆ นั้นมิใช่การหยุดการขยายตัวทางเศรษฐกิจหรือการปฏิเสธเทคโนโลยี แต่คือการเปลี่ยนทัศนคติของคนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางที่ดีต่อส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยการดำเนินชีวิตตามวิถีของชุมชน เลือกรับใช้สิ่งที่มีคุณค่าและมีประสิทธิภาพมากที่สุด

๓) **การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนเชิงทรัพยากรธรรมชาติ** การช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรและภาวะแวดล้อมเสื่อมโทรมโดยชุมชน หรือการดูแล รักษา และอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น การนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ การใช้สิ่งทดแทน การใช้สิ่งที่มีคุณภาพรองลงมา และการสำรวจหาทรัพยากรใหม่ ๆ เป็นต้น ชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดการที่มีประสิทธิภาพและมีผลต่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในวงกว้าง โดยอาศัยหลักการในการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนั้น การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน จึงเป็นการเรียนรู้ปัญหาสิ่งแวดล้อมการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การวางแผนจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนด้วยรูปแบบที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า มีประสิทธิภาพ และเกิดความยั่งยืน

๒.๕.๓ สิ่งแวดล้อมชุมชนเชิงนิเวศ

ลักษณะสภาพสิ่งแวดล้อมชุมชนและระบบนิเวศของประเทศไทย ขึ้นอยู่กับลักษณะของสภาพนิเวศ อันหมายถึงสภาพแวดล้อมทั้งหมด ทั้งปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่มีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ปริมาณน้ำฝน ทรัพยากรป่าไม้สัตว์ป่า และสภาพสังคมซึ่งรวมถึงประชาชนคนไทย ดังนั้น การจำแนกระบบนิเวศของเมือง ชุมชน จึงอาศัยลักษณะทางภูมิประเทศหรือภูมิศาสตร์เป็นเครื่องมือในการกำหนดเกณฑ์ ได้แก่

๑) **ลักษณะภูมิประเทศ** หมายถึง สภาพที่ตั้งและลักษณะของพื้นที่ของแต่ละภูมิภาคที่แตกต่างกัน เช่น บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ ที่ราบสูง ภูเขา

๒) **ลักษณะภูมิอากาศ** หมายถึง สภาพอากาศและปริมาณของน้ำฝนที่มีผลต่อความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ในภูมิภาคต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างกัน และ

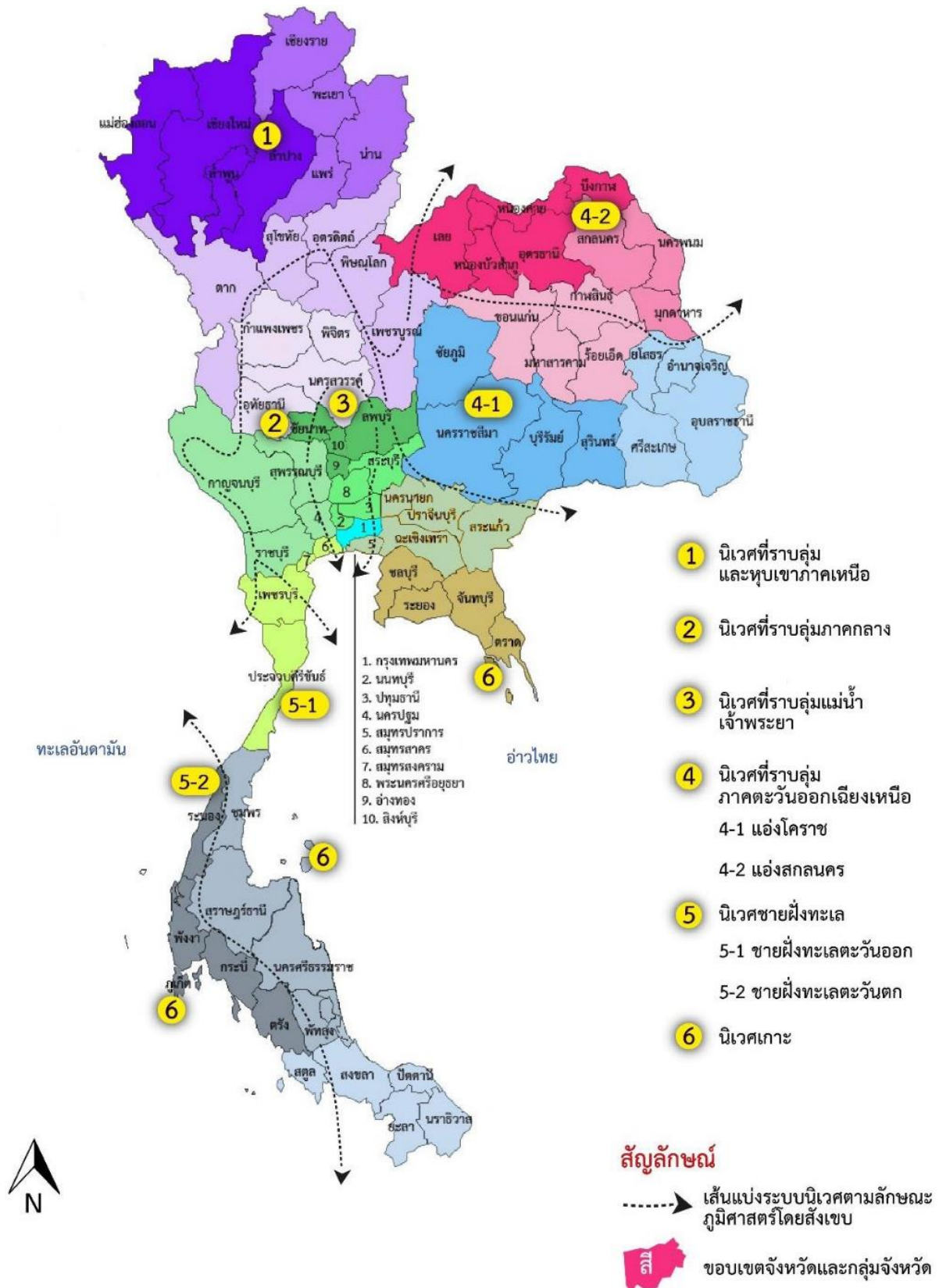
๓) ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิต เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า แร่ เป็นต้น
ซึ่งสามารถจำแนกสิ่งแวดล้อมชุมชนเชิงนิเวศเป็น ๖ ลักษณะทางภูมิประเทศ ได้ดังนี้

๑) นิเวศที่ราบและหุบเขาภาคเหนือ (North Continental Highland Ecosystem)
เป็นบริเวณเทือกเขาสูงสลับซับซ้อน เป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญของประเทศ ความสูงยอดเขาเฉลี่ย ๑,๖๐๐ เมตร มีพื้นที่ราบในบริเวณหุบเขาและแถบลุ่มแม่น้ำ ซึ่งอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๒๐๐-๓๐๐ เมตร มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกข้าว พืชไร่ และไม้ผล กลุ่มเมืองสำคัญ ได้แก่ กลุ่มเมืองเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน กลุ่มเมืองเชียงราย น่าน พะเยาแพร่ และกลุ่มเมืองตาก สุโขทัย อุตรดิตถ์ พิษณุโลก เพชรบูรณ์

๒) นิเวศที่ราบลุ่มภาคกลาง (Central Plain Ecosystem) แบ่งออกเป็น ๒ บริเวณ คือ ที่ราบลุ่มภาคกลางตอนบน (Upper Central Plain) ซึ่งเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำและที่ราบลูกฟูก และที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง (Lower Central Plain) ซึ่งเป็นที่ราบกว้างที่เกิดจากการทับถมของตะกอน และดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำ กลุ่มเมืองที่ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางตอนบน ได้แก่ กลุ่มเมืองกำแพงเพชร นครสวรรค์ พิจิตร อุทัยธานี และกลุ่มเมืองที่ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง ได้แก่ กลุ่มเมืองชัยนาท พระนครศรีอยุธยา ลพบุรี สระบุรี สิงห์บุรี อ่างทอง กลุ่มเมืองกาญจนบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี และกลุ่มเมืองนนทบุรี ปทุมธานี นครปฐม สมุทรปราการ

๓) นิเวศที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา (Chao Phraya Plain Ecosystem) มีพื้นที่ลุ่มน้ำ ๑๒,๘๒๗,๑๓๕ ไร่ ความยาว ๔๕๐ กิโลเมตร เป็นบริเวณที่ราบที่มีดินอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก กลุ่มเมืองที่แม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านมี ๙ เมือง ได้แก่ นครสวรรค์ ชัยนาท สิงห์บุรี อ่างทอง พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี นนทบุรี (อ.ปากเกร็ด) กรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ ซึ่งหลายเมืองมีความสำคัญทางเศรษฐกิจสูงทั้งภาคการเกษตรและนอกภาคเกษตร

๔) นิเวศที่ราบสูงภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Northeast Plateau Ecosystem) จำแนกเป็น แอ่งโคราชและแอ่งสกลนคร แอ่งโคราช มีพื้นที่ประมาณ ๓๓,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ ความสูงประมาณ ๑๓๐-๒๕๐ เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ ระบบนิเวศทางน้ำ หรือระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำซึ่งเป็นบริเวณที่มีน้ำขังเป็นฤดูกาล กลุ่มเมืองสำคัญ ได้แก่ กลุ่มเมืองนครราชสีมา บุรีรัมย์ ชัยภูมิ สุรินทร์ กลุ่มเมืองขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ และกลุ่มเมืองอุบลราชธานี ยโสธร ศรีสะเกษ และอำนาจเจริญ แอ่งสกลนคร พื้นที่ครอบคลุมถึง สปป.ลาว พื้นที่เฉพาะในประเทศไทย ๑๗,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร แม่น้ำมีขนาดเล็กและสายสั้นๆ มีพื้นที่หนองบึงกระจายทั่วไป กลุ่มเมืองที่สำคัญ ได้แก่ กลุ่มเมืองหนองคาย บึงกาฬ หนองบัวลำภู เลย อุดรธานี และ กลุ่มเมืองสกลนคร นครพนม มุกดาหาร

ภาพที่ ๒.๑๕ การจัดจำแนกเมืองและชุมชนตามระบบนิเวศของประเทศไทย

ที่มา : ผลการศึกษาโครงการขับเคลื่อนการพัฒนาตามแนวคิดต้นแบบเมืองนิเวศ (Eco-City) เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน, สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๒๕๖๑

๕) นิเวศชายฝั่งทะเล (Coastal Ecosystem) จำแนกเป็น ชายฝั่งทะเลตะวันออก และ ชายฝั่งทะเลตะวันตก ชายฝั่งทะเลตะวันออก (อ่าวไทย) แบ่งเป็น ๒ ด้าน คือ อ่าวไทยด้านตะวันออก ตั้งแต่

กึ่งกลางระหว่างปากแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำเจ้าพระยาไปทางตะวันออก จนจรดเขตแดนประเทศกัมพูชาบริเวณ บ้านหาดเล็ก จังหวัดตราด และอ่าวไทยด้านตะวันตก เริ่มจากกึ่งกลางระหว่างปากแม่น้ำท่าจีน กับแม่น้ำเจ้าพระยาไปทางตะวันตก จรดเขตแดนประเทศมาเลเซีย ที่ปากแม่น้ำสุไหง-โกลก จังหวัดนราธิวาส กันอ่าวไทย คือ ชายฝั่งทะเลตั้งแต่ปากน้ำแม่กลอง ท่าจีน เจ้าพระยา จนถึงบริเวณปากแม่น้ำบางปะกง เป็นบริเวณที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ชายฝั่งทะเลตะวันตก (อันดามัน) ที่ราบมีลักษณะแคบ แนวฝั่งมีหน้าผาชัน เว้าแหว่ง มีอ่าวใหญ่น้อยและเกาะต่าง ๆ มากมาย ฝั่งทะเลอันดามันนับตั้งแต่ปากน้ำกระบี่ จังหวัดกระบี่ ไปทางใต้จนถึงเขตแดนประเทศมาเลเซียที่จังหวัดสตูล กลุ่มเมืองชายฝั่งทะเลอ่าวไทยด้านตะวันออก ได้แก่ กลุ่มเมืองสมุทรสาคร กรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด กลุ่มเมืองชายฝั่งทะเลอ่าวไทยด้านตะวันตก ได้แก่ กลุ่มเมืองสมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ กลุ่มเมืองชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา และ กลุ่มเมืองปัตตานี และนราธิวาส ยะลา กลุ่มเมืองชายฝั่งทะเลตะวันตก ได้แก่ กลุ่มเมืองระนอง พังงา กระบี่ ตรัง และสตูล

๖) นิเวศเกาะ (Islands Ecosystem) หมายถึง แผ่นดินที่มีน้ำล้อมรอบโดยตลอด ซึ่งเป็นภูมิประเทศสำคัญอย่างหนึ่ง น่านน้ำทะเลประเทศไทยมีเกาะ ๙๓๖ เกาะ ใน ๑๙ จังหวัด แบ่งเป็นเกาะในอ่าวไทย ๓๗๔ เกาะ และฝั่งทะเลอันดามัน ๕๖๒ เกาะ ซึ่งเกาะมากกว่าครึ่งหนึ่งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติทางทะเล รองลงมาอยู่ภายใต้การดูแลขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และบางส่วนอยู่ภายใต้การดูแลของกองทัพเรือ เพื่อกิจการด้านความมั่นคงของประเทศ เกาะเป็นแหล่งรวมความหลากหลายทางชีวภาพของทรัพยากรทั้งทางบกและทางทะเล เมืองและชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ เกาะภูเก็ตซึ่งเป็นที่ตั้งจังหวัด เกาะช้าง เกาะสมุย ที่มีองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เกาะตะรุเตา และเกาะพัง เป็นต้น

๒.๕.๔ สิ่งแวดล้อมชุมชนเชิงนิเวศในยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี

ยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ในประเด็นยุทธศาสตร์ ๔ พัฒนาพื้นที่เมือง ชนบท เกษตรกรรมและอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ได้มุ่งเน้นความเป็นเมืองที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยให้จัดทำแผนผังภูมินิเวศเพื่อการพัฒนาเมือง ชนบท พื้นที่เกษตรกรรมและอุตสาหกรรม รวมถึงพื้นที่อนุรักษ์ตามศักยภาพและความเหมาะสมทางภูมินิเวศอย่างเป็นเอกภาพ พัฒนาพื้นที่เมือง ชนบท เกษตรกรรม และ อุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ที่มีการบริหารจัดการตามแผนผังภูมินิเวศอย่างยั่งยืน รวมทั้ง สงวนรักษา อนุรักษ์ พื้นฟู และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ มรดกทางสถาปัตยกรรมและศิลปวัฒนธรรม อัตลักษณ์ และวิถีชีวิตพื้นถิ่นบนฐานธรรมชาติ และฐานวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

ภูมินิเวศ หมายถึง สภาพสิ่งแวดล้อมรอบตัวเรา ประกอบด้วย ลักษณะทางกายภาพ ภูมิอากาศ ฤดูกาล พืชพรรณ และสัตว์ในระบบนิเวศ อันเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิต ซึ่งต้องอาศัยความสมดุลภายใต้ขีดจำกัดทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ระบบนิเวศจะให้บริการได้ หรือตามคตินิยมไทย ที่เรียกว่าระบบ ดิน น้ำ ลม ไฟ (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๘)

แผนผังภูมินิเวศ (Ecological Spatial Plan) คือ แผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินที่คำนึงถึงระบบนิเวศทางธรรมชาติ แหล่งน้ำ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งโบราณคดี มรดกทางสถาปัตยกรรมและศิลปวัฒนธรรม อัตลักษณ์ และวิถีชีวิตพื้นถิ่น เพื่อการพัฒนาเมือง ชนบท พื้นที่

เกษตรกรรมและอุตสาหกรรม รวมถึงพื้นที่อนุรักษ์ตามศักยภาพและความเหมาะสมทางภูมินิเวศ (คณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๖๒)

โดยการจัดทำแผนผังภูมินิเวศเพื่อจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนเชิงนิเวศ จะมีการกำหนดมาตรการและเกณฑ์เพื่อกำกับการใช้ประโยชน์ที่ดินและการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมตามภูมินิเวศ ซึ่งจะเป็นข้อมูลฐานหลัก (Main base data) ในการตัดสินใจ ในการวางผังประเทศ ผังเมืองผังเฉพาะ ที่ตระหนักถึงความเหมาะสมของระบบนิเวศ เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ก่อนวางโครงสร้างพื้นฐาน โครงการ เพื่อการพัฒนา ที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม และปลอดภัย ซึ่งจะสามารถส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติ ได้อย่างชัดเจน ต่อไป

ส่วนที่ ๓

กระบวนการวิเคราะห์และผลการวิเคราะห์ ปัจจัยแวดล้อมที่มีผลต่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม

๓.๑ กระบวนการวิเคราะห์

การจัดทำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เริ่มจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ และยุทธศาสตร์กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๒๐ ปี ภายใต้การดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการศึกษาบริบทสังคม และฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน เพื่อนำข้อมูลมาพิจารณาจัดทำ ร่าง แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ และใช้ออกแบบระบบข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนของประเทศไทย ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของภาคีพัฒนาที่ดำเนินการด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการพัฒนาอนุรักษ์ ปั่นฟูชุมชน ในด้านต่าง ๆ เพื่อนำมาซึ่งแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ดังกรอบแนวคิดที่แสดงในภาพ ๓.๑

สำหรับขั้นตอนในการศึกษา คณะวิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๓.๑.๑ ศึกษาและรวบรวมข้อมูลทางวิชาการ

ศึกษาและรวบรวมข้อมูลทางวิชาการเกี่ยวกับ การพัฒนาเมือง การพัฒนาชุมชน สถานการณ์การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนทั้งในระดับชาติ ระดับนานาชาติ และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ ดูแล ขับเคลื่อน การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน ทั้งในระดับนานาชาติ ภูมิภาค รวมถึงการทบทวน ยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บทต่าง ๆ ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ อาทิ แผนปฏิรูปประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนจัดการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ๒๕๖๐-๒๕๖๔ และแผนปฏิบัติการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์สิ่งแวดล้อมทั้งในระดับนานาชาติ ภูมิภาค และประเทศที่อาจส่งผลกระทบต่อ การจัดการเมืองและชุมชนได้ อาทิ ผลจากการเปลี่ยนแปลงประชากร การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ แนวคิดใหม่ ๆ ในการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น การบริโภคอย่างยั่งยืน การพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การจัดการเมืองและชุมชนอย่างยั่งยืน เช่น Smart Cities, Eco cities รวมถึงความร่วมมือและเชื่อมโยง ในระดับนานาชาติ นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ประเด็นสำคัญ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการ ยกร่างกรอบแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้สอดคล้องและเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับยุทธศาสตร์ชาติ

๓.๑.๒ การวิเคราะห์หรือการคาดคะเนแนวโน้มของสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตในระยะยาว (Scenario Analysis)

โดยการนำข้อมูลจากการดำเนินงานที่ผ่านมา และแผนแม่บทต่าง ๆ ภายใต้ ยุทธศาสตร์ชาติในปัจจุบัน รวมทั้งแนวโน้มที่สำคัญของโลก มาวิเคราะห์สถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อแสดงให้เห็นประเด็นของความไม่แน่นอน และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อ การบริหารจัดการ สิ่งแวดล้อมชุมชนเชิงนิเวศในอนาคต โดยการพิจารณาแนวโน้ม (Trends) ที่เห็นอยู่ในปัจจุบันและความไม่แน่นอน (Uncertainties) ที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต โดยเฉพาะเหตุการณ์ที่มีความสำคัญ ส่งผลกระทบในวง กว้าง และมีโอกาสเกิดขึ้นสูง เพื่อใช้ประกอบการจัดทำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ ที่ครอบคลุม และยืดหยุ่น สามารถรองรับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศได้อย่าง มีประสิทธิภาพ และทันต่อเหตุการณ์ โดยการนำ STEEP Analysis มาใช้ประกอบการวิเคราะห์ ดังนี้

๑) ด้านสังคม (S: Social) เป็นการวิเคราะห์ประเด็นที่เกี่ยวข้องทางด้านสังคม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากรที่เริ่มเข้าสู่สังคมสูงวัยและจะเข้าสู่สังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ในอนาคต แสดงถึง สถานการณ์ที่จะมีผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่วัยทำงานลดลง อัตราการเกิดและการตายต่ำ ส่งผลกระทบต่อการค่าใช้จ่ายของภาครัฐที่เพิ่มขึ้นในด้านสวัสดิการและบริการสุขภาพผู้สูงอายุ เกิดการขาดแคลน แรงงานส่งผลกระทบต่อขีดความสามารถในการผลิตและแข่งขันกับต่างประเทศ ระบบเศรษฐกิจของประเทศได้รับ ผลกระทบ และอาจมีสถานการณ์ที่ไม่คาดคิด เช่น การแพร่ระบาดของโรคอุบัติซ้ำ หรือโรคที่เกิดขึ้นใหม่ ภัยธรรมชาติที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งอาจส่งผลกระทบสูญเสียชีวิตก่อนวัยอันควรและ ผู้สูงอายุ นอกจากนี้ สถานการณ์การเพิ่มขึ้นของความเป็นเมืองที่เกิดจากการขยายตัวของเมือง ทำให้เกิดการ ย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำงานในเมือง เนื่องจากภายในชุมชนขาดแหล่งรายได้ ส่งผลกระทบต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ

เช่น ปัญหามลพิษทางอากาศ ปัญหาขยะ ปัญหาน้ำเสีย ปัญหาความเหลื่อมล้ำ พื้นที่สีเขียวลดลง เป็นต้น ตลอดจนพฤติกรรมการดำรงชีวิตของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสเศรษฐกิจโลก วิถีชีวิตและความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป การใช้ชีวิตที่อยู่กับเทคโนโลยีมากเกินไป ส่งผลต่อการปรับตัวของประชาชนที่ไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ทำให้ปัญหาสังคมในด้านอาชญากรรม ปัญหาการหลอกลวง ปัญหาโรคซึมเศร้า เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนมีผลกระทบต่อภาระค่าใช้จ่ายการจัดการและของภาครัฐทั้งสิ้น

๒) ด้านเทคโนโลยี (T: Technology) ปัจจุบันเทคโนโลยีถูกนำมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อช่วยประหยัดเวลา และก่อให้เกิดประสิทธิภาพ ทำให้เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ สิ่งที่สำคัญคือ ข้อมูลที่นำมาใช้มีจำนวนมาก จึงต้องมีการพัฒนาให้เทคโนโลยีสามารถประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง และแม่นยำ และต้องนำมาใช้ร่วมกับทรัพยากรที่มีอยู่ให้สามารถใช้ทรัพยากรได้มีประสิทธิภาพมากขึ้นรวมถึงมีการพัฒนาเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่สามารถนำมาใช้ทดแทนทรัพยากรที่ลดจำนวนลง ตลอดจนนำมาใช้ในการพัฒนาธุรกิจและอาชีพต่าง ๆ มากขึ้น สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อความกังวลในการนำเทคโนโลยีมาใช้แทนแรงงานคน ปัญหาที่ตามมา คือ คนถูกแทนที่ด้วยเครื่องจักร แรงงานในระดับล่างว่างงานเพิ่มขึ้น แรงงานที่มีฝีมือและทักษะเฉพาะมีความสำคัญมากขึ้น นอกจากนี้ สิ่งที่เป็นเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้น ได้แก่ การแย่งอาชีพ การจารกรรมข้อมูล สถานการณ์ก่อการร้ายทำได้ง่ายขึ้น เป็นต้น

๓) ด้านเศรษฐกิจ (E: Economic) สถานการณ์แนวโน้มด้านเศรษฐกิจแถบทวีปเอเชียมีความเจริญเติบโตมากขึ้น มีการรวมกลุ่มเศรษฐกิจ ความร่วมมือทางการค้าและการลงทุน มีการรวมกลุ่มเขตการค้าเสรี กลุ่มประชาคมอาเซียน ทำให้เศรษฐกิจมีการขยายตัว ชนชั้นกลางในประเทศเพิ่มขึ้น เกิดการอุปโภคบริโภคมากขึ้น โดยเฉพาะความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีการพัฒนาเพื่อแข่งขันและแย่งส่วนแบ่งตลาดจากประเทศพัฒนาแล้ว อาจส่งผลกระทบต่อกีดกันการค้า โดยเฉพาะปัจจุบันกระแสอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการกีดกันการค้ากับประเทศพัฒนาแล้ว ซึ่งอาจกระทบต่อภาคการส่งออกและระบบเศรษฐกิจภายในประเทศ จนถึงระดับชุมชนที่เป็นผู้ผลิตวัตถุดิบในการผลิต การลงทุนโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้น อาจประสบปัญหาชะลอตัว

๔) ด้านสิ่งแวดล้อม (E: Environment) สถานการณ์ในด้านสิ่งแวดล้อมปัจจุบันประสบปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น ในขณะที่จำนวนประชากรและการบริโภคเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ปัญหาการบุกรุกป่า การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การสูญเสียพื้นที่ป่าจากการขยายโครงสร้างการคมนาคม แร่ธาตุและทรัพยากรธรรมชาติถูกนำไปใช้เป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมมากขึ้น ทรัพยากรที่เสื่อมโทรม อุตสาหกรรมการผลิตต่าง ๆ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ระดับน้ำทะเลสูงขึ้น ไปจนถึงปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม อาจทำให้เกิดการดำเนินงานในการขับเคลื่อนสู่กระแสสังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในทุกภาคส่วนให้เป็นรูปธรรมเพื่อสร้างสมดุลให้กับธรรมชาติ ทั้งนี้รวมถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ก่อให้เกิดภัยพิบัติในรูปแบบต่าง ๆ

๕) ด้านการเมืองและกฎหมาย (P: Politics) สถานการณ์ในด้านการเมืองและกฎหมายมีการเปลี่ยนแปลงไปตามประชาคมโลก โดยเฉพาะกระแสการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นเป้าหมายที่ประเทศต้องนำมาใช้ขับเคลื่อนให้เกิดผลเป็นรูปธรรม ดังนั้น กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ จึงถูกปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับกระแสการพัฒนาอย่างยั่งยืน ส่งผลต่อการดำเนินงานที่จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น สถานการณ์แนวโน้มในปัจจุบันต่อเนื่องไปจนถึงอนาคต คือ สิทธิมนุษยชน ที่ถูกนำมาเป็นส่วนประกอบในการพิจารณาดำเนินกิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ภาครัฐต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น เพื่อแสดงถึงธรรมาภิบาล ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่จะต้องนำมาใช้ในการบริหารจัดการให้เกิดความโปร่งใส เป็นธรรม และสามารถตรวจสอบได้ ดังนั้น นโยบายและงบประมาณต่าง ๆ จึงต้องมีการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นมากขึ้น รวมถึง กระบวนการยุติธรรมในด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือองค์กรต่าง ๆ มีโอกาสได้ใช้สิทธิในการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและดำรงไว้ซึ่งสิทธิประโยชน์ของส่วนรวมและส่วนตน อย่างไรก็ตามความไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้น ได้แก่ การจัดระบบในกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน อาจต้องใช้เวลาเพื่อสร้างให้เกิดขึ้น

๓.๑.๓ วิเคราะห์ช่องว่างของการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่ผ่านมา (Gap Analysis)

นำข้อมูลทางวิชาการและประเด็นสำคัญที่ได้จากศึกษารวบรวมข้อมูล มาดำเนินการวิเคราะห์ช่องว่างของการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่ผ่านมา (Gap Analysis) โดยวิเคราะห์ช่องว่างระหว่างเป้าหมาย นโยบาย แผนงาน แผนปฏิบัติการหรืออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและผลการดำเนินงานจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่ผ่านมา พิจารณาจากผลการดำเนินงานที่ปฏิบัติจริงในปัจจุบัน เปรียบเทียบกับค่าเป้าหมายที่กำหนดเปรียบเทียบกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ แผนจัดการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ๒๕๖๐-๒๕๖๔ และยุทธศาสตร์กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๒๐ ปี รวมถึงเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน และนโยบายระยะยาวอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาช่องว่างระหว่างการจัดการตามนโยบายและแผนฯ ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในปัจจุบันและนโยบายและแผนฯ ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในระยะยาว เมื่อพบความแตกต่าง หรือช่องว่างที่เกิดขึ้น จึงนำมาข้อมูลจากการวิเคราะห์ SWOT Analysis และ Scenario Analysis มาประกอบการพิจารณาดำเนินการเพื่อปิดช่องว่างดังกล่าว เพื่อนำมาปรับปรุงการบริหารจัดการ และกำหนดกลยุทธ์ สำหรับการจัดทำแผนจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและพร้อมรับกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

๓.๑.๔ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก

สำหรับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อการจัดทำแผนแม่บทการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน คณะผู้วิจัยใช้วิธี SWOT Analysis เพื่อหาจุดแข็ง (Strength) จุดอ่อน (Weakness) โอกาส (Opportunity) และอุปสรรค (Threat) เพื่อประเมินและวิเคราะห์ศักยภาพด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนในประเทศไทย ซึ่งเป็นสภาวะแวดล้อมภายใน เช่น ลักษณะที่ตั้งของชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชน ลักษณะผู้นำชุมชน ทรัพยากรในชุมชน วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ บุคลากรที่มีความรู้และทักษะเฉพาะทางที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาชุมชน ตลอดจนความพร้อมในการรับมือ เปิดรับเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลง

ของสถานการณ์ต่าง ๆ เป็นต้นตามหลัก ๓M+๑I+๑T (Man, Money, Material, Information, Technology) และหลัก PDCA (Plan, Do, Check, Act) และเพื่อให้ศึกษาภาวะแวดล้อมภายนอกให้ได้ละเอียดยิ่งขึ้น คณะผู้วิจัยได้นำหลักการ PESTEL Analysis มาใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ ดังนี้

๑. ปัจจัยเกี่ยวกับการเมือง และนโยบายต่าง ๆ ของประเทศ (P: Political) ซึ่งมีผลกับการดำเนินการต่าง ๆ ที่ครอบคลุมทั้งการเมืองระดับท้องถิ่น และระดับประเทศ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจส่งผลต่อการดำเนินงาน เช่น ยุทธศาสตร์ชาติ นโยบายระยะยาว เสถียรภาพทางการเมือง แผนพัฒนาประเทศ ข้อตกลงความร่วมมือระหว่างประเทศ เขตการค้าเสรี การรวมกลุ่มประชาคมอาเซียน หรือนโยบายอื่น ๆ

๒. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (E: Economic) เป็นปัจจัยเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญของการวิเคราะห์ เช่น การเติบโตทางเศรษฐกิจ รายได้ของประชากร อัตราการจ้างงาน เป็นต้น โดยพิจารณาทิศทางการขยายตัวของเศรษฐกิจในปัจจุบัน เช่น การขยายตัวของชุมชน การสร้างรายได้และการกระจายรายได้ในชุมชน

๓. ปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ (S: Social) ได้แก่ รูปแบบของประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น แนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรม โครงสร้างพื้นฐาน และการปรับตัวเพื่อรองรับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชน

๔. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี (T: Technological) เช่น เทคโนโลยีขั้นพื้นฐาน ความพร้อมในการรองรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมที่สามารถตอบสนองได้ตรงกับความต้องการของชุมชน บุคลากรด้านเทคโนโลยี รวมถึงการเข้าถึงเทคโนโลยีของคนในประเทศ และช่องทางการเข้าถึงสื่อต่าง ๆ

๕. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (E: Environmental) เช่น สภาพภูมิประเทศ ทรัพยากรธรรมชาติ สภาพพื้นที่ อากาศ ที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน เช่น ท่าเลที่ตั้ง ลักษณะของพื้นที่ สภาพภูมิอากาศ ความเสี่ยงต่อการประสพภัยธรรมชาติ เป็นต้น

๖. ปัจจัยด้านกฎหมาย (L: Legal) ที่ส่งผลต่อการดำเนินงานทั้งทางตรงและทางอ้อมส่วนใหญ่ มักส่งผลในลักษณะของข้อจำกัดต่าง ๆ เช่น กฎหมายผังเมือง กฎหมายด้านสิ่งแวดล้อม กฎหมายรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติต่าง ๆ รวมถึง การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ที่ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนเชิงนิเวศ

๓.๑.๕ TOWS Matrix เป็นเทคนิคที่นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของหน่วยงาน (SWOT Analysis) มากำหนดรูปแบบของยุทธศาสตร์ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์แวดล้อมและศักยภาพของหน่วยงาน เมื่อจับคู่กันแล้วจะได้ออกมา ๔ คู่ คือ จุดแข็ง กับ โอกาส, จุดอ่อน กับ โอกาส, จุดแข็ง กับ อุปสรรค และจุดอ่อน กับ อุปสรรค ขั้นตอนการทำงานของ TOWS Matrix จึงเป็นการทำงานต่อจากการวิเคราะห์ Swot ซึ่งเมื่อนำมาใช้วิเคราะห์แล้วจะทำให้ได้กลยุทธ์การบริหารออกมา ๔ รูปแบบ ได้แก่

- กลยุทธ์การบริหารเชิงรุก (SO Strategy) ได้มาจากการประเมินสภาพแวดล้อมที่เป็นจุดแข็งและโอกาสแล้วนำข้อมูลที่ได้มาพิจารณาร่วมกัน
- กลยุทธ์การบริหารเชิงแก้ไข (WO Strategy) ได้มาจากการประเมินสภาพแวดล้อมที่เป็นจุดอ่อนและโอกาสแล้วนำข้อมูลที่ได้มาพิจารณาร่วมกัน
- กลยุทธ์การบริหารเชิงรับ (WT Strategy) ได้มาจากการประเมินสภาพแวดล้อมที่เป็นจุดอ่อนและข้อจำกัดแล้วนำข้อมูลที่ได้มาพิจารณาร่วมกัน
- กลยุทธ์การบริหารเชิงป้องกัน (ST Strategy) ได้ มาจากการประเมินสภาพแวดล้อมที่เป็นจุดแข็งและข้อจำกัดแล้วนำข้อมูลมาพิจารณา ร่วมกัน

๓.๑.๖ กำหนดกรอบยุทธศาสตร์ด้วยเครื่องมือทางการบริหารจัดการ Balanced Scorecard (BSC) Balanced Scorecard (BSC) เป็นเครื่องมือทางการบริหารจัดการ ที่ช่วยในการประเมินผลองค์กรและช่วยให้องค์กรนำเอากลยุทธ์ไปปฏิบัติจริง (Strategic Implementation) โดยเริ่มต้นที่วิสัยทัศน์ ภารกิจ และกลยุทธ์ขององค์กร ซึ่งเป็นขั้นของการกำหนดปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จ และจากนั้นก็เป็นการสร้างดัชนีวัดผลสำเร็จ (Key Performance Indicators: KPI) ขึ้นเพื่อเป็นตัวบ่งชี้ถึงเป้าหมายและใช้วัดผลการดำเนินงานในส่วนที่สำคัญต่อกลยุทธ์ โดยพิจารณาและประเมินผลการดำเนินงานผ่าน ๔ มิติ ดังนี้

๑. มิติประสิทธิผล เป็นการประเมินผลการดำเนินงานให้บรรลุผลตามวิสัยทัศน์ และเป้าหมาย โดยพิจารณาประสิทธิผลในด้านความคุ้มค่าจากประโยชน์ที่ประชาชนได้รับ เช่น สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน มาตรฐานความเป็นอยู่ และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นต้น เทียบกับการลงทุนทั้งที่เป็นตัวเงินจากภาษีของประชาชน และไม่เป็นตัวเงิน ได้แก่ การสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ การเสียทัศนียภาพ การสูญเสียพื้นที่ในการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น

๒. มิติกลุ่มเป้าหมาย เป็นการประเมินในมิติของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งมุ่งเน้นการตอบสนองประชาชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายหลักให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างทั่วถึง โดยอย่างน้อยประชาชนต้องได้รับประโยชน์ในการดำรงชีวิตตามมาตรฐานขั้นต่ำ เข้าถึงปัจจัยสี่สำหรับการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย

๓. มิติการบริหารจัดการ เป็นการประเมินกระบวนการในการบริหารจัดการที่มีระบบการจัดการที่โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และมีธรรมาภิบาล เน้นความรับผิดชอบในการดูแล ควบคุมให้มีการดำเนินการที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม

๔. มิติการเรียนรู้และพัฒนา เป็นการกำหนดยุทธศาสตร์ที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนา ซึ่งทำให้การดำเนินงานของหน่วยงานมีการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และทันต่อสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย และการดำเนินงานเกิดความยั่งยืน

๓.๒ ผลการวิเคราะห์

การจัดทำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม นอกเหนือจากการพิจารณาและวิเคราะห์สถานการณ์สิ่งแวดล้อมในปัจจุบันแล้ว จำเป็นต้องรวบรวมข้อมูลในด้านต่าง ๆ จากภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการบวนการวิเคราะห์ข้อมูล และคาดการณ์สถานการณ์แนวโน้มในอนาคตที่อาจส่งผลกระทบต่อทั้งในด้านบวกและด้านลบต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน เพื่อนำไปจัดทำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ ที่ครอบคลุม ครบถ้วนทุกมิติ จำเป็นต้องใช้เทคนิคต่าง ๆ ในการวิเคราะห์ข้อมูลและประเมินสถานการณ์ โดยการจัดทำแนวทางการจัดการฉบับนี้ ได้นำเทคนิคต่าง ๆ มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๓.๒.๑ การวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมโดยวิธี Scenario Analysis

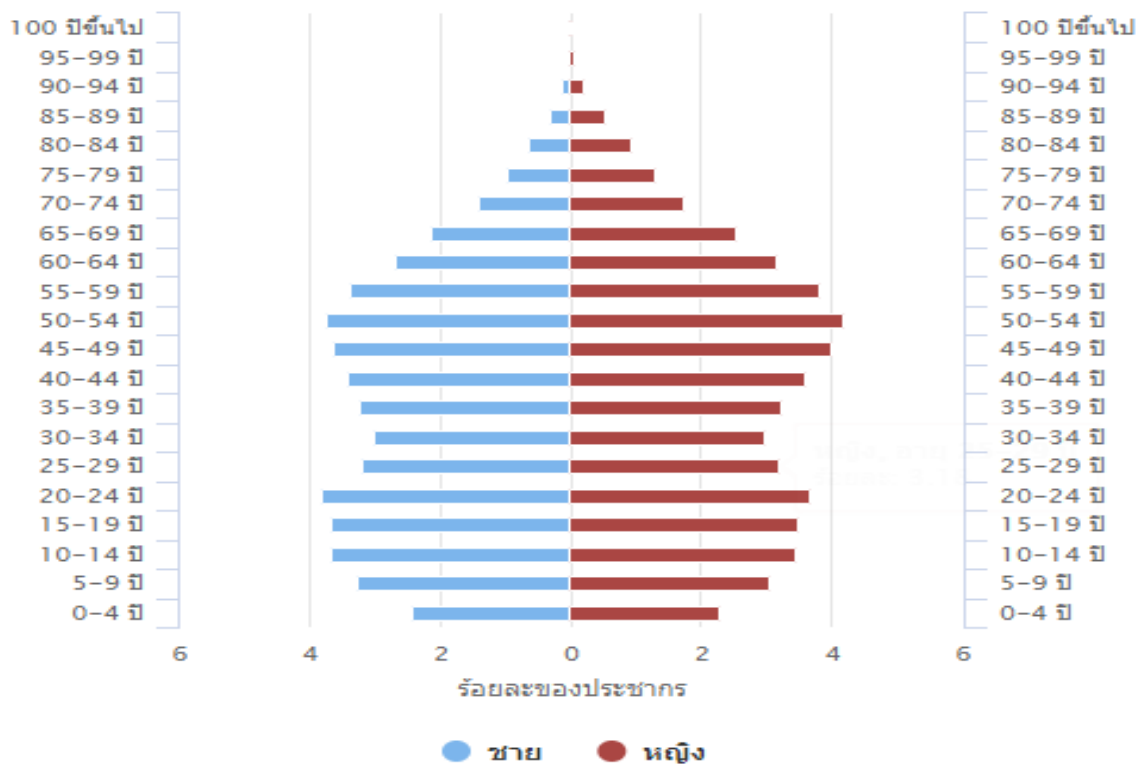
การวิเคราะห์และคาดการณ์ สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในอนาคตและแนวโน้มที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน โดยใช้เทคนิค Scenario Analysis สามารถสรุปประเด็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและมีแนวโน้มเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและอาจส่งผลกระทบต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน โดยการนำ STEEP Analysis มาใช้ประกอบการวิเคราะห์ ดังนี้

๑) ด้านสังคม (S : Social)

การเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างประชากร สัดส่วนประชากรที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไปจะเพิ่มขึ้นในขณะที่ประชาชนก่อนวัยทำงานลดลง ภาวะเจริญพันธุ์ด้านอัตราการเกิดและการตายของประชากรลดลง ในปัจจุบันความก้าวหน้าทางด้านการแพทย์ทำให้ประชากรมีอายุขัยเฉลี่ยมากขึ้นแต่ประชากรวัยทำงานลดลง ในประเทศไทยกำลังก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งจะมีผลทำให้เกิดการขาดแคลนประชากรในวัยแรงงานในอนาคตและส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ผลกระทบที่จะตามมาคือค่าใช้จ่ายในการบริการสุขภาพเพิ่มขึ้น ภาวะพึ่งพิงของประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมถึงการถ่ายทอดความรู้และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่คนรุ่นหลัง

พีระมิดประชากร รวมทั้งหมด ปี พ.ศ. ๒๕๖๒

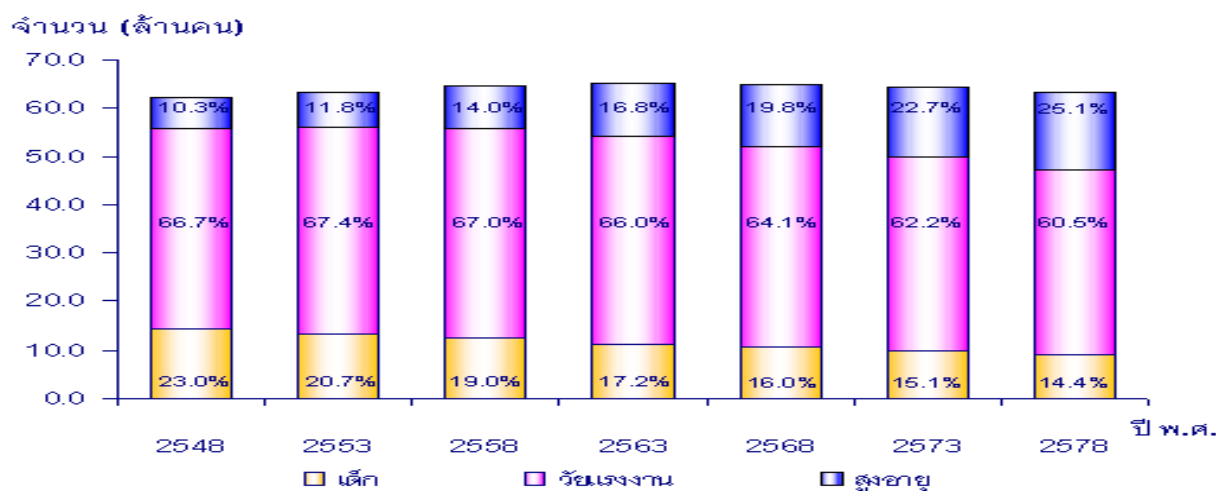
ภาพที่ ๓.๓: โครงสร้างของประชากรในแต่ละช่วงอายุ

ที่มา: DOH Dashboard กรมอนามัย (ข้อมูลจาก HDC), ๒๕๖๒

หากดูที่จำนวนประชากร เด็กอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๘ - ๒๕๗๘ จะมีจำนวนลดลงจาก ๑๔ ล้าน (ร้อยละ ๒๓ ของประชากรทั้งหมด) เหลือ ๙ ล้านคนเศษ (ร้อยละ ๑๔) ส่วนประชากรวัยแรงงาน (อายุ ๑๕ - ๕๙ ปี) นั้นมีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย กล่าวคือในช่วง พ.ศ. ๒๕๔๘ - ๒๕๕๘ จำนวนจะเพิ่มขึ้นจาก ๔๑ ล้าน เป็น ๔๓ ล้านคน หลังจากนั้นจะลดจำนวนลงเหลือ ๓๘ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๗๘ อาจกล่าวได้ว่าจำนวนประชากรวัยแรงงานในอนาคตอีก ๓๐ ปีข้างหน้าเกือบไม่เปลี่ยนแปลงเลยก็ได้

อย่างไรก็ตาม การที่จำนวนประชากรวัยเด็กจะลดลงอย่างมากจะมีผลทำให้จำนวนประชากรในวัยเรียน (อายุ ๖ - ๒๑ ปี) ลดลงอย่างต่อเนื่องจาก ๑๖ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็น ๑๑ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๗๘

สำหรับประชากรกลุ่มสุดท้าย คือ กลุ่มผู้สูงอายุ (อายุ ๖๐ ปีขึ้นไป) คนกลุ่มนี้มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่น ๆ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ มีประชากรสูงอายุอยู่ ๖ ล้านคนเศษ (ร้อยละ ๑๐) เมื่อถึงปี พ.ศ. ๒๕๗๘ จำนวนผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นเป็น ๑๖ ล้านคน (ร้อยละ ๒๕) เท่ากับเพิ่มขึ้นเกือบ ๓ เท่าตัว ในเวลาราว ๆ ๓๐ ปีเท่านั้นซึ่งมีกราฟแสดงจำนวนประชากรวัยต่าง ๆ พ.ศ. ๒๕๔๘ - ๒๕๗๘

ภาพที่ ๓.๔ แสดงจำนวนประชากรวัยต่าง ๆ พ.ศ. ๒๕๔๘ - ๒๕๗๘

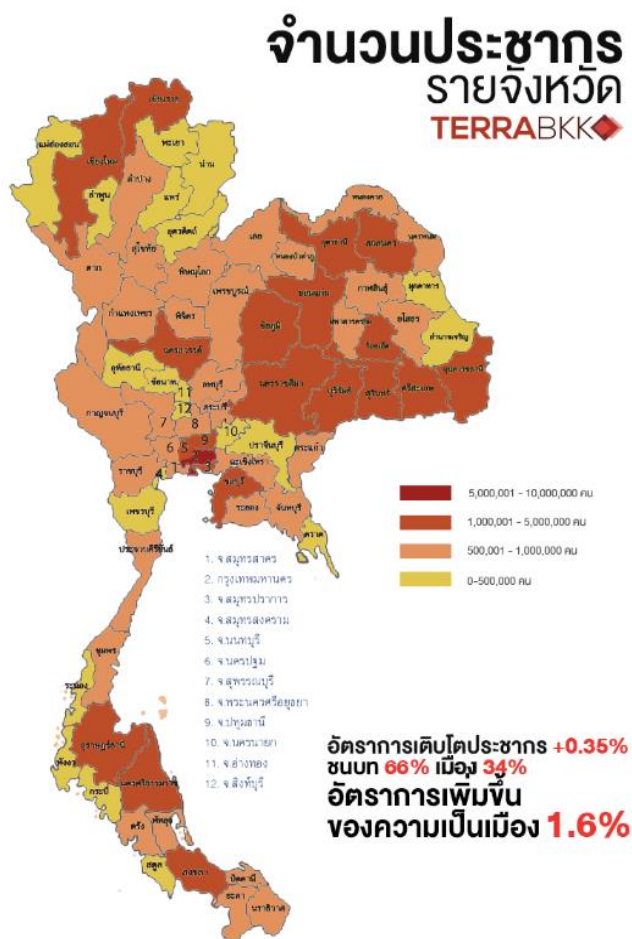
ที่มา: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๙

จากโครงสร้างของประชากรในแต่ละช่วงอายุ เห็นได้ว่าประชากรในวัยเด็กมีสัดส่วนลดลง แต่ประชากรผู้สูงอายุนั้นมีสัดส่วนเพิ่มมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด การเปลี่ยนแปลงในลักษณะเช่นนี้จะส่งผลกระทบต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนไปด้วยโดยที่การชะลอตัวของการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรไทยจะลดแรงกดดันด้านการเพิ่มขึ้นของการผลิตของเสีย แต่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุประชากรไทยจะทำให้ลักษณะของปัญหาสิ่งแวดล้อมชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ตามพฤติกรรมและความร่วมมือของประชากรเองด้วยว่าจะช่วยกันจัดการสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นหรือจะปล่อยให้สิ่งแวดล้อมแย่ลง

การเพิ่มขึ้นของความเป็นเมือง เมืองมีการขยายและกระจายไปยังภูมิภาคมากขึ้นตามทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและการเติบโตของประชากร ซึ่งหากขาดการควบคุมที่ดีแล้วอาจทำให้เมืองอาจถูกรุกกล้ำไปยังพื้นที่ที่ควรรักษาเป็นพื้นที่สีเขียวของเมืองหรือพื้นที่รับน้ำ หรืออาจขยายไปยังพื้นที่ที่เป็นชนบทเพิ่มขึ้น การขยายตัวของเมืองยังเป็นการสร้างแรงกดดันต่อความต้องการด้านการบริการ สาธารณูปโภค สาธารณูปการเพิ่มขึ้น รวมถึงการจัดการปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น การจัดการมลพิษ การจัดการทรัพยากรน้ำ การคมนาคม เป็นต้น ขณะเดียวกันอาจสร้างปัญหาภูมิทัศน์จากสภาพความแออัดของผู้มีรายได้น้อยที่อาศัยอยู่ในเมือง ซึ่งมีความเสี่ยงที่จะทำให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ

จังหวัดในประเทศไทยนั้น มีขนาดของประชากรที่เหลื่อมล้ำกันมาก ซึ่งจะสามารถกล่าวได้ว่าการพัฒนานั้นกระจุกตัวอยู่แค่เพียงจังหวัดใหญ่ๆ หัวเมืองเท่านั้น ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ จึงไปกระจุกตัวอยู่

ในจังหวัดที่มีการพัฒนาเพียงอย่างเดียว แต่ในช่วง ๕๐-๖๐ ปีที่ผ่านมา เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทีละน้อยอย่างช้า ๆ ในต่างจังหวัด หากจะใช้เกณฑ์ขนาดของประชากรในแต่ละจังหวัดในการแบ่งขนาดของจังหวัด จังหวัดที่มีประชากรมากกว่า ๕ ล้านคนอย่างกรุงเทพฯ จะเป็นเมืองขนาดใหญ่, เมืองที่มีประชากรตั้งแต่ ๑-๕ ล้านคน คือหัวเมืองหรือ เมืองศูนย์กลางระดับภูมิภาค, เมืองที่มีประชากรตั้งแต่ ๕ แสน - ๑ ล้านคน คือเมืองขนาดกลาง และเมืองที่มีประชากรน้อยกว่า ๕ แสนคน คือเมืองขนาดเล็ก ซึ่งจากข้อมูลการเก็บ จำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎรรายจังหวัดของสำนักงานสถิติแห่งชาติปี ๒๕๕๙ พบว่า เมืองขนาดใหญ่ ยังคงมีแค่กรุงเทพฯ ที่เดียว แต่เมืองศูนย์กลางระดับภูมิภาคและเมืองขนาดกลางนั้น กลับเพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยจะมีเมืองขนาดเล็ก ที่มีประชากรไม่ถึง ๕ แสนคน เพียงแค่ ๒๑ จังหวัด จากทั้งหมด ๗๗ จังหวัดในประเทศไทย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการขยายตัวของเมืองที่มีผลมาจากการเพิ่มจำนวนของประชากรนั้น เริ่มเด่นชัดมากขึ้น เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของประชากรในพื้นที่ชนบทนั้นเพิ่มขึ้น ๖๖% ในเมืองเพิ่มขึ้น ๓๔% และมีอัตราการเพิ่มขึ้นของความเป็นเมืองโตขึ้น ๑.๖% ซึ่งหมายความว่าเมืองระดับภูมิภาคและเมืองขนาดกลาง มีจำนวนประชากรมากขึ้น ในขณะที่เมืองโตเดี่ยวอย่างกรุงเทพฯ นั้น ก็ยังเติบโตอย่างคงที่

ภาพที่ ๓.๕: จำนวนประชากรรายจังหวัด

ที่มา: จำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎรรายจังหวัดของสำนักงานสถิติแห่งชาติปี ๒๕๕๙

การเป็นพื้นที่สีเขียวหรือสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่ดีภายในชุมชนหรือเมืองนั้น อาจลดลงตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นไปด้วยซึ่งจะมีผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนหรือเมืองไปด้วย อย่างเช่น

ต่างประเทศได้ในรูปอุปกรณ์ต่าง ๆ แต่ในหลายกรณีพบว่าประเทศต่าง ๆ มักมีการพัฒนาระบบวิธีการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมภายในประเทศที่แตกต่างกันเพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะปัญหาและของเสียเฉพาะของแต่ละประเทศ สำหรับประเทศไทยถึงแม้ว่ามีการพัฒนาเทคโนโลยีด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมมาพอสมควร แต่ควรมีการส่งเสริมให้มีการพัฒนานวัตกรรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีความเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นเพื่อให้สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนในอนาคต ดังนั้น การผลักดันให้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นกลไกสำคัญต่อการวางแผนและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้สามารถประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ได้อย่างรวดเร็ว รวมถึงการปรับรูปแบบการทำงานที่ไม่ยึดติดกับสถานที่อาจจะมีเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดที่สร้างความเสียหายมากได้ เช่น การเกิดสถานการณ์ก่อการร้ายและการจารกรรมข้อมูลหรือการแย่งชิงอาชีพ การเพิ่มขึ้นของประชากรในขณะที่มีข้อจำกัดทางด้านทรัพยากร ตัวอย่างการพัฒนาเทคโนโลยีเช่น

๑. ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) หรือ AI มีความสามารถที่มนุษย์ต้องการแบ่งได้ดังนี้ คือ ระบบที่คิดเหมือนมนุษย์ (Systems that think like humans), ระบบที่กระทำเหมือนมนุษย์ (Systems that act like humans), ระบบที่คิดอย่างมีเหตุผล (Systems that think rationally), ระบบที่กระทำอย่างมีเหตุผล (System that act rationally) โดย AI จะเข้ามามีอิทธิพลกับทุกชีวิตมนุษย์และทุกภาคส่วนมากขึ้น ด้วยความสามารถและศักยภาพของ AI ที่จะเพิ่มขึ้น ทำให้อุปกรณ์ เครื่องมือ ต่างๆ มีความสามารถหรืออัจฉริยะมากขึ้น โดยจะมีการประยุกต์เอาเทคโนโลยี Internet of Things (IoT) มาเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงถึงกันและทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายได้ในวงกว้างขึ้น และในปีหน้าเราจะได้เห็น AI ที่ชาญฉลาดเหมือนมนุษย์ เหมือนมี IQ เพิ่มขึ้น และเข้ามามีบทบาทในการทำงานแทนมนุษย์ โดยเฉพาะด้านเกษตรกรรมในรูปแบบของหุ่นยนต์, โดรน หรืออากาศยานไร้คนขับ

๒. อินเทอร์เน็ตในทุกสิ่ง (Internet of Things : IoT) เป็นหนึ่งในแนวโน้มเทคโนโลยีที่จะเข้ามาเปลี่ยนแปลงโลกซึ่งจะชัดเจนที่บ้านอัจฉริยะ Smart Home, Smart City ,Smart Building เป็นต้น และการส่งข้อมูลถึงกันได้ด้วยอินเทอร์เน็ต (Internet of Things : IoT) จะนำเข้าสู่ยุคเปลี่ยนผ่าน เข้ามาปฏิวัติอุตสาหกรรมในวงกว้าง ที่เริ่มมีการใช้ในภาคอุตสาหกรรมจะเข้าสู่ “ยุคเปลี่ยนผ่าน” คือ เปลี่ยนจากห้องทดลองสู่การให้บริการเชิงพาณิชย์แก่ลูกค้าในวงกว้างมากขึ้น ด้วยเครือข่ายแบบ LPWA หรือการสื่อสารแบบไร้สายทางไกลพลังงานต่ำ ซึ่งออกแบบมารองรับการสื่อสารระหว่างอุปกรณ์ต่ออุปกรณ์ (M2M) เน้นรับส่งข้อมูลจำนวนไม่มากนัก และใช้พลังงานต่ำ ทำให้การใช้งานมีความยาวนานมากกว่าการใช้ผ่านเครือข่ายโทรศัพท์มือถือ เอื้อต่อการใช้ประโยชน์ในขนาดใหญ่ขึ้น เช่น การบริหารเมืองอัจฉริยะ ภาคอุตสาหกรรม และแอปพลิเคชันเชิงพาณิชย์ เช่น การติดตามระบบขนส่งทั้งทางบกและทางน้ำ การทำประมง และการควบคุมจราจร เรือรถอัจฉริยะ (Smart Car) ด้วย แม้ว่าในไทยอาจจะเป็นถึงขั้นรถยนต์ไร้คนขับ แต่ภายในมีเทคโนโลยีการเรียนรู้ (Machine Learning) และปรับโหมดให้เหมาะสมกับผู้ขับขี่มากขึ้น

๓. Big Data Analytics อุตสาหกรรมต่าง ๆ และสถาบันการเงิน เริ่มมีการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานทางด้าน BIG DATA กันมากขึ้น ทั้งรัฐบาลและเอกชน โดยภาครัฐจะให้ความสำคัญกับเรื่องของ Open Data และมีนโยบายในการที่จะพัฒนาข้อมูลขนาดใหญ่ในภาครัฐ ซึ่งองค์กรธุรกิจต่าง ๆ ให้ความสนใจกับการ

นำข้อมูลขนาดใหญ่ไปวิเคราะห์ เพื่อดูพฤติกรรมลูกค้าและปรับปรุงรูปแบบการบริการ ที่ชัดเจนอย่างเช่น ร้านค้าอัจฉริยะ Amazon GO ที่เกิดขึ้นแล้วในสหรัฐอเมริกา ที่สามารถตรวจสอบความสนใจของสินค้าแค่การหยิบการวาง ก็ยังมีการบันทึกไว้ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมลูกค้า ทั้งรายคน และภาพรวม

๔.ด้านความปลอดภัย (IT Security) องค์กรต่าง ๆ จำเป็นต้องมีความตื่นตัวด้านความปลอดภัยของเทคโนโลยีสารสนเทศมากขึ้น ซึ่งปัจจุบันมีการโจรกรรมข้อมูลเว็บไซต์รัฐบาล มีการลงข่าวสารที่ไม่เป็นข้อเท็จจริงให้ร้ายต่อรัฐบาลมีเว็บไซต์ต่าง ๆ ที่มีผลต่อความมั่นคงของชาติและเรื่องใกล้เคียงอย่าง ไวรัสมัลแวร์ (Ransomware) ที่เข้าไปทำลายข้อมูลของประชาชนหรือองค์กรธุรกิจต่าง ๆ ในเครื่องคอมพิวเตอร์ ทำให้องค์กรต่าง ๆ ต้องตื่นตัวเรื่องระบบรักษาความปลอดภัยภายในองค์กรมากขึ้น เพื่อลดความเสียหายของข้อมูลสำคัญภายในองค์กรน้อยที่สุดหรือไม่ให้เกิดเสียหายเลย หน่วยงานภาครัฐก็ต้องให้ความสำคัญเรื่องระบบความปลอดภัยให้มากกว่าองค์กรอื่น เนื่องจากต้องดูแลความมั่นคงของประเทศชาติเป็นสำคัญ

ตัวอย่างในประเทศไทยก็ได้มีเทคโนโลยีเข้ามาช่วยจัดการการดูแลการให้บริการหรือการประยุกต์ใช้เครือข่ายคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต โครงข่ายโทรคมนาคม หรือการให้บริการโดยปกติของดาวเทียมมีความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์อันอาจกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ และความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ดังนั้น เพื่อให้สามารถป้องกัน หรือรับมือกับภัยคุกคามทางไซเบอร์ได้อย่างทันท่วงที สมควรกำหนดลักษณะของภารกิจหรือบริการที่มีความสำคัญเป็นโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศที่จะต้องมีการป้องกัน รับมือ และลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ มิให้เกิดผลกระทบต่อความมั่นคงในด้านต่าง ๆ รวมทั้งให้มีหน่วยงานเพื่อรับผิดชอบในการดำเนินการประสานการปฏิบัติงานร่วมกันทั้งภาครัฐและเอกชน ไม่ว่าในสถานการณ์ทั่วไปหรือสถานการณ์อันเป็นภัยต่อความมั่นคงอย่างร้ายแรง ตลอดจนกำหนดให้มีแผนปฏิบัติการและมาตรการด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ อย่างมีเอกภาพและต่อเนื่อง อันจะทำให้การป้องกันและการรับมือกับภัยคุกคามทางไซเบอร์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพจึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์มาใช้

การพัฒนาเทคโนโลยีทางการเกษตร การเกษตรจะได้รับการพัฒนาและปรับเปลี่ยนเป็นการเกษตรแบบสมัยใหม่ด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อให้สามารถผลิตอาหารได้เพียงพอกับความต้องการของประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วโดยจะช่วยให้มีการใช้ทรัพยากรที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพและแม่นยำ เช่น การผลิตอุปกรณ์หว่านเมล็ดพันธุ์ การให้น้ำและรดน้ำหรือการใช้ทุกเทคโนโลยีชีวภาพเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เช่น การปรับปรุงพันธุ์พืช การต้านทานโรคซึ่งจะช่วยยกระดับรายได้ของเกษตรกร แต่ในขณะเดียวกันจะอาจส่งให้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น และสามารถรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ อันเป็นผลจากสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การใช้เทคโนโลยีด้านอุปกรณ์ เครื่องจักร ด้านการจัดการดินและน้ำ ด้านการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ด้านการผลิตด้านการผลิตยางธรรมชาติที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ด้านสารชีวภัณฑ์ การใช้เทคโนโลยีด้านสัตว์ (การเพาะเลี้ยง/อาหารสัตว์)

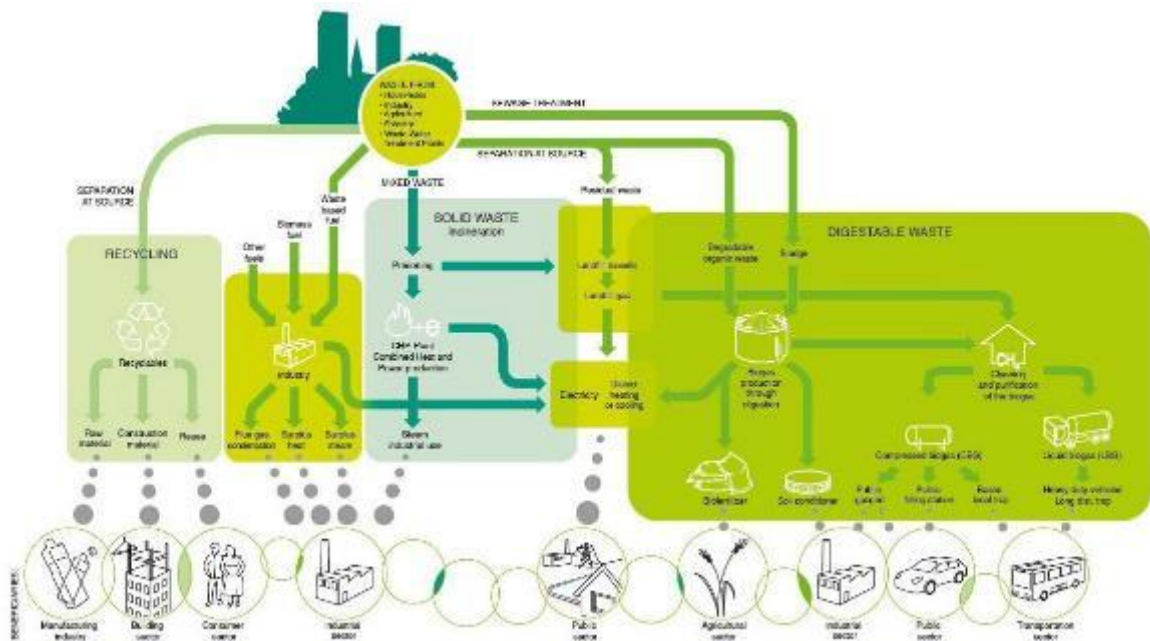
ภาพที่ ๓.๖ : เทคโนโลยีพร้อมใช้ ๓๖ เทคโนโลยี

ที่มา: การพัฒนาเทคโนโลยีทางการเกษตรของไทยในบริบทโลก, ๒๕๖๐

ในประเทศไทยเองก็ได้มีการนำเทคโนโลยีมาช่วยในการเกษตรในหลายๆด้าน ตัวอย่างเช่น การนำอากาศยานไร้คนขับหรือโดรน มาใช้ในภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะการฉีดพ่นสารอาหารทางใบ หรือ การให้ปุ๋ย ประโยชน์ของโดรนที่ใช้ฉีดพ่นสารอาหารแก่พืชทางใบนั้น คือ ทำให้ประหยัดเวลาและแรงงานในการทำงาน มีความปลอดภัยสูงเพราะไม่ต้องสัมผัสกับชีวภัณฑ์และอาหารพืชโดยตรง เข้าถึงในสภาพพื้นที่ที่ทำงานยากได้ มีความแม่นยำสูงฉีดพ่นพืชได้ทั้งแปลง ไม่เหยียบย่ำพืชที่ปลูกให้เสียหายในขณะทำงาน ซึ่งมี Autonomous Sensor Drone ที่คือ โดรนหรืออากาศยานไร้คนขับที่ติดตั้งระบบเซ็นเซอร์ตรวจวัดกลิ่น ซึ่งสามารถทำงานได้ในสถานที่ที่มนุษย์เข้าถึงได้ยาก หรือเป็นอันตราย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถบินตรวจการณ์ วัดกลิ่นและสารเคมีได้บนท้องฟ้า เหมาะสำหรับการทำงานในการสำรวจและเฝ้าระวังมลพิษทางสิ่งแวดล้อม เช่น การวัดกลิ่นที่ปล่อยจากโรงงานอุตสาหกรรม หรือการวัดกลิ่นที่ปล่อยจากโรงปศุสัตว์ ฯลฯ โดยผู้ใช้สามารถปรับเปลี่ยนชนิดของหัวเซ็นเซอร์ได้ตามความเหมาะสมกับลักษณะ และชนิดของกลิ่น เป้าหมายที่ต้องการ ซึ่ง Autonomous Sensor Drone มีการทำงานแบบระบบอัตโนมัติ ที่ผู้ใช้สามารถกำหนดแผนการบินได้ตามต้องการ เช่น ความสูงเป้าหมายในการวัด ความเร็วในการบินสำรวจ ระยะเวลาในการสำรวจ เป็นต้น เมื่อโดรนไปถึงยังสถานที่เป้าหมายแล้ว ระบบแก๊สเซ็นเซอร์ที่ติดตั้งอยู่บนตัวโดรนจะเริ่มทำการกิจ โดยการวัดปริมาณและความเข้มข้นของสารเคมีที่ลอยอยู่ในอากาศ และส่งสัญญาณกลับมายังเครื่องคอมพิวเตอร์ภาคพื้นดินด้วยวิธีการส่งสัญญาณแบบไร้สาย เครื่องคอมพิวเตอร์จะแสดงผลออกมาทางหน้าจอ หลังจากเสร็จภารกิจการบินโปรแกรมจะวิเคราะห์ และคำนวณผลของการวัดกลิ่นแสดงออกมาทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ ได้นั่นเอง ซึ่งการนำข้อมูลสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ร่วมกับการเกษตรได้จะทำให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆที่จะช่วยให้การเกษตรมีผลผลิตที่มากขึ้น ช่วยลดขั้นตอน เพิ่มคุณภาพผลผลิต ให้มากขึ้น

การพัฒนาเทคโนโลยีทางพลังงานและการผลิตไฟฟ้าด้านพลังงานหมุนเวียน สถานการณ์แนวโน้มค่อนข้างแน่นอนที่คาดว่าจะเกิดขึ้นคือ ความตกลงร่วมกันในการลดก๊าซเรือนกระจกตามอัตราและช่วงระยะเวลาที่กำหนดของนานาประเทศ จะส่งผลให้มีการพัฒนาเทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานและอนุรักษ์เชื้อเพลิง รวมทั้งการพัฒนาพลังงานจากชีวมวลที่จะช่วยลดต้นทุนของระบบพลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานลม และมีความสะดวกในชีวิตประจำวันมากขึ้น ประกอบกับราคาค่าไฟฟ้าทั่วโลกเพิ่มสูงขึ้น ทำให้พลังงานจากธรรมชาติเริ่มมีจุดคุ้มทุนที่เห็นชัดยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังคงมีความไม่แน่นอนจากความผันผวนของราคาเชื้อเพลิงฟอสซิลซึ่งอาจทำให้การพัฒนาไม่ต่อเนื่อง รวมทั้งเทคโนโลยีดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการขยะ และความมั่นคงทางอาหาร (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๙)

ในช่วง ๕-๑๐ ปีที่ผ่านมา พบว่า มีการพัฒนาเทคโนโลยีด้านการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนเป็นอย่างมากส่งผลทำให้การผลิตไฟฟ้าด้วยพลังงานหมุนเวียนมีต้นทุนต่ำลงจนสามารถแข่งขันกับการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานฟอสซิลได้ในบางกรณี นวัตกรรมด้านพลังงานหมุนเวียนที่ส่งผลให้การนำของเหลือใช้มาผลิตพลังงานจะส่งผลทำให้การผลิตไฟฟ้าสามารถเกิดขึ้นได้ในชุมชนต่าง ๆ เพราะโรงงานผลิตไฟฟ้าในอนาคตไม่จำเป็นต้องมีขนาดใหญ่เหมือนเช่นในอดีต นอกจากเป็นการเพิ่มรายได้และมีบทบาทมากขึ้นในการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนเพื่อใช้ในพื้นที่ สิ่งสำคัญที่จะสร้างในอนาคต คือ ความเข้าใจ ความร่วมมือ การยอมรับในปัญหาทางด้านพลังงาน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ทำให้โรงไฟฟ้าจากขยะให้เกิดได้เพื่อเป็นการลดปัญหาขยะและมีพลังงานไฟฟ้าเพิ่มขึ้น

ภาพที่ ๒.๒๑ การตั้งโรงไฟฟ้า

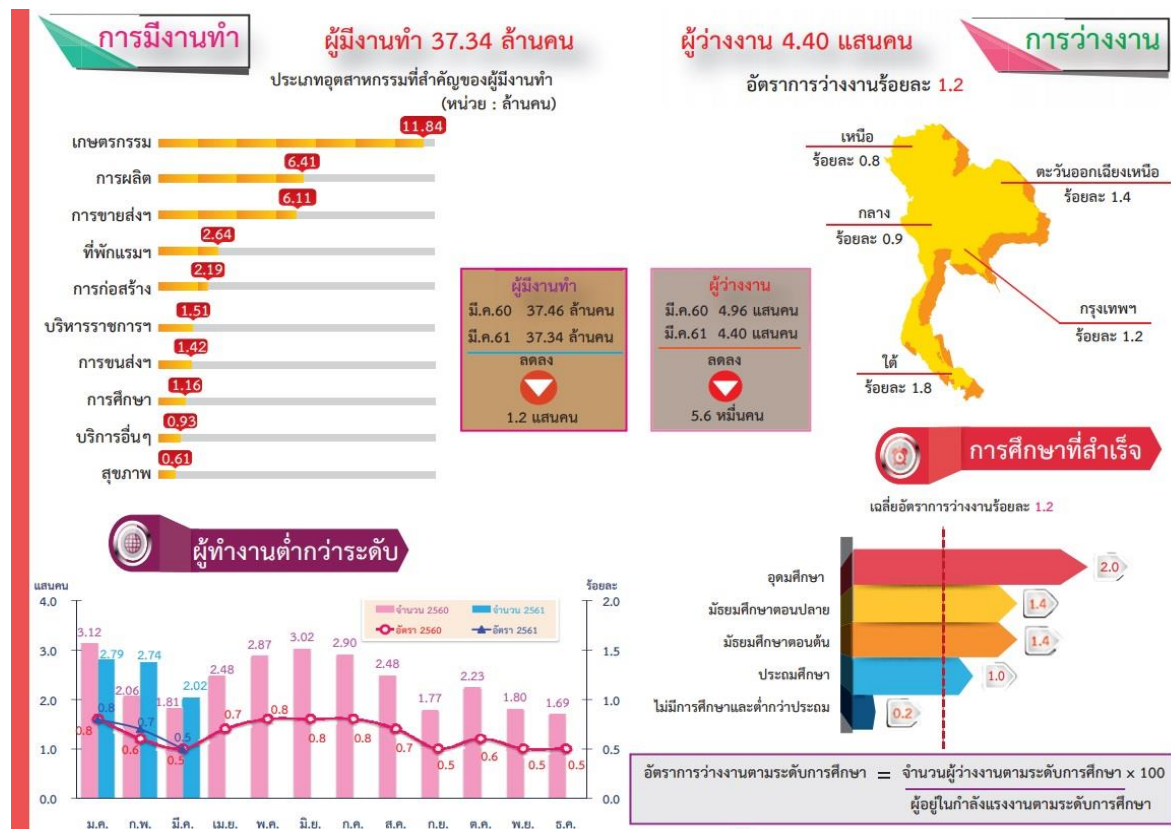
ที่มา: Swedish Energy Agency, ๒๐๑๘

การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการผลิตไฟฟ้าด้านพลังงานหมุนเวียน จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการใช้เทคโนโลยีทางด้านพลังงานเพิ่มขึ้น และประชาชนจะได้รับประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงนี้มากด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะมีการนำขยะหรือซากพืชผลทางการเกษตรไปทำเป็นพลังงานไฟฟ้าได้ แล้ว ยังมีพลังงานที่เพียงพอต่อความต้องการและเป็นพลังงานสะอาดอีกด้วย ซึ่งทำให้การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนดีขึ้น ช่วยลดภาระในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนของหน่วยงานภาครัฐและประชาชนที่มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่มีส่วนต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมได้ ซึ่งองค์ประกอบสำคัญของนโยบายสาธารณะที่ถูกต้องสำหรับอนาคต ได้แก่ การลดการแทรกแซงกลไกราคา การมีธรรมาภิบาลในการกำหนดนโยบายด้านพลังงาน รวมถึงการคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การสร้างความเข้าใจให้กับประชาชนเรื่องปัญหาพลังงาน และดัดแปลงนโยบายประชานิยมด้านพลังงาน เพื่อสร้างพฤติกรรมที่ถูกต้อง และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาโลกร้อน (มิ่งสรรพ ขาวสะอาด และ อภิวัฒน์ รัตนวราหะ, ๒๕๕๗)

การพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพ เทคโนโลยีชีวภาพจะถูกนำมาใช้ในการพัฒนาเพื่อการเกษตร อุตสาหกรรมอาหาร สิ่งแวดล้อมและการแพทย์เพื่อสุขภาพ เพื่อการเพิ่มผลิตภาพและคุณภาพในการผลิต เพิ่มภูมิคุ้มกันต้านต่อศัตรูพืชหรือโรคพืช เพิ่มคุณค่าของผลผลิตทางอาหาร และการผลิตวัคซีนป้องกันโรค จากปัจจัยหลักด้านความต้องการอาหารที่เพิ่มสูงขึ้นตามการเพิ่มขึ้นของประชากร ในขณะที่มีข้อจำกัดด้านที่ดินซึ่งเป็นแหล่งผลิตอาหาร ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อทำให้สายพันธุ์ดั้งเดิมในธรรมชาติสูญหายไป ทำให้เกิดผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพและความไม่มั่นคงทางด้านอาหาร (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๙)

การถ่ายทอดเทคโนโลยี การถ่ายทอดเทคโนโลยียังคงเป็นประเด็นที่ถูกนำมาเจรจาต่อรอง เพื่อให้ประชาคมโลกปรับกระบวนการผลิตและบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมได้ดีขึ้นหรืออาจเป็นเพียงข้อตกลงในระดับรัฐบาลแต่ไม่สามารถถ่ายทอดลงสู่ภาคธุรกิจอาจทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีของประเทศกำลังพัฒนาและขาดอิสรภาพทางด้านการคิดได้ การถ่ายทอดเทคโนโลยี ไม่สามารถถ่ายทอดเทคโนโลยีได้ทุกระดับแก่ประชาชน จนเกิดความเหลื่อมล้ำ ซึ่งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ต้องช่วยกันถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ประชาชน ถ้าประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจในด้านเทคโนโลยีมากขึ้นแล้ว ก็จะสามารถสร้างประโยชน์ให้กับสังคมเป็นอย่างมาก รวมถึงการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมแล้ว จะส่งผลอย่างมากในการช่วยให้การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนมีแนวโน้มที่ดีขึ้น มีมากขึ้นด้วย

๓) ด้านเศรษฐกิจ (E : Economic) กระแสโลกาภิวัตน์ เศรษฐกิจโลกโดยรวมจะพัฒนาและเจริญเติบโตด้วยความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมรวมทั้งการเจริญเติบโตของชนชั้นกลาง ส่งผลให้การผลิตและ การบริโภคมากขึ้นแต่ยังคงมีการแข่งขันระหว่างประเทศในการแย่งชิงทรัพยากรทางธรรมชาติรวมถึงประชาชนจะแข่งขันแย่งงานกันเพิ่มมากขึ้น อาจเกิดความขัดแย้งจากกลุ่มแนวคิดชาตินิยมที่ต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์เพื่อต้องการปกป้องประเทศโดยเฉพาะประเทศพัฒนาแล้วที่ได้รับผลกระทบจากการมีอัตราว่างงานเพิ่มขึ้นโดยแรงงานต่างชาติเข้ามาแย่งแรงงานในประเทศและธุรกิจขนาดใหญ่ขนาดเล็กล้มลงด้วยการกีดกันทางด้านสินค้า ส่งผลให้เศรษฐกิจในภูมิภาคชะลอตัวลง

ภาพที่ ๓.๑ : ภาพแสดงสถิติภาวะการทำงานของประชากร เดือนมีนาคม ๒๕๖๑

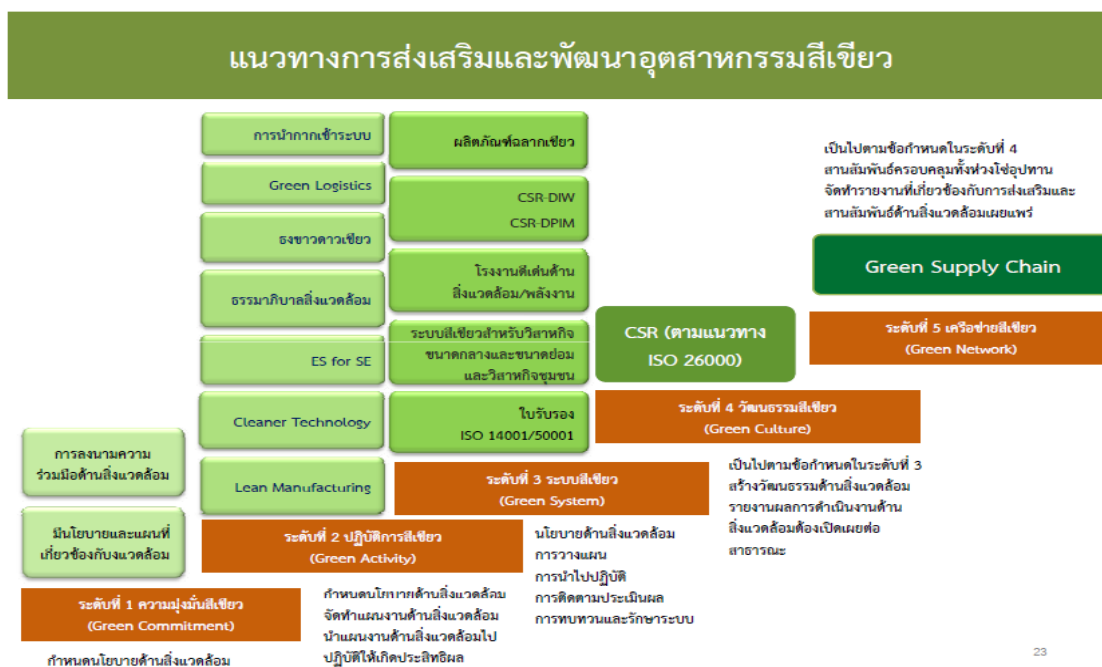
ที่มา: ข้อมูลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร เดือนมีนาคม ๒๕๖๑ ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม

ตัวอย่าง การว่างงานในประเทศไทยจากข้อมูลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร เดือนมีนาคม ๒๕๖๑ ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม พบว่า เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ มีจำนวนผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงานทั้งสิ้น ๓๘.๑๑ ล้านคน ซึ่งประกอบด้วย ผู้มีงานทำ ๓๗.๓๔ ล้านคน ผู้ว่างงาน ๔.๔ แสนคน และผู้รอฤดูกาล ๓.๒๙ แสนคน ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบสถานการณ์แรงงานกับ

ช่วงเวลาเดียวกันของปี ๒๕๖๐ พบว่า จำนวนผู้มีงานทำลดลง ๑.๒ แสนคน (จาก ๓๗.๔๖ ล้านคน เป็น ๓๗.๓๔ ล้านคน) ผู้ว่างงานลดลง ๕.๖ หมื่นคน (จาก ๔.๙๖ แสนคน เป็น ๔.๔ แสนคน) ในจำนวนผู้ว่างงาน ๔.๔ แสนคน พบว่า เพศชายมีอัตราว่างงานร้อยละ ๑.๔ และเพศหญิงมีอัตราว่างงานร้อยละ ๐.๙ และพบว่า ในจำนวนนี้เป็นผู้ว่างงานที่ไม่เคยทำงานมาก่อน ๒.๑๓ แสนคน และเป็นผู้ว่างงานที่เคยทำงาน ๒.๒๗ แสนคน ซึ่งส่วนใหญ่มาจากภาคบริการและการค้า ๑.๒๘ แสนคน ภาคการผลิต ๘.๓๗ หมื่นคน และภาคเกษตรกรรม ๑.๕๓ หมื่นคน

อุตสาหกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมจะทำให้เกิด ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้นจากแรงกดดันของตลาดการค้าที่แข่งขันกันรุนแรงขึ้นและมีแนวโน้ม ที่ประเทศต่าง ๆ จะนำมาตรการที่ไม่ใช่ภาษีมาใช้เป็นเครื่องมือในการกีดกันการค้าโดยทางอ้อมมากขึ้น เช่น มาตรฐานด้านสิทธิมนุษยชน มาตรฐานความปลอดภัยของอาหาร และมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมประกอบกับ กระแสการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมทำให้ส่งผลต่อการเลือกบริโภคของประชากร ชุมชน สังคม และมีการ ต่อต้านอุตสาหกรรมที่ทำลายสิ่งแวดล้อม จะทำให้การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนจะมีความสำเร็จได้รวดเร็วยิ่งขึ้น จากการร่วมมือกันจากชุมชน และตัวของอุตสาหกรรมเองที่ควรมีการควบคุมไม่ให้ทำลายสิ่งแวดล้อม มากเกินไป และมีการดูแล เอาใจใส่สิ่งแวดล้อมให้มากขึ้นในทุกๆด้านด้วยเช่นกัน

ภาครัฐก็ได้เล็งเห็นความสำคัญที่ทำให้อุตสาหกรรมเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและกับชุมชนด้วยการทำ โครงการอุตสาหกรรมสีเขียว (GREEN INDUSTRY) ขึ้นกับอุตสาหกรรมในประเทศไทย มีแนวทางการส่งเสริม และพัฒนาอุตสาหกรรมสีเขียว รูปแบบห่วงโซ่อุตสาหกรรม อุตสาหกรรมสีเขียว ๕ ระดับ ดังรูป

ภาพที่ ๓.๒ : แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมสีเขียว

ที่มา: อุตสาหกรรมสีเขียว (GREEN INDUSTRY), ๒๕๖๐

การพัฒนาเครือข่ายการคมนาคมและโลจิสติกส์ การส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้มีความเชื่อมโยงเป็นระบบโครงข่ายการคมนาคมขนส่งและโลจิสติกส์ทั้งระบบราง ทางถนน ทางน้ำและทางอากาศจะขยายตัวมากขึ้น ตั้งแต่ในระดับเมือง ภูมิภาค และประเทศ ซึ่งจะอำนวยความสะดวกต่อการเดินทางและการขนส่งทางการค้าได้อย่างรวดเร็วขึ้น รวมถึงการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน ที่ช่วยลดต้นทุนและการสูญเสียทรัพยากร แต่ก็คงปฏิเสธไม่ได้ว่าการพัฒนาคมนาคมนั้นจะต้องทำลายสิ่งแวดล้อมที่ใช้เป็นพื้นที่ในการสร้างโครงการต่าง ๆ ที่ถูกเวรคินไปจากภาครัฐ ที่ถึงยังงค่าเวรคินหรือมูลค่าทางสิ่งแวดล้อมที่โดนทำลายไปจะไม่สามารถประเมินได้หรือคุ้มค่างกับที่ต้องเสียไปก็ตาม แต่ก็เป็โครงการที่คุ้มค่าและมีความจำเป็นต้องสร้างเพื่อเป็นประโยชน์แก่ ประชาชนทุกคน สังคม และประเทศชาติ ซึ่งยากต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก เนื่องจากจำเป็นต้องสร้างเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ให้เพียงพอกับความความต้องการที่ไม่สิ้นสุด

ประเทศไทยเองก็มีแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบโลจิสติกส์ของประเทศไทย ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ที่มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ของประเทศอย่างมีประสิทธิภาพเป็นปัจจัยที่สำคัญ ต่อการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน เพิ่มศักยภาพการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้มีความเข้มแข็ง เอื้อต่อการพัฒนาในทุก ๆ ด้านของประเทศ ตามทิศทางการขับเคลื่อนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ จึงมุ่งเน้นการขยายขีดความสามารถและพัฒนาคุณภาพการให้บริการ เพื่อรองรับการขยายตัวของเมืองและพื้นที่เศรษฐกิจหลัก สนับสนุนให้เกิดความเชื่อมโยงกับอนุภูมิภาคและภูมิภาคอย่างเป็นระบบ ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทุกกลุ่มในสังคม สร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการพื้นฐาน และพัฒนาระบบการบริหารจัดการและการกำกับดูแลให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล เพื่อยกระดับประเทศไทยสู่อนาคตการเป็นประเทศที่มีรายได้สูง (High Income Country) สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) พร้อมสนับสนุนการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย ๔.๐

ทั้งนี้ แนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาโลจิสติกส์ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ได้กำหนดกรอบการดำเนินการเป็น ๓ ระยะ คือ

(๑) ระยะ ๑-๕ ปี ที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) มีการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยบริหารจัดการด้านโลจิสติกส์ ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานด้านโลจิสติกส์การเกษตร สนับสนุนผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทยไปลงทุนและสร้างเครือข่ายธุรกิจในอนุภูมิภาค พัฒนาและยกระดับมาตรฐานการอำนวยความสะดวกทางการค้าระดับสากลปฏิบัติ โดยยกระดับศักยภาพการขนส่งสินค้าทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ และยังมีมุ่งส่งเสริมพัฒนาระบบโครงข่ายทางหลัก เชื่อมต่อประตูการค้าสำคัญให้สามารถขนส่งสินค้าผ่านเข้า-ออกได้อย่างมีประสิทธิภาพ จัดตั้งหน่วยงานบริหารจัดการส่วนกลางของระบบ National Single Window (NSW) สนับสนุนการปรับลดขั้นตอนการนำเข้า-ส่งออก รวมทั้งพัฒนาคุณภาพบุคลากรและวางแผนจัดการกำลังคนทางด้านโลจิสติกส์ของประเทศให้สอดคล้องกับความต้องการของภาคธุรกิจ ทั้งส่งเสริมกลไกระดับนโยบายและการบริหารจัดการระบบติดตามประเมินผลการพัฒนาระบบโลจิสติกส์ของประเทศอีกด้วย

(๒) ระยะ ๕-๑๐ ปี เพื่อผลักดันการพัฒนาประเทศไทยสู่การเป็นศูนย์กลางการค้าในอนุภูมิภาคและภูมิภาค เชื่อมโยงการประกอบธุรกรรมทางการค้ารูปแบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce) พัฒนาระบบโลจิสติกส์สู่การเชื่อมโยงข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ (E-Logistics) อย่างสมบูรณ์ จัดอุปสรรคและอำนวยความสะดวกทั้งด้านโครงสร้างและระบบ

(๓) ระยะ ๒๐ ปี มุ่งสู่ความเป็นชาติการค้าและบริการของประเทศไทย ที่ได้กำหนดไว้ในทิศทางและตำแหน่งยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศด้วยการพัฒนาระบบโลจิสติกส์ให้มีความสามารถในการแข่งขันได้บนเวทีโลก สร้างประโยชน์จากห่วงโซ่มูลค่าในภูมิภาคและใช้ฐานเศรษฐกิจดิจิทัลและการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีของตนเอง

ยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่มีในการพัฒนาระบบโลจิสติกส์ของประเทศไทย ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ได้แก่

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การพัฒนาเพิ่มมูลค่าระบบห่วงโซ่อุปทาน ด้วยการพัฒนามาตรฐานตั้งแต่ฟาร์มจนถึงส่งมอบสินค้าแก่ผู้บริโภค การจัดเก็บและขนส่ง เพื่อลดความสูญเสียลดต้นทุน ตรวจสอบย้อนกลับได้ จัดระบบการขนส่งเชื่อมโยงจากแหล่งวัตถุดิบไปถึงตลาด การส่งสินค้าด้วย E-Delivery มีการสนับสนุนทางมาตรการภาษี การเงิน ให้แข่งขันกับผู้บริการโลจิสติกส์ระหว่างประเทศได้

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น พัฒนาเส้นทางและรูปแบบการขนส่งต่อเนื่องเพื่อลดต้นทุน (ราง – น้ำ – อากาศ) สร้างชุมชนโลจิสติกส์ตามด่านชายแดนสำคัญ และ EEC เพื่อมูลค่าเพิ่มจากการนำเข้า-ส่งออก ตั้งหน่วยงานบริหารกลาง ทำหน้าที่เชื่อมโยงข้อมูลรัฐและเอกชน ลดขั้นตอน การออกใบอนุญาต และเอกสารต่าง ๆ ในการนำเข้า – ส่งออก ตามมาตรฐานสากลเจรจาข้อตกลงระหว่างประเทศ

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การพัฒนาปัจจัยสนับสนุนด้านโลจิสติกส์ โดยพัฒนากำลังคนที่มีความเชี่ยวชาญ สร้างหลักสูตร ตั้งสถาบัน ศูนย์พัฒนาบุคลากร วิจัยพัฒนานวัตกรรมและถ่ายทอดเทคโนโลยี เช่น ระบบคลังสินค้าอัตโนมัติ พัฒนาการติดตามและประเมินผล

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ของประเทศไทยเพื่อขยายขีดความสามารถและพัฒนาคุณภาพการให้บริการเพื่อรองรับการขยายตัวของเมืองและพื้นที่เศรษฐกิจหลัก และส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทุกกลุ่มในสังคม เน้นให้เกิดความเชื่อมโยงในอนุภูมิภาคและในอาเซียนอย่างเป็นระบบ โดยมีโครงข่ายเชื่อมโยงภายในประเทศที่สนับสนุนการพัฒนาพื้นที่ตามแนวระเบียงเศรษฐกิจต่างๆ รวมทั้งพัฒนาระบบบริหารจัดการ และการกำกับดูแลให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล สร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการพื้นฐาน และการคุ้มครองผู้บริโภค นอกจากนี้ พัฒนาอุตสาหกรรมต่อเนื่อง เพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับประเทศ และการพัฒนาผู้ประกอบการในสาขาโลจิสติกส์และหน่วยงานที่มีศักยภาพไปทำธุรกิจในต่างประเทศ ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากในการช่วยการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนให้ดีขึ้น และมีการขนส่งระบบโลจิสติกส์ที่ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้นด้วย

Circular Economy หรือ เศรษฐกิจหมุนเวียน Circular Economy หรือ เศรษฐกิจหมุนเวียน คือการออกแบบเศรษฐกิจที่เน้นการนำวัตถุดิบกลับมาใช้ใหม่ แทนการผลิต ใช้ แล้วทิ้ง ตามรูปแบบอุตสาหกรรมแบบเดิมที่เน้นกำไรเป็นตัวตั้ง แต่ Circular Economy ก็ไม่ใช่เพียงแค่การรีไซเคิลวัตถุดิบกลับมาผลิตซ้ำเท่านั้น แต่ยังเป็น การออกแบบผลิตภัณฑ์และบริการที่เน้นการรักษาต้นทุนธรรมชาติ เพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และลดการเกิดของเสียและผลกระทบเชิงลบต่อสิ่งแวดล้อมให้มากที่สุด จะว่าไปก็นับเป็นการลอกเลียนแบบอันมีประสิทธิภาพของธรรมชาติ Circular Economy หรือ เศรษฐกิจหมุนเวียน จะให้ความสำคัญกับ การจัดการของเสียจากการผลิตและบริโภค ด้วยการนำวัตถุดิบที่ผ่านการผลิตและบริโภคแล้วเข้าสู่กระบวนการผลิตใหม่ (re-material) หรือนำมาใช้ซ้ำ (reuse) เชื่อว่า Circular Economy จะทำให้เกิดนวัตกรรมและรูปแบบธุรกิจที่สร้างความยั่งยืนทางต้นทุนทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

เศรษฐกิจหมุนเวียนยังเน้นการเปลี่ยนผ่านไปสู่การใช้พลังงานหมุนเวียนที่สะอาดเพื่อสร้าง ต้นทุนด้านสังคม เศรษฐกิจ และธรรมชาติให้เข้มแข็ง โดยอาศัยหลักการ ๓ ด้าน ได้แก่

๑. การออกแบบที่ปราศจากขยะและมลภาวะ
๒. รักษาผลิตภัณฑ์และวัตถุดิบให้ใช้ได้ยาวนานที่สุด
๓. พื้นฟูระบบนิเวศธรรมชาติ

โดยเศรษฐกิจหมุนเวียนจะไม่ทิ้งความสำคัญของการทำงานร่วมกันในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็น ธุรกิจขนาดใหญ่หรือขนาดเล็ก องค์กรหรือตัวบุคคล ทั้งในระดับโลกและระดับท้องถิ่น (เพชร มโนปจิตร, ๒๐๑๘)

การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ การเชื่อมโยงระหว่างประเทศในภูมิภาค ทั้งด้านเศรษฐกิจ การคมนาคมขนส่ง การสื่อสารจะเพิ่มขึ้นและพึ่งพากันมากขึ้น เพื่อเป็นการเปิดโอกาสที่กว้างขึ้นสำหรับการค้า และการลงทุน รวมถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ส่งผลให้เศรษฐกิจในภูมิภาคขยายตัวและมีมูลค่าทางการค้าสูงขึ้น ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้เป็นแรงดึงดูดให้นักลงทุนในประเทศ พัฒนาแล้วเข้ามาลงทุน อย่างไรก็ตามอาจมีความไม่แน่นอนเกิดขึ้นคือ ความพร้อม ความมุ่งมั่น และความไว้วางใจ ของแต่ละประเทศภายในกลุ่มที่จะทำให้เกิดความร่วมมือที่ค้ำึงถึงประโยชน์ของกลุ่มประเทศให้เติบโตไปพร้อม ๆ กัน และเกิดการแลกเปลี่ยนการค้าขายอย่างเสรี

๔) ด้านสิ่งแวดล้อม (E: Environment)

ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ จากปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ จะทำให้เกิดปัญหามลพิษในด้านต่าง ๆ เช่น มลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศ มลพิษทางเสียง มลพิษจากขยะมูลฝอย และสิ่งปฏิกูล และมลพิษอื่น ๆ และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เช่น ความร้อนในพื้นที่เมืองเพิ่มสูงขึ้นจนทำให้ประชากรในเมืองต้องทนอยู่กับสภาวะอากาศที่ไม่สบายผิดปกติ ในฤดูร้อนและปริมาณน้ำฝนที่ตกในปริมาณที่มากกว่าปกติ ทำให้เกิดสภาพน้ำท่วมขังในฤดูฝน ทำให้เกิดปัญหาการเดินทางของคนในเมือง ซึ่งจำเป็นต้องมีการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนเกิดขึ้น ในการช่วยแก้ไขปัญหาลำต้นที่เกิดขึ้น และจำเป็นต้องมีการร่วมมือจากตัวประชาชนเองที่เป็นสาเหตุสำคัญเลยทีเดียว ในการช่วยกันจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความแปรปรวนของสภาพอากาศที่รุนแรงขึ้น มีความถี่เพิ่มขึ้นและยากต่อการคาดการณ์ เช่น ปริมาณน้ำฝน จำนวนวันฝนตก และอุณหภูมิเฉลี่ย ฯลฯ จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารและน้ำ ปัญหาน้ำท่วมและภัยแล้ง และอุณหภูมิสูงขึ้น รวมถึงภัยคุกคามต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน การตั้งถิ่นฐาน ระบบสาธารณสุข โภค สารณูปการ ระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งนานาประเทศได้ตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น จึงได้ร่วมมือกันลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกโดยตั้งเป้าหมายควบคุมการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิโลกเฉลี่ยไม่เกิน ๒ องศาเซลเซียส เมื่อเทียบกับยุคก่อนอุตสาหกรรม และมุ่งพยายามควบคุมไม่เกิน ๑.๕ องศาเซลเซียส

อย่างไรก็ตาม อาจมีความไม่แน่นอนเกิดขึ้นคือ ความเข้มข้นของระดับความร่วมมือในแต่ละประเทศที่จะร่วมกันควบคุมการปล่อยก๊าซเรือนกระจกให้เกิดขึ้นเป็นผลสำเร็จ รวมทั้งอาจเกิดเหตุการณ์ไม่คาดคิด เช่น การเกิดน้ำท่วมบริเวณพื้นที่ติดชายฝั่งทะเล การขาดแคลนอาหารและน้ำสะอาด การขยายพันธุ์และการกลายพันธุ์ของเชื้อโรค และความผิดปกติของระบบนิเวศมหาสมุทร เป็นต้น

ผลกระทบของปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมต่อสุขภาพ ประชาชนในหลายพื้นที่จะได้รับผลกระทบจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจต่อคุณภาพที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม นำไปสู่การเกิดความตระหนักรู้ถึงปัญหามลพิษที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพมากขึ้นการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นอย่างช้า ๆ ส่งผลกระทบที่ไม่เห็นผลทันทีทำให้การใส่ใจของประชาชนจะเป็นเวลาช่วงสั้น ๆ การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอาจจะทำได้ยากหรืออาจจะมีค่าได้ ปัญหามลพิษชุมชนแออัดภายในเมืองใหญ่ ๆ ที่ทำให้เกิดปัญหาทางสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ เช่น พื้นที่สีเขียวไม่เพียงพอเกิดมลพิษทางดำนน้ำ อากาศ เสียง เป็นต้น เกิดการบุกรุกพื้นที่สาธารณะ เช่น การบุกรุกป่า การบุกรุกพื้นที่สาธารณะเพื่อการอยู่อาศัยของคนมีรายได้น้อย หรือการตั้งร้านขายของ หรือการวางสินค้าในที่สาธารณะและบนทางเท้าถนน ทรัพยากรน้ำที่ใช้ในการเกษตรถูกแบ่งปันไปใช้ในกิจกรรมหลากหลายของเมืองที่ขยายตัวหนาแน่นเพิ่มมากขึ้น และมีประชากรเข้ามาอาศัยอยู่มากขึ้น

การพัฒนาบนฐานการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศ ความต้องการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรดิน และทรัพยากรทางทะเลในระบบนิเวศต่าง ๆ เพื่อกิจกรรมทางการเกษตรและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และพลังงานมีแนวโน้มสูงขึ้น ส่งผลให้เกิดการสูญเสียการบริการของระบบนิเวศ การขาดแคลนทรัพยากร รวมถึงอาจเกิดการแย่งชิงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่กลายเป็นประเด็นความขัดแย้งระหว่างประเทศหรือระหว่างพื้นที่ที่รุนแรงขึ้น อย่างไรก็ตาม อาจมีความไม่แน่นอนเกิดขึ้นจากกระแสการห่วงหาญและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการแบ่งปันการใช้ประโยชน์อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม รวมทั้งการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อลดและทดแทนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ความต้องการการใช้ที่ดินเพื่อการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางคมนาคมขนส่งเพื่อเชื่อมต่อเส้นทางทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ การเติบโตและขยายตัวของเมืองการ และขับเคลื่อนของประชากร ทำให้รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินแปลงไปอย่างมากจนส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมายและความเข้มแข็งของประชาชนมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินด้วย ผลกระทบที่เห็นได้ชัดจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน คือ การไหลของน้ำที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลทำให้เมื่อเกิดพายุฝนน้ำไม่สามารถไหลหลากไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ได้ เพราะสิ่งกีดขวางที่ถูกสร้างขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน เช่น การสร้างถนน การสร้างฝายกั้นน้ำ การสร้างที่อยู่อาศัย ฯลฯ ล้วนเป็นอุปสรรคต่อการไหลของน้ำ ในอนาคตคาดว่าหากไม่มีการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในลักษณะของการบูรณาการกับการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินประเทศจะเผชิญกับปัญหาน้ำท่วมที่รุนแรงมากขึ้น ดังนั้นควรจะมีการบริหารจัดการทรัพยากรในการใช้ประโยชน์ที่ดินให้มากขึ้นภายในประเทศ และต้องใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสมกับภูมิศาสตร์ของพื้นที่นั้น ๆ ด้วย การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน จะทำให้ปัญหาด้านผังเมืองและด้านการบังคับใช้ เช่น การบังคับใช้ผังเมืองไม่มีประสิทธิภาพ ปัญหาด้านการขาดแคลนพื้นที่สีเขียวของชุมชนเมืองที่มีประชากรอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ เช่น พื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่สีเขียวหรือที่โล่งกว้างในเมืองถูกเปลี่ยนเป็นพื้นที่อุตสาหกรรมพาณิชยกรรมหรือบ้านจัดสรร บางพื้นที่ก็ได้สร้างหรือถมที่ดิน ดัก ขวางทางน้ำเอาไว้จนเกิดน้ำท่วม

การผลิตพลังงานจากพลังงานหมุนเวียน สถานการณ์แนวโน้มการผลิตพลังงานในประเทศคาดว่าจะเกิดการลงทุนเพื่อการผลิตพลังงานไฟฟ้าจากแหล่งพลังงานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในปริมาณเทียบเท่าหรือมากกว่าพลังงานจากฟอสซิล สืบเนื่องจากการเป็นสมาชิกในอนุสัญญาต่าง ๆ อย่างไรก็ตามการผลิตไฟฟ้าด้วยพลังงานหมุนเวียนอาจส่งผลให้ประเทศไทยมีความไม่แน่นอนที่เกิดจากความไม่เสถียรของสภาพการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียน ทำให้การลงทุนไม่มีความก้าวหน้า โดยยังคงต้องใช้พลังงานไฟฟ้าที่มาจากฟอสซิลเป็นหลัก

ทั้งนี้ในปัจจุบันการผลิตไฟฟ้าของประเทศไทยยังคงต้องอาศัยเชื้อเพลิงฟอสซิลจากต่างประเทศมากกว่าครึ่งหนึ่งที่ผลิตได้เองภายในประเทศ และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งจะมีผลต่อปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกที่สูงขึ้น รวมทั้งความผันผวนของราคาเชื้อเพลิงฟอสซิล ซึ่งส่งผลกระทบต่อความคุ้มทุนในการลงทุนด้วย

อีกทั้งผู้บริโภคมีความสนใจซื้อสินค้าที่ประหยัดพลังงานมากขึ้น โดยจะมีการพัฒนาเทคโนโลยีพลังงานเพื่อให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น ส่งผลให้สามารถพัฒนาผลิตแหล่งสำรองไฟฟ้าที่มีขนาดเล็กลงและเก็บประจุได้ยาวนานขึ้น อย่างไรก็ตามปริมาณการบริโภคสินค้าที่ใช้พลังงานไฟฟ้าต่ำอาจยังไม่สามารถลดปริมาณการใช้ไฟฟ้า ในภาพรวมที่จะเพิ่มขึ้นได้ เนื่องจากการใช้สินค้า วัสดุ และอุปกรณ์ที่บริโภคไฟฟ้าจะมีปริมาณสูงขึ้นที่สามารถเชื่อมต่อเครือข่ายออนไลน์ได้ในอนาคต เช่น การพัฒนาเมืองสู่การเป็นเมืองอัจฉริยะ การคมนาคมขนส่งอัจฉริยะ และการเกษตรอัจฉริยะ เป็นต้น

๕) ด้านการเมืองและกฎหมาย (P: Politics)

การมีส่วนร่วมของประชาชนเปิดกว้างมากขึ้น สิทธิมนุษยชนจะมีความสำคัญมากขึ้นต่อการดำเนินการทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยประชาชนมีการเคลื่อนไหวและการได้สิทธิพึงมีตามที่กฎหมายกำหนดไว้มากขึ้น รวมถึงในการเรียกร้องต้องการตรวจสอบและความถูกต้องของการดำเนินงานของภาครัฐ ดังนั้นภาครัฐต้องให้ความสำคัญแก่ประชาชน ในการเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐด้วย แบ่งระดับของการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น ๕ ระดับ ดังนี้

๑. การให้ข้อมูลข่าวสาร Inform ถือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำที่สุด แต่เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่ภาครัฐจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการ มีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่าง ๆ เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อต่าง ๆ การจัดนิทรรศการ จัดหมายข่าว การจัดงานแถลงข่าว การติดประกาศ และการให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์

๒. การรับฟังความคิดเห็น Consult เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง และความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์

๓. การเกี่ยวข้อง Involve เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน หรือร่วมเสนอแนะทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าข้อมูลความคิดเห็น และความต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารงานของภาครัฐ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพิจารณาประเด็นนโยบายสาธารณะ ประชาพิจารณ์ การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อเสนอแนะประเด็นนโยบาย

๔. ความร่วมมือ Collaboration เป็นการให้กลุ่มประชาชน ผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วม โดยเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น คณะกรรมการที่มีฝ่ายประชาชนร่วมเป็นกรรมการ

๕. การเสริมอำนาจแก่ประชาชน Empower เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับสูงที่สุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น การลงประชามติในประเด็นสาธารณะต่าง ๆ โครงการกองทุนหมู่บ้านที่มอบอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจทำได้หลายระดับและหลายวิธี ซึ่งบางวิธีสามารถทำได้ง่าย ๆ แต่บางวิธีก็ต้องใช้เวลา ขึ้นอยู่กับความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ค่าใช้จ่ายและความจำเป็นในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องละเอียดอ่อนจึงต้องมีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแก่ประชาชน การรับฟังความคิดเห็น การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามา มีส่วนร่วม รวมทั้งพัฒนาทักษะและศักยภาพของข้าราชการทุกระดับควบคู่กันไปด้วย จากหลักการและความจำเป็นดังกล่าวทำให้การพัฒนาระบบราชการที่ผ่านมามีการพัฒนากระบวนการบริหารราชการ ที่สนับสนุนการปรับกระบวนการทำงานของส่วนราชการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น หรือที่เรียกว่า "การบริหารราชการแบบ มีส่วนร่วม นั่นเอง

การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีบทบาทที่จะพึงได้รับการถ่ายโอนภารกิจจากส่วนกลางในการ ดำเนินการต่าง ๆ ในพื้นที่มากขึ้น เพื่อให้แก้ไขปัญหาที่ได้เหมาะสมและรวดเร็ว ซึ่งจะช่วยลดช่องว่างทางสังคม ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ที่ถูกจัดสรรตามความต้องการของคนในพื้นที่มากขึ้น

การให้อำนาจกับชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำให้การพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะชุมชนท้องถิ่นอยู่ใกล้ชิดกับทรัพยากรธรรมชาติมากที่สุด โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นองค์กรของรัฐที่ทำงานอยู่ในท้องถิ่น และมีความใกล้ชิดกับท้องถิ่นมากที่สุด การให้อำนาจกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการชุมชน โดยพบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของประเทศไทย มีกฎหมายจัดตั้งองค์กรแต่ละประเภทให้อำนาจองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการออกข้อบัญญัติเพื่อเป็นเครื่องมือในการจัดทำบริการสาธารณะ โดยการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นเกิดจาก “ปัญหา” ที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นปัญหาที่คนในชุมชนไม่สามารถแก้ไขได้เองหรือต้องการการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาจเป็นปัญหาเดียวหรือหลายปัญหา ซึ่งหลายๆ ปัญหาที่ชุมชนไม่สามารถแก้ไขได้นั้น เรียกว่า “ประเด็นปัญหา” เมื่อปัญหานั้นถูกกล่าวถึงในวงกว้างและไม่ได้เป็นเพียงปัญหาของใครคนใดคนหนึ่งจนเป็น “ประเด็นสาธารณะ” จากนั้น หน่วยงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้นๆ ให้ความสนใจและต้องการแก้ไขปัญหา เกิดการยกระดับแนวทางการแก้ไขปัญหาไปเป็น “วาระสาธารณะ” และร่วมกันพัฒนาแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างเข้มข้น มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ และการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่างๆ อย่างชัดเจน จนเกิดเป็น “นโยบายสาธารณะ” ในขั้นตอนนี้เองที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการร่วมแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง เนื่องจากถือว่าเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องมีการพัฒนาและ “ออกข้อบัญญัติท้องถิ่น” โดยมีเป้าหมายสำคัญ ๒ ประการ คือ เพื่อควบคุมพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของมนุษย์ และเพื่อวางแผนการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน

บทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งมักเป็นผู้ดำเนินการเองในเรื่องต่างๆ มาเป็นผู้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการร่วมดำเนินการและสนับสนุนให้มีความเข้มแข็ง นอกจากนี้ยังต้องมีบทบาทการเป็นผู้ประสานเพื่อสร้างความร่วมมือกับสถาบันทาง วิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานราชการต่าง รวมทั้งการสร้างเครือข่ายระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการให้มีบริการสาธารณะร่วมกัน เช่น การกำจัดขยะ การบำรุงรักษา ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานตามอำนาจและหน้าที่ที่มี (ทองศักดิ์ จันทร์ทอง, ๒๕๕๘)

กฎหมายดังกล่าวเป็นการที่แสดงให้เห็นถึงการสร้างกฎหมายรองรับการทำงานในการบริหารจัดการทรัพยากร โดยให้อำนาจกับหน่วยงานท้องถิ่นในการดูแล เพื่อให้การดำเนินงานเป็นที่เกี่ยวข้องกับชุมชนมีประสิทธิภาพประสบความสำเร็จและสามารถดำเนินงานได้อย่างเต็มที่ตามอำนาจกฎหมายที่ได้กำหนดไว้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นทำให้การแก้ไขปัญหาในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความยั่งยืนและเกิดความสมดุล เพราะเกิดจากความร่วมมือของคนในชุมชน เกิดความรัก ความห่วงใยในทรัพยากร ซึ่งการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน ทั้ง ชุมชนเอง องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ภาครัฐ ภาคเอกชน และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาได้

อย่างจริงจัง การให้อำนาจกับชุมชน ในการดูแลทรัพยากรร่วมกัน โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสร้างข้อบัญญัติท้องถิ่นขึ้นมารองรับการดำเนินงานของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะทำให้การดำเนินงานของชุมชนมีประสิทธิภาพ ได้รับการยอมรับและเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีบทบาทสำคัญในการตราข้อบัญญัติตำบลขึ้นมาเพื่อรองรับการดำเนินงานของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน

กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อมจะได้รับการพัฒนา ทำให้การฟ้องร้องในคดีสิ่งแวดล้อมมีความสะดวกมากขึ้น เปิดโอกาสให้ประชาชนหรือองค์กรมีส่วนในการฟ้องคดีแทนผู้เสียหายหรือการฟ้องคดีเป็นกลุ่ม เพิ่มบทบาทศาลในการหาหลักฐานและเพิ่มการตรวจสอบหลักฐานด้วยตัวเองได้ โดยการพัฒนาองค์ความรู้ของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมให้เข้าใจและเข้าถึงหลักการต่าง ๆ ในเรื่องคุ้มครอง รักษาสิ่งแวดล้อมว่าสัมพันธ์กับสิทธิมนุษยชน สิทธิชุมชน การเข้าถึงความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง (มนุษย์ สัตว์ พืช ป่า แม่น้ำ ภูเขา ทะเล อากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ) เพื่อให้คำพิพากษามีพลังแสดงเจตจำนงในการปกป้องคุ้มครองรักษาสิ่งแวดล้อมและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ต่อสรรพสิ่งได้นั้น จะต้องทำให้การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อมต้องง่าย ประหยัด รวดเร็ว มีมาตรการคุ้มครองชั่วคราวที่มีประสิทธิภาพทันต่อเหตุการณ์ ขั้นตอนให้น้อยที่สุด มีกลไกหรือสถาบันใกล้เคียงและประนีประนอมข้อพิพาทด้านสิ่งแวดล้อมที่อิสระ เที่ยงธรรม เชื่อถือได้วางใจได้ ซึ่งกระทำได้ก่อนเข้าสู่ศาลจะแก้ไขปัญหาได้มาก ส่วนอำนาจการฟ้องคดีผู้เสียหาย ควรบัญญัติกฎหมายให้ชัดเจน มีทั้งชุมชน องค์กรเอกชน หน่วยงานของรัฐ และศาลควรตีความอย่างกว้างโดยใช้หลักเรื่อง Class action (การฟ้องคดีเป็นกลุ่ม) ที่ใช้ระบบวิธีพิจารณาคดีควรแก้ไขโดยใช้ระบบไต่สวนค้นหาความจริง ซึ่งบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมต้องทำหน้าที่ร่วมกัน ซึ่งพนักงานอัยการควรมีบทบาทต่อการสอบสวนหาพยานหลักฐาน โดยที่ผู้ดำเนินคดีและตุลาการปฏิบัติหน้าที่เชิงรุก (Active) เช่น เดินเผชิญสืบ แสวงหาพยานหลักฐานจากหน่วยงานอื่น ๆ และศาลไม่ควรใช้ระบบส่งประเด็นนาสืบควรซักถามพยานเอง การรับฟังพยานหลักฐานในคดีจะต้องกว้างขวาง ซึ่งอาจเป็นพยานหลักฐานในเชิงมานุษยวิทยา สังคมวิทยา หรือนัยในทางวัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมชุมชนที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ หน่วยงานรัฐต้องจัดให้มีพยานผู้เชี่ยวชาญในคดีสิ่งแวดล้อมตั้งแต่ก่อนหรือขึ้นดำเนินคดีเพื่อไม่ให้เป็นการแกะผู้เสียหายโดยเฉพาะผู้เสียหายที่เป็นชาวบ้าน ชุมชน

คำพิพากษาของศาลในเรื่องค่าเสียหายจะต้องครอบคลุมถึงค่าเสียหายในอนาคตได้ เช่น กรณี เกี่ยวข้องกับสุขภาพอนามัยที่ผู้ได้รับมลพิษอาจปรากฏอาการเจ็บป่วยเป็นโรคมะเร็งเมื่อล่วงเลยระยะเวลาไปช่วงหนึ่งหลังจากได้รับมลพิษไปแล้ว ซึ่งคำพิพากษาเกี่ยวกับการฟื้นฟูจะต้องมีการบังคับได้จริง โดยมีกระบวนการติดตามการบังคับคดีตามคำพิพากษาด้วย ที่สำคัญควรมีการพัฒนาเสริมสร้างระบบความช่วยเหลือทางกฎหมาย (legal aid) แก่ประชาชนให้มากขึ้น และมีการจัดทำประชาพิจารณ์ที่เห็นผลเป็นจริงต่อสังคม

ในอนาคตของประเทศไทยจะมีตั้งศาลสิ่งแวดล้อมขึ้น ในปี ๒๕๖๕ พร้อมเร่งหาพื้นที่ทำแผนปฏิบัติการสิ่งแวดล้อม หลังแผนปฏิรูปมีผลบังคับใช้ตามกฎหมายแล้ว เพื่อปฏิบัติตามแผนปฏิรูป เช่น น้ำ ป่าไม้ เขตควบคุมมลพิษ ผังเมือง รวมถึงเรื่องเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) โดยในเรื่องป่า จะใช้พื้นที่จังหวัดน่าน จังหวัดแม่ฮ่องสอน อำเภอมะแม่ม จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนเรื่องเขตควบคุมมลพิษ ดูปื้นที่ไว้ คือ ตำบลหน้าพระลาน อำเภอนครหลวง จ.สระบุรี ที่มีปัญหาฝุ่นละอองขนาดเล็กจากกิจกรรมเหมืองหิน และโรงโม่หิน พื้นที่มาบตาพุด จังหวัดระยอง ซึ่งจะต้องมีการแก้ปัญหาให้กลับเข้าสู่ภาวะปกติ รวมไปถึงในเรื่องการยกเลิกใช้สารเคมีทางการเกษตรบางชนิดที่เป็นอันตราย มีผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมด้วย สำหรับในเรื่องการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ หรือการประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนายั่งยืน (SEAs) จะใช้กรณีของพลังงานภาคใต้ เพื่อตอบโจทย์ปัญหาโรงไฟฟ้า จังหวัดกระบี่ และโรงไฟฟ้าถ่านหินเทพา จังหวัดสงขลา เป็นต้น (วาระปฏิรูปพิเศษ ๖ : การจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๘)

สถานการณ์และแนวโน้มทั้ง ๕ ด้านดังกล่าว จะส่งผลกระทบต่อชุมชนดังสรุปได้ในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๑ สรุปสถานการณ์และแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชน

สถานการณ์แนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อ การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน	ผลกระทบที่เกิดกับชุมชน
<u>ด้านสังคม</u> ๑. การเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างประชากร ๒. การเพิ่มขึ้นของความเป็นเมือง ๓. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการดำเนินชีวิตของสังคม	สังคมประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ หมายถึงประชากรวัยทำงานลดลง เพิ่มภาระงบประมาณของภาครัฐในการจัดระบบสวัสดิการและค่าใช้จ่ายในการบริการสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ มีการขยายตัวของเมืองออกไปยังภูมิภาคมากขึ้น ซึ่งหมายถึงว่าจะมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ครอบคลุมมากขึ้น การขนส่งและการเข้าถึงบริการของรัฐจะมีอัตราเพิ่มขึ้น แต่ก็สร้างปัญหาด้านมลพิษและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการลดลงของพื้นที่สีเขียวเช่นกัน ทั้งนี้ในอนาคตพฤติกรรมการดำเนินชีวิตของสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปทั้ง วัฒนธรรม ประเพณี และอัตลักษณ์ของชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและชุมชนลดลง รวมถึงกระแสความตระหนักรู้ในเรื่องสิ่งแวดล้อมเนื่องมาจากหลายสาเหตุ เช่น ผลกระทบจากกระแสทุนนิยม บริโภคนิยม การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี
<u>ด้านเทคโนโลยี</u> ๑. การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ๒. การพัฒนาเทคโนโลยีทางการเกษตร ๓. การพัฒนาเทคโนโลยีทางพลังงานและการผลิตไฟฟ้าด้านพลังงานหมุนเวียน ๔. การพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพ ๕. การถ่ายทอดเทคโนโลยี	จะมีการนำเอาเทคโนโลยีเข้ามาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศมากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านการสื่อสาร การเกษตร หรือผลิตไฟฟ้า หรือนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางด้านการแพทย์และสาธารณสุข ทั้งนี้การดำเนินงานหน่วยงานราชการส่วนใหญ่เน้นในการพัฒนาตามกระแสหลักที่ตอบสนองความต้องการของหน่วยงานเป็นหลัก ไม่มีการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน ซึ่งไม่นำไปสู่

สถานการณ์แนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อ การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน	ผลกระทบที่เกิดกับชุมชน
	กระบวนการจัดการตนเองของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ สังคมเปลี่ยนจากสังคมอุตสาหกรรมมาเป็นสังคมสารสนเทศมีการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากข้อมูลสารสนเทศมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามการเข้าถึงเทคโนโลยีที่ไม่เท่ากันของคนในสังคมทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการพัฒนา
<u>ด้านเศรษฐกิจ</u> ๑. กระแสโลกาภิวัตน์ ๒. อุตสาหกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ๓. การพัฒนาเครือข่ายการคมนาคมและโลจิสติกส์ ๔. เศรษฐกิจหมุนเวียน ๕. การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ	การแย่งชิงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและการแย่งงานกันมากขึ้น รายได้ของประชากรน้อยไม่เพียงพอ รายจ่ายที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดปัญหาหนี้สิน อาจเนื่องมาจากหลายสาเหตุ เช่น ไม่ใช่แรงงานมีฝีมือ ทำให้รายได้น้อย ชุมชนไม่สามารถเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจที่เติบโตขึ้น ชุมชนสูญเสียรายได้หรือขาดแหล่งอาหารตามธรรมชาติ ไม่สามารถประกอบอาชีพตามวิถีการดำเนินชีวิตที่ผ่านมาเหมือนในอดีต การพัฒนาเศรษฐกิจจะเป็นไปในทิศทางรวมกลุ่มพัฒนา และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากยิ่งขึ้น เนื่องจากกระแสการตื่นตัวทางด้านความยั่งยืน จะให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจหมุนเวียนเพื่อลดการใช้พลังงาน และการเกิดของเสียจากการผลิต
<u>ด้านสิ่งแวดล้อม</u> ๑. ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ๒. การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ๓. ผลกระทบของปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมต่อสุขภาพ ๔. การพัฒนาบนฐานการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศ ๕. การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ๖. การผลิตพลังงานจากพลังงานหมุนเวียน	เนื่องจากการขยายตัวของเมืองและจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น เกิดปัญหาชุมชนแออัด ปัญหาการบุกรุกพื้นที่สาธารณะ เช่น การบุกรุกพื้นที่สาธารณะเพื่อการอยู่อาศัยของคนมีรายได้น้อย ทำให้เกิดปัญหามลพิษในด้านต่าง ๆ เช่น มลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศ มลพิษทางเสียง มลพิษจากขยะมูลฝอย และสิ่งปฏิกูล และมลพิษอื่น ๆ ปัญหาผังเมืองและการบังคับใช้ เช่น การบังคับใช้ผังเมืองไม่มีประสิทธิภาพ การขาดแคลนพื้นที่สีเขียว การใช้ประโยชน์ที่ดินไม่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ รวมถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เช่น ความร้อนในพื้นที่เมืองเพิ่มสูงขึ้นจนทำให้ประชากรในเมืองต้องทนอยู่กับสภาวะอากาศที่ไม่เหมาะสม เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติที่รุนแรงและบ่อยครั้งกว่าเดิม

สถานการณ์แนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อ การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน	ผลกระทบที่เกิดกับชุมชน
	รวมถึงปัญหาความต้องการพลังงานที่เพิ่มมากขึ้น ส่วนทางกับทรัพยากรพลังงานที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการหันมาใช้พลังงานจากพลังงานหมุนเวียน เพิ่มมากขึ้นรวมถึงการพัฒนาเทคโนโลยีที่ตอบสนองต่อ การพัฒนานวัตกรรมทางพลังงาน
<u>ด้านการเมือง</u> ๑. การมีส่วนร่วมของประชาชนเปิดกว้างมากขึ้น ๒. การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๓. กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม	จะมีการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการ พัฒนามากยิ่งขึ้น รวมถึงประชาชนเองก็ตื่นตัวในการมี ส่วนร่วมในการเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นมากขึ้นเพื่อสร้าง การมีส่วนร่วมอย่างไรก็ตาม การเปิดช่องว่างของการ บริหารงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจ ก่อให้เกิดการบริหารงานโดยไม่ยึดหลักธรรมาภิบาล โดยอาศัยอำนาจและช่องว่างทางกฎหมาย และอาจเกิด ความขัดแย้งใหม่จากกระบวนการกระจายอำนาจ มีการพัฒนากระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถฟ้องร้องหรือร้องเรียน คดีสิ่งแวดล้อมได้ด้วยตนเอง รวมถึงพัฒนากลไกต่าง ๆ เพื่อผลประโยชน์ทั้งต่อผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้อง

๓.๒.๒ การวิเคราะห์ Gap analysis เพื่อใช้ในการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน

การวิเคราะห์ Gap Analysis เป็นการวิเคราะห์สถานการณ์ในส่วนที่เป็นช่องว่างระหว่างเป้าหมายที่ต้องการบรรลุผลสำเร็จเปรียบเทียบกับสถานการณ์และปัญหาสิ่งแวดล้อมชุมชนในปัจจุบันในประเทศไทย ทำให้เห็นช่องว่างที่เกิดขึ้นและนำช่องว่างดังกล่าวไปวิเคราะห์หาวิธีการต่าง ๆ เพื่อนำไปพัฒนา และจัดทำแผนยุทธศาสตร์เพื่ออุดช่องว่างที่เกิดขึ้น ผลการเปรียบเทียบ ดังนี้

Gap Analysis			
ประเด็น	เป้าหมาย	สถานการณ์ปัญหา/ช่องว่าง	ข้อเสนอแนะ
๑. การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและถิ่นที่อยู่อาศัย	- ทรัพยากรธรรมชาติได้รับการรักษาฟื้นฟูดูแลให้มีความอุดมสมบูรณ์และยั่งยืน - สร้างความอุดมสมบูรณ์ของดิน - เพิ่มพื้นที่ป่าไม้เพื่อการอนุรักษ์และป่าเพื่อเศรษฐกิจ - รักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำภายในบริเวณชุมชน - รักษา และฟื้นฟูชายฝั่งทะเล ป้องกันมิให้ปัญหาการกัดเซาะขยายพื้นที่ - รักษา และฟื้นฟู พื้นที่ป่า น้ำ ชายฝั่งทะเล เพื่อเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพภายในท้องถิ่น - ลดภัยพิบัติทางธรรมชาติ	- พื้นที่เกษตรกรรมประสบปัญหาคุณภาพดินจากการใช้ดินผิดประเภท และเสื่อมโทรมตามธรรมชาติ ขาดการบำรุงดิน เสื่อมโทรมจากภัยธรรมชาติ - ปัญหาป่าเสื่อมโทรมและภูเขาหัวโล้น ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารที่สำคัญ พื้นที่ป่าไม้ลดลง - สัดส่วนของจำนวนสัตว์ป่า และพื้นที่อาศัยไม่เหมาะสม - ปัญหาทรัพยากรฯ เสื่อมโทรมและถูกทำลาย และปัญหาความขัดแย้งในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง แนวทางการป้องกันปัญหา การกัดเซาะชายฝั่งทะเลด้วยวิธีที่ไม่ถูกต้อง	- รักษาดูแลป่าต้นน้ำ - ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เสื่อมโทรม เช่น การปลูกป่าในบริเวณแหล่งต้นน้ำที่ถูกทำลาย เป็นต้น - การปลูกป่าชายเลน เพื่อกู้คืนพื้นที่ที่ถูกกัดเซาะ - นำเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสมมาใช้ในการอนุรักษ์ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติ - ส่งเสริมพลังจากประชาชน/นักเรียน นักศึกษา หรือการสร้างเครือข่ายในท้องถิ่นเพื่อเฝ้าระวังปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในพื้นที่
๒. การใช้ประโยชน์ที่ดินตามสภาพภูมิประเทศ และสภาพสังคม	- กระจายการถือครองที่ดินเพื่อลดการบุกรุกป่า - การปรับเปลี่ยนแนวทางการบริหารจัดการเหมืองแร่ให้มีความสำคัญกับการเฝ้าระวังผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมชุมชน	- การถือครองที่ดินกระจุกตัวอยู่กับคนบางกลุ่ม โดยผู้ที่ถือครองที่ดินมากที่สุดร้อยละ ๒๐ ถือครองที่ดินเกือบร้อยละ ๘๐ ของพื้นที่ทั้งหมด - กิจกรรมเหมืองแร่ยังส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน	- จัดทำผังการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสมกับสภาพภูมิศาสตร์ในพื้นที่ เพื่อลดปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดทำโซนนิ่งสำหรับการใช้ประโยชน์ที่ดินในชุมชนให้ชัดเจน ได้แก่ พื้นที่พักอาศัย พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่

Gap Analysis			
ประเด็น	เป้าหมาย	สถานการณ์ปัญหา/ช่องว่าง	ข้อเสนอแนะ
	- ประกาศเขตพื้นที่คุ้มครอง/พื้นที่อนุรักษ์ - บริหารจัดการน้ำในชุมชนให้เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำที่มีแนวโน้มสูงขึ้นด้วยการบูรณาการเชิงพื้นที่และประยุกต์ใช้เทคโนโลยี - คำนึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เพื่อสร้างรายได้กลับสู่ประเทศจากเส้นทางคมนาคมขนส่งของประเทศ แหล่งพลังงาน แหล่งอาหาร และแหล่งท่องเที่ยว - สร้างความหลากหลายทางชีวภาพที่สมบูรณ์ดั้งเดิม เพื่อเป็นแหล่งรายได้แก่ชุมชน	- พื้นที่ป่าไม้ถูกทำลาย และเสื่อมโทรมจากการบุกรุกป่า - ประชาชนครอบครองหรือใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้ของรัฐโดยไม่ได้รับอนุญาต - ประสบปัญหาอุทกภัยและปัญหากล้งแล้งซ้ำซาก ภาคเกษตรมีการใช้น้ำสูงเป็นอันดับ ๕ ของโลก - ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลที่รุนแรงมากขึ้น จากสิ่งปลูกสร้างยื่นไปในทะเลซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนทิศทางการไหลของน้ำ - สูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพจากการใช้ประโยชน์เกินศักยภาพ และภัยคุกคามจากกิจกรรมในการพัฒนาต่างๆ เช่น การท่องเที่ยว การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การลักลอบค้าขายสัตว์ป่า การรุกรานของสายพันธุ์ต่างถิ่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ	อุตสาหกรรม และพื้นที่อนุรักษ์/พื้นที่คุ้มครอง เพื่อลดปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่เหมาะสม ส่งผลต่อปัญหาความสูญเสียฐานทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพ ตลอดจน ปัญหากล้งแล้งซ้ำซาก เช่น การสร้างที่อยู่อาศัยกีดขวางทางน้ำ ส่งผลต่อการสูญเสียทรัพยากรและชีวิตเมื่อเกิดน้ำป่าไหลหลาก เป็นต้น - จัดทำผังเพื่อสร้างแนวกันชนโดยเฉพาะเขตอุตสาหกรรมและที่พักอาศัย เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งและส่งผลกระทบส่งสุขภาพอนามัย
๓. การจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับการพัฒนาชุมชนเมือง	- สิ่งแวดล้อมได้รับการดูแลรักษา อย่างเป็นระบบเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ - ลดมลพิษจากการพัฒนาที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนและระบบนิเวศ นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี - การพัฒนาและขยายเมืองต้นแบบตาม	- คุณภาพอากาศบางพื้นที่มีค่าเกินมาตรฐาน จากปัญหาฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน ๒.๕ ไมครอน ปัญหาหมอกควัน ฯลฯ - ระดับเสียงบริเวณริมถนนที่มีการจราจรหนาแน่น - คุณภาพน้ำผิวดินเสื่อมโทรมระบบบำบัดน้ำเสียไม่ได้มาตรฐาน/ไม่สามารถใช้งานได้	- บังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวด - สร้างค่านิยมในการอุปโภคบริโภคสินค้า/บริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม - ลดการใช้พลังงานจากเชื้อเพลิงฟอสซิล และส่งเสริมพลังงานทดแทน - ส่งเสริมสังคมคาร์บอนต่ำ - ส่งเสริมการคัดแยกขยะต้นทางด้วยกระบวนการ ๓Rs

Gap Analysis			
ประเด็น	เป้าหมาย	สถานการณ์ปัญหา/ช่องว่าง	ข้อเสนอแนะ
	ลักษณะเฉพาะ/จุดแข็งของเมือง ที่ช่วยลดปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการกิจกรรมการพัฒนาทางเศรษฐกิจ - ส่งเสริมการผลิตและการบริโภคสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม - ลดปริมาณก๊าซเรือนกระจก	- คุณภาพน้ำทะเล เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เสื่อมโทรมมากขึ้น - ปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้น มีขยะตกค้างและกำจัดแบบไม่ถูกต้องจำนวนมาก - ปริมาณของเสียอันตรายเพิ่มขึ้น และมีการทิ้งปะปนกับขยะชุมชน - มีการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรมปะปนกับขยะทั่วไป - การนำเข้าสารเคมีภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น - ปัญหามลพิษ และสารเคมีตกค้างในผลผลิตทางการเกษตร ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและต้นทุนทางเศรษฐกิจ	- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการตรวจ ติดตาม อย่างเข้มงวดและต่อเนื่อง - สร้างเมืองต้นแบบตามลักษณะเด่น เช่น การพัฒนาเมืองศูนย์ราชการให้เป็นเมืองต้นแบบเมืองศูนย์กลาง เมืองบริเวณเขตเศรษฐกิจพิเศษ พัฒนาเป็นเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ/เมืองเศรษฐกิจชายแดน - เมืองที่มีอัตลักษณ์หรือเมืองประวัติศาสตร์ พัฒนาเป็นเมืองท่องเที่ยวเป็นต้น - ปรับปรุง พื้นฟูแหล่งเสื่อมโทรม/แหล่งชุมชนแออัด ให้เป็นแหล่งพัฒนาเศรษฐกิจที่มีความหลากหลายด้วยการส่งเสริมพัฒนาอาชีพเพื่อสร้างงานและสร้างรายได้ - เพิ่มพื้นที่สีเขียว ในพื้นที่สาธารณะ/พื้นที่เอกชน เพื่อเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจและแหล่งกิจกรรมเพื่อสุขภาพของคนทุกเพศ ทุกวัย - การสร้างที่อยู่อาศัยที่ออกแบบให้ลดการใช้พลังงาน
๔. การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนชนบทโดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เข้ามาประยุกต์ใช้ในพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน	- ส่งเสริมให้ชุมชนนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน	- การนำเข้าสารเคมีทางการเกษตรเพิ่มขึ้น มีการใช้สารเคมีเกินความจำเป็น - ชุมชนที่สามารถบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนเองยังมีน้อย ภาคเกษตรมีการใช้น้ำสูงเป็นอันดับ ๕ ของโลก	- ส่งเสริมให้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการประกอบอาชีพและชีวิตประจำวัน - ส่งเสริมการทำเกษตรกรรมที่ปลอดภัย/เกษตรอินทรีย์ - ส่งเสริมการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น และอัตลักษณ์ของ

Gap Analysis			
ประเด็น	เป้าหมาย	สถานการณ์ปัญหา/ช่องว่าง	ข้อเสนอแนะ
	- ขยายผลชุมชนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - ดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาลด้านสิ่งแวดล้อมบนฐานของการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน - สร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ ลดความขัดแย้งของการพัฒนาจากการใช้ฐานทรัพยากรธรรมชาติ	- การเข้าถึงและการจัดสรรการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติยังไม่เป็นธรรมก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำ - ชุมชนที่ประสบความสำเร็จและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของชุมชนยังมีจำนวนน้อย	ชุมชนเข้ามาใช้สร้างโอกาสในการสร้างรายได้ภายในชุมชน และสร้างชุมชนต้นแบบ เช่น ชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์ - ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่ม/เครือข่ายเพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองด้านการตลาดทั้งภายในและภายนอกชุมชน - ประสานงานกับภาครัฐ และภาคเอกชน ในสร้างผลผลิต/วัตถุดิบรองรับความต้องการของภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่างตอบแทน - เพิ่มพื้นที่สีเขียวภายในชุมชนด้วยป่าเศรษฐกิจ - ส่งเสริมให้ชุมชนนำวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่น/ครัวเรือน มาสร้างพลังงาน
๕. การปรับปรุงกฎหมายระเบียบข้อบังคับ และเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์	- พัฒนาเครื่องมือบริหารจัดการใหม่ เพื่อช่วยกำหนดนโยบายแผนงาน และพัฒนาในพื้นที่ให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน - โครงสร้างองค์กรมีความชัดเจนของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และหน่วยงานของรัฐสามารถปฏิบัติงานแบบบูรณาการข้ามหน่วยงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ	- การบังคับใช้กฎหมายยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ - เครื่องมือที่ใช้ในการบริหารจัดการที่มีอยู่มีปัญหาและข้อจำกัด ส่งผลต่อปัญหาความขัดแย้งและการบังคับใช้ - โครงสร้างองค์กรยังขาดความเป็นเอกภาพในการเชื่อมโยงด้านบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับนโยบายการพัฒนาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง - ข้อจำกัดด้านระบบงบประมาณและแผนที่ไม่	- การปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ในการทำงานระหว่างรอยต่อของหน่วยงาน เพื่อมิให้เกิดการทับซ้อน - ปรับกฎระเบียบ ที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินงานให้เกิดความต่อเนื่อง - บูรณาการและเชื่อมโยงฐานข้อมูลให้เป็นข้อมูลเปิดที่ทุกหน่วยงานสามารถใช้ร่วมกันได้ - การเพิ่มมาตรการในการจูงใจให้ทุกภาคส่วนให้ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อม

Gap Analysis			
ประเด็น	เป้าหมาย	สถานการณ์ปัญหา/ช่องว่าง	ข้อเสนอแนะ
		สอดคล้องกัน ส่งผลต่อการขับเคลื่อนแผนไปสู่การปฏิบัติ - กฎหมายส่วนใหญ่มีการประกาศใช้มาเป็นระยะเวลานาน ขาดการปรับปรุงให้สอดคล้อง และเท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และระดับความรุนแรง/ซับซ้อนของปัญหาที่เปลี่ยนแปลงไป	- กระจายอำนาจและงบประมาณให้แก่ท้องถิ่น เพื่อใช้ในการพัฒนาได้อย่างรวดเร็วและตรงจุด - การเพิ่มมาตรการลงโทษผู้กระทำความผิดที่จริงจังและเลยเถิด ไม่ปฏิบัติจนก่อให้เกิดความเสียหายทั้งแก่สิ่งแวดล้อม ชีวิต และทรัพย์สิน - ส่งเสริมมาตรการในการเยียวยาผลกระทบแก่ผู้ประสบภัย หรืออยู่ในพื้นที่วิกฤติที่ส่งผลกระทบสิ่งแวดล้อม
๖. องค์ความรู้ นวัตกรรม และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น	- ทุกภาคส่วนในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะภาคประชาชน เตรียมพร้อมในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคม	- ขาดองค์ความรู้ในการประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสร้างนวัตกรรม - ขาดองค์ความรู้ และเทคโนโลยี ใหม่ ๆ สำหรับใช้ในการปรับเปลี่ยนกระบวนการในการประกอบอาชีพเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงจากสภาพภูมิอากาศ และกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก - ขาดองค์ความรู้ในการเข้าถึงข้อมูล เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ ด้วยการสร้างเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้	- ส่งเสริมองค์ความรู้ในการพัฒนาผลผลิต/ผลิตภัณฑ์/บริการ เพื่อรองรับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว - ส่งเสริมองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อลดต้นทุน และเพิ่มมูลค่าผลผลิต/ผลิตภัณฑ์และบริการ - เพิ่มช่องทางในการเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ และองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการต่อยอด และพัฒนาแก่ชุมชน - จัดทำฐานข้อมูลภายในชุมชนทั้งในด้านพื้นที่ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ท้องถิ่น กลุ่มอาชีพและกลุ่มเครือข่ายต่างๆ ภายในพื้นที่ ผลผลิตชุมชน ศักยภาพและความเชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ของประชาชนในพื้นที่ เช่น

Gap Analysis			
ประเด็น	เป้าหมาย	สถานการณ์ปัญหา/ช่องว่าง	ข้อเสนอแนะ
			ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้สูงอายุ เป็นต้น - ขยายองค์ความรู้ผ่านผู้นำชุมชน และกลุ่มเครือข่าย และ - ศูนย์การเรียนรู้/ศูนย์ข้อมูล - สร้างศูนย์การเรียนรู้/ศูนย์ข้อมูลภายในชุมชน

๓.๒.๓ การวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมภายนอกและภายใน SWOT Analysis

การวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อม เป็นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ เพื่อประเมินสถานการณ์ของหน่วยงานในการดำเนินงาน เพื่อนำไปใช้ประกอบการพิจารณาจัดทำยุทธศาสตร์ในแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ ที่เหมาะสมศักยภาพของหน่วยงานและสภาพแวดล้อมในสถานการณ์ต่าง ๆ เป็นการวิเคราะห์ทั้งปัจจัยภายในและภายนอกตามหลักการทางวิชาการ การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก เป็นการวิเคราะห์สถานการณ์ในสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และหน่วยงานไม่สามารถควบคุมสถานการณ์นั้นได้ ทั้งนี้ ปัจจัยภายนอกมีทั้งปัจจัยที่เอื้อประโยชน์และเป็นข้อจำกัดต่อการดำเนินงานของหน่วยงาน สำหรับปัจจัยที่เอื้อประโยชน์นั้นนับเป็นโอกาส (Opportunities) ที่หน่วยงานสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในช่วงเวลาที่เหมาะสม ส่วนปัจจัยที่เป็นข้อจำกัด ถือเป็นอุปสรรค (Threats) ต่อการดำเนินงานของหน่วยงาน หน่วยงานจึงจำเป็นต้องพยายามขจัดอุปสรรค หรือหลีกเลี่ยงการดำเนินงานที่ไม่สามารถขจัดอุปสรรคได้ เพราะอาจทำให้การดำเนินการเกิดการสูญเสียเปล่าหรือได้ประโยชน์ที่ขาดความคุ้มค่า การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกนี้มีการนำเทคนิค PESTEL Analysis (P: Political, E: Economic, S: Social, T: Technological, E: Environmental, L: Legal) มาใช้ร่วมกับ SWOT Analysis ในการวิเคราะห์ สามารถสรุปได้ดังนี้

โอกาส (O)	
๑. เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เป็นเป้าหมายโลก ที่องค์การสหประชาชาติกำหนดเป็นทิศทางในการพัฒนาตั้งแต่ปี ๒๕๕๘ – ๒๕๗๓ ที่ประเทศสมาชิกต้องดำเนินการประกอบด้วย ๑๗ เป้าหมายหลัก ทำให้ทิศทางในการพัฒนานั้นการพัฒนาเศรษฐกิจที่ให้ความสำคัญต่อสังคมและใส่ใจดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน	P: Political
๒. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เป็นความร่วมมือและความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ และการบริหารของ ประเทศในภูมิภาคอาเซียน เพื่อสร้างความมั่นคง และความเจริญทางเศรษฐกิจ พัฒนาการทางวัฒนธรรม ภายในประเทศสมาชิกอาเซียน รวมถึงการเพิ่มประสิทธิภาพของการเกษตร และอุตสาหกรรม การขยายการค้า การปรับปรุงขนส่ง และคมนาคม ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างเครือข่ายในอาเซียนในการเพิ่มขีดความสามารถด้านการแข่งขันทางเศรษฐกิจกับกลุ่มประเทศอื่น ๆ มากยิ่งขึ้น	P: Political
๓. นโยบายการส่งเสริมการค้าเสรี ของประเทศพัฒนาแล้ว	P: Political
๔. กระแสโลกาภิวัตน์ และประชากรโลกที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้เศรษฐกิจโลกขยายตัวด้านการผลิตและการบริโภค เกิดการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ ขาดแคลนแรงงาน ต้นทุนการผลิตสูง เกิดการเคลื่อนย้ายฐานการผลิตมาลงทุนในประเทศกำลังพัฒนา	E: Economic
๕. กระแสการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของผู้บริโภคทั่วโลกในการเลือกบริโภคสินค้าและบริการ ทำให้เกิดการต่อต้านอุตสาหกรรมที่ทำลายสิ่งแวดล้อม	E: Economic
๖. เครือข่ายการคมนาคมและโลจิสติกส์ ได้รับการพัฒนาให้มีการเชื่อมโยงทั้งระบบราง ถนน ทางน้ำ และทางอากาศ ที่สามารถเชื่อมถึงกันได้ทั่วโลก ซึ่งอำนวยความสะดวกต่อการเดินทางและการขนส่งทางการค้าให้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางการเชื่อมต่อระหว่างนานาประเทศการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานมีผลต่อความเจริญทางเศรษฐกิจ	E: Economic

โอกาส (O)	
๗. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่ยุคผู้สูงอายุ โดยเฉพาะประเทศพัฒนาแล้ว ทำให้เกิดการขาดแคลนแรงงานวัยทำงาน	S: Social
๘. พฤติกรรมการบริโภคอย่างเร่งรีบ ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ทำให้เกิดการเจ็บป่วย เริ่มให้ความสำคัญต่อการบริโภคสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อลดปัญหาสุขภาพ	S: Social
๙. การเข้าถึงความรู้และวิทยาการใหม่ ๆ ได้ทั่วโลกโดยผ่านเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต ทำให้สามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้ สร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ได้ และพัฒนากระบวนการและผลผลิตที่มีมูลค่า เพื่อแข่งขันกับต่างประเทศ	T: Technological
๑๐. การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตทั่วโลก ทำให้สามารถเข้าถึงแหล่งผลิตและตลาดทั่วโลก ทำให้ต้นทุนการผลิตต่ำ และขยายผลผลิตได้เพิ่มขึ้น	T: Technological
๑๑. การนำ IoT (Internet of Things) เข้ามาใช้ในชีวิตประจำวันมากขึ้น ส่งเสริมให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนทำธุรกิจในประเทศมากขึ้น เกิดการจ้างงาน และกระจายรายได้	T: Technological
๑๒. การขยายตัวของเศรษฐกิจของชนชั้นกลางเพิ่มขึ้น ชีวิตประจำวันที่เร่งรีบและแข่งขันสูง ส่งผลต่อความต้องการพักผ่อนหย่อนใจในแหล่งธรรมชาติที่มีค่าใช้จ่ายต่ำ	E: Environmental
๑๓. ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน ส่งผลต่อสุขภาพ โดยเฉพาะประเทศพัฒนาแล้ว ที่มีอุตสาหกรรมเป็นหลักในการขับเคลื่อน ส่งผลต่อความต้องการการดูแลสุขภาพ สุขภาพด้วยการใช้ธรรมชาติบำบัด	E: Environmental
๑๔. กฎหมายการเปิดการค้าเสรี กฎหมายด้านการลงทุน ทั้งในด้านการควบรวมกิจการ (Cross border mergers) การรวมกิจการ (consolidation) การลงทุนในรูปแบบอื่น ๆ เช่น การจ้างผู้ประกอบการในต่างประเทศทำการผลิตสินค้าตามสัญญา (Contract manufacturing) การจ้างผู้ประกอบการในต่างประเทศให้ทำการบริการตามสัญญา (Service Outsourcing) การจ้างเกษตรกรในต่างประเทศให้ผลิตสินค้าเกษตรตามเงื่อนไขในสัญญา (Contract farming) การขายแฟรนไชส์ (Franchising) และการทำสัญญาว่าจ้างให้เข้าไปจัดการ (Management Contract) เป็นต้น	L: Legal
ภัยคุกคาม (T)	
๑. มาตรการกีดกันทางการค้าที่มีใช้ภาษี การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น มีการนำมาตรฐานด้านสิทธิมนุษยชน ด้านความปลอดภัยของอาหาร และด้านสิ่งแวดล้อมมาเป็นมาตรการในการกีดกันทางการค้า	P: Political
๒. กฎเกณฑ์และข้อตกลงระหว่างรัฐบาลกับประเทศคู่ค้า ข้อตกลงทางการค้าและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ (Trade and Environment Agreement) นโยบายการควบคุมการนำเข้าสินค้าของประเทศคู่ค้า และข้อตกลงด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศทั้งที่เป็นทวิภาคีและพหุภาคี (Bilateral and Multilateral Environmental Agreement) มีการเพิ่มเงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อมในกระบวนการผลิตสินค้าเพื่อส่งออกมากขึ้น ข้อตกลงด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก	P: Political
๓. การรวมกลุ่มประชาคมอาเซียน เนื่องจากมีสินค้าและบริการส่งออกในลักษณะคล้ายคลึงกัน ทำให้เพิ่มจำนวนคู่แข่งทางการค้ามากขึ้น	P: Political
๔. การนำเข้าเครื่องจักรที่ทันสมัยจากต่างประเทศมาใช้ในการกระบวนการผลิต รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศในการดูแลบำรุงรักษา ส่งผลต่อต้นทุนผลผลิต	E: Economic

ภัยคุกคาม (T)	
๕. การพึ่งพาเศรษฐกิจจากต่างประเทศ ด้วยการเน้นการสร้างรายได้จากการส่งออกเป็นหลัก และการนำเข้าวัตถุดิบจากต่างประเทศในการผลิตสินค้าและบริการ ส่งผลต่อการขาดอำนาจในการต่อรองจากปัญหาคู่แข่งทางการค้า	E: Economic
๖. การรวมกลุ่มประชาคมอาเซียน ส่งผลต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานจากกลุ่มประเทศอาเซียนเข้ามาในประเทศไทย ส่งผลต่อการเกิดประชากรแฝง ส่งผลต่อปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาขยะ น้ำเสีย เป็นต้น เพิ่มภาระค่าใช้จ่ายด้านสวัสดิการของภาครัฐเพิ่มขึ้น	S: Social
๗. การเคลื่อนย้ายแรงงาน การอพยพย้ายถิ่น เกิดการแย่งงาน อัตราการว่างงานของคนในประเทศ อีกทั้งยังก่อให้เกิดปัญหาสาธารณสุข เช่น โรคอุบัติซ้ำ โรคติดต่อชนิดใหม่ ๆ เป็นต้น รวมถึง ปัญหามลพิษข้ามพรมแดน ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชากรในประเทศ	S: Social
๘. เทคโนโลยี องค์ความรู้ และนวัตกรรม ปัญญาประดิษฐ์เข้ามามีบทบาทในประเทศมากขึ้น ทั้งด้านธุรกิจ การเงิน สาธารณสุข อุตสาหกรรม เกษตรกรรม การเก็บรวบรวมข้อมูลทุกประเภท ถูกรวบรวมข้อมูลเป็น big data ส่งผลต่อการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน และการจารกรรมข้อมูล ที่ยากต่อการป้องกัน	T: Technological
๙. พึ่งพาการนำเข้านวัตกรรมและเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพสูงจากต่างประเทศ เทคโนโลยีมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว	T: Technological
๑๐. การพัฒนาโครงข่ายพื้นฐานทั้งการคมนาคม การสื่อสาร ต้องอาศัยเทคโนโลยีจากต่างประเทศ	T: Technological
๑๑. สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลก การเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติที่รุนแรงและบ่อยครั้งขึ้นส่งผลกระทบต่อภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นสินค้าส่งออกของประเทศไทย	E: Environmental
๑๒. การสูญเสียพื้นที่ทำกินจากเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ก่อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่อนุรักษ์ และพื้นที่ต้นน้ำ	E: Environmental
๑๓. การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ สูญเสียพื้นที่ธรรมชาติที่ใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยว หรือพักผ่อนหย่อนใจ	E: Environmental
๑๔. การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่รวดเร็ว ส่งผลต่อภัยธรรมชาติที่มีความรุนแรงและมีความไม่แน่นอนเพิ่มมากขึ้น เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม	E: Environmental
๑๕. การกำหนดมาตรการทางด้านภาษีของต่างประเทศในการควบคุมสินค้านำเข้า	L: Legal
๑๖. กฎหมายเกี่ยวกับการนำเงินกลับเข้าประเทศจากแรงงานไทยในต่างแดน	L: Legal

สำหรับการวิเคราะห์ปัจจัยภายใน เป็นการวิเคราะห์ทรัพยากรและความสามารถภายในหน่วยงานเพื่อระบุจุดแข็ง (Strengths) และจุดอ่อน (Weakness) โดยจุดแข็งเป็นข้อได้เปรียบหรือจุดเด่นของหน่วยงานที่หน่วยงานสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินงาน ส่วนจุดอ่อนเป็นจุดด้อยหรือข้อเสียเปรียบของหน่วยงาน โดยจุดด้อยเหล่านี้เป็นข้อบกพร่องภายในหน่วยงาน ที่หน่วยงานจะต้องหาวิธีในการปรับปรุงให้ดีขึ้น การวิเคราะห์ปัจจัยภายในเทคนิคที่นำมาใช้ได้แก่ ๓M+๑I+๑T (Man, Money, Material + Information + Technological) และ PDCA (Plan, Do, Check, Act)

การวิเคราะห์ปัจจัยภายในโดยใช้ ๓M+๑L+๑T และ PDCA Analysis

จุดแข็ง (S)	
๑. มีนโยบายชาติ แผนปฏิรูปประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฯลฯ ซึ่งเป็นแผนที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน	Material, Plan
๒. การปกครองมีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น โดยสนับสนุนบุคลากรและงบประมาณ และแนวทางการบริหารจัดการให้แก่ท้องถิ่น ทำให้เข้าถึงงบประมาณและสามารถบริหารจัดการภายในท้องถิ่นให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ รวมทั้งมีการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการบริหารจัดการ	Man, Money, Plan, Check
๓. ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนฯ ของท้องถิ่นและสามารถติดตาม ตรวจสอบการดำเนินงานตามแผนฯ ทำให้สามารถจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้นทันต่อสถานการณ์	Man, Do, Check
๔. ประชาชนในชนบทส่วนใหญ่มีวิถีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีการดำเนินชีวิตโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักศาสนา ที่มุ่งเน้นความพอดี พอเพียง พอกินพอใช้ ยึดหลักทางสายกลาง มีการนำศาสตร์พระราชา มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานในชีวิตประจำวันมากขึ้น	Man, Act, Check
๕. ส่งเสริมและดำรงรักษา ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และประวัติศาสตร์ ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ทำให้เป็นสิ่งที่น่าสนใจ และดึงดูดนักท่องเที่ยว	Material, Plan, Do
๖. มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ ข้อปฏิบัติในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมให้มีความทันต่อสถานการณ์สิ่งแวดล้อม และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น มีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม สังคม และสุขภาพก่อนดำเนินโครงการขนาดใหญ่ของภาครัฐ	Material, Do, Check, Act
๗. การส่งเสริมเศรษฐกิจที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของภาครัฐ และความตระหนักเรื่องสิ่งแวดล้อมของประชาชน และชุมชนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องการทำการเกษตรอินทรีย์ การบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม อีกทั้งภาคเอกชนยังให้ความสำคัญในการดำเนินธุรกิจสีเขียว ผลิตสินค้า และมีความรับผิดชอบต่อสังคม และสิ่งแวดล้อมมากขึ้น มีการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในการผลิตเพื่อช่วยลดมลพิษ	Man, Material, Tecnological, Act
๘. มีช่องทางสื่อสารที่ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูล รวมถึงการนำเทคโนโลยีเข้ามาจัดทำฐานข้อมูลต่าง ๆ	Information, Technological,
๙. มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพทางทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม เหมาะสมสำหรับเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ รวมถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศ ทั้งเมืองหลัก และเมืองรอง	Material, Plan
๑๐. มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่นำมาใช้เป็นเอกลักษณ์ สร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้าและบริการ เช่น การใช้สมุนไพรรักษาโรค การวาดแผนโบราณเพื่อสุขภาพ เป็นต้น	Material, Do
๑๑. มีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายในด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อดูแลรักษาและเฝ้าระวังด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้น	Man, Do, Check

จุดอ่อน (W)	
๑. งบประมาณในการจัดการของท้องถิ่นมีไม่เพียงพอในการดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงผู้บริหารท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้ง ขาดการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง เพราะเกรงจะเสียฐานเสียง	Man, Check
๒. ประชาชนในประเทศรวมถึงหน่วยงานระดับท้องถิ่นยังขาดความรู้ ความสามารถ และทักษะต่าง ๆ ในการบูรณาการและขับเคลื่อนการจัดการสิ่งแวดล้อม และการพึ่งตนเองในเรื่องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ อาชีพ รายได้ และสุขภาพ	Man, Do
๓. ประชากรแฝง และการย้ายถิ่นฐานของประชากร ทำให้คนเหล่านั้น ขาดจิตสำนึกในการรักษถิ่นที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาขยะ ปัญหามลพิษ รวมถึงปัญหาด้านสาธารณสุข	Man, Do
๔. การขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ทำให้มีการใช้และทำลายทรัพยากรธรรมชาติในวงกว้าง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม และเกินกว่าศักยภาพของธรรมชาติจะสามารถฟื้นฟูสภาพให้เกิดทดแทนกลับคืนดั้งเดิมได้ในระยะเวลานั้น	Material, Check
๕. ระบบฐานข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมยังขาดประสิทธิภาพ ไม่มีมาตรฐานเดียวกัน ยากต่อการใช้งาน บุคคลทั่วไปยังไม่สามารถเข้าถึงระบบฐานข้อมูลเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ได้ รวมถึงยังขาดการปรับเปลี่ยนฐานข้อมูลให้มีความทันต่อสถานการณ์อย่างมีประสิทธิภาพ	Information, Check, Technological
๖. ปัญหาสิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มมากขึ้น ได้แก่ ขยะ น้ำเสีย การจราจร ชุมชนแออัด การบุกรุกที่ดินสาธารณะ มลพิษ ขาดพื้นที่สีเขียว มลพิษจากป้ายหรือสายไฟ เป็นต้น เนื่องจากขาดความตระหนักรู้ต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม	Man, Do
๗. นโยบายบางอย่างสวนทางกับการปฏิบัติหรือไม่ได้รับการส่งเสริมอย่างจริงจัง เช่น นโยบายลดการใช้พลังงาน และลดการพึ่งพาพลังงานจากต่างประเทศ แต่มีการส่งเสริมให้ประชาชนในประเทศซื้อรถยนต์คันแรก นอกจากจะทำให้ประเทศต้องบริโภคพลังงานเชื้อเพลิงปริมาณมากแล้ว ยังก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศและอื่น ๆ ตามมาอีกมากมาย	Plan, Check
๘. ยังขาดการเชื่อมโยงของเครือข่ายทุกระดับในการแลกเปลี่ยนข้อมูล วิธีการมุมมอง หรือร่วมกันดำเนินการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เป็นรูปธรรม ทำให้ขาดความต่อเนื่อง และผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมชัดเจนในระดับที่ใหญ่ขึ้น	Information, Man, Check
๙. หน่วยงานในภาครัฐยังมีความรู้ความเข้าใจในบริบท และศักยภาพของชุมชนไม่เพียงพอ ทำให้การวางนโยบาย หรือการวางแผนปฏิบัติยังไม่สอดคล้องกับความต้องการ หรือศักยภาพท้องถิ่น	Information, Plan
๑๐. ภาครัฐยังขาดการบูรณาการร่วมกันอย่างเป็นระบบ เกิดการทับซ้อนในหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ นโยบายบางอย่างสวนทางกันหรือไม่ได้รับการส่งเสริมอย่างจริงจัง เช่น นโยบายลดการใช้พลังงาน และลดการพึ่งพาพลังงานจากต่างประเทศ	Information, Check, Act
๑๑. ขาดการจัดการมลพิษอย่างมีประสิทธิภาพจากเทคโนโลยีที่เหมาะสม และการจัดการมลพิษจากต้นกำเนิด	Technological, Do

จุดอ่อน (W)	
๑๒. องค์ความรู้ ความสามารถ และงบประมาณที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อการพัฒนา นวัตกรรมใหม่	Money, Technological
๑๓. งบประมาณในการวิจัยนวัตกรรมใหม่ ๆ มีน้อย ประกอบกับความเชื่อมั่นที่มีต่อนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่ผลิตโดยคนไทย มักได้รับอคติจากคนไทยด้วยกันไม่ยอมรับ และไม่ให้ความสนใจ	Money, Man, Check, Act
๑๔. นโยบายในการสนับสนุนให้ต่างชาติมาลงทุนของประเทศในด้านต่าง ๆ เช่น สิทธิ ในด้านภาษี สิทธิพิเศษต่าง ๆ ที่ได้รับจากภาครัฐ เป็นต้น ขาดการวิเคราะห์และ พิจารณาความคุ้มค่าให้รอบคอบ ทำให้ประชาชน และนักธุรกิจรายย่อยของไทย ต้องแบกรับภาระแทนนักลงทุนต่างชาติในด้านภาษี และการแย่งชิงแรงงาน การผูกขาดโดยนักลงทุนรายใหญ่ของต่างประเทศ	Money, Plan, Check
๑๕. นโยบายในการลงทุนและการนำเงินกลับประเทศ มีการเปิดกว้างมากเกินไป ช่องว่างของกฎหมายทำให้เกิดการเอื้อประโยชน์แก่ต่างชาติในการเข้ามาใช้ ทรัพยากรธรรมชาติภายในประเทศ	Money, Plan, Check
๑๖. ขาดการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวด และจริงจัง รวมถึงปัญหาคอร์รัปชันของ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้ชาวต่างชาติที่เข้ามาทำธุรกิจในประเทศ ขาดความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมภายในประเทศ	Money, Plan, Do
๑๗. ภาครัฐขาดการสนับสนุนอย่างเป็นระบบเพื่อให้กลุ่มวิสาหกิจสามารถยกระดับ การพัฒนาสินค้าไปสู่มาตรฐานที่ยอมรับทั่วโลก	Material, Plan, Do

๓.๒.๔ การกำหนดยุทธศาสตร์โดยใช้ TOWS Matrix

TOWS Matrix เป็นเทคนิคที่นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของหน่วยงาน (SWOT Analysis) มากำหนดรูปแบบของยุทธศาสตร์ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์แวดล้อมและศักยภาพของหน่วยงาน ซึ่งการวิเคราะห์ TOWS Matrix มีดังนี้

ปัจจัย ภายนอก / ปัจจัย ภายใน	O	T
	(SO)	(ST)
S	๑. การกำหนดแผนฯ และมาตรการต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน	๑. ลดการนำเข้าวัตถุดิบจากต่างประเทศ โดยใช้วัตถุดิบภายในประเทศทดแทน
	๒. การกำหนดแผนฯ ที่เหมาะสม และสามารถปรับใช้ได้กับแต่ละท้องถิ่น	๒. ปรับปรุง แก้ไข กฎหมาย และมาตรการต่างๆ ให้เกิดความรัดกุม และคุ้มค่า
	๓. มีวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และประวัติศาสตร์ ที่เป็นเอกลักษณ์สามารถนำมาต่อยอดและสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้าและบริการ	๓. ส่งเสริมและสนับสนุนสินค้าและบริการที่ผลิตโดยคนไทย
	๔. มีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และศาสตร์พระราชามาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ ทำให้ลดการพึ่งพาวัตถุดิบจากต่างประเทศ เกิดการรวมกลุ่มเครือข่ายเพื่อพัฒนา และลดปัญหาสิ่งแวดล้อม	๔. กำหนดมาตรการที่เข้มงวดในการตรวจสอบการเข้าออกของแรงงาน หรือนักท่องเที่ยวต่างชาติ เพื่อลดปัญหาการลักลอบเข้าเมืองที่ส่งผลต่อปัญหาสังคม และสิ่งแวดล้อม
	๕. สามารถขยายฐานลูกค้าในการส่งออกสินค้าและบริการไปได้ทั่วโลก จากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในประเทศ	๕. กำหนดมาตรการในการลดมลพิษตั้งแต่ต้นทางโดยสนับสนุนงบประมาณและองค์ความรู้ให้แก่เครือข่ายในการเฝ้าระวัง รักษาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน
	๖. มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศ	

	(WO)	(WT)
W	๑. เน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยววิถีไทย เพื่อสร้างรายได้และกระจายรายได้ไปสู่ชุมชน	๑. ส่งออกสินค้าและบริการ นำเข้าสินค้าทดแทนในกลุ่มประชาคมอาเซียน หรือกลุ่มประเทศอาเซียนพลัสเพิ่มขึ้น เพื่อทดแทนมูลค่าการส่งออกไปยังกลุ่มประเทศที่มีการกีดกันการค้า
	๒. ส่งเสริมให้ชาวต่างชาติมาลงทุนในประเทศด้านการคมนาคม ระบบโลจิสติกส์ และร่วมกับภาครัฐในการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการจัดการปัญหามลพิษด้านสิ่งแวดล้อม	๒. ใช้ประโยชน์พื้นที่ให้เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศ และบริบทของท้องถิ่น
	๓. เน้นปรับปรุงกระบวนการผลิตสินค้าเกษตรกรรมให้เป็นเกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานสากล	๓. รวมตัวกันระหว่างผู้ผลิตภายในชุมชนเพื่อเป็นเครือข่ายทางการค้าภายในประเทศ ทำให้เกิดการกระจายรายได้และสร้างความยั่งยืนแก่ชุมชน
	๔. ดูแลรักษาพื้นที่อนุรักษ์ และพื้นที่ป้องกันพื้นที่เสี่ยงต่อภัยพิบัติ	๔. เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีให้ได้รับการรับรองมาตรฐานสากล
	๕. นำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการจัดทำฐานข้อมูลและเชื่อมโยงฐานข้อมูลร่วมกันระหว่างหน่วยงานราชการ เพิ่มความสะดวกและช่องทางในการเข้าถึงข้อมูลแก่ประชาชนและหน่วยงานอื่น ๆ ที่สนใจ	

๓.๒.๕ เครื่องมือทางการบริหารจัดการ Balanced Scorecard (BSC)

Balanced Scorecard (BSC) เป็นเครื่องมือที่ให้ความสำคัญต่อการกำหนดยุทธศาสตร์และการแปลงไปสู่การปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายตามวิสัยทัศน์ และเป้าประสงค์ของหน่วยงานที่กำหนดไว้ โดยพิจารณาและประเมินผลการดำเนินงานผ่าน ๔ มิติ ดังนี้

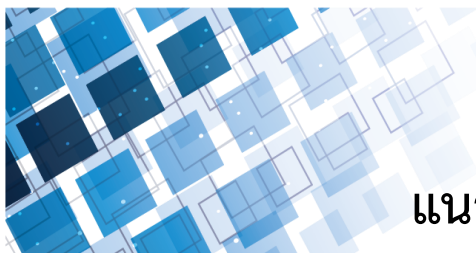
๑. มิติประสิทธิผล เป็นการประเมินผลการดำเนินงานให้บรรลุผลตามวิสัยทัศน์ และเป้าประสงค์โดยพิจารณาประสิทธิผลในด้านความคุ้มค่าจากประโยชน์ที่ประชาชนได้รับ เช่น สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน มาตรฐานความเป็นอยู่ และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นต้น เทียบกับการลงทุนทั้งที่เป็นตัวเงินจากภาษีของประชาชน และไม่เป็นตัวเงิน ได้แก่ การสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ การเสียทัศนียภาพ การสูญเสียพื้นที่ในการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น

๒. มิติกลุ่มเป้าหมาย เป็นการประเมินในมิติของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งมุ่งเน้นการตอบสนองประชาชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายหลักให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างทั่วถึง โดยอย่างน้อยประชาชนต้องได้รับประโยชน์ในการดำรงชีวิตตามมาตรฐานขั้นต้น เข้าถึงปัจจัยสี่สำหรับการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย

๓. มิติการบริหารจัดการ เป็นการประเมินกระบวนการในการบริหารจัดการที่มีระบบการจัดการที่โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และมีธรรมาภิบาล เน้นความรับผิดชอบในการดูแล ควบคุม ให้มีการดำเนินการที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม

๔. มิติการเรียนรู้และพัฒนา เป็นการกำหนดยุทธศาสตร์ที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนา ซึ่งทำให้การดำเนินงานของหน่วยงานมีการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และทันต่อสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย และการดำเนินงานเกิดความยั่งยืน

ดังนั้น การจัดทำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ ฉบับนี้ จึงมีกระบวนการในการนำเครื่องมือและเทคนิคต่าง ๆ ที่กล่าวแล้วข้างต้น มาประกอบการจัดทำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ เพื่อให้ได้แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ ที่สามารถนำไปปฏิบัติอันจะนำไปสู่ความยั่งยืนต่อไป โดยกระบวนการในการจัดทำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ

ส่วนที่ ๔

แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน

๔.๑ หลักการและเหตุผล

กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบันเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว สาเหตุหลักมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากรโลกจำนวนมากในระยะเวลาอันสั้น และการนำใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาตอบสนองความต้องการของประชากรที่เพิ่มขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติถูกนำมาใช้อย่างฟุ่มเฟือย สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ส่งผลกระทบในทางลบต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภัยพิบัติธรรมชาติ และคุณภาพชีวิตของประชากร ดังนั้นทิศทางการพัฒนาประเทศจึงมีการปรับเปลี่ยนจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่มุ่งพัฒนาเพียงเศรษฐกิจและสังคมไปสู่เป้าหมายพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals) ซึ่งเป็นเป้าหมายการพัฒนาฯ ที่ให้ ที่เกิดขึ้น

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งทางธรรมชาติและกระแสโลก แนวทางการพัฒนาประเทศจึงมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต การกำหนดแนวทางการพัฒนาในระยะยาวเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการดำเนินการเพื่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ตั้งแต่การกำหนดยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี แผนปฏิรูปประเทศที่ครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ไปจนถึงแผนแม่บท และแผนปฏิบัติการเพื่อสอดคล้องนโยบายต่าง ๆ ในระยะยาว สำหรับสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในฐานะหน่วยงานซึ่งมีภารกิจสำคัญประการหนึ่งในการจัดทำและเสนอแนะนโยบายและแผนด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน ที่ครอบคลุมทั้งชุมชนเมือง (Urban) และชุมชนชนบท (Rural) โดยมุ่งเน้นส่งเสริมการพัฒนาชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชน และเสริมสร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถแข่งขันกับนานาประเทศในสังคมโลกได้ จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนและพัฒนาให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ในขณะเดียวกันก็ต้องมีระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เหมาะสมและสอดคล้องกับภูมิสังคมและระบบนิเวศของท้องถิ่น ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน มีแนวทางการดำเนินงานให้เห็นเป็นรูปธรรม สามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์ จึงจำเป็นต้องจัดทำ**แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๖๓ - ๒๕๘๐** เพื่อเป็นกรอบการดำเนินการที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ในด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน และการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และแผนการปฏิรูปประเทศ ด้านระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการดำเนินการที่สอดคล้องกับนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๗๙ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน อันเป็นผลให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเอง รวมถึงมีการเตรียมพร้อมรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ด้วยการเน้นให้ชุมชนดำรงรักษาและนำอัตลักษณ์ และวิถีชีวิตดั้งเดิมมาผสมผสานกับเทคโนโลยีในการสร้างนวัตกรรมใหม่ที่เหมาะสมกับบริบท และอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชน ตลอดจนการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในกิจกรรมต่าง ๆ

มาใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ชุมชน โดยเฉพาะระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ที่นำมาประยุกต์ใช้เพื่อจัดทำระบบฐานข้อมูลทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Resource Mapping) ตลอดจนวิถีชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทักษะและความชำนาญการของคนในชุมชน (Skill Mapping) ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการนำไปเชื่อมโยงการใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ แก่ทุกภาคส่วน อันจะนำมาซึ่งการดำเนินงานที่สอดคล้องกันไปในทิศทางเดียวกันของแต่ละองค์กร เพื่อนำไปสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้อยู่ในสถานะที่ดีและยั่งยืน

ดังนั้น การจัดทำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน ในระยะยาว จึงจำเป็นต้องมีการวางแผน การจัดการให้ครอบคลุม และรองรับการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยการนำปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เกิดขึ้นทั้งจากสาเหตุภายในและภายนอกประเทศและมีแนวโน้มว่าจะเกิดต่อเนื่องไปถึงอนาคต ตลอดจนการคาดการณ์ถึงสิ่งที่จะอาจเกิดขึ้นในอนาคต จากการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลก มาใช้เป็นข้อมูลสำหรับการจัดทำแผนฯ รวมทั้งมีการนำเทคนิคต่าง ๆ ในการวิเคราะห์ ประเมินสถานการณ์ ปัจจัยภายใน และภายนอก ที่มีผลต่อการบริหารจัดการมาประยุกต์ใช้ร่วมกัน เพื่อให้ได้แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่ครอบคลุมและเหมาะสม กับบริบทของประเทศ สามารถรองรับและเตรียมพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้ แนวทางการจัดการฯ จึงต้องมีกระบวนการในการดำเนินงานอย่างชัดเจน และเป็นรูปธรรม ภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงและสามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนที่มีความหลากหลาย ตลอดจนมีความรวดเร็วในการดำเนินการให้ทันต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อช่วยลดผลกระทบในด้านลบที่อาจเกิดขึ้นและส่งผลให้เกิดความเสียหายรุนแรงในวงกว้างมากขึ้นหากเกิดความล่าช้าจากการดำเนินการ ดังนั้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมาย การขับเคลื่อนแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งการขับเคลื่อนแผนฯ ไปสู่การดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมต้องอาศัยการบริหารจัดการแบบองค์รวม มีการบูรณาการเชิงพื้นที่ร่วมกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการและขับเคลื่อนโดยยึดหลักธรรมาภิบาล สิทธิมนุษยชน หลักการเป็นหุ้นส่วนของรัฐและเอกชน ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่สำหรับอนาคต และการนำมาใช้ให้คุ้มค่าเกิดประสิทธิภาพสูงสุด รวมทั้งการปรับเปลี่ยนแนวคิดและพฤติกรรม การดำเนินชีวิตให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานความรู้ นำไปสู่การพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่สร้างสรรค์ และเป็นประโยชน์เพื่อตอบสนองนโยบายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน โดยสาระสำคัญของแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๘๐ ประกอบด้วย กรอบแนวคิด วิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ นโยบาย ตัวชี้วัด ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๔.๒ กรอบแนวคิด

การจัดทำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ มีกรอบแนวคิดในการดำเนินการที่สำคัญ ได้แก่

๑) การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และศาสตร์พระราชา มาใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ได้แก่ ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรน้ำ และทรัพยากรดิน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการคงอยู่ร่วมกับวิถีชุมชนและการดำรงชีวิตของประชาชนในชุมชน การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้จะต้องอยู่บนความพอประมาณ มีเหตุมีผล อีกทั้งทรัพยากรธรรมชาติมีอยู่อย่างจำกัด และเป็นของส่วนรวม การนำมาใช้ประโยชน์จึงต้องยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก และต้องให้เป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติแก่ทุกคนอย่างทั่วถึง ประชาชนในชุมชนจึงควรมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติให้ดำรงอยู่สืบไป ด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนอย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับศักยภาพของชุมชน ทั้งนี้ เนื่องจากชุมชนเป็นผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ มีความรู้และเชี่ยวชาญในมิติต่าง ๆ ภายในชุมชนเป็นอย่างดี หลักการระเบิดจากข้างใน ซึ่งเป็นการนำศักยภาพและปัญหาของชุมชนมาใช้เป็นหลักในการพัฒนาชุมชน โดยมีภาครัฐ ทำหน้าที่ในการสนับสนุน โดยเฉพาะการส่งเสริมและสนับสนุนการให้ความสำคัญในการเคารพ กฎ กติกา ที่กำหนดร่วมกันของชุมชน อีกทั้งระดับความเข้มข้นของการปรับพฤติกรรมของผู้ที่ขาดสำนึกสาธารณะ เพราะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนอีกด้วย สำหรับภาคเอกชนควรเป็นฝ่ายส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือ สนับสนุน ช่วยเหลือชุมชนและภาครัฐ ในการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ในช่องทางและรูปแบบสื่อต่าง ๆ ที่ผู้คนส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงได้ ซึ่งจะนำไปสู่การอนุรักษ์และดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี อันเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตมนุษย์และความหลากหลายทางชีวภาพ

๒) หลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภายใต้การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป ยึดหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน การพัฒนาจึงต้องพิจารณาแบบองค์รวม เชื่อมโยงทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน เพราะทุกสิ่งทุกอย่างมีความสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน มีทิศทางที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย เน้นการนำวิถีและอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเป็นที่รู้จักและยอมรับของนานาประเทศทั่วโลก มาประยุกต์ใช้ร่วมกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ให้ทันสมัย เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์และบริการของชุมชน ด้วยการสร้างเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละท้องถิ่น ในขณะเดียวกันการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งในภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และภาคบริการ รวมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมและการสื่อสาร เพื่อรองรับความเจริญเติบโตของชุมชน จำเป็นต้องคำนึงถึงการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม นำหลักการของกฎเกณฑ์และวิถีธรรมชาติมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และบริบท ด้วยการพิจารณาถึงความเหมาะสมทางสภาพพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ และระบบนิเวศ รวมถึงพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ แหล่งศิลปวัฒนธรรมไทย เพื่อรักษาความหลากหลายทางชีวภาพและทางสังคม ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนสามารถพัฒนาไปได้อย่างต่อเนื่อง เพราะเป็นการพัฒนาในแนวทางที่ชุมชนมีความถนัดและชำนาญและเป็นรากฐานของชุมชน ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง และสามารถพึ่งพาตนเองได้ เป็นการสร้างคุณค่าให้แก่ตนเองเพื่อเพิ่มมูลค่าแก่การพัฒนา ช่วยลดปัญหาสังคม ตั้งแต่การอพยพย้ายถิ่น ชุมชนแออัด อาชญากรรม จนถึงปัญหาที่เกิดแก่ผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในอนาคตอันใกล้ ได้แก่ ปัญหาภาวะซึมเศร้า ปัญหาการถูกทอดทิ้ง เป็นต้นอันจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนที่แท้จริง

๓) ส่งเสริมการพัฒนาเพิ่มศักยภาพของประชาชนในชุมชน ซึ่งถือเป็นหัวใจหลักของการพัฒนา เนื่องจากการดำเนินการใด ๆ ทั้งที่ประสบความสำเร็จหรือประสบปัญหา จนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ซึ่งส่งผลกระทบทั้งในด้านบวกและด้านลบล้วนมาจากคนทั้งสิ้น การพัฒนาศักยภาพของประชาชนจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับในยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว หากประชาชนไม่สามารถปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจทำให้เกิดการสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน โดยเฉพาะกระแสการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี ซึ่งถูกนำมาใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชนมากยิ่งขึ้น ตั้งแต่เรื่องความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน ที่มีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของอาหาร การจับจ่ายใช้สอย การทำงาน การคมนาคม และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นส่วนหนึ่งของการใช้ชีวิตในแต่ละวัน ไปจนถึงการแข่งขันทางด้านธุรกิจที่ทำให้เกิดธุรกิจใหม่ ๆ ทั้งประเภทสินค้าและบริการ เกิดการแข่งขันสูง วิถีชีวิตที่เร่งรีบ การแข่งขันเพื่อยู่อุดในสังคม ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ รวมถึงความปลอดภัยในชีวิต ประกอบกับการติดต่อสื่อสารอย่างไร้พรมแดน การรวมตัวของภูมิภาคต่าง ๆ การเคลื่อนย้ายแรงงาน การเดินทางที่รวดเร็วและสะดวกสบาย และแม้แต่ลักษณะทางสังคมที่เกิดการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคผู้สูงวัย ยิ่งทำให้การพัฒนาศักยภาพของประชาชนในชุมชนมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น การพัฒนาศักยภาพของประชาชนในชุมชนจึงต้องเร่งพัฒนาด้วยการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตลอดช่วงอายุในทุกเพศ ทุกวัย รวมถึงการพัฒนาศักยภาพแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่ให้เกิดความเท่าเทียมกัน และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ ทั้งนี้ สิ่งสำคัญที่ควบคู่ไปกับพัฒนาศักยภาพในด้านการเรียนรู้ ได้แก่ ข้อมูล องค์ความรู้ และช่องทางการเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้เท่าทันกับอารยประเทศ จำเป็นต้องมีช่องทางที่ประชาชนในทุกพื้นที่สามารถเข้าถึงได้โดยสะดวก การขยายโครงสร้างพื้นฐานจึงเป็นสิ่งจำเป็น ตลอดจนการจัดให้มีพื้นที่เพื่อให้คนทุกเพศ ทุกวัย ได้มีโอกาสแสดงออกทางความคิดและกิจกรรม รวมถึงการเพิ่มพื้นที่สีเขียว สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อเป็นการผ่อนคลายลดความเครียด ตลอดจนมีโอกาส พบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนต่างกลุ่ม ต่างวัย ล้วนเป็นสิ่งที่มียผลต่อการพัฒนาศักยภาพของประชาชนทั้งสิ้น โดยเฉพาะการพัฒนาให้เกิดการปรับเปลี่ยนแนวคิดและพฤติกรรมในการบริโภคนิยม ให้หันกลับมาสู่ทิศทางของกระแสการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีวัฒนธรรมนิเวศเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยที่ทุกคนดำเนินกิจกรรมโดยคำนึงถึงระบบนิเวศ วิถี อัตลักษณ์ วัฒนธรรม หรือดำเนินการบนพื้นฐานภูมินิเวศ ดังนั้น การพัฒนาประชาชนในชุมชน จึงเป็นเรื่องที่ต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วนและต่อเนื่อง

๔.๓ วิสัยทัศน์

“สิ่งแวดล้อมชุมชนแห่งอนาคตที่ยั่งยืน”

๔.๔ เป้าประสงค์

๑. สิ่งแวดล้อมชุมชนของไทยมีสภาพแวดล้อมที่ดี มีความสมดุลของระบบนิเวศทางธรรมชาติ
๒. สิ่งแวดล้อมชุมชนพัฒนาบนพื้นฐานที่สอดคล้องกับภูมินิเวศ และบริหารจัดการภายใต้ข้อมูล องค์ความรู้ นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ทันสมัย
๓. ทุกภาคส่วนมีความรับผิดชอบ ดำเนินกิจกรรมบนวัฒนธรรมเชิงนิเวศ สามารถประยุกต์ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการดูแลรักษา และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

๔.๕ ยุทธศาสตร์

จากนโยบายและแผนในการพัฒนาประเทศที่มีเป้าหมายมุ่งสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งมีแนวทางการดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๗๙ โดยมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ด้วยการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาให้เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน แผนปฏิรูปประเทศ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๒๐ ปี (๒๕๖๐-๒๕๗๙) และยุทธศาสตร์ของกระทรวงต่าง ๆ ซึ่งนำมาใช้เป็นกรอบในการปฏิบัติ โดยการมุ่งความสำคัญในด้าน การอนุรักษ์ พื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลดความสูญเสียจากภัยพิบัติ และการส่งเสริมภาคการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้น้อยและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด เน้นการสร้างสมดุลต่อความมั่นคงทางอาหาร น้ำ และพลังงานซึ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในประเทศ ตลอดจนและการประยุกต์เทคโนโลยีและการพัฒนานวัตกรรมที่ผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และการปรับเปลี่ยนโครงสร้างพื้นฐาน เครื่องมือ กลไกทางกฎหมาย เพื่อรองรับการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสม เพื่อส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือจากทุกภาคส่วน สร้างภาคีเครือข่ายในการพัฒนาให้เกิดการขยายตัวและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในรูปแบบการบริหารจัดการแบบองค์รวมให้เกิดความสอดคล้องและเหมาะสมต่อการจัดการในระบบเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของประเทศต่อไป ทั้งนี้ แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ ระยะ ๒๐ ปี พ.ศ. ๒๕๖๓-๒๕๘๐ ประกอบด้วยยุทธศาสตร์ ๕ ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ อนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติตามแนวศาสตร์พระราชา

ยุทธศาสตร์นี้ เป็นยุทธศาสตร์ที่มุ่งเน้นในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อลดการสูญเสีย และความเสี่ยงต่อความมั่นคงทางอาหาร น้ำ พลังงาน และวิถีชีวิตในท้องถิ่น ด้วยการนำแนวคิดและหลักการทรงงานตามศาสตร์พระราชมามาประยุกต์ใช้ ได้แก่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารในพื้นที่ป่าต้นน้ำ ซึ่งเป็นพื้นที่แหล่งต้นกำเนิดชีวิตของความหลากหลายทางชีวภาพ และมีส่วนช่วยในการรักษาหน้าดิน ความอุดมสมบูรณ์ของน้ำ ทิศทางการไหลของน้ำ ลดการเกิดภัยพิบัติที่ก่อให้เกิดความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนทั้งประเทศ ไม่เพียงแต่พื้นที่ป่าต้นน้ำเท่านั้น ยังให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์พื้นที่ชายฝั่งทะเล พื้นที่เกษตรกรรมที่เป็นแหล่งความมั่นคงทางอาหาร รวมทั้งพื้นที่ฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของชุมชน โดยชุมชนมีส่วนร่วมและประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาในการจัดการพื้นที่ที่ประสบผลสำเร็จ เพื่อเป็นต้นแบบในการปฏิบัติ มีการจัดเก็บข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างเป็นระบบที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต สำหรับใช้ประโยชน์ในการวางแผนและตัดสินใจของชุมชน ตลอดจนให้ความสำคัญกับการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเมือง เพื่อคุณภาพชีวิตและรักษาสมดุลทางสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศเขตเมือง การส่งเสริมการเพิ่มคุณค่าการใช้ประโยชน์พื้นที่อนุรักษ์และพื้นที่สีเขียวในเชิงคุณค่า เพื่อสร้างมูลค่าสู่ชุมชน ท้องถิ่น ซึ่งยุทธศาสตร์นี้มีที่มาจากกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติในการผลิต และความเสี่ยงต่อความมั่นคงทางอาหาร น้ำ พลังงาน ในขณะที่ประเทศประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น ทั้งปัญหาขยะ น้ำเสีย การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำกิน ขาดแคลนพื้นที่สีเขียว ปัญหาความสูญเสียจากภัยพิบัติ ยุทธศาสตร์นี้จึงเป็นยุทธศาสตร์ที่เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ประเทศ

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ บริหารจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดินและการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์นี้ เป็นยุทธศาสตร์ที่เน้นการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดิน การกำหนดมาตรการ การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่คำนึงถึงศักยภาพและความเหมาะสมของระบบนิเวศ รวมทั้งวิถีชีวิต อัตลักษณ์ วัฒนธรรมพื้นถิ่น และการพัฒนาเมืองบนพื้นฐานภูมินิเวศ มีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด สะดวกสบาย สวยงาม น่าอยู่ ปลอดภัย การปรับเปลี่ยนโครงสร้างพื้นฐานเมืองสู่ โครงสร้างพื้นฐานสีเขียว เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรสู่สังคมสูงวัย การเปลี่ยนแปลงทาง เทคโนโลยี การรองรับและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ รวมทั้งสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนา ประเทศที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน ทั้งนี้ โดยส่งเสริมให้ท้องถิ่นจัดทำแผนและผังการพัฒนาเมือง โดยชุมชน ที่เชื่อมโยงมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวม สำหรับใช้เป็นเครื่องมือ บริหารจัดการเมือง ตลอดจนส่งเสริมให้มีการจัดทำแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมเฉพาะด้าน และการนำ เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ทันสมัยเข้ามาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ เป็นการสร้างความพร้อมต่อการปรับตัวและรับมือกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของกระแสโลกในปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกันสามารถดำรงรักษาถิ่นที่อยู่อาศัยให้เกิดความมั่นคง ถาวร มีสภาพแวดล้อมที่ดี เพื่อยกระดับ คุณภาพชีวิตของประชาชนในประเทศ

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ ส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่สนับสนุนเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) และการเติบโตสีเขียว (Green Growth)

ยุทธศาสตร์นี้ เป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการสนับสนุนเศรษฐกิจบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ และวิถีชุมชนตามอัตลักษณ์และทรัพยากรธรรมชาติพื้นถิ่น ที่มุ่งเน้นวิถีธรรมชาติ ในสังคมไทยที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม อันจะเป็นแนวทางในการส่งเสริมเศรษฐกิจที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดดเด่นต่อการจดจำ และสร้างค่านิยมที่ส่งผลให้เกิดการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่ดี เป็นการใช้จุดแข็งในด้าน วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะวัฒนธรรม ที่เป็นเอกลักษณ์มาสร้างความโดดเด่นให้แก่สินค้าและบริการ ร่วมกับการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้สร้างจุดขายให้กับผลิตภัณฑ์ ให้มีรูปแบบที่ทันสมัย แต่ยังคงความเป็น เอกลักษณ์เฉพาะถิ่น การสนับสนุนธุรกิจสมัยใหม่ที่มีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการส่งเสริมให้เกิดการ เพิ่มมูลค่าวัสดุเหลือใช้ครอบคลุม ทั้งภาคการผลิตและการบริโภค เพื่อช่วยลดของเสียและลดต้นทุนการผลิต ส่งเสริมการเพิ่มคุณค่าการใช้ประโยชน์พื้นที่เกษตรกรรมในรูปแบบใหม่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชน การสนับสนุนนโยบายของภาคเอกชนในการนำวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรมาใช้ประโยชน์ เพื่อช่วยลดปัญหา การเผา พร้อมกับการจัดให้มีเครื่องมือ กลไก ตลอดจนระบบจูงใจเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานและขยายผล ให้ครอบคลุมอุตสาหกรรมหลากหลายประเภท ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า เกิดของเสียน้อยที่สุด และเป็นไปอย่างสมดุลยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ พัฒนาระบบ กลไกเครื่องมือ และมาตรการในการกำกับดูแลสิ่งแวดล้อมชุมชน อย่างมีธรรมาภิบาล และมีประสิทธิภาพ

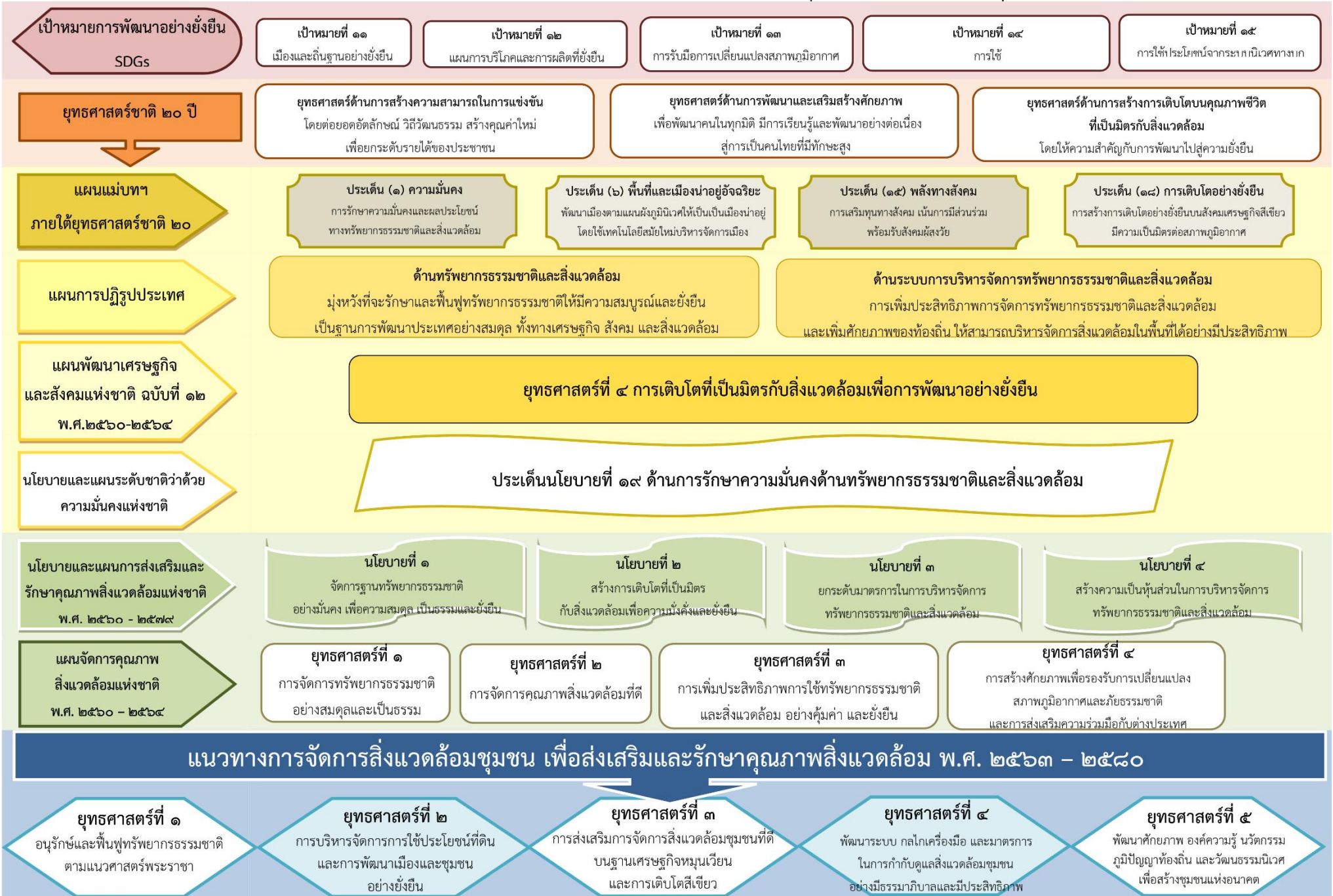
มิติการบริหารจัดการ ยุทธศาสตร์นี้เป็ยุทธศาสตร์ที่เป็นการพัฒนาระบบในการบริหารจัดการให้เกิดการดำเนินงานอย่างมีธรรมาภิบาล ด้วยการส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการจากทุกภาคส่วน ผ่านการสร้างเครือข่าย และเชื่อมโยงข้อมูลเครือข่ายให้ทุกพื้นที่และทุกภาคส่วนสามารถเข้าถึงได้โดยสะดวก เพื่อเปิดมุมมองในมิติของแต่ละภาคส่วนอันจะก่อให้เกิดความเข้าใจอันดี และสามารถดำเนินการร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด และเกิดความเป็นธรรม ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ หรือเทคโนโลยีดิจิทัล มาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการวางแผนและบริหารจัดการ โดยยุทธศาสตร์นี้เป็นการนำโอกาสจากการมีเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน และยุทธศาสตร์ชาติ ที่สอดคล้องและเป็นไปในแนวทางเดียวกันไปใช้เพื่อปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย มาตรการต่าง ๆ ที่ไม่เอื้อต่อการดำเนินการพัฒนาประเทศในเรื่องต่าง ๆ อันเป็นข้อจำกัด โดยเฉพาะสิทธิในการเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร และการพัฒนาที่ยั่งยืนตอนยุ่งยากซับซ้อน ซึ่งยุทธศาสตร์นี้จะช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อปรับปรุง เพิ่มเติม มาตรการในการกำกับดูแลเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในชุมชนมากขึ้น นอกจากนั้นยังให้ความสำคัญกับการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างเป็นระบบ ในชุมชนทุกระดับ แลจัดทำฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมชุมชนอัจฉริยะ เพื่อประโยชน์ในการประยุกต์ใช้ ในการกำหนดนโยบาย แผน แนวทาง ตลอดจน กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มาตรการจูงใจเพื่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน รวมทั้งส่งเสริม สนับสนุนให้ชุมชน ท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เป็นเครื่องมือเพื่อการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมชุมชนที่มีประสิทธิภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ ๕ พัฒนาศักยภาพ องค์ความรู้ นวัตกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างชุมชนแห่งอนาคต

เป็นการเน้นให้ความสำคัญกับคน เพราะการดำเนินการใดๆ จะสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายได้อยู่ที่ตัวบุคคลทั้งสิ้น ยุทธศาสตร์นี้จึงมุ่งพัฒนาศักยภาพของคน อยู่บนฐานการสร้างองค์ความรู้เพื่อใช้ในการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เกิดเป็นนวัตกรรมใหม่ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชน รวมทั้งส่งเสริม สนับสนุนให้ประชาชนทุกเพศ วัย ได้รับความรู้ เกี่ยวกับสถานการณ์สิ่งแวดล้อมชุมชน มีการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ทันสมัย หรือการสื่อสารดิจิทัล เป็นเครื่องมือสร้างการรับรู้ความตระหนัก และเปลี่ยนค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อม ในขณะเดียวกันยังคงให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความรับผิดชอบภาคีพัฒนา เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การดำเนินการให้รู้จักปรับตัวรับมือกับการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การสร้างนวัตกรรมและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน และนำมาซึ่งโอกาสในการสร้างงาน สร้างรายได้และเศรษฐกิจของชุมชน ตลอดจนส่งเสริมการสร้างให้เกิด “วัฒนธรรมเชิงนิเวศ” ในทุกระดับและทุกภาคส่วน ให้ดำเนินกิจกรรมบนพื้นฐานภูมินิเวศ หรือการคำนึงถึงระบบนิเวศควบคู่ไปกับวิถีวัฒนธรรม และความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อช่วยยกระดับการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนสู่มาตรฐานสากล

ยุทธศาสตร์ทั้ง ๕ ยุทธศาสตร์ ได้นำมาใช้เป็นยุทธศาสตร์หลักในแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน และเพื่อให้การดำเนินการตามยุทธศาสตร์ดังกล่าว สามารถดำเนินการให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ รวมทั้งนโยบายและแผนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในแต่ละยุทธศาสตร์จึงมีการกำหนดกลยุทธ์ และมาตรการแนวทางการดำเนินงานในระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาว ตลอดจนเป้าหมายและตัวชี้วัด ดังต่อไปนี้

ผังแสดงความเชื่อมโยงระหว่างนโยบายระดับชาติ ระดับประเทศ และระดับกระทรวง กับแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๖๓ - ๒๕๘๐

แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๘๐
วิสัยทัศน์ “ชุมชนแห่งอนาคตที่ยั่งยืน”

ยุทธศาสตร์	ยุทธศาสตร์ที่ ๑ อนุรักษ์และฟื้นฟู ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ตามแนวศาสตร์พระราชา	ยุทธศาสตร์ที่ ๒ บริหารจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน	ยุทธศาสตร์ที่ ๓ ส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน ที่สืบฐานเศรษฐกิจหมุนเวียน และการเติบโตสีเขียว	ยุทธศาสตร์ที่ ๔ พัฒนาระบบ กลไกเครื่องมือ และมาตรการในการกำกับดูแล สิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างมีธรรมาภิบาล และมีประสิทธิภาพ	ยุทธศาสตร์ที่ ๕ พัฒนาศักยภาพ องค์ความรู้ นวัตกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมนิเวศ เพื่อสร้างชุมชนแห่งอนาคต
เป้าหมาย	อนุรักษ์ ฟื้นฟู ดูแล รักษาฐาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน โดยชุมชนมีส่วนร่วมสามารถรองรับ ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง สภาพภูมิอากาศ และลดภัยพิบัติ	การพัฒนาเมืองและชุมชน บนพื้นฐานภูมินิเวศ โดยคำนึงถึง ความสมดุลของระบบนิเวศ วิถีวัฒนธรรม และศักยภาพ ของชุมชน และมีการนำนวัตกรรม และเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาช่วยเพิ่ม ประสิทธิภาพการบริหารจัดการ	ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีขีดความสามารถในการแข่งขัน และมีการพัฒนาเศรษฐกิจของสมาชิก ในชุมชนบนฐานเศรษฐกิจหมุนเวียน และการเติบโตสีเขียว	ระบบบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ที่มีประสิทธิภาพจากการบูรณาการ ร่วมกันของทุกภาคส่วน	ภาคีการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชุมชน มีศักยภาพในการบริหารจัดการ สิ่งแวดล้อมและรับมือกับ การเปลี่ยนแปลงบนฐานองค์ความรู้ นวัตกรรม และเทคโนโลยีที่ทันสมัย ทัดเทียมประชาชนอาเซียน และประชาคมโลก
กลยุทธ์	กลยุทธ์ที่ ๑.๑ อนุรักษ์ ปกป้อง ฟื้นฟู ดูแลรักษา และจัดการฐานทรัพยากร ธรรมชาติ และระบบนิเวศภายในชุมชน ท้องถิ่น โดยชุมชนมีส่วนร่วม ตามแนวพระราชดำริฯ กลยุทธ์ที่ ๑.๒ อนุรักษ์ ฟื้นฟู ดูแล รักษา และใช้ประโยชน์พื้นที่สีเขียว เพื่อส่งเสริม คุณภาพชีวิต และการดำรงชีวิตของคน ในชุมชน กลยุทธ์ที่ ๑.๓ ป้องกันและฟื้นฟูพื้นที่ ชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติ ทางธรรมชาติ และผลกระทบจาก การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ	กลยุทธ์ที่ ๒.๑ จัดทำแผนผัง ภูมินิเวศของชุมชนครอบคลุมการใช้ ประโยชน์เชิงภูมิสังคม และการพัฒนา เมืองบนพื้นฐานภูมินิเวศ กลยุทธ์ที่ ๒.๒ ปรับโครงสร้างพื้นฐาน เมืองสู่โครงสร้างพื้นฐานสีเขียว กลยุทธ์ที่ ๒.๓ การจัดการสิ่งแวดล้อม ภูมิทัศน์เมืองและชุมชน เพื่อความเป็น ระเบียบเรียบร้อย สะอาด สะดวกสบาย สวยงาม น่าอยู่ และปลอดภัย	กลยุทธ์ที่ ๓.๑ พัฒนาแนวทาง ในการจัดการของเสียและน้ำเสียของ ทุกภาคส่วนให้มีประสิทธิภาพ ตามแนวทางของเศรษฐกิจหมุนเวียน กลยุทธ์ที่ ๓.๒ ส่งเสริมและสนับสนุน เศรษฐกิจหมุนเวียนบนพื้นฐาน ของอัตลักษณ์และวิถีชุมชน ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม กลยุทธ์ที่ ๓.๓ ส่งเสริมและสนับสนุน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชน กลยุทธ์ที่ ๓.๔ ส่งเสริมและสนับสนุน ภาคการผลิตและภาคอุตสาหกรรม ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและชุมชน	กลยุทธ์ที่ ๔.๑ พัฒนาระบบโครงสร้าง การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน แบบบูรณาการ กลยุทธ์ที่ ๔.๒ กำหนดมาตรการ กระตุ้นและจูงใจให้ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และผู้บริโภค ให้ความสำคัญต่อการรักษาสิ่งแวดล้อม กลยุทธ์ที่ ๔.๓ ปรับปรุง แก้ไข กฎระเบียบ กฎหมาย เพื่อสนับสนุน การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน กลยุทธ์ที่ ๔.๔ การจัดทำฐานข้อมูล สิ่งแวดล้อมชุมชนอัจฉริยะ	กลยุทธ์ที่ ๕.๑ เสริมสร้างความรู้ จิตสำนึก และความสามารถในการสร้าง นวัตกรรม เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม ชุมชนที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง กลยุทธ์ที่ ๕.๒ ส่งเสริมการวิจัย และพัฒนา รวมทั้งเทคโนโลยี ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน กลยุทธ์ที่ ๕.๓ ส่งเสริมความรับผิดชอบ ภาคีพัฒนา เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม ชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และการสร้างวัฒนธรรมเชิงนิเวศ กลยุทธ์ที่ ๕.๔ เสริมสร้างความร่วมมือ ระหว่างประเทศด้านการจัดการ สิ่งแวดล้อมชุมชน

ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์	มาตรการ/แนวทาง ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)	มาตรการ/แนวทาง ระยะปานกลาง (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	มาตรการ/แนวทาง ระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๘๐)	หน่วยงาน รับผิดชอบ หลัก	หน่วยงาน สนับสนุน
ยุทธศาสตร์ที่ ๑ อนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติตามแนวศาสตร์พระราชา เป้าหมาย อนุรักษ์ ฟื้นฟู ดูแล รักษาฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน โดยชุมชนมีส่วนร่วม สามารถรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และลดภัยพิบัติ ตัวชี้วัด ๑) พื้นที่ฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่ได้รับการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ดูแล รักษาเพิ่มขึ้น อย่างน้อย ๑๘ พื้นที่ (ภายในปี ๒๕๗๐ เพิ่มขึ้นอย่างน้อย ๖ พื้นที่ และภายในปี ๒๕๘๐ เพิ่มขึ้นอีกอย่างน้อย ๑๒ พื้นที่) ๒) สัดส่วนพื้นที่สีเขียวในเมือง/ชุมชน ร้อยละ ๕ ของพื้นที่ทั้งประเทศ (ภายในปี ๒๕๗๐ ร้อยละ ๓ ของพื้นที่ทั้งประเทศ และภายในปี ๒๕๘๐ ร้อยละ ๕ ของพื้นที่ทั้งประเทศ) ๓) ท้องถิ่นมีแผนการจัดการความเสี่ยง/การปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ/ภัยพิบัติ โดยเฉพาะในพื้นที่เสี่ยง					
กลยุทธ์ที่ ๑.๑ อนุรักษ์ ปกป้อง ฟื้นฟู ดูแลรักษา และจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติ และระบบนิเวศภายในชุมชนท้องถิ่น โดยชุมชนมีส่วนร่วมตามแนวพระราชดำริฯ	๑) ส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนร่วมอนุรักษ์ ปกป้อง ฟื้นฟู ดูแลรักษา และจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร พื้นที่ชายฝั่งทะเล และระบบนิเวศภายในชุมชนท้องถิ่นของตน และร่วมกันจัดทำระบบข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศในท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตสำหรับใช้ประโยชน์ในการวางแผนและตัดสินใจของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาในการจัดการ	๑) จัดทำแผนและผังการใช้ประโยชน์พื้นที่ การป้องกัน ฟื้นฟู ดูแลรักษาและเฝ้าระวังการไม่ปฏิบัติตามมาตรการในพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม พื้นที่อนุรักษ์ โดยชุมชนมีส่วนร่วม บนพื้นฐานข้อมูลและจัดลำดับความสำคัญของพื้นที่ เพื่อสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเต็มศักยภาพ ภายใต้กฎ กติกาที่กำหนดร่วมกัน และใช้เป็นกรอบในการกำหนดข้อบัญญัติท้องถิ่น การกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในผังเมือง การกำหนดเป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม พื้นที่อนุรักษ์ ระบบนิเวศเฉพาะระบบนิเวศเศรษฐกิจฐานวัฒนธรรมเชิงนิเวศต่อไป	๑) ส่งเสริมการใช้ประโยชน์พื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม พื้นที่อนุรักษ์ รวมทั้งพื้นที่ฐานทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของชุมชน ในเชิงสร้างสรรค์ หรือเชิงคุณค่า เพื่อสร้างมูลค่าสู่ชุมชน ท้องถิ่น	ทส. มท.	พม. กษ. กก.
	๒) กำหนดและประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่เข้าหลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ ตลอดจนกำหนดมาตรการ กฎระเบียบในการดูแลรักษาพื้นที่	๒) พัฒนาเครื่องมือ กลไกสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานและเครือข่ายให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อาทิ แหล่งทุน ระบบข้อมูลระบบ	๒) พัฒนานองค์ความรู้ นวัตกรรมและปรับปรุงข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติฯ ของชุมชนให้เป็นปัจจุบันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเสริมสร้างพลัง		

ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์	มาตรการ/แนวทาง ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)	มาตรการ/แนวทาง ระยะปานกลาง (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	มาตรการ/แนวทาง ระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๘๐)	หน่วยงาน รับผิดชอบ หลัก	หน่วยงาน สนับสนุน
	อนุรักษ์ต่างๆ ทั้งทางบก ทางทะเลและชายฝั่ง โดยชุมชนมีส่วนร่วมให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่	การติดตามตรวจสอบ โดยนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ให้มีความแม่นยำ นำเชื่อถือทันต่อสถานการณ์ เพื่อหลีกเลี่ยงการพิจารณาโดยใช้ดุลยพินิจ	และความเข้มแข็งให้หน่วยงานและเครือข่ายในการนำไปใช้เป็นเครื่องมือตัดสินใจบริหารจัดการ และติดตาม ตรวจสอบการปฏิบัติตามมาตรการในพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม พื้นที่อนุรักษ์ และพื้นที่ฐานทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของชุมชน		
	๓) ส่งเสริม รักษาพื้นที่เกษตรกรรมของเมือง โดยเฉพาะการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมที่มีศักยภาพ เพื่อความมั่นคงทางอาหารของเมือง รวมทั้งสร้างความเป็นธรรมการใช้น้ำระหว่างภาคการเกษตร ภาคอุตสาหกรรม ภาคบริการ และชุมชน	๓) เพิ่มช่องทางการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ และเข้าถึงข้อมูลองค์ความรู้และวิธีการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาในการจัดการพื้นที่ที่ประสบผลสำเร็จ เพื่อเป็นต้นแบบในการปฏิบัติ	๓) ปฏิบัติตามกฎหมาย มาตรการ เพื่อคุ้มครองและรักษาพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม พื้นที่อนุรักษ์อย่างเข้มงวดและจริงจัง		
	๔) สร้างมาตรการและกลไกความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคประชาสังคม ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม พื้นที่อนุรักษ์ ให้เป็นรูปธรรม อาทิ เครือข่ายการดำเนินงานและติดตามดูแล เพื่าระวังการไม่ปฏิบัติตามมาตรการ กฎระเบียบ กฎหมายที่กำหนด ฯลฯ				
	๕) ส่งเสริมการจัดตั้งคณะทำงานจากทุกภาคส่วน ร่วมกับภาคท้องถิ่นในการบริหารจัดการพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม พื้นที่อนุรักษ์ และพื้นที่ฐานทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของชุมชน โดยนำศาสตร์พระราชามาประยุกต์ใช้				

ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์	มาตรการ/แนวทาง ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)	มาตรการ/แนวทาง ระยะปานกลาง (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	มาตรการ/แนวทาง ระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๘๐)	หน่วยงาน รับผิดชอบ หลัก	หน่วยงาน สนับสนุน
กลยุทธ์ที่ ๑.๒ อนุรักษ์ พื้นฟู ดูแลรักษา และใช้ประโยชน์ พื้นที่สีเขียว ^๑ เพื่อส่งเสริมคุณภาพ ชีวิตและการดำรงชีวิตของคน ในชุมชน	๑) อนุรักษ์ พื้นฟู ดูแลรักษาพื้นที่สีเขียวที่มีอยู่เดิม และเพิ่มพื้นที่สีเขียว ทั้งเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ ร่วมกับการให้ความสำคัญในการรักษาระบบนิเวศ ระบบน้ำและพื้นที่ชุ่มน้ำของชุมชน	๑) สร้างเสริมพลังประชารัฐร่วมเป็นกลไกรักษาและ คืนพื้นที่สีเขียวสู่ชุมชน โดยส่งเสริมภาคเอกชนให้ นำพื้นที่ในครอบครองมาจัดทำพื้นที่สีเขียว ทั้ง ดำเนินการเองและร่วมกับภาครัฐ และจัดให้มีระบบ จิตใจที่เหมาะสม รวมทั้งเข้ามามีส่วนร่วมดูแลบำรุง รักษาพื้นที่สีเขียวของชุมชนให้คงอยู่อย่างยั่งยืน	๑) จัดให้มีพื้นที่สีเขียวที่ประชาชนเข้าถึงและใช้ ประโยชน์ได้ในพื้นที่ส่วนต่างๆ ของชุมชน โดยเฉพาะพื้นที่สีเขียวในระดับละแวกบ้าน (ระยะทางเดิน ๔๐๐-๘๐๐ เมตร ใช้เวลาในการ เดิน ๕-๑๐ นาที) เพื่อรองรับการขยายตัวของ ความเป็นเมือง การรองรับสังคมผู้สูงอายุ ประชากรทุกกลุ่มวัย และการใช้ประโยชน์ เฉพาะทาง โดยขยายผลการดำเนินการให้ ครอบคลุมเขตท้องถิ่นที่มีประชากรหนาแน่น	มท. ทส. คค. กค.	ทุกหน่วยงาน
	๒) วางแผน จัดหาที่ดิน สววนที่ดินสาธารณะประโยชน์ และใช้ประโยชน์ที่ดินรอกการพัฒนา ที่ดินที่ยึดคืน จากการบุกรุก เพื่อเป็นที่โล่งว่างและพื้นที่สีเขียว ยั่งยืน ^๒ ของชุมชน ทั้งนี้รูปแบบพื้นที่สีเขียวควรทำ แบบธรรมชาติ เนื่องจากต้นทุนน้อย และคำนึงถึง ประเด็นด้านความปลอดภัยโดยเฉพาะตำแหน่งและ พื้นที่ปลูกที่เหมาะสม เพื่อลดอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้น นอกจากนั้นการวางแผนควรคิดรวมประชากรแฝง ด้วย	๒) จัดให้มีพื้นที่สีเขียวที่ประชาชนเข้าถึงและใช้ ประโยชน์ได้ในพื้นที่ส่วนต่างๆ ของชุมชน โดยเฉพาะ พื้นที่สีเขียวในระดับละแวกบ้าน (ระยะทางเดิน ๔๐๐-๘๐๐ เมตร ใช้เวลาในการเดิน ๕-๑๐ นาที) เพื่อรองรับการขยายตัวของความเป็นเมือง ทั้งนี้ ควรจัดแบ่งพื้นที่ใช้สอยในพื้นที่สีเขียวให้มีความ หลากหลาย รองรับสังคมผู้สูงอายุ ประชากรทุก กลุ่มวัย และการใช้ประโยชน์เฉพาะทาง อาทิ พื้นที่ สีเขียวที่อนุญาตให้นำสัตว์เลี้ยงเข้าไปใช้ได้ เป็นต้น	๒) จัดการข้อมูล ระบบข้อมูลพื้นที่สีเขียวของ ชุมชนให้เป็นปัจจุบันเพื่อสามารถใช้งานได้ อย่างมีประสิทธิภาพทันต่อสถานการณ์ และ พัฒนาองค์ความรู้ เครื่องมือ กลไก ตลอดจน เทคโนโลยีและนวัตกรรมการจัดการพื้นที่สี เขียวอย่างต่อเนื่อง		

^๑ พื้นที่สีเขียว หมายถึง พื้นที่ธรรมชาติหรือพื้นที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือกำหนดขึ้นในเมืองหรือชุมชนปกคลุมด้วยพืชพรรณเป็นองค์ประกอบหลัก มีประโยชน์เพื่อสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ การดำรงชีวิต และคุณภาพชีวิตของประชาชน
ทั้งนี้ พื้นที่สีเขียวแบ่งเป็น ๖ ประเภท ดังนี้ ๑. พื้นที่สีเขียวสาธารณะ เช่น สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ สนามเด็กเล่น ๒. พื้นที่สีเขียวอรรถประโยชน์ ประกอบด้วย ๑) พื้นที่สีเขียวส่วนบุคคล ๒) พื้นที่สีเขียวในสถาบัน และ
๓) พื้นที่สีเขียวในพื้นที่สาธารณูปการ ๓. พื้นที่สีเขียวที่เป็นรียาวตามแนวสาธารณูปการ เช่น พื้นที่ริมทางสัญจรทางบก บริเวณริมทาง เกาะกลางถนน ฯลฯ ๔. พื้นที่สีเขียวเพื่อเศรษฐกิจของชุมชน เช่น พื้นที่สีเขียวที่เป็นแหล่ง
ผลิตอาหารแก่ชุมชน ฯลฯ ๕. พื้นที่สีเขียวธรรมชาติ เช่น พื้นที่สีเขียวบนเนินเขา พรุ แหล่งน้ำ พื้นที่ชุ่มน้ำ และ ๖. พื้นที่สีเขียวที่ยังไม่มีการใช้ประโยชน์ หรือรอการพัฒนา เช่น พื้นที่สีเขียว ที่ปล่อยรกร้าง
(ที่มา: แนวทางการขับเคลื่อนการจัดการพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบ เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑)

^๒ พื้นที่สีเขียวยั่งยืน หมายถึง พื้นที่สีเขียวที่มีพืชพรรณที่มีความหลากหลายทั้งชนิดและปริมาณ โดยมีไม้ยืนต้นขนาดใหญ่เป็นองค์ประกอบหลักและได้รับการดูแลบำรุงรักษาให้คงอยู่อย่างยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสมดุลทางระบบนิเวศ
เกิดสภาพแวดล้อมที่ดี สวยงาม ร่มเย็นน่าอยู่ และเพิ่มองค์ประกอบของการใช้ประโยชน์ที่ดินทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากรในเมืองและชุมชน ผู้มาเยือน ตลอดจนเสริมสร้างเศรษฐกิจของชุมชน
(ที่มา: แนวทางการขับเคลื่อนการจัดการพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบ เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑)

ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์	มาตรการ/แนวทาง ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)	มาตรการ/แนวทาง ระยะปานกลาง (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	มาตรการ/แนวทาง ระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๘๐)	หน่วยงาน รับผิดชอบ หลัก	หน่วยงาน สนับสนุน
	๓) ส่งเสริมสนับสนุนให้ท้องถิ่นจัดทำแผนและผังการอนุรักษ์ พัฒนาพื้นที่สีเขียว ที่โล่งว่างและพื้นที่ชุ่มน้ำของชุมชนบนพื้นฐานของข้อมูล โดยการมีส่วนร่วม และบูรณาการไว้เป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเมือง และสนับสนุนงบประมาณดำเนินการ บริหารจัดการ การดูแลบำรุงรักษา เพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรม และคงอยู่อย่างยั่งยืน	๓) ส่งเสริมการใช้ประโยชน์พื้นที่สีเขียวเป็นกำแพงกันเสียง หรือแนวบังลมตามธรรมชาติ และประยุกต์ใช้เพื่อปกป้องพื้นที่ที่อาจได้รับผลกระทบจากมลพิษทางอากาศ (การปลูกต้นไม้แถวเดี่ยวในพื้นที่ที่เหมาะสม จะช่วยให้เกิดพื้นที่ที่ได้รับการปกป้องจากกระแสลมที่ลดลงหลังแนวต้นไม้ใหญ่ มีระยะประมาณ ๑๕-๒๐ เท่า ของความสูงต้นไม้ในแถว ซึ่งส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงความเข้มข้นของสิ่งเจือปนในอากาศ)	๓) ขยายผลการส่งเสริมให้ชุมชนปลูกไม้เศรษฐกิจ สวนป่าเศรษฐกิจให้ครอบคลุมทั่วประเทศ		
	๔) ส่งเสริมการจัดทำพื้นที่สีเขียวต้นแบบ โดยเฉพาะหน่วยงานรัฐ อาทิ หน่วยงานที่ก่อสร้างอาคารใหม่ ส่งเสริมให้นำแนวคิดอาคารเขียวมาปรับใช้ สำหรับกรณีที่มีข้อจำกัดด้านพื้นที่ หรือปรับปรุง พื้นที่อาคารเดิม ส่งเสริมให้จัดทำตลาดฟ้าหรือหลังคาสีเขียว พื้นที่สีเขียวแนวตั้ง นอกจากนั้นหน่วยงานรัฐควรเป็นตัวอย่างในการจัดแบ่งพื้นที่เป็นพื้นที่สีเขียวเพื่อสาธารณะให้ประชาชนเข้าไปใช้ประโยชน์ได้	๔) ส่งเสริมการประยุกต์ใช้พืชพรรณ เพื่อป้องกันหรือดูดซับมลพิษรอบแหล่งกำเนิดมลพิษ เช่น ถนนที่มีจราจรคับคั่ง โดยเลือกชนิดพันธุ์ไม้คลุมใบกับส่งเสริมการปลูกต้นไม้ในพื้นที่อ่อนไหวหรือเปราะบาง เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล สถานพักฟื้นผู้สูงอายุ รวมทั้งพื้นที่อื่นทั่วไป (โดยปลูกเสริมเป็นแนวที่สองในระยะห่างออกไป ๑๐๐-๑๕๐ เมตร) ทั้งนี้ โครงข่ายพื้นที่สีเขียวมีส่วนช่วยระบายมลพิษออกจากเมือง และการจัดให้มีกำแพงสีเขียวในถนนที่แคบ มีอาคารสูง จะมีส่วนช่วยระบายมลพิษทางอากาศจากถนน			
	๕) ส่งเสริมการบูรณาการพื้นที่สีเขียวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวม โดยบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวแบบครบวงจร ทั้งการผลิตและการนำกลับมาใช้ประโยชน์ตามแนวปฏิบัติของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อาทิ บูรณาการพื้นที่สีเขียวกับการจัดการน้ำ การจัดการขยะ การจัดการคุณภาพอากาศ และการจัดการพลังงาน	๕) ส่งเสริมการใช้ประโยชน์พื้นที่สีเขียวแบบอเนกประสงค์ (Multi-functional) เพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของเมือง และการลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ อาทิ เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ สถานที่รองรับน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วม น้ำแล้ง หรือบำบัดน้ำเสียของชุมชน ร่วมกับการใช้เป็นพื้นที่นันทนาการและการพักผ่อนหย่อนใจ ฯลฯ			

ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์	มาตรการ/แนวทาง ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)	มาตรการ/แนวทาง ระยะปานกลาง (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	มาตรการ/แนวทาง ระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๘๐)	หน่วยงาน รับผิดชอบ หลัก	หน่วยงาน สนับสนุน
	๖) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวแก่หน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยพัฒนาเครื่องมือ กลไกเพื่อช่วยในการวางแผน บริหารจัดการ การติดตามประเมินผล และการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาประยุกต์ใช้ รวมทั้งจัดให้มีเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแสดงออกทางความคิดเห็นด้านพื้นที่สีเขียวที่หลากหลาย ทั้งรูปแบบและช่องทาง ตลอดจนยกระดับภาคบริการด้านพื้นที่สีเขียว เช่น ส่งเสริมอาชีพด้านรูกขกรรม ฯลฯ	๖) ส่งเสริมการเพิ่มคุณค่าการใช้ประโยชน์พื้นที่สีเขียวเชิงคุณค่า เพื่อสร้างอาชีพ รายได้ให้ประชาชนในชุมชน ๗) พิจารณาปรับปรุงกฎหมาย เพื่อจัดสรรพื้นที่ในนิคมอุตสาหกรรมเป็นพื้นที่สีเขียวเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงและใช้ประโยชน์ ๘) สนับสนุนการปลูกไม้เศรษฐกิจ สวนป่าเศรษฐกิจ และจัดให้มีระบบจุดใจที่เหมาะสม อาทิ การจัดหาตลาด ฯลฯ ๙) ส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยี และนวัตกรรมเพื่อการจัดการพื้นที่สีเขียว โดยภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วม			
กลยุทธ์ที่ ๑.๓ ป้องกันและฟื้นฟูพื้นที่ชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ	๑) ภาครัฐและชุมชนร่วมจัดทำแผนและผังการจัดการความเสี่ยง ภัยพิบัติ และการรองรับและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของชุมชนบนพื้นฐานของข้อมูลให้ครอบคลุมทุกมิติ ทั้งพิบัติภัยที่เกิดจากมนุษย์และธรรมชาติ ตลอดจนความเสี่ยงเฉพาะด้าน อาทิ ด้านการเกษตร ด้านพื้นที่สีเขียว ด้านโรคอุบัติใหม่ ด้านการท่องเที่ยว โดยชุมชน ฯลฯ เพื่อเตรียมการป้องกัน และลดความสูญเสียหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น เป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้ประชาชน และนักลงทุน ๒) เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างการรับรู้และความเข้าใจต่อสาธารณะอย่างกว้างขวาง ทั้งถึงต่อเนื่อง มีความน่าเชื่อถือ และทันสมัยการณ รวมทั้งส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนร่วมมือป้องกัน และฟื้นฟูพื้นที่ในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติ	๑) บูรณาการข้อมูลภัยพิบัติจากชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเชื่อมโยงกับฐานข้อมูลอื่น อาทิ การใช้ประโยชน์ที่ดิน ข้อมูลทางสังคม โดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย หรือเทคโนโลยีดิจิทัล ช่วยให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพทันต่อเหตุการณ์ ๒) ส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมเพื่อป้องกันและลดผลกระทบที่เกิดจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ และการรองรับและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ	๑) ขยายผล ต่อยอดนวัตกรรมที่จะเป็นประโยชน์ต่อการรองรับปัญหาภัยพิบัติ และการรองรับและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ	มท. สทช. ทส.	ทุกหน่วยงาน

ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์	มาตรการ/แนวทาง ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)	มาตรการ/แนวทาง ระยะปานกลาง (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	มาตรการ/แนวทาง ระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๘๐)	หน่วยงาน รับผิดชอบ หลัก	หน่วยงาน สนับสนุน
	๓) ส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมและฝึกปฏิบัติการ อพยพฉุกเฉินให้แก่ชุมชนในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติอย่าง ต่อเนื่อง ๔) ส่งเสริมให้ภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคประชาชน ออกแบบ หรือปรับปรุง อาคารสำนักงาน สถาน ประกอบการ อาคารที่พักอาศัย ฯลฯ เพื่อป้องกัน ภัยพิบัติทางธรรมชาติอย่างเหมาะสม สอดคล้อง ตามบริบทของแต่ละพื้นที่	๓) ปรับปรุงกฎ ระเบียบ กฎหมายให้สอดคล้อง อาทิ กฎหมายผังเมือง ฯลฯ และจัดมาตรการ เยียวยาแก่ผู้ประสบเหตุอย่างเหมาะสม			
ยุทธศาสตร์ที่ ๒ บริหารจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดินและการพัฒนาเมืองและชุมชนอย่างยั่งยืน เป้าหมาย การพัฒนาเมืองและชุมชน บนพื้นฐานภูมินิเวศ โดยคำนึงถึงความสมดุลของระบบนิเวศ วิถีวัฒนธรรมและศักยภาพของชุมชน และมีการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ตัวชี้วัด ๑) แผนผังภูมินิเวศ ซึ่งกำหนดการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่คำนึงถึงศักยภาพและความเหมาะสมของระบบนิเวศ รวมทั้งอัตลักษณ์และวัฒนธรรมพื้นที่ สำหรับใช้เป็นกรอบและแนวทางการพัฒนา ครบทุกภาค ของประเทศไทย (ภายในปี ๒๕๖๕ อย่างน้อย ๑ ภาค ภายในปี ๒๕๗๐ เพิ่มขึ้นอีก ๑ ภาค และภายในปี ๒๕๘๐ เพิ่มขึ้นอีก ๔ ภาค) ๒) เมืองต้นแบบที่พัฒนาบนพื้นฐานภูมินิเวศ มีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด สะดวกสบาย สวยงาม น่าอยู่ ปลอดภัย รองรับและปรับตัวต่อการ เปลี่ยนแปลง มุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน อย่างน้อย ๔๓ เมือง (แบ่งเป็นภายในปี ๒๕๗๐ อย่างน้อย ๒๒ เมือง และภายในปี ๒๕๘๐ เพิ่มขึ้นอีกอย่างน้อย ๒๑ เมือง) ๓) คุณภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชน เป็นไปตามมาตรฐาน อย่างน้อย ๖๑ เมือง (ภายในปี ๒๕๗๐ อย่างน้อย ๑๗ เมือง และภายในปี ๒๕๘๐ เพิ่มขึ้นอีกอย่างน้อย ๔๔ เมือง)					
กลยุทธ์ที่ ๒.๑ จัดทำแผนผังภูมินิเวศ ของชุมชนครอบคลุมการใช้ประโยชน์ เชิงภูมิสังคม และการพัฒนาเมืองบน พื้นฐานภูมินิเวศ	๑) จัดทำแผนผังภูมินิเวศ เพื่อจัดการสิ่งแวดล้อม ชุมชนเชิงนิเวศและขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองให้เกิด ความสมดุลและยั่งยืน โดยกำหนดการใช้ประโยชน์ พื้นที่ รวมทั้งมาตรการ เกณฑ์ มาตรฐานเพื่อการ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การจัดการสิ่งแวดล้อม ชุมชนที่คำนึงถึงศักยภาพและความเหมาะสมของ ระบบนิเวศ รวมทั้งอัตลักษณ์ วัฒนธรรมพื้นที่	๑) ขยายผลการจัดทำแผนผังภูมินิเวศ เพื่อจัดการ สิ่งแวดล้อมชุมชนเชิงนิเวศ พร้อมทั้งสนับสนุนให้ทุก ภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง นำเทคโนโลยีและนวัตกรรม ใหม่ มาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาแผนผังภูมิ นิเวศที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนในทุกมิติและ ครบวงจรและเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน	๑) ขยายผลการจัดทำแผนผังภูมินิเวศ เพื่อ จัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนเชิงนิเวศ ให้ ครอบคลุมทุกภาคทั่วประเทศ	ทส. สศช. มท. ดศ.	พน. อก. สศส.

ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์	มาตรการ/แนวทาง ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)	มาตรการ/แนวทาง ระยะปานกลาง (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	มาตรการ/แนวทาง ระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๘๐)	หน่วยงาน รับผิดชอบ หลัก	หน่วยงาน สนับสนุน
	โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และดำเนินการบนพื้นฐานของข้อมูลและการบูรณาการข้อมูลร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง				
	๒) เพิ่มความเข้มแข็งการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยส่งเสริมการพัฒนาตามแนวคิดเมืองกระชับ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดสากลที่จะสามารถนำมาประยุกต์ใช้และผลักดันไปในทิศทางที่สอดคล้องกับแผนผังภูมิโนเวศ ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาบนพื้นฐานภูมิโนเวศและความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งผลักดันให้ท้องถิ่นจัดทำแผนผังการพัฒนาเมือง โดยชุมชน ที่สอดคล้องตามแนวทางดังกล่าว อาทิ แผนและผังการพัฒนาเมือง และชุมชนเชิงโนเวศ ฯลฯ ตลอดจนจัดทำแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมเฉพาะด้าน โดยชุมชนมีส่วนร่วม อาทิ แผนการจัดการน้ำอย่างยั่งยืน โดยชุมชน ฯลฯ	๒) ส่งเสริมการพัฒนาเมืองต้นแบบ อาทิ เมืองโนเวศ เมืองเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เมืองน่าอยู่ เมืองคาร์บอนต่ำ เมืองอัจฉริยะ รองรับและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง ฯลฯ ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบนพื้นฐานภูมิโนเวศ มีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน พร้อมทั้งจัดทำแผนผังการพัฒนาเมือง โดยชุมชน ที่สอดคล้องตามแนวทางดังกล่าว ตลอดจนสนับสนุนให้มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการเมือง	๒). ติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และควบคุมให้มื้ใช้ประโยชน์ที่ดินและการดำเนินงานตามมาตรการที่กำหนดตามแผนผังภูมิโนเวศ รวมทั้งปรับปรุงให้เหมาะสม ทันต่อการเปลี่ยนแปลง		
	๓) กำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนเพื่อมุ่งสู่การพัฒนาเมืองและชุมชนบนพื้นฐานภูมิโนเวศ และความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ในหลายระดับ ตั้งแต่ระดับจุลภาคไปจนถึงระดับมหภาค หรือตั้งแต่ระดับอาคารหรือกลุ่มอาคาร ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ไปจนถึงระดับประเทศ	๓) ติดตาม ตรวจสอบ ประเมิน และพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่ที่ใช้ตามวัตถุประสงค์เฉพาะตามรอบระยะเวลา เช่น ทุกปี ทุกสามปี เป็นต้น โดยนำหลักการจัดการสิ่งแวดล้อมและหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมทั้งมาตรการจูงใจเข้ามามีพิจารณาดำเนินการภายในพื้นที่ดังกล่าว	๓) ขยายผลการพัฒนาเมืองต้นแบบที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบนพื้นฐานภูมิโนเวศ และความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และจัดทำแผนผังการพัฒนาเมืองและชุมชน โดยชุมชน ที่สอดคล้องตามแนวทางดังกล่าว ตลอดจนสนับสนุนให้มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการเมือง		

ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์	มาตรการ/แนวทาง ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)	มาตรการ/แนวทาง ระยะปานกลาง (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	มาตรการ/แนวทาง ระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๘๐)	หน่วยงาน รับผิดชอบ หลัก	หน่วยงาน สนับสนุน
	๔) การพัฒนาพื้นที่ตามวัตถุประสงค์เฉพาะ เช่น พื้นที่อุตสาหกรรม พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ ฯลฯ โดยคำนึงถึงภูมิโนเวศ ความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ศักยภาพของพื้นที่ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ๕) ส่งเสริมและผลักดันให้ท้องถิ่น หน่วยงานรัฐ ภาคเอกชน และประชาชน อนุรักษ์ พื้นที่ ดูแล รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามมาตรฐาน และบรรลุตามเป้าหมายของแผนการดำเนินงาน หรือแผนการจัดการเฉพาะด้านที่กำหนดขึ้น ๖) ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัย หรือ เทคโนโลยีดิจิทัล มาใช้ในการพัฒนาเมืองและ ชุมชน และการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน ทั้งนี้ การพัฒนาเมืองตามแนวคิดเมืองอัจฉริยะ ให้ คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ หรือดำเนินการบน พื้นฐานภูมิโนเวศ ซึ่งสอดคล้องกับโครงการเมือง อัจฉริยะตามนโยบายรัฐบาล ฯลฯ		๔) ส่งเสริมให้ชุมชนดำเนินการตามแผนและ ผังการพัฒนาเมืองและชุมชน หรือแผนจัดการ สิ่งแวดล้อมเฉพาะด้าน ที่ชุมชนร่วมจัดทำขึ้น อาทิ แผนการจัดการน้ำ ให้ส่งเสริมชุมชนเก็บ รวบรวมข้อมูลการใช้น้ำของชุมชนในแต่ละ ช่วงเวลา บูรณาการ และเชื่อมโยงข้อมูลการ ใช้น้ำของชุมชนกับฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อม ชุมชน สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ ประโยชน์ในวางแผนจัดการน้ำทั้งระบบ เป็นต้น		
กลยุทธ์ที่ ๒.๒ ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน เมืองสู่โครงสร้างพื้นฐานสีเขียว	๑) ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานของเมืองสู่โครงสร้าง พื้นฐานสีเขียว ผ่านกลไกทางกฎหมาย และผังเมือง อาทิ กำหนดข้อกำหนด มาตรการ มาตรฐานทางผัง เมือง ฯลฯ เพื่อประโยชน์ในการรองรับการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ รวมทั้งการรองรับ และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ	๑) วางแผน ออกแบบ และจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เพื่อรองรับการเปลี่ยน โครงสร้างทางกายภาพและทางสังคมของเมือง ที่มุ่งสู่การพัฒนาเมืองและชุมชนบนฐานภูมิโนเวศ และ ความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการเปลี่ยนแปลง ทางเทคโนโลยี อาทิ โครงสร้างพื้นฐานด้านดิจิทัล สถานีชาร์จไฟฟ้า ทางเท้าเพื่อรองรับผู้สูงอายุ ฯลฯ	๑) ขยายผลการวางแผน ออกแบบ และจัดให้ มีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เพื่อรองรับ การเปลี่ยนโครงสร้างทางกายภาพและทาง สังคมของเมือง ที่มุ่งสู่การพัฒนาเมืองและ ชุมชนบนฐานภูมิโนเวศ และความเป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทาง เทคโนโลยี	มท. คค.	ดศ. อว.

ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์	มาตรการ/แนวทาง ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)	มาตรการ/แนวทาง ระยะปานกลาง (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	มาตรการ/แนวทาง ระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๘๐)	หน่วยงาน รับผิดชอบ หลัก	หน่วยงาน สนับสนุน
	๒) จัดทำโครงสร้างพื้นฐานสีเขียว โดยคำนึงถึง อารยสถาปัตย์ (universal design) การออกแบบ ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (eco design, environmental friendly, eco-friendly) การรองรับและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพ ภูมิอากาศ (eco Design, resilience design) การจัดการระบบน้ำ (water sensitive design) หรือการออกแบบให้มีสัดส่วนพื้นที่ซับน้ำหรือเพิ่ม พื้นที่รับน้ำ และลดพื้นที่ลาดแข็ง ตลอดจนคำนึงถึง การรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี	๒) วางแผน ออกแบบ และจัดให้มีระบบขนส่ง สาธารณะที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการเดินทาง ทางเลือก โดยมีการเชื่อมต่อทั้งระบบหลักและระบบ รองอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อรองรับการขยายตัวของ ความเป็นเมือง ๓) เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการโครงสร้างพื้นฐาน สีเขียว โดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย หรือ เทคโนโลยีดิจิทัล	๒) ขยายผลการวางแผน ออกแบบ และจัดให้ มีระบบขนส่งสาธารณะ ที่เป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม และการเดินทางทางเลือก โดยมี การเชื่อมต่อทั้งระบบหลักและระบบรองอย่าง มีประสิทธิภาพ เพื่อรองรับการขยายตัวของ ความเป็นเมือง		
กลยุทธ์ที่ ๒.๓ การจัดการสิ่งแวดล้อม ภูมิทัศน์เมืองและชุมชน เพื่อความเป็น ระเบียบเรียบร้อย สะอาด สะดวกสบาย สวยงาม น่าอยู่ และปลอดภัย	๑) ส่งเสริม สนับสนุนการจัดทำแผนบูรณาการการ จัดการสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ในภาพรวมของเมืองและ ชุมชนอย่างเป็นองค์รวม และแผนจัดการ สิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์เฉพาะด้านเพื่อให้เกิดการบูร ณาการการดำเนินงานและงบประมาณร่วมกัน รวมทั้งสนับสนุน ส่งเสริมให้เกิดการดำเนินงาน ครอบคลุม ทั้งเชิงพื้นที่และรายประเด็น อาทิ เสาโทรคมนาคม ฯลฯ	๑) พัฒนางค์ความรู้ เครื่องมือ กลไกเพื่อการ สื่อสารถ่ายทอด อาทิ สื่อ คู่มือ ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องกับ การจัดการสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ สำหรับหน่วยงาน ภาครัฐ ประชาชน ผู้ประกอบการ และภาคส่วนที่ เกี่ยวข้อง รวมทั้งกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของการ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และศิลปวัฒนธรรม สามารถสร้างรายได้และโอกาสในเชิงธุรกิจได้	๑) ส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมเพื่อการสื่อสาร การโฆษณารูปแบบใหม่ที่สร้างสรรค์เพื่อสังคม และไม่ส่งผลเสียต่อภูมิทัศน์เมือง สังคม และ วัฒนธรรม	ทส. มท.	คค. วธ. พณ. กค. อว.
	๒) ให้ท้องถิ่นดำเนินการจัดการสิ่งแวดล้อมของ เมืองและชุมชนให้เป็นไปตามมาตรฐาน ไม่ก่อให้เกิด มลพิษและมลทัศน์ทางสายตา รวมทั้งไม่ส่งผลกระทบ ต่อคุณภาพชีวิตของคนในเมืองและชุมชน	๒) ส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการจัดการ สิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ที่ดี โดยชุมชน และเชื่อมโยงสู่ การสร้างโอกาส รายได้สู่ชุมชน	๒) ขยายผลการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการ จัดการสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ที่ดี โดยชุมชนให้ เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ครอบคลุมทุกชุมชน ท้องถิ่นทุกระดับ เพื่อบรรลุสู่การเป็นเมืองที่มี ความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด สะดวก สบาย สวยงาม น่าอยู่และปลอดภัย เทียบเท่า เมืองระดับสากล		

ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์	มาตรการ/แนวทาง ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)	มาตรการ/แนวทาง ระยะปานกลาง (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	มาตรการ/แนวทาง ระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๘๐)	หน่วยงาน รับผิดชอบ หลัก	หน่วยงาน สนับสนุน
	๓) สร้าง และพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือการจัดการสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ ทั้งในเชิงวิชาการ และเครือข่ายดำเนินงานเชิงพื้นที่	๓) เสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย รวมทั้งหน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยพัฒนาเครื่องมือ กลไกที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน	๓) ขยายผลเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ หรือเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้สำหรับเป็นเครื่องมือเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานและบริหารจัดการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ		
	๔) จัดระเบียบป้าย โดยกำหนดพื้นที่หรือย่านการติดตั้งป้ายโฆษณา ประชาสัมพันธ์ โดยคำนึงถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง แต่ยังคงสามารถสร้างโอกาสให้แก่ผู้ประกอบการ	๔) ปรับปรุงกฎ ระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบป้ายให้เหมาะสม ทันสถานการณ์ และ\เอื้อต่อการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ การคำนวณอัตราภาษีป้ายและค่าปรับจากการใช้ประโยชน์ป้าย โดยพิจารณาจากจำนวนประชาชนที่มองเห็นป้ายต่อวัน การปรับปรุง ระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้องให้ครอบคลุมป้ายของหน่วยงานรัฐ และลดการใช้ตุลยพินิจ การกำหนดค่าความสว่างของป้ายดิจิทัล การกำหนดให้ผู้ประกอบการ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารโทรคมนาคม ต้องรับผิดชอบการจัดวาง ติดตั้งอุปกรณ์ หรือกระทำการอื่นใดที่ไม่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์ที่ดีของเมือง ฯลฯ ทั้งนี้ ให้มีการบังคับใช้อย่างเคร่งครัด			
		๕) พัฒนาระบบจูงใจให้แก่ผู้ประกอบการธุรกิจการค้า การลงทุน ใช้ช่องทางสื่อสารรูปแบบใหม่ อาทิ การสื่อสารดิจิทัล ที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างกว้างขวาง และเจาะจงกลุ่มเป้าหมายได้มีประสิทธิภาพมากกว่า เพื่อร่วมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมในการส่งเสริมให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและภูมิทัศน์ที่ดีของเมือง			

ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์	มาตรการ/แนวทาง ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)	มาตรการ/แนวทาง ระยะปานกลาง (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	มาตรการ/แนวทาง ระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๘๐)	หน่วยงาน รับผิดชอบ หลัก	หน่วยงาน สนับสนุน
ยุทธศาสตร์ที่ ๓ เป้าหมาย ตัวชี้วัด	ส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่ตึบนฐานเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) และการเติบโตสีเขียว (Green Growth) ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีขีดความสามารถในการแข่งขัน และมีการพัฒนาเศรษฐกิจของสมาชิกในชุมชนบนฐานเศรษฐกิจหมุนเวียนและการเติบโตสีเขียว ๑. ธุรกิจและอุตสาหกรรมที่มีการดำเนินงานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น ๒. ชุมชนที่มีการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชน อย่างน้อย ๘๐ แห่ง (ภายในปี ๒๕๗๐ จำนวน ๒๐ แห่ง และภายในปี ๒๕๘๐ จำนวน ๖๐ แห่ง) ๓. ผลิตภัณฑ์ สินค้า บริการ ตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนบนพื้นฐานของอัตลักษณ์และวิถีชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น				
กลยุทธ์ที่ ๓.๑ พัฒนาแนวทางในการจัดการของเสียและน้ำเสียของทุกภาคส่วนให้มีประสิทธิภาพตามแนวทางของเศรษฐกิจหมุนเวียน	๑) ส่งเสริมให้ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน มีการจัดการของเสีย อาทิ ขยะทั่วไป ขยะพลาสติก ขยะอันตราย สารเคมี ฯลฯ รวมทั้งน้ำเสีย จากภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม ภาคการค้าและบริการ ภาคครัวเรือน ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง ก่อนนำไปกำจัด หรือคืนสู่ธรรมชาติ	๑) ส่งเสริมให้มีการนำแนวคิดที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มาผสมผสานกับการออกแบบรูปแบบใหม่ๆ ตลอดจนศึกษาวิจัย เพื่อเพิ่มมูลค่าวัสดุเหลือใช้ในภาคการบริโภค และภาคการผลิต ทั้งจากภาคอุตสาหกรรม ภาคเกษตรกรรม ภาคการค้าและบริการ เพื่อช่วยลดของเสีย ลดต้นทุนการผลิต และสร้างรายได้ให้ชุมชน พร้อมพัฒนาเครื่องมือกลไก เพื่อผลักดันสู่การปฏิบัติ	๑) ขยายผลการนำแนวคิดที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มาผสมผสานกับการออกแบบรูปแบบใหม่ๆ ตลอดจนศึกษาวิจัย เพื่อเพิ่มมูลค่าวัสดุเหลือใช้ในภาคการบริโภค และภาคการผลิตอย่างต่อเนื่อง พร้อมผลักดันสู่การปฏิบัติ	มท. ทส. อก. กษ. พณ.	พน.
	๒) ส่งเสริมให้ชุมชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจัดการของเสีย และเศษวัสดุเหลือใช้ของชุมชนบนพื้นฐานของข้อมูล โดยเก็บรวบรวมข้อมูลของเสีย และเศษวัสดุเหลือใช้จากภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรม ภาคการค้าและบริการ รวมทั้งภาคครัวเรือน ภายในชุมชนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง	๒) ส่งเสริมชุมชน สถานประกอบการ หน่วยงาน ไปจนถึงภาคอุตสาหกรรม นำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการน้ำเสีย การนำกลับมาใช้ใหม่ และการใช้ประโยชน์จากก๊าซชีวภาพ			
กลยุทธ์ที่ ๓.๒ ส่งเสริมและสนับสนุนเศรษฐกิจหมุนเวียนบนพื้นฐานของอัตลักษณ์และวิถีชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	๑) ส่งเสริมและสนับสนุนการทำเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อช่วยรักษาคุณภาพดิน น้ำ อากาศ และความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งส่งเสริมการนำผลิตผลทางการเกษตร ทุนความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น สมุนไพร มาสร้างมูลค่าเพิ่ม และขอรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์	๑) ส่งเสริมการนำเทคโนโลยี องค์ความรู้เพื่อปรับปรุงเครื่องมือ เครื่องใช้ อุปกรณ์ รวมทั้งผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาพื้นบ้าน ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพที่สูงขึ้น หรือเพื่อขยายผลต่อยอดสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ โดยพัฒนาอย่างต่อเนื่องให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป อันเป็นการพัฒนาวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนให้มีคุณภาพ	๑) ส่งเสริมการนำคุณค่าทางอัตลักษณ์และวิถีชุมชนมาสร้างมูลค่าในรูปแบบวิถีร่วมสมัย	กษ. อก. พณ. วธ.	ทส. อว. สศส. ศธ.

ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์	มาตรการ/แนวทาง ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)	มาตรการ/แนวทาง ระยะปานกลาง (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	มาตรการ/แนวทาง ระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๘๐)	หน่วยงาน รับผิดชอบ หลัก	หน่วยงาน สนับสนุน
	๒) ส่งเสริมการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการทำการเกษตร เพื่อลดภาระการดูแล ความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และรองรับการขาดแคลนแรงงานภาคการเกษตรซึ่งเป็นผลจากการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และไม่มีผู้สืบทอด ฯลฯ อาทิ การรวมกลุ่มการทำเกษตรแนวตั้ง การทำเกษตรโรงเรือน การนำเทคโนโลยีมาใช้ การเพิ่มสัดส่วนพืชที่ปลูกและเก็บเกี่ยวได้ในระยะยาว ฯลฯ	๒) พัฒนาระบบหรือกลไกสนับสนุนเกษตรกรและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งข้อมูล องค์ความรู้ วิธีการจัดการเกษตรรูปแบบใหม่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสื่อสาร แหล่งทุน ปัจจัยการผลิต เทคโนโลยีการผลิตและการปรับปรุงพันธุ์ ช่องทางการจำหน่าย การทำการตลาดทั้งในและต่างประเทศ ตลอดจน ส่งเสริมการลงทุนรูปแบบใหม่ อาทิ ให้เอกชนลงทุนทำเกษตรสมัยใหม่และรัฐจัดสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน ฯลฯ	๒) ส่งเสริม สนับสนุนนโยบายของภาคเอกชน ในการดำเนินการตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนอย่างต่อเนื่อง โดยจัดให้มีเครื่องมือกลไกตลอดจนระบบจูงใจเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานและขยายผลให้ครอบคลุมอุตสาหกรรมหลากหลายประเภท		
	๓) ภาคการค้าและบริการ ส่งเสริมการนำวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน เช่น ผ้าพื้นถิ่น ฯลฯ มาเป็นส่วนประกอบในการผลิตสินค้าและบริการ	๓) ส่งเสริมการเพิ่มคุณค่าการใช้ประโยชน์พื้นที่เกษตรกรรมในรูปแบบใหม่ อาทิ ระหว่างรอการเก็บเกี่ยวผลผลิต อาจใช้ประโยชน์จากทิวทัศน์ สี สันลักษณะภูมิประเทศที่สวยงามของพื้นที่มาสร้างจุดเด่นเพื่อส่งเสริมการค้า หรือการท่องเที่ยว ฯลฯ			
	๔) พื้นฟูและส่งเสริมวิถีดั้งเดิมที่ดำเนินชีวิตในรูปแบบที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ภาษา หรือบรรพบุรุษที่สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำประเภทแก้ว กระเบื้อง ฯลฯ รวมทั้งภาษา หรือการใช้บรรพบุรุษจากธรรมชาติ เช่น ใบตอง ฯลฯ ตลอดจนส่งเสริมการนำเทคโนโลยีมาใช้พัฒนาบรรพบุรุษซึ่งใช้วัสดุธรรมชาติในท้องถิ่นแทนการใช้พลาสติกและโฟม เช่น จาน-ชามที่ทำจากกาบหมาก ใบตอง ฯลฯ เป็นการสร้างรายได้ให้ชุมชน	๔) สนับสนุนธุรกิจสมัยใหม่ที่มีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม อาทิ ธุรกิจประเภทออนไลน์ เนื่องจากทำให้เกิดธุรกิจที่เกี่ยวข้องกันขึ้น และเป็นการช่วยลดปัญหาสิ่งแวดล้อม อาทิ สั่งซื้อสินค้าออนไลน์ ทำให้เกิดธุรกิจด้านบริการขนส่ง ช่วยลดปัญหาการใช้รถใช้ถนน ลดการใช้น้ำมันเชื้อเพลิง ลดปัญหาค้นพิช เป็นต้น			
	๕) ส่งเสริมการนำการออกแบบที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Eco Design) มาใช้กับผลิตภัณฑ์ต่างๆ ภายในชุมชนเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด และเกิดธุรกิจด้านการออกแบบ	๕) สนับสนุนการนำทุนทางความหลากหลายทางชีวภาพมาพัฒนา ต่อยอดสู่การสร้างธุรกิจใหม่ที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะชุมชน			

ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์	มาตรการ/แนวทาง ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)	มาตรการ/แนวทาง ระยะปานกลาง (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	มาตรการ/แนวทาง ระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๘๐)	หน่วยงาน รับผิดชอบ หลัก	หน่วยงาน สนับสนุน
	ผลิตภัณฑ์ เป็นการสร้างอาชีพ และรายได้แก่คนในชุมชน รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการขยายช่องทางการจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ของชุมชน ๖) ส่งเสริมให้ชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในสายพันธุ์เดิม สายพันธุ์ท้องถิ่น เพื่อรักษาระบบนิเวศชุมชนให้สมดุล และนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตหรือสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ ตลอดจนสามารถสร้างมูลค่าให้กับภาคบริการในท้องถิ่น ๗) ส่งเสริมให้ชุมชนอนุรักษ์วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของชุมชน และส่งต่อวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของชุมชนให้แก่คนรุ่นต่อไป เช่น การสร้างอาชีพเฉพาะทางที่เป็นเอกลักษณ์ การสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีเรื่องราว (story) ๘) ภาคอุตสาหกรรม ส่งเสริม สนับสนุนนโยบายของภาคเอกชนในการนำวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร เช่น ฟางข้าว ข้าวโพด ฯลฯ มาใช้ประโยชน์ อาทิ เป็นเชื้อเพลิงในกระบวนการผลิตซึ่งช่วยลดปัญหาการเผา ตามนโยบาย Zero Burn	๖) ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้สร้างจุดขาย ตราสินค้าให้กับผลิตภัณฑ์ ให้มี รูปแบบที่ทันสมัย โดยผสมผสานอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อให้มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น			
กลยุทธ์ที่ ๓.๓ ส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชน	๑) ส่งเสริมชุมชนให้เกิดการรวมกลุ่มด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยภาครัฐให้การสนับสนุนเพื่อสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนานับพื้นฐานของข้อมูลและเน้นการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมรดกทางวัฒนธรรมในเชิงคุณค่า เพื่อสร้างมูลค่า และโอกาส เกิดการกระจายรายได้ภายในชุมชนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม	๑) ขยายผลแนวคิดท่องเที่ยวเชิงนิเวศผานภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ชุมชนทั่วประเทศเพื่อยกระดับในการรับนักท่องเที่ยวคุณภาพระดับบน (High-end) หรือระดับที่มีศักยภาพสูง ทำให้ชุมชนเห็นคุณค่าความสำคัญของพื้นที่อนุรักษ์ พื้นที่คุ้มครอง สิ่งแวดล้อม และประโยชน์ส่วนเพิ่มที่ชุมชนได้รับ	๑) สนับสนุนให้เกิดการขยายผลการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบครบวงจร โดยใช้วิถีของชุมชน เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนต่อเนื่องทั้งชุมชน	มท. กก. พม. ศธ. สศส.	ทส. วธ. พน.

ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์	มาตรการ/แนวทาง ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)	มาตรการ/แนวทาง ระยะปานกลาง (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	มาตรการ/แนวทาง ระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๘๐)	หน่วยงาน รับผิดชอบ หลัก	หน่วยงาน สนับสนุน
	๒) ส่งเสริม สนับสนุนให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีไทยในการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนส่งเสริมแนวคิดการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ด้วยการใช้วัสดุธรรมชาติแทนพลาสติก เป็นต้น	๒) พัฒนา พื้นฟู และเฝ้าระวัง แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์อยู่เสมอจากความร่วมมือของชุมชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง	๒) ดูแลบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และให้ความสำคัญกับการปรับปรุงระบบข้อมูลการท่องเที่ยวของชุมชน รวมทั้งเรียนรู้ให้เท่าทันเทคโนโลยี เพื่อให้สามารถพัฒนา และปรับปรุงรูปแบบ วิธีการให้มีความเหมาะสม น่าสนใจและทันสมัยอยู่เสมอ		
กลยุทธ์ที่ ๓.๔ ส่งเสริมและสนับสนุนภาคการผลิตและภาคอุตสาหกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและชุมชน	๑) ส่งเสริมอุตสาหกรรมในครัวเรือน กลุ่มวิสาหกิจที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยต่อยอดผลผลิตจากเกษตรปลอดภัยในท้องถิ่น	๑) สนับสนุนภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรมในการสร้างคุณค่าร่วมกับสังคม (Creating Shared Value: CSV) โดยผ่านการเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่องระหว่างชุมชนและภาคเกษตร และภาคอุตสาหกรรมในรูปแบบต่างๆ	๑) ส่งเสริมภาคการผลิตและภาคอุตสาหกรรมปรับเปลี่ยนไปใช้เทคโนโลยีการผลิตที่มีประสิทธิภาพมีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมแก่ชุมชน รวมทั้งใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่หรือเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ	อก. ทส.	มท. พม.
	๒) ส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมนำแนวคิดอาคารเขียว (Green Building) มาออกแบบหรือปรับเปลี่ยนอาคารโรงงาน และอาคารสำนักงาน	๒) ส่งเสริมให้ภาคการผลิตและภาคอุตสาหกรรมใช้การประเมินวัฏจักรชีวิต (Life Cycle Assessment: LCA) และระบบนำกลับ (Take-Back system) ในการวางแผนการผลิตสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	๒) ส่งเสริมให้ภาคอุตสาหกรรมและชุมชนดำเนินกิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมร่วมกัน		

ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์	มาตรการ/แนวทาง ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)	มาตรการ/แนวทาง ระยะปานกลาง (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	มาตรการ/แนวทาง ระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๘๐)	หน่วยงาน รับผิดชอบ หลัก	หน่วยงาน สนับสนุน
ยุทธศาสตร์ที่ ๔ พัฒนาระบบ กลไกเครื่องมือ และมาตรการในการกำกับดูแลสิ่งแวดล้อมชุมชน อย่างมีธรรมาภิบาล และมีประสิทธิภาพ เป้าหมาย ระบบบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่มีประสิทธิภาพจากการบูรณาการร่วมกันของทุกภาคส่วน มีระบบ โครงสร้าง เครือข่ายความร่วมมือ ตลอดจนมาตรการด้านกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และเศรษฐศาสตร์ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการพัฒนาของชุมชนและกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ตัวชี้วัด ๑. ระบบและโครงสร้างการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนมีความชัดเจน สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มขึ้น ๒. มีกฎหมายสิทธิชุมชนรองรับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ๓. ผู้ผลิตและผู้บริโภคมีพฤติกรรมในการผลิตและบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น ๔. ความร่วมมือระหว่างชุมชน ท้องถิ่น และภาคเอกชนในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น ๕. ข้อมูลและฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมชุมชนอัจฉริยะของประเทศ เพื่อการวางแผนและบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ					
กลยุทธ์ที่ ๔.๑ พัฒนาระบบโครงสร้างการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนแบบบูรณาการ	๑) ศึกษาและกำหนดระบบโครงสร้างการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนแบบบูรณาการผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกภาคส่วน และกำหนดขอบเขตและบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่ชัดเจน	๑) พัฒนาโครงสร้างการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนแบบบูรณาการอย่างมีส่วนร่วม เป็นรูปธรรม และสอดคล้องกับระบบ แผนงาน และการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนตามบริบทชุมชนนั้นๆ	๑) ติดตามตรวจสอบ ประเมินผล และขยายผลโครงสร้างการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนแบบบูรณาการอย่างมีส่วนร่วม	มท. ทส. นร.	กค.
	๒) เพิ่มบทบาทชุมชน และท้องถิ่นในการกำหนดข้อตกลง กฎระเบียบร่วมกันภายในชุมชน ในด้านการอนุรักษ์และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนที่มุ่งเน้นการจัดการตามบริบท และศักยภาพทุนชุมชน	๒) พัฒนาระบบการติดตามตรวจสอบการดำเนินการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนตามโครงสร้างการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน โดยการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน	๒) เสริมสร้างให้โครงสร้างการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน มีศักยภาพสามารถทำงานประสานสอดคล้องกับหน่วยงานอื่นๆ และเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกประเทศได้		
	๓) สนับสนุนให้มีการจัดตั้งเครือข่ายการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนในพื้นที่ระดับท้องถิ่น ที่มาจากนักวิชาการ ราษฎรชาวบ้าน นักเรียน นักศึกษา ท้องถิ่น และประชาชนในชุมชน รวมถึงการเชื่อมโยงเครือข่ายด้านสิ่งแวดล้อมภายนอกเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และจัดทำระบบข้อมูลเครือข่าย รวมทั้งแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนของเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชนเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้	๓) กำหนดให้ข้อตกลง กฎระเบียบ และแนวทางปฏิบัติในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่มาจากความร่วมมือของชุมชนและภาคท้องถิ่น มีโครงสร้าง หน้าที่ความรับผิดชอบ และแนวทางการดำเนินการ รวมทั้งการขับเคลื่อน ติดตามตรวจสอบที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม และมีธรรมาภิบาล	๓) ผลักดันให้ข้อตกลง กฎระเบียบ และแนวทางการบริหารจัดการ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนที่มาจากการดำเนินการของชุมชนร่วมกับภาคท้องถิ่นมีมาตรการ กฎหมายรองรับ เพื่อเป็นที่ยอมรับและสามารถบังคับใช้ได้		

ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์	มาตรการ/แนวทาง ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)	มาตรการ/แนวทาง ระยะปานกลาง (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	มาตรการ/แนวทาง ระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๘๐)	หน่วยงาน รับผิดชอบ หลัก	หน่วยงาน สนับสนุน
		๔) พัฒนาความร่วมมือในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมร่วมกันระหว่างเมืองและชุมชนโดยรอบในลักษณะกลุ่มเมืองอย่างเป็นรูปธรรม โดยใช้เทคโนโลยีอัจฉริยะในการเชื่อมโยงการใช้ทรัพยากร ระบบนิเวศ และพลังงาน ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด และก่อให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมให้น้อยที่สุด ๕) ให้ความสำคัญกับการสนับสนุนงบประมาณดำเนินการเพื่อให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรมในการพัฒนาเมืองและการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานภูมินิเวศ มีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด สะดวกสบาย สวยงาม น่ายอยู่ ปลอดภัย รองรับและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง และมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน			
กลยุทธ์ที่ ๔.๒ กำหนดมาตรการกระตุ้นและจูงใจให้ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และผู้บริโภคให้ความสำคัญต่อการรักษาสิ่งแวดล้อม	๑) ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ สร้างความรู้ความเข้าใจ แนวทางปฏิบัติในกฎหมาย ข้อปฏิบัติ ข้อกำหนด หรือข้อบังคับ ต่างๆ รวมถึงการสร้างค่านิยมที่ถูกต้องแก่ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ ผู้บริโภค หน่วยงาน ท้องถิ่น และเครือข่ายต่างๆ โดยชี้ให้เห็นถึงผลประโยชน์ในทุกมิติของการดำเนินงานตามมาตรการภาษี การเงิน มาตรการจูงใจ และมาตรการทางเศรษฐศาสตร์อื่นๆ	๑) พัฒนาเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ เพื่อใช้ในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ	๑) ผลักดันให้เกิดความร่วมมือระหว่างผู้ผลิตและชุมชน และหรือเครือข่ายทั้งในระดับประเทศ และระดับนานาชาติ ในการผลิตโดยใช้ทรัพยากรร่วมกัน อาทิ การแลกเปลี่ยนของเสียระหว่างโรงงานกับโรงงาน (Industrial Symbiosis) หรือโรงงานกับชุมชน ฯลฯ	ทส. กค.	มท. อก. พณ.
	๒) ส่งเสริมมาตรการด้านแรงจูงใจในการสร้างนวัตกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น การสนับสนุนแหล่งเงินทุน ช่องทางการตลาด ฯลฯ	๒) ผลักดันให้เกิดการผลิตและการบริโภคอย่างยั่งยืน โดยให้มีการผลิตสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยใช้มาตรการทางด้านภาษี/การเงินเป็นเครื่องมือในการสนับสนุน อาทิ เรียกเก็บค่าธรรมเนียมการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ก่อมลพิษสูง ฯลฯ	๒) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีแผนการติดตามประเมิน มาตรการทางเศรษฐศาสตร์ต่างๆ เพื่อปรับปรุง เพิ่มมาตรการ และแก้ไขบทลงโทษให้ทันสมัยสอดคล้องกับสถานการณ์		

ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์	มาตรการ/แนวทาง ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)	มาตรการ/แนวทาง ระยะปานกลาง (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	มาตรการ/แนวทาง ระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๘๐)	หน่วยงาน รับผิดชอบ หลัก	หน่วยงาน สนับสนุน
	๓) การพัฒนาเครื่องมือจูงใจให้เกิดการพัฒนา ศักยภาพการดำเนินงาน และการประเมินตนเอง ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน อาทิ กิจกรรม การประกวด ฯลฯ และผลักดันให้ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว ทั้งเวทีในประเทศและระหว่างประเทศ	๓) สนับสนุนและผลักดันให้ท้องถิ่นสามารถ กำหนดการจัดเก็บรายได้จากการจัดการสิ่งแวดล้อมเองได้ เช่นการจัดเก็บค่าธรรมเนียมมลพิษ หรือ รายได้จากค่าธรรมเนียมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ อาทิ การจ่ายค่าตอบแทนนิเวศบริการ (Payments for Ecosystem services – PES) และสามารถ บริหารจัดการในรูปแบบกองทุนเองได้ ๔) ส่งเสริมการใช้มาตรการจูงใจเพื่อสนับสนุนการ เพิ่มและการจัดการพื้นที่สีเขียวชุมชน อาทิ กำหนดให้พื้นที่ที่สงวนหรืออนุรักษ์ไว้เป็นพื้นที่สีเขียวเพื่อการป้องกันภัยทางธรรมชาติ ตามกลไก ทางผังเมืองได้รับการขดเขตที่เหมาะสม การใช้พื้นที่ สีเขียวเป็นเครื่องมือจูงใจในการดึงดูดและส่งเสริม การลงทุน โดยเฉพาะในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ และโครงการพัฒนาที่ดินขนาดใหญ่ของภาคเอกชน ฯลฯ			
กลยุทธ์ที่ ๔.๓ ปรับปรุง แก้ไขกฎ ระเบียบ กฎหมาย เพื่อสนับสนุนการ จัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน	๑) ปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองสิทธิชุมชนให้อยู่ใน สิ่งแวดล้อมที่ดี	๑) พัฒนาระบบตรวจสอบติดตาม ประเมินผล โครงการ โดยการมีส่วนร่วมของภาครัฐ เอกชน และประชาชน เพื่อติดตาม ตรวจสอบโครงการ อนุรักษ์ พัฒนา พื้นฟู บริหารจัดการสิ่งแวดล้อมให้ มีความโปร่งใส เป็นธรรม และนำมาปรับปรุงให้เกิด ความทันสมัย	๑) สนับสนุนให้เกิดการบริหารจัดการใน โครงการด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อสร้างความ ร่วมมือในด้านองค์ความรู้ เงินทุน ให้เกิด ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ชุมชนที่มีโครงสร้างการบริหาร การจัดการ งบประมาณ ระเบียบปฏิบัติ ที่ชัดเจน ตรวจสอบได้ อาทิ การร่วมลงทุนในโครงการ เมืองอัจฉริยะ (Smart City) ของภาคเอกชน กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	มท. ทส.	กค.
	๒) ปรับปรุง แก้ไขกฎหมาย และระเบียบ ข้อบังคับให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงใน ปัจจุบัน อาทิ การร่วมลงทุนหรือการเป็นหุ้นส่วน	๒) พัฒนา ปรับปรุงกฎ ระเบียบ กฎหมายเพื่อการ รักษาสมดุลทางระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมของ ชุมชน โดยใช้กลไกทางผังเมือง กฎหมายควบคุม อาคาร อาทิ กำหนดอัตราส่วนพื้นที่ว่างอัน	๒) ส่งเสริมให้ท้องถิ่น ชุมชน ตั้งกองทุนการ บริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน โดยมี โครงสร้างการบริหารจัดการที่ชัดเจน และมี การสนับสนุนงบประมาณจากทุกภาคส่วน		

ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์	มาตรการ/แนวทาง ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)	มาตรการ/แนวทาง ระยะปานกลาง (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	มาตรการ/แนวทาง ระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๘๐)	หน่วยงาน รับผิดชอบ หลัก	หน่วยงาน สนับสนุน
	กับภาครัฐในการสนับสนุนโครงการด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ดูแลรักษาสีงแวดล้อมชุมชน	ปราศจากสิ่งปกคลุมต่อพื้นที่อาคารรวมทุกชั้นของ อาคารทุกหลังที่ก่อสร้างในที่ดินแปลงเดียวกัน (Open Space Ratio: OSR) ให้มีพื้นที่ที่น้ำซึมผ่าน ได้และมีพื้นที่เพื่อปลูกต้นไม้ การกำหนดพื้นที่ใน ระดับดินให้น้ำบนผิวดินซึมผ่านลงสู่ใต้ดินได้ โดยสะดวกและปลูกต้นไม้ประเภทไม้ยืนต้นเป็น องค์ประกอบหลักในพื้นที่ (Biotope Area Factor: BAF) การนำระบบการจัดรูปที่ดิน (Land readjustment) มาใช้ในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวสำหรับ ชุมชน ฯลฯ	เพื่อใช้ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ดูแล และบริหาร จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล่อม ในชุมชนของตนเองอย่างเบ็ดเสร็จตามหลัก ธรรมาภิบาล		
	๓) ปรับปรุงการลดขั้นตอนและเวลาที่ใช้ในการ ดำเนินงานแต่ละขั้นตอน โดยกำหนดระยะเวลาการ ดำเนินงานแต่ละขั้นตอนให้ชัดเจน หากไม่สามารถ ดำเนินงานตามเวลาที่กำหนด ให้ถือว่าการ ดำเนินงานได้ผ่านขั้นตอนดังกล่าวเรียบร้อยแล้ว	๓) การปรับปรุงกฎ ระเบียบ กฎหมายที่ส่งเสริมให้ เกิดการพัฒนาที่ดินที่ไม่เอื้อต่อการเป็นพื้นที่สีเขียว รวมทั้งพัฒนาเกณฑ์ มาตรฐาน การกำหนดพื้นที่ที่ หรือมาตรการรักษา คู่มือครองพื้นที่สีเขียวในชุมชน ที่เหมาะสม สอดคล้องกับองค์ประกอบต่างๆ			
	๔) การกำหนดมาตรการให้ผู้ผลิตและผู้จำหน่าย จัดตั้งตัวแทนรับคืนซากสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของ ผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายสินค้าแต่ละชนิดให้ครบทุก จังหวัด	ของเมือง อาทิ เกณฑ์มาตรฐานการอนุรักษ์ต้นไม้ ใหญ่ในงานก่อสร้าง กำหนดการขิมน้ำและปริมาณ น้ำไหลบ่าในแปลงที่ดิน ฯลฯ			
	๕) ส่งเสริมให้มีการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับ สิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างเคร่งครัด เป็นธรรมและมี บรรทัดฐานในการปฏิบัติ โดยดำเนินการอย่าง สม่ำเสมอและต่อเนื่อง				
	๖) เพิ่มบทลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดทางด้าน สิ่งแวดล้อม โดยให้คิดค่าความเสียหายด้าน สิ่งแวดล้อม และความเสียหายต่อสาธารณะ เป็นมูลค่าที่เป็นตัวเงินเพิ่มเข้าไปในบทลงโทษ				

ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์	มาตรการ/แนวทาง ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)	มาตรการ/แนวทาง ระยะปานกลาง (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	มาตรการ/แนวทาง ระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๘๐)	หน่วยงาน รับผิดชอบ หลัก	หน่วยงาน สนับสนุน
กลยุทธ์ที่ ๔.๔ การจัดทำฐานข้อมูล สิ่งแวดล้อมชุมชนอัจฉริยะ	๑) ส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องวางแผน และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม บนพื้นฐานของข้อมูล โดยให้มีการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างเป็นระบบ ในชุมชนทุกระดับ อาทิ ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งทางกายภาพ ชีวภาพ การจัดการสิ่งแวดล้อม ขยะ น้ำเสีย มลพิษ ภัยพิบัติ การใช้ประโยชน์ที่ดิน ระบบสาธารณสุขโรค สาธารณูปการ โครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม มรดกทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ	๑) ขยายผลการเก็บรวบรวมข้อมูลสิ่งแวดล้อมชุมชนให้ครอบคลุมทุกชุมชนและท้องถิ่นทุกระดับ	๑) ขยายผลการใช้งานระบบข้อมูลและฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมชุมชนอัจฉริยะให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย	มท. ทส. ดศ. อว.	ทุกหน่วยงาน
	๒) พัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เป็นมาตรฐาน เพื่อให้สามารถเชื่อมโยง แบ่งปัน และบูรณาการข้อมูลเพื่อการใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของข้อมูลเป็นสำคัญ	๒) ส่งเสริมการเข้าถึงและนำข้อมูลจากฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมชุมชนมาประยุกต์ใช้เพื่อการวางแผน และพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทและศักยภาพของชุมชน หรือการใช้งานเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์เฉพาะด้านของหน่วยงาน เครือข่าย และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง อาทิ คิดค้นนวัตกรรมการจัดการเศษวัสดุเหลือใช้ในภาคอุตสาหกรรมและบริการ การหาแนวทางลดของเสีย การขยายช่องทางในการแลกเปลี่ยนของเสียและวัสดุเหลือใช้ของแต่ละภาคส่วน เป็นต้น	๒) ประยุกต์ใช้ประโยชน์ระบบข้อมูลและฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมชุมชนอัจฉริยะ เพื่อกำหนดนโยบาย แผน แนวทาง ตลอดจน กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มาตรการจูงใจเพื่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริม สนับสนุนให้ชุมชน ท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เป็นเครื่องมือเพื่อการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน		
	๓) พัฒนาระบบฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมชุมชน ตลอดจนฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมเฉพาะด้าน อาทิ ฐานข้อมูลของเสียและเศษวัสดุเหลือใช้ภาคครัวเรือน ภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ ฐานข้อมูลการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า พื้นที่สีเขียวของชุมชน ฐานข้อมูลเครือข่าย ฯลฯ เพื่อการใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ	๓) เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ข้อมูลและฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมชุมชน และฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมเฉพาะด้าน อย่างกว้างขวางครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งเพิ่มช่องทางการเข้าถึงข้อมูล			

ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์	มาตรการ/แนวทาง ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)	มาตรการ/แนวทาง ระยะปานกลาง (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	มาตรการ/แนวทาง ระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๘๐)	หน่วยงาน รับผิดชอบ หลัก	หน่วยงาน สนับสนุน
	๔) บูรณาการเชื่อมโยงฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมชุมชน กับฐานข้อมูลของภาคส่วนอื่นที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้ง กำหนดเจ้าหน้าที่ประจำ เพื่อทำการปรับปรุงข้อมูล ให้เป็นปัจจุบัน สามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการ ตัดสินใจได้ทันต่อสถานการณ์	๔) นำเทคโนโลยีที่ทันสมัย หรือเทคโนโลยีดิจิทัล มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อม ชุมชนและฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมเฉพาะด้าน สู่การ เป็นฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมชุมชนอัจฉริยะ เพื่อให้ สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สะดวกใน การเข้าถึง มีระบบการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ได้ อย่างถูกต้อง แม่นยำ นำไปสู่การประยุกต์ใช้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพและแสดงผลได้อย่างทัน สถานการณ์			
		๕) พัฒนาและจัดทำแพลตฟอร์มสำหรับชุมชน ท้องถิ่น และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องสามารถเพิ่มเติม ข้อมูลที่เกี่ยวข้องภายในชุมชน เพื่อให้เกิดการ ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงข้อมูลได้ทันต่อ สถานการณ์จริงในพื้นที่			
		๖) พัฒนาระบบการติดตามตรวจสอบ ประเมินผล การดำเนินงานและการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ชุมชนแบบบูรณาการอย่างมีส่วนร่วม โดยประยุกต์ใช้ ประโยชน์จากระบบข้อมูลและฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อม ชุมชน			

ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์	มาตรการ/แนวทาง ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)	มาตรการ/แนวทาง ระยะปานกลาง (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	มาตรการ/แนวทาง ระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๘๐)	หน่วยงาน รับผิดชอบ หลัก	หน่วยงาน สนับสนุน
ยุทธศาสตร์ที่ ๕ พัฒนาศักยภาพ องค์ความรู้ นวัตกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมนิเวศ เพื่อสร้างชุมชนแห่งอนาคต เป้าหมาย ภาครัฐพัฒนาสิ่งแวดล้อมชุมชนมีศักยภาพในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงบนฐานองค์ความรู้ นวัตกรรม และเทคโนโลยีที่ทันสมัยทัดเทียมประชาคมอาเซียน และประชาคมโลก ตัวชี้วัด ๑) จำนวนกลุ่ม เครือข่าย ที่มีลักษณะที่หลากหลายและมีส่วนร่วมกับการพัฒนาในการอนุรักษ์และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งในประเทศและระหว่างประเทศเพิ่มขึ้น ๒) จำนวนนวัตกรรม เทคโนโลยีในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น ๓) จำนวนชุมชนที่มีองค์ความรู้ในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของตนเอง หรือมีวัฒนธรรมเชิงนิเวศในการดำเนินชีวิตเพิ่มขึ้น					
กลยุทธ์ที่ ๕.๑ เสริมสร้างความรู้ จิตสำนึก และความสามารถในการ สร้างนวัตกรรมเพื่อการจัดการ สิ่งแวดล้อมชุมชนที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง	๑) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนทุกเพศทุกวัย ได้รับความรู้ และสร้างความตระหนักเกี่ยวกับ สถานการณ์สิ่งแวดล้อมชุมชน ทั้งนี้ หน่วยงาน ภาครัฐ และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอาจประยุกต์ใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ทันสมัย หรือการสื่อสารดิจิทัล เป็นเครื่องมือสร้างการรับรู้ และความตระหนัก รวมทั้งการเปลี่ยนค่านิยมด้าน สิ่งแวดล้อม และให้คำนึงถึงความปลอดภัยของ เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นสำคัญ เพื่อลดความ เสี่ยงของข้อมูลที่จะเกิดขึ้น	๑) ส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่าง ภาครัฐพัฒนาและประชาชนในการบูรณาการ องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชุมชน ทูทาง สิ่งแวดล้อมและสังคมภายในท้องถิ่น เพื่อใช้ในการ พัฒนาเมืองและชุมชนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนบน พื้นฐานภูมินิเวศที่สอดคล้องกับวิถีและศักยภาพ ของชุมชน มีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ บูรณาการนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่ออนุรักษ์ พื้นฟู ดูแล และบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน	๑) ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาต่อยอด องค์ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรม การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน ให้ทันต่อ สถานการณ์	มท. ทส. อว. ศธ.	พท. วธ.
	๒) ส่งเสริม ประชาสัมพันธ์และสนับสนุนการให้ ความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชน รวมถึงพัฒนา องค์ความรู้แก่ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการจัดทำ และประโยชน์จากแผนผังภูมินิเวศ รวมทั้งการนำ เทคโนโลยีที่ทันสมัยหรือเทคโนโลยีดิจิทัล มาใช้เป็น เครื่องมือช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ สิ่งแวดล้อมชุมชน	๒) ส่งเสริมให้สถาบันการศึกษา ภาครัฐพัฒนา ร่วมกับ ประชาชนชาวบ้าน และชุมชน สร้างสรรค์องค์ความรู้ และนวัตกรรมของชุมชน	๒) สนับสนุนให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้าร่วม พัฒนาระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการ จัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน ให้เกิดประสิทธิภาพ เพิ่มขึ้น อาทิ การพัฒนาการจัดการ สิ่งแวดล้อมชุมชนผ่านระบบพี่เลี้ยง (Coaching and Mentoring) เป็นต้น		
	๓) ส่งเสริมองค์ความรู้ และเทคโนโลยีในการ สร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม ชุมชน	๓) ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่มี ประสิทธิภาพ อาทิ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่าน กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในระบบพี่เลี้ยง (Coaching and Mentoring) จากชุมชนที่ประสบ ความสำเร็จในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน ฯลฯ			

ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์	มาตรการ/แนวทาง ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)	มาตรการ/แนวทาง ระยะปานกลาง (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	มาตรการ/แนวทาง ระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๘๐)	หน่วยงาน รับผิดชอบ หลัก	หน่วยงาน สนับสนุน
	๔) สร้างกลไกการสืบสานถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่มีประสิทธิภาพ อาทิ การสร้างปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้ที่มีความสนใจเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน เพื่อรับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ๕) พัฒนาศักยภาพ และส่งเสริม สนับสนุนให้ชุมชนสร้างนวัตกรรมชุมชนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงภูมิปัญญาที่เรียนรู้จากภายนอกเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี	๔) ส่งเสริม สนับสนุนองค์ความรู้ในการสร้างศักยภาพให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ชีวิตและอยู่ร่วมกับเทคโนโลยีในอนาคต			
กลยุทธ์ที่ ๕.๒ ส่งเสริมการวิจัย และพัฒนา รวมทั้งเทคโนโลยีด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน	๑) ส่งเสริมให้ชุมชนสำรวจ จัดเก็บข้อมูลทุนชุมชน ทั้งทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทุนกายภาพ ทุนทางสังคม และทุนมนุษย์ รวมทั้งติดตามการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง เพื่อใช้ในการปรับปรุงข้อมูลชุมชน และใช้ประโยชน์เพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ดูแลรักษาทุนของชุมชน เพื่อเป็นฐานสู่การสร้างอาชีพ รายได้ให้ชุมชน ส่งผลให้ชุมชนสามารถพึ่งพาและจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน	๑) พัฒนาและนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ มาประยุกต์ใช้สำหรับเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน บริหารจัดการ ด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง	๑) ยกระดับภาคการผลิตที่เกี่ยวข้องให้เอื้อต่อการพัฒนาเมืองและชุมชนของประเทศไทย สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนบนพื้นฐานภูมินิเวศและความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งพัฒนาธุรกิจบริการด้านพื้นที่สีเขียวของชุมชนให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน	มท. ดศ. อว. ทส.	อก. กษ. พณ.
	๒) พัฒนาการจัดเก็บข้อมูลและระบบข้อมูลสิ่งแวดล้อมชุมชนอัจฉริยะ ที่เป็นมาตรฐาน มีความน่าเชื่อถือ ง่ายต่อการเข้าถึงและทำความเข้าใจ และเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบในทุกระดับ เพื่อนำไปสู่การบูรณาการในการวางแผนและบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชนของหน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง	๒) ส่งเสริมงานวิจัยและพัฒนาที่จะสนับสนุนแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนในทุกภาคการผลิตและการบริโภคให้เกิดเป็นรูปธรรม และเป็นไปอย่างกว้างขวาง อาทิ การนำวัสดุเหลือใช้หรือเหลือทิ้งในภาคการผลิตหนึ่งมาต่อยอดทางเศรษฐกิจ หรือนำมาใช้เป็นวัตถุดิบเพื่อการผลิตในอีกภาคการผลิต ฯลฯ ตลอดจนงานการศึกษาวิจัยในเชิงเศรษฐศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง อาทิ แนวทางการจัดเก็บรายได้ส่วนต่างของราคาที่คืนจากโครงการพัฒนาของรัฐ เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน ฯลฯ			

ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์	มาตรการ/แนวทาง ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)	มาตรการ/แนวทาง ระยะปานกลาง (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	มาตรการ/แนวทาง ระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๘๐)	หน่วยงาน รับผิดชอบ หลัก	หน่วยงาน สนับสนุน
กลยุทธ์ที่ ๕.๓ ส่งเสริมความ รับผิดชอบต่อภาคีพัฒนา เพื่อการจัดการ สิ่งแวดล้อมชุมชนผ่านกระบวนการ เรียนรู้ของชุมชน และการสร้าง วัฒนธรรมเชิงนิเวศ	๑) กระตุ้นให้ภาคีการพัฒนาเข้ามามีส่วนร่วมใน การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนเพิ่มมากขึ้น เนื่องจาก เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกัน	๑) ส่งเสริมให้มีคณะทำงานในการบริหารจัดการ และดูแลเฝ้าระวังทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมภายใน ชุมชนที่มาจากทุกภาคส่วน เพื่อสร้างความโปร่งใส และความน่าเชื่อถือ ตลอดจนลดปัญหาความ ขัดแย้ง	๑) ขยายเครือข่ายการจัดการสิ่งแวดล้อม ชุมชน รวมทั้งเสริมสร้างกลุ่มพัฒนาเมืองภาค ประชาสังคม เกิดเป็นเครือข่ายร่วมขับเคลื่อน การพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนบนพื้นฐาน ภูมินิเวศที่มีความเข้มแข็งสามารถผลักดันหรือ ยกระดับให้เมืองของประเทศไทยมีการจัดการ สิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชนในระดับสากล	มท. ทส. วธ. นร.	ทุกหน่วยงาน
	๒) ส่งเสริมให้กลุ่มชุมชน เครือข่ายชุมชน ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ สิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชุมชนร่วมกับภาคีพัฒนา สิ่งแวดล้อม อาทิ การจัดตั้ง/ขยายกลุ่มอาสาสมัคร พิทักษ์สิ่งแวดล้อม	๒) สนับสนุนให้สร้างต้นแบบการมีส่วนร่วมระหว่าง ภาคีพัฒนากับชุมชนในการบริหารจัดการและดูแล เฝ้าระวังทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนให้ เป็นรูปธรรม	๒) ติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลต้นแบบการ มีส่วนร่วมระหว่างภาคีพัฒนาและชุมชน ในการบริหารจัดการและดูแลเฝ้าระวัง ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน เพื่อนำมาปรับปรุง พัฒนาให้เหมาะสมกับ สถานการณ์และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด		
	๓) ส่งเสริมให้ภาคีพัฒนาร่วมกับภาคท้องถิ่นสร้าง ความรู้ ความเข้าใจในการดูแลเฝ้าระวังสิ่งแวดล้อม ภายในชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันภายใน ชุมชน	๓) ผลักดันและสร้างให้เกิดกลุ่มพัฒนาเมืองและ ชุมชนภาคประชาสังคม เพื่อเป็นกลไกขับเคลื่อน การพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนบนพื้นฐาน ภูมินิเวศในระดับพื้นที่ โดยมีหน่วยงานภาครัฐที่มี ส่วนเกี่ยวข้องให้การสนับสนุนช่วยเหลือภายใต้ ขอบเขตของกฎหมายเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพ			
	๔) ส่งเสริมและสร้างให้เกิด “วัฒนธรรมเชิงนิเวศ” ในทุกระดับและทุกภาคส่วน โดยดำเนินกิจกรรม บนพื้นฐานภูมินิเวศ หรือการคำนึงถึงระบบนิเวศ ควบคู่ไปกับวิถีวัฒนธรรม และความเป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม	๔) พัฒนาองค์ความรู้ เครื่องมือ กลไก ระบบจูงใจ เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานด้านการจัดการ สิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชนของหน่วยงาน กลุ่ม พัฒนาเมืองและชุมชนภาคประชาสังคม รวมทั้งภาค ส่วนที่เกี่ยวข้องให้เกิดความเข้มแข็งและมี ประสิทธิภาพ			
	๕) ส่งเสริม สนับสนุนให้มีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลงานวิจัย ความรู้และประสบการณ์การ ดำเนินงานของหน่วยงาน องค์กร ท้องถิ่น และ ชุมชนด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างเป็น ระบบ สำหรับเป็นบทเรียน เพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน หรือปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ต่อยอดและพัฒนาเกิด	๕) เสริมศักยภาพประชาชน และเพิ่มขีด ความสามารถให้กับหน่วยงานท้องถิ่น และชุมชน ให้มีทักษะและความรู้ในการบริหารจัดการ สิ่งแวดล้อมชุมชน โดยชุมชนท้องถิ่น เช่น การจัดทำ แผนการจัดการน้ำ โดยชุมชน ซึ่งชุมชนต้องเข้า มาร่วมเรียนรู้ตั้งแต่กระบวนการจัดทำระบบข้อมูล			

ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์	มาตรการ/แนวทาง ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)	มาตรการ/แนวทาง ระยะปานกลาง (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	มาตรการ/แนวทาง ระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๘๐)	หน่วยงาน รับผิดชอบ หลัก	หน่วยงาน สนับสนุน
	เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะสม สอดคล้องกับบริบทที่มีความแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ โดยนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ให้สามารถแสดงแบ่งปัน และเชื่อมโยงข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ๖) เสริมสร้าง และพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนบนพื้นฐานภูมิโนเวศ ให้แก่บุคลากรทั้งหน่วยงานของรัฐ และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อบรรลุสู่วัฒนธรรมเชิงโนเวศ	การวิเคราะห์ข้อมูล ไปจนถึงการจัดทำแผนน้ำให้เกิดการดูแลรักษา ใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ มีการแบ่งปันน้ำอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง เป็นต้น			
กลยุทธ์ที่ ๕.๔ เสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน	๑) เสริมสร้างบทบาทนำของประเทศไทยในการส่งเสริมให้เกิดการสร้างวัฒนธรรมร่วมเชิงโนเวศของภูมิภาคอาเซียนในการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชน ภายใต้แนวคิดการจัดการเศรษฐกิจและสังคม บนฐานภูมิโนเวศ และความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	๑) ยกระดับการดำเนินงานและบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชนสู่มาตรฐานสากล โดยการสร้างความร่วมมือกับต่างประเทศ รวมทั้งพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร การแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดี เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการดำเนินงานร่วมกัน	๑) พัฒนาระบบและกลไก เพื่อกระตุ้นและผลักดันให้ท้องถิ่นของประเทศไทยมีความเข้มแข็งและก้าวสู่การเป็นผู้นำด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชนในระดับอาเซียนและระดับสากล	ทส. กต.	มท.
		๒) ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายอาเซียนด้านสิ่งแวดล้อมเมืองที่ยั่งยืน (ASEAN Environmental Sustainable City Network: AESCN) และจัดให้มีกลไกเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของเครือข่าย เพื่อส่งเสริมให้เกิดการสร้างนวัตกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชนร่วมกัน			

อักษรย่อ	คำอธิบายหน่วยงานรับผิดชอบ	อักษรย่อ	คำอธิบายหน่วยงานรับผิดชอบ
นร.	สำนักนายกรัฐมนตรี	พน.	กระทรวงพลังงาน
กท.	กระทรวงกลาโหม	พณ.	กระทรวงพาณิชย์
กค.	กระทรวงการคลัง	มท.	กระทรวงมหาดไทย
กต.	กระทรวงการต่างประเทศ	ยธ.	กระทรวงยุติธรรม
กก.	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา	รง.	กระทรวงแรงงาน
พม.	กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	วธ.	กระทรวงวัฒนธรรม
กษ.	กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	อว.	กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
คค.	กระทรวงคมนาคม	ศธ.	กระทรวงศึกษาธิการ
ทส.	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	อก.	กระทรวงอุตสาหกรรม
ดศ.	กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม	สศส.	สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน)
สธ.	กระทรวงสาธารณสุข	สททช.	สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ

แผนที่นำทาง แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๘๐

ยุทธศาสตร์	กลยุทธ์	มาตรการ/แนวทาง		
		ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)	ระยะกลาง (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	ระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๘๐)
ยุทธศาสตร์ที่ ๑ อนุรักษ์ และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ ตามแนวศาสตร์พระราชา	กลยุทธ์ที่ ๑.๑ อนุรักษ์ ปกป้อง ฟื้นฟู ดูแลรักษา และจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติ และระบบนิเวศภายในชุมชน ท้องถิ่น โดยชุมชนมีส่วนร่วม ตามแนวพระราชดำริ	๑) ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และจัดทำระบบข้อมูลทรัพยากรฯ	๑) จัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์พื้นที่	๑) ส่งเสริมการใช้ประโยชน์พื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรเชิงคุณค่า
		๒) กำหนด ประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่เข้าหลักเกณฑ์	๒) พัฒนาเครื่องมือ กลไกการดำเนินงาน	๒) พัฒนาองค์ความรู้ นวัตกรรม /ปรับปรุงข้อมูลทรัพยากรให้เป็นปัจจุบัน
		๓) ส่งเสริม รักษาพื้นที่เกษตรกรรมของเมือง และสร้างความเป็นธรรมด้านการใช้น้ำ	๓) เพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ และการเข้าถึงองค์ความรู้การประยุกต์ใช้	๓) ปฏิบัติตามกฎหมาย มาตรการ เพื่อคุ้มครอง รักษา พื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม พื้นที่อนุรักษ์อย่างเข้มงวด
		๔) สร้างมาตรการ กลไก ความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการอนุรักษ์ พื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม พื้นที่อนุรักษ์ให้เป็นรูปธรรม	ศาสตรพระราชา	
		๕) ส่งเสริมการจัดตั้งคณะทำงานจากทุกภาคส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่คุ้มครองฯ พื้นที่อนุรักษ์ และพื้นที่ฐานทรัพยากรฯ ที่สำคัญ โดยนำศาสตร์พระราชามาประยุกต์ใช้		
	กลยุทธ์ที่ ๑.๒ อนุรักษ์ ฟื้นฟู ดูแลรักษา และใช้ประโยชน์พื้นที่สีเขียว เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	๑) อนุรักษ์ ฟื้นฟู ดูแลพื้นที่สีเขียวที่มีอยู่เดิม เพิ่มพื้นที่สีเขียว ร่วมกับดูแลรักษาระบบน้ำ และพื้นที่ชุ่มน้ำของชุมชน	๑) สร้างเสริมพลังประชารัฐร่วมเป็นกลไกรักษาและคืนพื้นที่สีเขียว	๑) จัดให้มีพื้นที่สีเขียวที่เข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ในพื้นที่ส่วนต่างๆ ของชุมชน โดยเฉพาะพื้นที่สีเขียวในละแวกบ้าน โดยขยายผลให้ครอบคลุมท้องถิ่นที่มีประชากรหนาแน่น
		๒) วางแผน จัดทำ สงวนที่ดินสาธารณะประโยชน์ และใช้ประโยชน์ที่ดินรอกการพัฒนา ที่ดินที่ยึดคืนจากการบุกรุก เพื่อเป็นที่โล่งว่าง และพื้นที่สีเขียวยั่งยืนของชุมชน	๒) จัดให้มีพื้นที่สีเขียวที่ประชาชนเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ โดยเฉพาะในละแวกบ้าน และจัดแบ่งพื้นที่ใช้สอย ให้มีความหลากหลาย รองรับสังคมผู้สูงอายุ	๒) จัดการข้อมูล ระบบข้อมูลพื้นที่สีเขียวให้เป็นปัจจุบัน และพัฒนาองค์ความรู้ เครื่องมือ กลไก เทคโนโลยี และนวัตกรรม การจัดการพื้นที่สีเขียวอย่างต่อเนื่อง
		๓) ส่งเสริมสนับสนุนให้ท้องถิ่นจัดทำแผนและผังการอนุรักษ์ พัฒนาพื้นที่สีเขียว ที่โล่งว่าง และพื้นที่ชุ่มน้ำบนพื้นฐานของข้อมูล โดยการมีส่วนร่วม	๓) ส่งเสริมการใช้ประโยชน์พื้นที่สีเขียวเป็นกำแพงกันเสียง หรือแนวบังลม และประยุกต์เพื่อปกป้องผลกระทบจากมลพิษทางอากาศ	๓) ขยายผลการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจ สวนป่าเศรษฐกิจ ให้ครอบคลุมทั่วประเทศ
		๔) ส่งเสริมการจัดทำพื้นที่สีเขียวต้นแบบ โดยเฉพาะหน่วยงานรัฐ รวมทั้งจัดแบ่งพื้นที่ เป็นพื้นที่สีเขียวเพื่อสาธารณะให้ประชาชนเข้าไปใช้ประโยชน์ได้	๔) ส่งเสริมการประยุกต์ใช้พืชพรรณที่สามารถป้องกัน ดูดซับมลพิษรอบแหล่งกำเนิด มลพิษ ควบคู่กับการส่งเสริมการปลูกต้นไม้ในพื้นที่เปราะบาง	
		๕) ส่งเสริมการบูรณาการพื้นที่สีเขียวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวม	๕) ส่งเสริมการใช้ประโยชน์พื้นที่สีเขียวแบบเนกประสงค์	
		๖) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียว โดยการพัฒนาเครื่องมือ กลไก และการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้	๖) ส่งเสริมการเพิ่มคุณค่าการใช้ประโยชน์พื้นที่สีเขียวเชิงคุณค่า เพื่อสร้างอาชีพ	
			๗) พิจารณาปรับปรุงกฎหมาย เพื่อจัดสรรพื้นที่ในนิคมอุตสาหกรรมเป็นพื้นที่สีเขียว เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงและใช้ประโยชน์	
			๘) สนับสนุนการปลูกไม้เศรษฐกิจ สวนป่าเศรษฐกิจ และจัดให้มีระบบจุใจที่เหมาะสม	
			๙) ส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีนวัตกรรมเพื่อจัดการพื้นที่สีเขียว โดยการมีส่วนร่วม	
	กลยุทธ์ที่ ๑.๓ ป้องกันและฟื้นฟูพื้นที่ชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติทาง ธรรมชาติ และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ	๑) ภาครัฐและชุมชนร่วมจัดทำแผนผังการจัดการความเสี่ยง ภัยพิบัติ การรองรับ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และความเสี่ยงเฉพาะด้าน	๑) บูรณาการข้อมูลภัยพิบัติจากชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเชื่อมโยงกับ ฐานข้อมูลอื่น โดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ	๑) ขยายผล ต่อยอดนวัตกรรมที่จะเป็นประโยชน์ต่อการรองรับปัญหาภัยพิบัติ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
		๒) เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจต่อสาธารณะ อย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง	๒) ส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมเพื่อป้องกันและลดผลกระทบจากภัยพิบัติ และรองรับ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ	
		๓) ส่งเสริมการฝึกอบรมและฝึกปฏิบัติการอพยพฉุกเฉินให้แก่ชุมชนในพื้นที่เสี่ยง	๓) ปรับปรุงกฎ ระเบียบ กฎหมายให้สอดคล้อง และจัดมาตรการเยียวยาแก่ผู้ประสบเหตุ อย่างเหมาะสม	
		๔) ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วน ออกแบบหรือปรับปรุงอาคารเพื่อป้องกันภัยพิบัติทางธรรมชาติอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับพื้นที่		
ยุทธศาสตร์ที่ ๒ บริหารจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดินและการพัฒนาเมืองและชุมชนอย่างยั่งยืน	กลยุทธ์ที่ ๒.๑ จัดทำแผนผังภูมินิเวศของชุมชน ครอบคลุมการใช้ประโยชน์ เชิงภูมิสังคม และการพัฒนาเมืองบนพื้นฐานภูมินิเวศ	๑) จัดทำแผนผังภูมินิเวศ เพื่อการพัฒนาเมือง โดยคำนึงถึงระบบนิเวศ และอัตลักษณ์ วัฒนธรรมพื้นที่	๑) ขยายผลการจัดทำแผนผังภูมินิเวศ และส่งเสริมการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ มาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาแผนผังภูมินิเวศที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน	๑) ขยายผลการจัดทำแผนผังภูมินิเวศให้ครอบคลุมทุกภาคทั่วประเทศ
		๒) เพิ่มความเข้มข้นการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวคิดเมืองกระชับ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดสากล โดยพัฒนาบนพื้นฐานภูมินิเวศ/ความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	๒) ส่งเสริมการพัฒนาเมืองต้นแบบที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบนพื้นฐานภูมินิเวศ มีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน	๒) ติดตาม ประเมิน และควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินและการดำเนินการตามมาตรการ ที่กำหนดตามแผนผังภูมินิเวศ
		๓) กำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาบนพื้นฐานภูมินิเวศ	๓) ติดตาม ประเมินผล และพัฒนาพื้นที่ตามวัตถุประสงค์ ตามรอบระยะเวลา	๓) ขยายผลการพัฒนาเมืองต้นแบบ และสนับสนุนให้มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี ที่ทันสมัยเพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการเมือง
		๔) การพัฒนาพื้นที่ตามวัตถุประสงค์เฉพาะ โดยคำนึงถึงภูมินิเวศ/ ความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม		๔) ส่งเสริมให้ชุมชนดำเนินการตามแผนผังการพัฒนาเมืองและชุมชน หรือแผนจัดการ สิ่งแวดล้อมเฉพาะด้าน ที่ชุมชนร่วมจัดทำขึ้น
		๕) ส่งเสริมและผลักดันให้ทุกภาคส่วน อนุรักษ์ ดูแลสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามมาตรฐาน		
		๖) ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการพัฒนาและบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม		
	กลยุทธ์ที่ ๒.๒ ปรับโครงสร้างพื้นฐานเมืองสู่โครงสร้างพื้นฐานสีเขียว	๑) ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานของเมืองสู่โครงสร้างพื้นฐานสีเขียว	๑) วางแผน ออกแบบ และจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เพื่อรองรับการเปลี่ยน โครงสร้างทางกายภาพและทางสังคมที่มุ่งสู่การพัฒนาบนฐานภูมินิเวศ และความเป็น มิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี	๑) ขยายผลการวางแผน ออกแบบ และจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน
		๒) จัดทำโครงสร้างพื้นฐานสีเขียว โดยคำนึงถึงอารยสถาปัตย์ การออกแบบที่เป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม การรองรับและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการจัดการระบบน้ำ	๒) วางแผน ออกแบบ และจัดให้มีระบบขนส่งสาธารณะที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	๒) ขยายผลการวางแผน ออกแบบ และจัดให้มีระบบขนส่งสาธารณะ ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการเดินทางทางเลือก โดยเชื่อมต่อบริบทหลักและระบบรองอย่างมีประสิทธิภาพ
			๓) เพิ่มประสิทธิภาพจัดการโครงสร้างพื้นฐานสีเขียว โดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย	
	กลยุทธ์ที่ ๒.๓ การจัดการสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ เมืองและชุมชน เพื่อความเป็น ระเบียบเรียบร้อย สะอาด สะดวกสบาย สวยงาม น่าอยู่ และปลอดภัย	๑) ส่งเสริม สนับสนุนการจัดทำแผนบูรณาการการจัดการสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ของเมือง	๑) พัฒนาองค์ความรู้ เครื่องมือ กลไกเพื่อสื่อสารถ่ายทอดการจัดการสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์	๑) ส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมเพื่อการสื่อสาร การโฆษณารูปแบบใหม่ที่สร้างสรรค์เพื่อสังคม
		๒) ให้ท้องถิ่นดำเนินการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามมาตรฐาน	๒) ส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ โดยชุมชน	๒) ขยายผลการพัฒนาแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ที่ดี ครอบคลุมท้องถิ่นทุกระดับ
		๓) สร้างเครือข่ายความร่วมมือการจัดการสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์	๓) เสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย พัฒนาเครื่องมือ กลไกที่มีประสิทธิภาพ	๓) ขยายผลเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ เพื่อเพิ่ม ประสิทธิภาพการบริหารจัดการ
		๔) จัดระเบียบป้าย โดยกำหนดพื้นที่ติดตั้งป้ายและคำนึงถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อย ของบ้านเมือง	๔) ปรับปรุงกฎ ระเบียบ กฎหมายเกี่ยวกับการจัดระเบียบป้ายที่เหมาะสม ทันสถานการณ์	
			๕) พัฒนาระบบจุใจให้แก่ผู้ประกอบการธุรกิจ ใช้ช่องทางสื่อสารรูปแบบใหม่	

ยุทธศาสตร์	กลยุทธ์	มาตรการ/แนวทาง			
		ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)	ระยะกลาง (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	ระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๘๐)	
ยุทธศาสตร์ที่ ๓ ส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่สืบฐานเศรษฐกิจหมุนเวียนและการเติบโตสีเขียว	กลยุทธ์ที่ ๓.๑ พัฒนาแนวทางการจัดการของเสียและน้ำเสียของทุกภาคส่วนให้มีประสิทธิภาพตามแนวทางเศรษฐกิจหมุนเวียน	๑) ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีการจัดการของเสียตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง	๑) ส่งเสริมนำแนวคิดที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ผสมผสานกับออกแบบรูปแบบใหม่ๆ เพื่อเพิ่มมูลค่าวัสดุเหลือใช้ในภาคการบริโภค และภาคการผลิต	๑) ขยายผลการนำแนวคิดที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ผสมผสานกับการออกแบบรูปแบบใหม่ๆ เพื่อเพิ่มมูลค่าวัสดุเหลือใช้ในภาคการบริโภค และภาคการผลิตอย่างต่อเนื่อง	
		๒) ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีการจัดการและเก็บรวบรวมข้อมูลของเสีย เศษวัสดุเหลือใช้จากภาคเกษตร อุตสาหกรรม การค้าและบริการ รวมทั้งครัวเรือนอย่างเป็นระบบ	๒) ส่งเสริมทุกภาคส่วนนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการน้ำเสีย การนำกลับมาใช้ใหม่ และการใช้ประโยชน์จากก๊าซชีวภาพ		
	กลยุทธ์ที่ ๓.๒ ส่งเสริมและสนับสนุนเศรษฐกิจหมุนเวียนบนพื้นฐานของอัตลักษณ์และวิถีชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	๑) ส่งเสริมและสนับสนุนการทำเกษตรกรรมยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมการนำผลิตผลทางการเกษตร ทุนความหลากหลายทางชีวภาพมาสร้างมูลค่าเพิ่ม	๑) ส่งเสริมการนำเทคโนโลยี องค์ความรู้เพื่อปรับปรุงเครื่องมือ เครื่องใช้ รวมทั้งผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาพื้นบ้าน ให้มีคุณภาพ เพื่อต่อยอดสู่การผลิตเชิงพาณิชย์	๑) ส่งเสริมการนำคุณค่าทางอัตลักษณ์และวิถีชุมชนมาสร้างมูลค่าในรูปแบบวิถีร่วมสมัย	
		๒) ส่งเสริมการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการทำการเกษตร เพื่อลดภาระการดูแล และมีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	๒) พัฒนาระบบหรือกลไกสนับสนุนแก่เกษตรกรและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งข้อมูล องค์ความรู้ วิธีการจัดการเกษตรรูปแบบใหม่ ช่องทางการจำหน่าย การทำการตลาด ฯลฯ		
		๓) ภาคการค้าและบริการ ส่งเสริมการนำวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน มาเป็นส่วนประกอบในการผลิตสินค้าและบริการ	๓) ส่งเสริมการเพิ่มคุณค่าการใช้ประโยชน์พื้นที่เกษตรกรรมในรูปแบบใหม่ อาทิ การใช้ประโยชน์จากทิวทัศน์ ภูมิประเทศที่สวยงามของพื้นที่ เพื่อส่งเสริมเชิงการท่องเที่ยว ฯลฯ		
		๔) พื้นฟูและส่งเสริมวิถีดั้งเดิมที่ดำเนินชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	๔) สนับสนุนธุรกิจสมัยใหม่ที่มีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม		
		๕) ส่งเสริมการนำการออกแบบที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมาใช้กับผลิตภัณฑ์ชุมชน	๕) สนับสนุนนำทุนทางความหลากหลายทางชีวภาพมาพัฒนาต่อยอดสร้างธุรกิจ		
		๖) ส่งเสริมให้ชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชน	๖) ส่งเสริมนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาสร้างจุดขาย ตราสินค้าให้กับผลิตภัณฑ์ให้มีรูปแบบที่ทันสมัย แต่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น		
		๗) ส่งเสริมให้ชุมชนอนุรักษ์วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของชุมชนส่งต่อยั่งยืนต่อไป			
		๘) ภาคอุตสาหกรรม ส่งเสริม สนับสนุนนโยบายภาคเอกชนในการนำวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรมาใช้ประโยชน์			
กลยุทธ์ที่ ๓.๓ ส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชน	๑) ส่งเสริมชุมชนรวมกลุ่มด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยภาครัฐให้การสนับสนุน	๑) ขยายผลแนวคิดท่องเที่ยวเชิงนิเวศผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ชุมชนทั่วประเทศ	๑) สนับสนุนให้เกิดการขยายผลการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบครบวงจร		
	๒) ส่งเสริม สนับสนุนให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างอัตลักษณ์ชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว	๒) พัฒนา พื้นฟู และเฝ้าระวัง แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์อยู่เสมอ			
กลยุทธ์ที่ ๓.๔ ส่งเสริมและสนับสนุนภาคการผลิตและภาคอุตสาหกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและชุมชน	๑) ส่งเสริมอุตสาหกรรมในครัวเรือน วิสาหกิจชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยต่อยอดผลผลิตจากเกษตรปลอดภัยในท้องถิ่น	๑) สนับสนุนภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรมในการสร้างคุณค่าร่วมกับสังคม	๑) ส่งเสริมภาคการผลิตและภาคอุตสาหกรรมปรับเปลี่ยนไปใช้เทคโนโลยีการผลิตที่มีประสิทธิภาพมีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม		
	๒) ส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมนำแนวคิดอาคารเขียว มาออกแบบ/ปรับเปลี่ยนอาคาร	๒) ส่งเสริมให้ภาคการผลิตและภาคอุตสาหกรรมใช้การประเมินวัฏจักรชีวิต และระบบนำกลับในการวางแผนการผลิตสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม			
ยุทธศาสตร์ที่ ๔ พัฒนาระบบ กลไกเครื่องมือ และมาตรการในการกำกับดูแลสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างมีธรรมาภิบาล และมีประสิทธิภาพ	กลยุทธ์ที่ ๔.๑ พัฒนาระบบโครงสร้างการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนแบบบูรณาการ	๑) ศึกษาและกำหนดโครงสร้างการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนแบบบูรณาการ	๑) พัฒนาโครงสร้างจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนแบบบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมสอดคล้องกับบริบทของชุมชน	๑) ติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และขยายผลโครงสร้างการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนแบบบูรณาการอย่างมีส่วนร่วม	
		๒) เพิ่มบทบาทชุมชนและท้องถิ่นกำหนดข้อตกลงและกฎระเบียบร่วมกันภายในชุมชน ในด้านการอนุรักษ์และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	๒) พัฒนาระบบการติดตามตรวจสอบ การดำเนินการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน		๒) เสริมสร้างให้โครงสร้างการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนมีศักยภาพสามารถทำงานประสานสอดคล้องกับหน่วยงาน และเครือข่ายทั้งภายในและนอกประเทศ
		๓) สนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนในพื้นที่ระดับท้องถิ่น	๓) กำหนดข้อตกลง และแนวทางการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน		
	กลยุทธ์ที่ ๔.๒ กำหนดมาตรการกระตุ้นและจูงใจให้ผู้ผลิต ผู้ประกอบการและผู้บริโภค ให้ความสำคัญต่อการรักษาสิ่งแวดล้อม	๑) ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ สร้างความรู้ความเข้าใจและแนวทางการปฏิบัติในกฎหมาย ข้อกำหนด ฯลฯ รวมถึงการสร้างค่านิยมที่ถูกต้อง	๔) พัฒนาความร่วมมือบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมร่วมกันระหว่างเมืองโดยรอบ	๓) ผลักดันข้อตกลง กฎระเบียบ และแนวทางการบริหารจัดการและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรที่มาจากการดำเนินงานของชุมชนร่วมกับภาคท้องถิ่นมีมาตรการกฎหมายรองรับ	
		๒) ส่งเสริมมาตรการด้านแรงจูงใจในการสร้างนวัตกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	๕) ให้ความสำคัญกับการสนับสนุนงบประมาณการพัฒนาเมืองและการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่ตั้งบนพื้นฐานภูมินิเวศ มีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความเป็นระเบียบ ฯลฯ		
		๓) พัฒนาเครื่องมือจูงใจให้เกิดการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน	๑) พัฒนาเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ เพื่อใช้ในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน		๑) ผลักดันความร่วมมือระหว่างผู้ผลิตและชุมชน หรือเครือข่ายทั้งในและต่างประเทศ ในการผลิตโดยใช้ทรัพยากรร่วมกัน
	๒) ส่งเสริมมาตรการด้านแรงจูงใจในการสร้างนวัตกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	๒) สนับสนุนและผลักดันให้ท้องถิ่นสามารถกำหนดการจัดเก็บรายได้จากการจัดการสิ่งแวดล้อมเองได้	๒) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีแผนการติดตามประเมินผล มาตรการทางเศรษฐศาสตร์ เพื่อปรับปรุง เพิ่มมาตรการ และแก้ไขบทลงโทษให้ทันสอดคล้องกับสถานการณ์		
	๓) พัฒนาเครื่องมือจูงใจให้เกิดการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน	๓) ส่งเสริมใช้มาตรการจูงใจเพื่อสนับสนุนการเพิ่มและการจัดการพื้นที่สีเขียวชุมชน		๑) สนับสนุนให้เกิดการบริหารจัดการโครงการด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน โดยการมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อสร้างความร่วมมือในด้านองค์ความรู้ เงินทุน ฯลฯ	
	กลยุทธ์ที่ ๔.๓ ปรับปรุง แก้ไขกฎระเบียบกฎหมาย เพื่อสนับสนุนการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน	๑) ปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองสิทธิชุมชนให้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี	๒) พัฒนาระบบตรวจสอบติดตาม ประเมินผลโครงการ โดยการมีส่วนร่วมของภาครัฐ เอกชน และประชาชน		๒) ส่งเสริมให้ท้องถิ่น ชุมชน ตั้งกองทุนการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน โดยมีโครงสร้างการบริหารจัดการที่ชัดเจน และมีการสนับสนุนงบประมาณจากทุกภาคส่วน
		๒) ปรับปรุงกฎระเบียบข้อบังคับให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน	๒) ผลักดันให้เกิดการผลิตและบริโภคอย่างยั่งยืน โดยใช้มาตรการด้านภาษี การเงิน		
๓) ปรับปรุงการลดขั้นตอนและเวลาใช้ในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน		๓) พัฒนา ปรับปรุงกฎ ระเบียบ กฎหมายเพื่อการรักษาสสมดุลทางระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยใช้กลไกทางผังเมือง กฎหมายควบคุมอาคาร			
๔) กำหนดมาตรการให้ผู้ผลิตและจำหน่ายมีตัวแทนรับซื้อซากสินค้าให้ครบทุกจังหวัด		๔) การปรับปรุงกฎ ระเบียบ กฎหมายที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่ดินที่ไม่เอื้อต่อการเป็นพื้นที่สีเขียว รวมทั้งพัฒนาเกณฑ์ มาตรฐาน การกำหนดพื้นที่หรือมาตรการรักษาคุ้มครองพื้นที่สีเขียว			
๕) ส่งเสริมการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างเคร่งครัด เป็นธรรม					
	๖) เพิ่มบทลงโทษแก่ผู้กระทำผิดด้านสิ่งแวดล้อม				

ยุทธศาสตร์	กลยุทธ์	มาตรการ/แนวทาง		
		ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)	ระยะกลาง (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	ระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๘๐)
	กลยุทธ์ที่ ๔.๔ การจัดทำฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมชุมชนอัจฉริยะ	๑) ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วน วางแผนและบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานของข้อมูล	๑) ขยายผลการเก็บรวบรวมข้อมูลสิ่งแวดล้อมชุมชนให้ครอบคลุมทุกชุมชนและท้องถิ่นทุกระดับ	๑) ขยายผลการใช้งานระบบข้อมูลและฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมชุมชนอัจฉริยะให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย
		๒) พัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เป็นมาตรฐาน	๒) ส่งเสริมการเข้าถึงและการนำข้อมูลจากฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมชุมชนมาประยุกต์ใช้	๒) ประยุกต์ใช้ประโยชน์ระบบข้อมูลและฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมอัจฉริยะ เพื่อกำหนดนโยบาย แผน แนวทาง ตลอดจน กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มาตรการจูงใจเพื่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่มีประสิทธิภาพ
		๓) พัฒนาระบบฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมชุมชนและฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมเฉพาะด้าน	๓) เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ข้อมูลและฐานข้อมูล	
		๔) บูรณาการเชื่อมโยงฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมชุมชนและฐานข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้อง	๔) นำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมชุมชนสู่การเป็นฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมชุมชนอัจฉริยะ	
			๕) พัฒนาจัดทำแพลตฟอร์มที่ทุกภาคส่วนสามารถเพิ่มเติมข้อมูลภายในชุมชนได้	
		๖) พัฒนาระบบติดตามตรวจสอบ ประเมินผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน		
ยุทธศาสตร์ที่ ๕ พัฒนาศักยภาพ องค์ความรู้ นวัตกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมในเขต เพื่อสร้างชุมชนแห่งอนาคต	กลยุทธ์ที่ ๕.๑ เสริมสร้างความรู้จิตสำนึก และความสามารถในการสร้าง นวัตกรรม เพื่อการจัดการ สิ่งแวดล้อมชุมชนที่พร้อมรับ การเปลี่ยนแปลง	๑) ส่งเสริมสนับสนุนให้คนทุกช่วงอายุรับรู้และตระหนักกับสถานการณ์สิ่งแวดล้อม	๑) ส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาคีการพัฒนาและประชาชน ในการบูรณาการองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น	๑) ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนให้ทันต่อสถานการณ์
		๒) ส่งเสริมสนับสนุนการให้ความรู้ในการจัดทำและประโยชน์จากแผนผังภูมิโนเทศ	๒) ส่งเสริมสถาบันการศึกษา ภาคีพัฒนา และปราชญ์ชาวบ้าน สร้างนวัตกรรมของชุมชน	๒) สนับสนุนให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมการพัฒนากระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน
		๓) ส่งเสริมองค์ความรู้ เทคโนโลยีในการสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน	๓) ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ	
		๔) สร้างกลไกการสืบสานถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้	๔) ส่งเสริม สนับสนุนองค์ความรู้ในการสร้างศักยภาพให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ชีวิตและอยู่ร่วมกับเทคโนโลยี	
		๕) พัฒนาศักยภาพ และส่งเสริมให้ชุมชนสร้างนวัตกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น		
	กลยุทธ์ที่ ๕.๒ ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา รวมทั้งเทคโนโลยีด้านการจัดการ สิ่งแวดล้อมชุมชน	๑) ส่งเสริมให้ชุมชนสำรวจ จัดเก็บข้อมูลทุนชุมชน ทั้งทุนทรัพยากรฯ สิ่งแวดล้อม ทุนกายภาพ และทุนทางสังคม รวมทั้งติดตามการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง	๑) พัฒนาและนำเทคโนโลยีมาประยุกต์สมัยใหม่มาประยุกต์ให้สำหรับการดำเนินงาน และจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน	๑) ยกระดับภาคการผลิตที่เกี่ยวข้องให้เอื้อต่อการพัฒนาเมืองและชุมชนของประเทศไทยสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนบนฐานภูมิโนเทศและความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
		๒) พัฒนาการจัดเก็บข้อมูลและระบบข้อมูลสิ่งแวดล้อมชุมชนอัจฉริยะ	๒) ส่งเสริมงานวิจัยและพัฒนาที่จะสนับสนุนแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนในทุกภาคการผลิตและการบริโภคให้เกิดเป็นรูปธรรม	๒) ติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลต้นแบบการมีส่วนร่วมระหว่างภาคีพัฒนาและชุมชนในการบริหารจัดการและเฝ้าระวังทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
	กลยุทธ์ที่ ๕.๓ ส่งเสริมความรับผิดชอบภาคีพัฒนา เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน ผ่านกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และสร้างวัฒนธรรมเชิงโนเทศ	๑) กระตุ้นให้ภาคีการพัฒนาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนเพิ่มขึ้น	๑) ส่งเสริมให้มีคณะทำงานในการบริหารจัดการและดูแลเฝ้าระวังทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนที่มาจากทุกภาคส่วน	๑) ขยายเครือข่ายการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน รวมทั้งเสริมสร้างกลุ่มพัฒนาเมืองภาคประชาสังคม
		๒) ส่งเสริมให้กลุ่มชุมชน เครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน	๒) สนับสนุนให้สร้างต้นแบบการมีส่วนร่วมระหว่างภาคีพัฒนากับชุมชนในการบริหารจัดการและเฝ้าระวังทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	๒) ติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลต้นแบบการมีส่วนร่วมระหว่างภาคีพัฒนาและชุมชนในการบริหารจัดการและเฝ้าระวังทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน
		๓) ส่งเสริมให้ภาคีการพัฒนาาร่วมกับท้องถิ่นสร้างความรู้ ความเข้าใจการดูแลเฝ้าระวังสิ่งแวดล้อม	๓) ผลักดันและสร้างกลุ่มพัฒนาเมืองและชุมชนภาคประชาสังคม เพื่อเป็นกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน บนพื้นฐานภูมิโนเทศในระดับพื้นที่	
		๔) ส่งเสริมและสร้างให้เกิด “วัฒนธรรมเชิงโนเทศ” ในทุกระดับและทุกภาคส่วน	๔) พัฒนาองค์ความรู้ เครื่องมือกลไก ระบบจูงใจ เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนของทุกภาคส่วน	
		๕) ส่งเสริม สนับสนุนให้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลผลงานวิจัยด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างเป็นระบบ	๕) เสริมศักยภาพประชาชน และเพิ่มขีดความสามารถให้กับทุกภาคส่วน ให้มีทักษะและความรู้ในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน โดยชุมชนท้องถิ่น	
		๖) เสริมสร้าง และพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนบนฐานภูมิโนเทศ		
	กลยุทธ์ที่ ๕.๔ เสริมสร้างความร่วมมือ ระหว่างประเทศด้านการจัดการ สิ่งแวดล้อมชุมชน	๑) เสริมสร้างบทบาทผู้นำของประเทศไทยในการส่งเสริมให้เกิดการสร้างวัฒนธรรมร่วมเชิงโนเทศของภูมิภาคอาเซียนในการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชน	๑) ยกระดับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมสู่มาตรฐานสากล โดยสร้างความร่วมมือกับต่างประเทศ และพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร การแลกเปลี่ยนแนวทางปฏิบัติที่ดี	๑) พัฒนาระบบและกลไก กระตุ้นและผลักดันให้ท้องถิ่นของไทยมีความเข้มแข็งและก้าวสู่การเป็นผู้นำด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชนในระดับอาเซียน
			๒) ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายอาเซียนด้านสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน และจัดให้มีกลไกเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของเครือข่าย เพื่อส่งเสริมให้เกิดการสร้างนวัตกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชนร่วมกัน	

๔.๖ การขับเคลื่อน

แนวทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์

แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน เป็นกรอบในการกำหนดทิศทางในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาที่คำนึงถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งมีความเชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยมุ่งเป้าให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติและกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ด้วยการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับบริบทและศักยภาพของพื้นที่และชุมชน ซึ่งการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนดังกล่าว เป็นการส่งเสริมให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างทุกภาคส่วน ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ และความขัดแย้งจากการแย่งชิงทรัพยากรของทุกภาคส่วนภายในชุมชน ประชาชนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี เพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ในการเป็น “ชุมชนแห่งอนาคตที่ยั่งยืน” โดยแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ เป็นการบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม ครอบคลุม อันจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย และเป้าประสงค์ ทั้งนี้ ความสำเร็จที่เกิดจากการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนจำเป็นต้องมีแนวทางในการขับเคลื่อนที่ชัดเจน โดยแต่ละภาคส่วนมีความสำคัญต่อหน้าที่และความรับผิดชอบในบทบาทของตนเอง กลไกในการขับเคลื่อนจึงต้องมีความเชื่อมโยงนโยบายและแผนฯ ตั้งแต่ระดับชาติ ไปจนถึงระดับพื้นที่ ทั้งนี้ ในระดับชาติได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) และแผนการปฏิรูปประเทศ นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ระยะ ๒๐ ปี) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ แผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม (ระยะ ๕ ปี) ตลอดจนนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ของหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยการขับเคลื่อนฯ ดังกล่าว มีแนวทางการดำเนินงานและวิธีปฏิบัติภายใต้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ พระราชบัญญัติพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๑ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นต้น

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหน่วยงานในการจัดทำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ ซึ่งมีเป้าหมายการดำเนินงานที่มีทิศทางที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ โดยกลไกในการขับเคลื่อนของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำเป็นต้องทำหน้าที่ในการผลักดันให้แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ ให้เป็นส่วนขยายภายใต้นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙ โดยแนวทางการดำเนินการให้เกิดการขับเคลื่อนในระยะแรก ได้แก่ การผลักดันด้วยการนำเสนอแผนต่อคณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่เฉพาะภายใต้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เมื่อได้รับความเห็นชอบจะนำเสนอต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และคณะรัฐมนตรีพิจารณา เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป

แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ การที่จะบรรลุเป้าหมาย และสัมฤทธิ์ผลตามตัวชี้วัดและเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น จำเป็นต้องอาศัยกลไกในการขับเคลื่อนในกระบวนการต่าง ๆ ตั้งแต่ การกำหนดเป้าหมาย หน่วยงานที่รับผิดชอบ แนวทางในการตรวจสอบ ติดตามประเมินผล ตลอดจนการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน แม้แนวทางในการปฏิบัติของแต่ละพื้นที่อาจมีความแตกต่างกันตามสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ภายใต้ทิศทางและเป้าหมายเดียวกัน ประกอบกับการประสานความร่วมมือในการดำเนินการปฏิบัติที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกันจากหน่วยงานและภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง การแปลงแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ ไปสู่การปฏิบัติตั้งแต่ระดับประเทศไปจนถึงระดับท้องถิ่น จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินการที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยแนวทางในการขับเคลื่อนของหน่วยงานและภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑. สร้างความเข้าใจแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนในระดับต่างๆ แก่ภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑) ระดับประเทศ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหน่วยงานหลักในการสร้างความเข้าใจต่อแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ แก่ผู้บริหารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงพลังงาน กระทรวงคมนาคม กระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น กำหนดกรอบการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนให้เกิดความยั่งยืนในลักษณะการบูรณาการร่วมกัน โดยการนำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ ไปกำหนดทิศทางและเป้าหมายร่วมกับภารกิจในการจัดทำแผนปฏิบัติการของแต่ละหน่วยงาน โดยเสนอขอจัดท่างบประมาณเพื่อดำเนินการต่อไป รวมทั้ง การประสานงานกับองค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อแปลงแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ ไปสู่การปฏิบัติ และดำเนินการถ่ายทอดแผนดังกล่าว ไปสู่หน่วยงานต่างๆ ภายใต้สังกัดของแต่ละกระทรวง เพื่อสร้างความเข้าใจและนำไปสู่การกำหนดกรอบการดำเนินงานที่สอดคล้อง และมีทิศทางการดำเนินงานที่มุ่งสู่การบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

๒) ระดับภูมิภาค หน่วยงานที่มีภารกิจในภูมิภาค เช่น สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค เป็นต้น นำแนวทางและมาตรการในแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ ไปจัดทำแผนปฏิบัติการ โดยดำเนินการร่วมกับหน่วยงานและภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาควบคู่ไปกับภารกิจในการดำเนินงานของแต่ละหน่วยงานให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของหน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

๓) ระดับจังหวัด เมื่อมีการถ่ายทอดแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนดังกล่าว จะถูกนำไปใช้เป็นกรอบ แนวทาง เป้าหมาย และตัวชี้วัด เพื่อนำไปแปลงเป็นแนวทางการปฏิบัติ ด้วยการจัดทำแผนในระดับจังหวัด ที่บูรณาการมาจากแผนความต้องการและแผนปฏิบัติการของหน่วยงาน โดยมีการพิจารณานำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนในส่วนที่เกี่ยวข้อง กำหนดเป็นส่วนหนึ่งในแผนระดับจังหวัดด้วย

ทั้งนี้ การดำเนินการในระดับจังหวัด สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดจะทำหน้าที่ในการปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรม และพิจารณากำหนดหน่วยงานที่ชัดเจนพร้อมทั้งประสานงาน ชี้แจงทำความเข้าใจกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องตามอำนาจหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน เพื่อถ่ายทอดเป้าหมายและตัวชี้วัดไปสู่การกำหนดค่าเป้าหมายในแต่ละช่วงเวลา ตลอดจนดำเนินการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ให้กับหน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน และสถาบันการศึกษา ในการนำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ ไปผนวกไว้กับแผนของหน่วยงานให้มีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๔) ระดับท้องถิ่น การดำเนินการในระดับท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด และมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลและดำเนินการจัดการสิ่งแวดล้อมร่วมกับประชาชนในท้องถิ่น ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนเป็นอย่างยิ่ง โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนดประเด็นและแนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน ข้อเสนอ/โครงการที่สอดคล้องกับแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ เพื่อพิจารณาจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อเข้าสู่แผนพัฒนาจังหวัด และประสานงาน สนับสนุน ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางการดำเนินการขับเคลื่อนแผนพัฒนาท้องถิ่น ทั้งนี้ เพราะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนในชุมชนอาศัยอยู่ในพื้นที่ ทำให้ได้ทราบถึงปัญหา และแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน เนื่องจากสิ่งแวดล้อมมีผลกระทบโดยตรงต่อประชาชนในพื้นที่

๕) ระดับชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรสร้างความเข้าใจในแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนแก่ผู้นำชุมชนและประชาชน และควรส่งเสริม สนับสนุนให้ชุมชนจัดทำแผนจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนเอง โดยพิจารณาตามแนวทางของแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ และศึกษาถึงปัญหาและความต้องการของชุมชนเป็นพื้นฐานในการกำหนดแนวทางการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน

๒. การจัดสรรงบประมาณสำหรับการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนในแต่ละระดับ

การจัดสรรงบประมาณ เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ โดยเฉพาะการแปลงแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ ไปสู่การปฏิบัติ จำเป็นต้องมีการบูรณาการหน่วยงานและงบประมาณที่เกี่ยวข้อง และเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนฯ โดย

๑) ระดับประเทศ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควรมีการจัดทำงบประมาณแบบบูรณาการตามกรอบการดำเนินการตามแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ โดยการกำหนดเป้าหมายลำดับความสำคัญของแผนงาน โครงการ และพื้นที่เป้าหมาย เพื่อเป็นกรอบในการจัดทำแผนปฏิบัติการในแต่ละระดับ

๒) สำนักงบประมาณ ควรหารือร่วมกับหน่วยงานเจ้าภาพและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการบูรณาการสาระสำคัญของแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ และการจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอและสอดคล้องกัน รวมทั้งแนวทางการจัดทำแผนงาน โครงการ ทั้งในภาพรวม ระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น และแผนงาน โครงการสำคัญ เพื่อประกอบการของพิจารณาอนุมัติงบประมาณต่อไป

๓) สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันกำหนดแนวทางสนับสนุนแผนพัฒนาจังหวัด แผนของหน่วยงานในระดับจังหวัด และท้องถิ่น ภายใต้แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ โดยสร้างกระบวนการให้ทุกกระทรวง จังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าใจความเชื่อมโยงของแผน รวมทั้งการจัดสรรงบประมาณรายกระทรวงและมิติพื้นที่

๓. กลไกในการขับเคลื่อนแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน เพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติ และได้ผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น จึงต้องมีการขับเคลื่อนแผนฯ ในแต่ละระดับ ดังนี้

๑) ระดับชาติ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนและผลักดันให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกิดการแปลงแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

๒) ระดับภาคและจังหวัด หน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีหน้าที่ในการทำความเข้าใจแนวทางการจัดการฯ และแปลงแผนฯ ไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพต่อเนื่องในระยะยาวตามกำหนดเวลา และเป้าหมายของแผนฯ โดยดำเนินการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาจังหวัด ให้สอดคล้องกับแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ

๓) ระดับท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับภาคีเครือข่ายภาคเอกชนและภาคประชาชน ในการแปลงแผนฯ ไปสู่แผนปฏิบัติ เพื่อดำเนินการร่วมกัน ตลอดจนกำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัด สำหรับปฏิบัติและประเมินผลการดำเนินงานในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นรูปธรรมอันจะนำไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้

นอกจากนั้น การดำเนินงานตามแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ ในการดำเนินงานไปสู่เป้าหมาย เพื่อให้การดำเนินงานสำเร็จและมีประสิทธิภาพ ภาคส่วนต่างๆ ล้วนต้องมีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งบทบาทหน้าที่ดังกล่าวเป็นความเชื่อมโยงภายใต้เป้าหมายของแผนฯ ดังนั้น การสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ให้แก่ภาคส่วนต่าง ๆ จึงจำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

๑) หน่วยงานภาครัฐในส่วนกลาง ได้แก่ หน่วยงานในสังกัดสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควรมีบทบาทหน้าที่ในการถ่ายทอดแผนฯ และเป้าหมายที่ชัดเจนไปสู่หน่วยงานต่างๆ ให้เกิดการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยอาศัยเป้าหมายและหลักเกณฑ์ตัวชี้วัดที่ชัดเจน รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพัฒนาเครื่องมือ กลไกเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ปฏิบัติ ตลอดจน การนำมาตรการจูงใจต่างๆ เข้ามาใช้ เช่น มาตรการสนับสนุนทางการเงิน แก่ผู้ประกอบการ/เกษตรกรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มาตรการในการกำหนดความรับผิดชอบแก่ผู้ก่อมลพิษ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังต้องสร้างความเข้าใจแก่หน่วยงานภายใน เพื่อให้เข้าใจและดำเนินงานประสานงานที่สอดคล้องกันอีกด้วย นอกจากนี้ สำนักงานนโยบายและแผนซึ่งมีหน้าที่ในการเสนอแนะนโยบาย แผน มาตรการ กลไก และประสาน ผลักดันการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนเมืองและชนบท จึงต้องทำหน้าที่เป็นหน่วยงานในการขับเคลื่อนให้การดำเนินงานตามแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ สามารถดำเนินการให้เกิดเป็นรูปธรรมชัดเจน ด้วยการแต่งตั้งบุคลากรที่ทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนแผนฯ ร่วมกัน โดยคณะทำงานมีหน้าที่ใน

การติดตามผลการดำเนินงานภาพรวมและนำปัญหา อุปสรรคที่พบจากการดำเนินงานมาพิจารณาปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาการดำเนินงาน อันจะทำให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ คณะทำงานฯ ควรวางแผนทาง การบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงาน เพื่อเป็นหลักในการปฏิบัติงานให้แก่หน่วยงานในระดับภูมิภาค และส่วน ภูมิภาค ได้ร่วมทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนแผนฯ ต่อไป

๒) หน่วยงานภาครัฐในระดับภูมิภาคและส่วนภูมิภาค ได้แก่ หน่วยงานในระดับภาคและระดับ จังหวัด เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงและประสานงานกับหน่วยงานส่วนกลางและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงควรมีบทบาทในการถ่ายทอดแผนฯ และเป้าหมายไปสู่ระดับพื้นที่ ทั้งนี้ สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคทำหน้าที่ ในการรวบรวมผลการดำเนินงานของสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดที่อยู่ภายใต้ขอบเขต ความรับผิดชอบ เพื่อทำการวิเคราะห์ปัญหา และอุปสรรค ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานตามแผนฯ และสรุปผล การดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค รวมถึงข้อเสนอแนะในการปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาให้การดำเนินงานในการ ขับเคลื่อนแผนฯ มีประสิทธิภาพเพื่อนำเสนอคณะกรรมการและคณะทำงานส่วนกลางต่อไป สำหรับสำนักงาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด มีหน้าที่ในการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐอื่นในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สถานพยาบาล ประจำตำบลในพื้นที่ เป็นต้น เพื่อร่วมเป็นคณะกรรมการและคณะทำงานขับเคลื่อนแผนฯ จังหวัด โดยร่วมกัน พิจารณากำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัดที่ชัดเจน เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ เพื่อใช้ในการจัดทำแผนปฏิบัติการ ที่สอดคล้องกับแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน และรวบรวม ติดตามข้อมูล และจัดทำรายงานข้อมูลการ ดำเนินงานตามแผนฯ เพื่อส่งข้อมูลให้แก่สำนักทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภาคเพื่อวิเคราะห์ ปัญหา และ นำเสนอผลการดำเนินงานในภาพรวมของจังหวัดต่อสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคต่อไป นอกจากนี้ยังต้องทำหน้าที่ ในการให้คำปรึกษา ชี้แจงประสานงาน สนับสนุนองค์ความรู้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายในท้องถิ่นดังที่กล่าว มาแล้ว เพื่อให้การดำเนินงานสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๓) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสำนักงานสาธารณสุขในพื้นที่และหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการในระดับพื้นที่ และใกล้ชิดกับประชาชนในพื้นที่ ทำให้ ทราบสภาพปัญหาและความต้องการภายในพื้นที่เป็นอย่างดี ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรวางแผน ดำเนินการในลักษณะของการบูรณาการปัญหาต่าง ๆ ภายในพื้นที่เข้าด้วยกันในมุมมองแบบองค์รวม เช่น การบริหาร จัดการน้ำที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ ความต้องการในการใช้น้ำในแต่ละช่วงเวลาโดยเชื่อมโยงกับการวางแผนการใช้ ประโยชน์ที่ดิน รวมถึงการส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทนที่เชื่อมโยงกับของเสียจากวัสดุทางการเกษตร หรือ การ ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการของเสียจากขยะภายในท้องถิ่น เพื่อคุณภาพชีวิต และลดการใช้สารเคมีผนวกกับ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมในท้องถิ่น เป็นต้น เพื่อให้สามารถลดปัญหาสิ่งแวดล้อมและสังคม รวมถึงสร้างมูลค่า ทางเศรษฐกิจให้แก่ท้องถิ่น ตลอดจนสามารถสร้างศักยภาพให้แก่ชุมชน ด้วยการริเริ่ม หรือสนับสนุนโครงการ ที่เกิดจากความต้องการของชุมชน เพื่อให้เกิดการรวมกลุ่ม และเครือข่าย เพื่อพัฒนาศักยภาพให้แก่ชุมชน และทำให้ชุมชนเข้มแข็ง สามารถดูแลชุมชนด้วยตนเอง ลดการพึ่งพาจากหน่วยงานอื่นๆ และสามารถดำเนินงาน ตามแผนฯ ให้เป็นรูปธรรม ปฏิบัติได้จริงและมีประสิทธิภาพ และเนื่องจากหน่วยงานสาธารณสุข หน่วยงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ในท้องถิ่น

ล้วนมีตัวแทนของแต่ละหน่วยงานในการเข้าถึงประชาชนภายในชุมชน ดังนั้น เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน การจัดตั้งภาคีเครือข่าย ในการเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมถึงการขยายองค์ความรู้แก่ประชาชนในชุมชน จึงควรมาจากตัวแทนดังกล่าว เช่น เครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครท้องถิ่นรักษ์โลก (อถล.) กลุ่มจิตอาสา เป็นต้น

นอกจากนั้น ควรมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อเป็นค่าตอบแทนในการทำงานของประชาชนที่ร่วมเป็นเครือข่ายในการเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม ทั้งนี้ ค่าตอบแทนดังกล่าวอาจพิจารณา ร่วมกับการจัดกิจกรรม โครงการ และผลการดำเนินงานเทียบกับค่าเป้าหมายที่ตั้งไว้

เพื่อให้การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรจัดให้มีตำแหน่งนักวิชาการสิ่งแวดล้อมประจำทุกองค์กร หากองค์กรใดไม่สามารถทำได้ควรจัดให้มีการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนให้แก่บุคลากรที่ได้รับมอบหมาย โดยให้มีหน้าที่ในการศึกษา สถานการณ์ปัญหา สิ่งแวดล้อม วางแผน ประสานงานและส่งเสริมองค์ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน

๔) ภาคเอกชน เป็นภาคส่วนที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจ ในขณะเดียวกันก็เป็นภาคส่วนที่มีความสำคัญต่อการเกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมด้วย ด้วยการพัฒนาในประเทศประกอบกับสภาพสังคมภายในประเทศที่เกิดการเปลี่ยนแปลง ชีวิตประจำวันที่ต้องเร่งรีบของชุมชนเมืองกลายเป็นจุดขายของธุรกิจต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการในสถานการณ์ดังกล่าว ส่งผลกระทบคุณภาพชีวิตของประชาชน บทบาทของภาคเอกชนควรได้รับการสนับสนุนให้เกิดการปรับเปลี่ยน โดยเน้นความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น ด้วยการผลิตสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมที่ครอบคลุมวัฏจักรชีวิตของสินค้าและบริการ ทั้งนี้ อาจมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิต หรือมีการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่มาใช้ เพื่อลดการปล่อยของเสียให้น้อยที่สุด ตลอดจน การเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการกับชุมชนและหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนองค์ความรู้ งบประมาณ ในการดำเนินกิจกรรม หรือโครงการด้านสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนด้วย

๕) องค์กรพัฒนาเอกชนและสถาบันการศึกษา จัดเป็นองค์กรที่มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจให้แก่ทุกภาคส่วน โดยเป็นองค์กรที่มีส่วนช่วยตั้งแต่ การเสริมสร้างความรู้แก่ประชาชน และหน่วยงานต่างๆ ให้เกิดความเข้าใจและความตระหนักต่อการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของทุกคนในสังคม การร่วมสร้างและพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปใช้หรือปรับปรุงเครื่องมือ เครื่องจักร กระบวนการในการผลิตสินค้าและบริการทุกประเภท ไปจนถึงการทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการเสริมสร้างความเป็นธรรมและลดข้อขัดแย้ง หรือความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน โดยทำหน้าที่ในการวิเคราะห์รวบรวมข้อมูล และประมวลผลข้อเท็จจริง เพื่อเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน รวมถึงเสนอแนะข้อมูลที่น่าไปใช้ประกอบการพิจารณาตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

๖) ภาคประชาชน เป็นภาคส่วนที่มีปริมาณมากที่สุด มีบทบาทในทุกรูปแบบ โดยเป็นทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค การตัดสินใจปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภคของประชาชน จะส่งผลให้เกิดเปลี่ยนแปลงในวงกว้าง เกิดกระแสการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพราะผู้บริโภคมีความสำคัญโดยตรงต่อผู้ผลิต ความต้องการของผู้บริโภคจะเป็นตัวกำหนดสินค้าและบริการที่ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจต้องใช้เพื่อตอบสนอง

ความต้องการของผู้บริโภค ดังนั้น ภาคประชาชนจึงควรตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคม โดยเฉพาะการบริโภคสินค้า บริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และสนับสนุนสินค้าที่ลดการก่อมลพิษ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่เพียงแต่ส่งผลต่อสังคมในภาพรวมเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนเองอีกด้วย รวมถึงการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ อยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อม และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ในลักษณะต่างตอบแทน ด้วยการให้ความร่วมมือ สนับสนุน และแสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับแนวทาง หรือการปฏิบัติที่เหมาะสมกับศักยภาพหรือความต้องการของชุมชนให้แก่ภาครัฐ เพื่อให้เกิดกิจกรรม โครงการต่างๆ ที่สามารถปฏิบัติได้จริงและเป็นไปทิศทางที่สอดคล้องกับนโยบายและแผนฯ ของภาครัฐ ตลอดจนการช่วยกระจายข้อมูลข่าวสาร และความเข้าใจที่ถูกต้องผ่านช่องทางต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจและลดปัญหาความขัดแย้ง จากความเห็น/ประเด็นที่แตกต่าง

การติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลการดำเนินงานและการจัดทำรายงาน

การติดตาม ตรวจสอบ และการประเมินผลการดำเนินงานตามแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน เป็นขั้นตอนที่บ่งบอกถึงการดำเนินงานตามนโยบายและแผนฯ ในแต่ละระดับ ว่าเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ โดยมีตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ในแผนฯ เป็นตัวบ่งชี้ถึงผลการดำเนินงานนั้นๆ โดยการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล สามารถทำได้ ดังนี้

๑. การสร้างระบบที่จะบ่งบอกผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงาน ด้วยการกำหนดตัวชี้วัด ซึ่งการกำหนดเกณฑ์ตัวชี้วัด (KPI) สามารถทำได้โดยการกำหนดตัวชี้วัดอาจมีความแตกต่างกันในประเด็นที่สำคัญในระดับต่างๆ เช่น ระดับเร่งด่วน ปานกลาง หรือระดับที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น ซึ่งการกำหนดตัวชี้วัดที่จะสามารถนำมาใช้เป็นแนวปฏิบัติได้อย่างแท้จริง ควรมีการบูรณาการร่วมกันในระดับวางแผน และระดับปฏิบัติ ทั้งนี้ เนื่องจากการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในพื้นที่ ดังนั้น การกำหนดตัวชี้วัดจึงต้องส่งเสริมให้ทุกฝ่ายเต็มใจร่วมกันในการปฏิบัติ และมีแรงจูงใจให้เกิดการปฏิบัติเพื่อไปถึงเป้าหมาย อีกทั้งควรมีการสร้าง ความเข้าใจทิศทางการปฏิบัติร่วมกันอย่างชัดเจน ตลอดจนการจัดสรรงบประมาณในการสนับสนุนให้เพียงพอและเหมาะสมกับการปฏิบัติ ให้บรรลุเป้าหมาย

๒. การจัดทำรายงานผลการดำเนินงานที่แสดงให้เห็นความก้าวหน้าในการกำหนดตัวชี้วัดตามเป้าหมาย เพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ และนำไปใช้ประกอบการจัดทำแผนการปฏิบัติงานที่เหมาะสม ในแต่ละพื้นที่ โดยมีทิศทางที่สอดคล้องและตอบสนองเป้าประสงค์ในทุกระดับได้ชัดเจน ซึ่งการรายงานผลความก้าวหน้าในการกำหนดตัวชี้วัด เป็นส่วนสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงปัจจัยต่างๆ ที่จะช่วยกระตุ้นให้เกิดการขับเคลื่อนตามนโยบายและแผนฯ ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ตลอดจน แสดงถึงปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดต่างๆ ที่ส่งผลต่อการถ่ายทอดและนำนโยบายและแผนฯ ไปสู่การปฏิบัติ สิ่งเหล่านี้สามารถนำไปใช้ในการทบทวน และพิจารณาหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขแนวทางนโยบายและแผนฯ ให้เกิดผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพต่อไป

๓. การติดตามความก้าวหน้าและการทบทวนนโยบายและแผนฯ หลังจากเริ่มดำเนินการตามแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนแล้ว ควรมีการติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงานตามนโยบายและแผนฯ โดยการจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน ที่แสดงถึง ความก้าวหน้าในการปฏิบัติตามแผนฯ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานปฏิบัติในแต่ละระดับ รวมทั้งการปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานที่นำไปใช้ในการปฏิบัติ รวมถึงการนำปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาทบทวนเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหและจัดหรือลดอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนนโยบายและแผนฯ ต่อไป และเนื่องจากปัจจุบันสถานการณ์ต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เมื่อดำเนินการตามแผนฯ ไประยะหนึ่ง หรือครึ่งระยะเวลาของแผน ควรมีการทบทวนนโยบายและแผนฯ เพื่อนำไปปรับปรุง แก้ไขให้ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน นอกจากนั้น การติดตามความก้าวหน้าโดยผ่านการจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงาน ยังแสดงให้เห็นถึงผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงาน เพื่อนำไปใช้ในการประมวลผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงานเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยผลที่ได้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดทิศทาง และระดับความเข้มข้นในการส่งเสริม กระตุ้น และพัฒนาให้เกิดการขับเคลื่อนให้บรรลุเป้าหมายและเป้าประสงค์ต่อไป ทั้งนี้ การติดตามความก้าวหน้าสามารถแบ่งการติดตามความก้าวหน้าได้ทุกระยะ ตั้งแต่เริ่มการปฏิบัติ ระหว่างการปฏิบัติ และหลังจากเสร็จสิ้นการปฏิบัติ ขึ้นอยู่กับการประเมินของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

บรรณานุกรม

กรมควบคุมมลพิษ. ๒๕๕๙. รายงานสถานการณ์ขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทย ปี พ.ศ. ๒๕๕๙.

วันที่ค้นข้อมูล ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ จาก http://infofile.pcd.go.th/waste/wsthaz_annual๕๙.pdf

กรมควบคุมมลพิษ. ๒๕๖๐. รายงานสถานการณ์ขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทย ปี พ.ศ. ๒๕๖๐. คน

วันที่ค้นข้อมูล ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ จาก http://infofile.pcd.go.th/Waste/Wst๒๐๑๘๐๘๒๑_๐๒.pdf

กรมควบคุมมลพิษ. ๒๕๖๑. ข้อมูลตัวชี้วัด “ปริมาณขยะมูลฝอยชุมชนต่อวัน”. วันที่ค้นข้อมูล ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

จาก http://www.onep.go.th/env_data/๒๐๑๖/๐๑_๕๓/.

กรมป่าไม้. ๒๕๖๐. เปรียบเทียบพื้นที่ป่าไม้ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ -๒๕๔๑. วันที่ค้นข้อมูล ๘ มกราคม ๒๕๖๒ จาก

http://www.forest.go.th/index.php?option=com_content&view.

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. ๒๕๖๐ก. โครงการชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste). เอกสารอัดสำเนา.

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. ๒๕๕๗. สิ่งแวดล้อมในชุมชน. วันที่ค้นข้อมูล ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙ จาก

<https://web.ku.ac.th/schoolnet/snet๖/envi๕/chum/chum.htm>.

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. ๒๕๖๐. การแก้ปัญหามลพิษทางอากาศในพื้นที่มาบตาพุด. วันที่ค้นข้อมูล

๙ มกราคม ๒๕๖๒ จาก <https://www.deqp.go.th>.

กระทรวงการต่างประเทศ. ๒๕๕๙. อาเซียน ๒๐๒๕ : มุ่งหน้าไปด้วยกัน. แปลโดยกรมอาเซียน

กรุงเทพมหานคร : บริษัท อีเพจเมคเกอร์ จำกัด.

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๒๕๖๑. นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพ

สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๙. สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ๒๕๕๘. (ร่าง)แผนแม่บทการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน

การประชุมคณะอนุกรรมการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่เฉพาะ ครั้งที่ ๑/๒๕๕๘

เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๘ [เอกสารประกอบการประชุม]. กรุงเทพฯ: กองสิ่งแวดล้อมชุมชน

และพื้นที่เฉพาะ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

กุลระวี สุชีโมกข. ๒๕๖๑. “การเข้าถึงน้ำสะอาดของชาวอาเซียน”, AESAN Insight. วันที่ค้นข้อมูล

๘ มกราคม ๒๕๖๒ จาก <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/๖๔๕๑๕๙>.

เกษม จันทรรแก้ว. ๒๕๔๕. การจัดการสิ่งแวดล้อมแบบผสมผสาน. กรุงเทพมหานคร:

ทักษิณา ช่างแก้ว. ๒๕๖๑. ยูเอ็นซี 'พันธุ์พืชและสัตว์' ราว ๑ ใน ๔ กำลังลดลงอย่างรวดเร็วทั่วโลก. คนวันที่

๙ ธันวาคม ๒๕๖๐ จาก <https://www.voathai.com/a/environment-biodiversity-tk/๔๓๘๒๕๑๗.html>

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ๒๕๖๑. คู่มือหลักเกณฑ์การวิเคราะห์และ

แนวทางการเสนอแผนระดับ ๓. (เอกสารอัดสำเนา).

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ๒๕๖๐. รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม.

วันที่ค้นข้อมูล ๙ มกราคม ๒๕๖๒ จาก <http://www.onep.go.th>.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. ๒๕๖๑. แลงข่าว “สถิติบอกอะไร ผู้สูงวัยปัจจุบันและอนาคต”. คนวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๖๑ จาก <http://www.nso.go.th/sites/๒๐๑๔/DocLib๑๔/News/๒๕๖๑/๐๔-๖๑/N๑๐-๐๔-๖๑-๑.pdf>

สุจิตรา วาสนาดำรงดี. ๒๕๕๘. สถานการณ์ปัญหาขยะอิเล็กทรอนิกส์. วารสารสิ่งแวดล้อม, ปีที่ ๑๙ (ฉบับที่ ๓)

The Momentum Team. ๒๐๑๘. เริ่มแล้ว การประชุมโลกร้อน COP๒๔ ที่โปแลนด์ ผู้นำโลกหาแนวทางไม่ให้โลกร้อนขึ้นเกิน ๑.๕ °C. จาก <https://themomentum.co/cop๒๔-combat-climate-change/>.

WWF ประเทศไทย. ๒๕๖๑. WWF International รายงานแห่งสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

Living Planet Report ๒๐๑๘ . วันที่ค้นข้อมูล ๑๒ ตุลาคม ค.ม ๒๕๖๑

จาก <http://wwf.panda.org/th/about๒๒/?๓๓๗๕๓๐/livingplanetreport๑๘>.